

Din eğitimi ve öğretimi

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

Türkiye'de din eğitimi, İdeolejilerin çatışma alanı mı?

Prof. Dr. Nevzat Aşıkoğlu

Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı

Dr. Zübeyir Bulut

Manevi Aşk ve Heyecandan Mahrum Bir Din Öğretimi Dine Zarar Verir !

Prof. Dr. Ahmet İnam

Dinden neden korkuyoruz, Korkulan din mi, bilgisizlik mi?

Ahmet Gündoğdu

Saygıdeğer eğitim çalışanları,

Okul öncesinden yüksek öğrenime kadar bütün aşamalarıyla eğitimin ülkemizde en çok yeniliğe ve gelişime muhtaç bir alan olduğu genel bir kabuldür. Nitekim bu husus müfredatın yeniden hazırlanması sırasında belirginleşmiş ve yalnızca bir aşamanın yahut dersin değil; tüm ilk ve ortaöğretim programlarının yenilenmesi yoluna gidilmiştir. Yapılan çalışmaların olumlu neticeler vermesi beklentisi yüksek olmakla birlikte, her dersle ilgili olarak eğitim çalışanlarının uygulamanın içinden geliyor oluşlarının da önceliğiyle daha pek çok katkılar sunacağı, ve böylece programın mümkün eksikliklerinin süreç içinde tamamlanabileceği de bir gerçektir.

Biz bu sayıda en sorunlu eğitim konularının başında gelen "Türkiye'de Din Öğretimi" konusunu ele alıyor ve tümüyle alana tahsis edilmiş bir özel sayı sunuyoruz. İslam Dini'nin öğretilmesi ve İslam Dini eğitimi çok daha geniş bir konu olmakla birlikte biz dar anlamda örgün eğitim içinde İslam Dini Öğretimi ve yaşanan sorunları öne aldık. Zira vatandaşlarına kendi dinlerini en doğru ve sağlıklı bir biçimde öğretmenin ve onları bu konuda eğitmenin anayasal bir hak olduğu kadar devletin devlet olmaktan ileri gelen temel görevlerinden biri olduğuna inanıyoruz.

Alanında uzman birbirinden kıymetli akademisyenlerin konuyu çeşitli cepheleriyle inceleyen makalelerinin yer aldığı Eğitime Bakış'ın bu özel sayısının, eğitim politikalarından sınıfı başındaki öğretmene kadar ilgili tüm kesimlere ışık tutacağına ve bu alanda bir kaynak eser sayılacağına inanıyoruz.

Özellikle yeni ortaöğretim programında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin tanıttığı bölüm, bu dersin öğretmenlerinin tüm sorularına cevap bulacakları bir zenginliktir.

Avrupa ülkelerinde din öğretimi ve Türkiye ile mukayeselerini ele alan makaleler ise Avrupa Birliği sürecinde eğitim mevzuatının iyileştirilmesi yönündeki çalışmalara örnek teşkil edebilecek yaklaşımlar içermektedir.

Eğitime katkı sunma ve eğitimciye hizmet etme anlayışıyla hazırlayıp ücretsiz sunduğumuz Eğitime Bakış'ın bir sonraki sayısında buluşmak üzere tüm eğitim çalışanlarını saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

EĞİTİME BAKIŞ
Yıl: 1 • Sayı: 4 • Ekim-Kasım-Aralık 2005

Eğitim-Bir-Sen'in 3 Aylık Ücretsiz Yayınıdır

Eğitim-Bir-Sen
Adına Sahibi
Ahmet GÜNDOĞDU
Genel Başkan

Genel Yayın
Yönetmeni
Şaban ABAK
Genel Basın Yayın Sekreteri

Yayın Kurulu
Halil EYEMEZ
Erol BATTAL
İrfan COŞKUN
Mustafa AYDIN

Yayın Danışma
Kurulu
Dr. Adil ŞEN
Dr. Zübeyir BULUT
Ali GÜNEŞ
Ali HATALMIŞ
İlyas SARIYERLİ
Harun ÇAKIR

Telefon : 231 23 06 (Pbx)
Faks : 230 65 28
BüroCell: 0533 741 40 26

GMK Bulvarı
Ş.Daniş Tunalıgil Sk.
No: 3/13 Maltepe-ANKARA

e-posta: egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr
web site: www.egitimbirsen.org.tr

Yapım-Baskı: Çetin Ofset Matbaacılık A.Ş. (0.312) 384 28 60

Korkulan din mi, bilgisizlik mi ?	A.Gündoğdu	1
Din eğitimi ve öğretimi	H.Karaman	3
Türkiye'de din eğitimi	N.Aşıkoğlu	8
Din eğitiminin toplum açısından önemi	i.Canikli	10
Din alanında doğru bilgi sahibi olmak	H.Onat	13
Çocukluğun gelişim çağlarında din eğitimi	A.Yemenici	19
Yeni D.K. ve Ahlak B. öğretim programı	Z.Bulut	22
Din kültürü dersi öğretmen yeterliliği	A.Hatalmış	32
Din öğretiminin sorunları alanları	N.Altaş	35
Din Kültürü ve A.B öğretmeni olmak	C.Köksal	41
Kur'an'ın anlam öğretimi	M.Yaşar	44
Manevi aşktan mahrum din öğretimi	A.İnam	48
İ.H.L Cumhuriyetin bir kazanımıdır	A.Köse	52
Ekranada din adamı ve dindar imajı	M.Yıldız	54
Din eğitimi ve adam olmak	A.Adıgüzel	56
AB ve din eğitimi politikaları	R.Kaymakcan	57
Din öğretimi ve AB-Türkiye karşılaştırması	M.Z.Aydın	62
Türkiye ve Almanya'da din öğretimi	C.Tosun	65
İşitme engellilerde din eğitimi	İ.Görkaş	73
Okullarımızda din ve ahlak eğitimi	N.Topçu	79

Kraldan çok kralcı maymunlar

Kafese beş maymun koyarlar. Ortaya da bir merdiven konur ve tepesine de ipele bir kangal muz asılır. Her bir maymun merdivenleri çıkararak mizlara ulaşmak istediğinde dışardan üzerine soğuk su sıkılır.

Her bir maymun aynı denemeyi yapar, buz gibi soğuk suyla ıslanır. Bütün maymunlar bu denemeler sonunda sırsıklam ıslanırlar. Bir süre sonra mizlara doğru hareketleneni diğer maymunlar engellemeye başlar.

Su kapatılıp maymunlardan biri dışarı alınır, yerine yeni bir maymun konulur. İlk yaptığı iş, koşup mizlara ulaşmak için merdivene tırmanmak olur.

Fakat diğer dört maymun buna izin vermez ve yeni maymunu bir de döverler. Daha sonra ıslanmış maymunlardan biri daha yeni bir maymunla değiştirilir.

Ve o da merdivene ilk yaptığı atakta dayak yer. Bu maymunu en şiddetli ve istekli döven de biraz önce diğerleri tarafından engellenen ve ilk dayağı yiyen birinci yeni maymundur. Islak maymunlardan üçüncüsü de değiştirilir. Bu da ilk atağında diğerleri tarafından cezalandırılır. Diğer dört maymundan yeni gelen ikisinin en yeni gelen maymunu niye dövükleri konusunda hiç bir fikirleri yoktur ama en iştahl dövenler de onlardır.

Sonra en baştaki ıslanan maymunların dördüncü ve beşincisi de yenileriyle değiştirilir. Ama tepelerinde o bir kangal muz hala asılı olduğu halde artık hiç biri merdivene yaklaşmamaktadır.

İşte toplumsal şartlanma ve negatif öğrenme böyle bir şeydir. Kıyafetleri yüzünden bazı kamu çalışanlarının eğitim ve çalışma hakkını engelleyen kamu kurum ve kuruluşlarındaki yöneticiler, amirler, müdürler işte bu psikolojidedirler. Bu yüzden de yasakçı düzenin en büyük savunucusu ve yaşatıcısı artık bunlardır.

EĞİTİME BAKIŞ'ın bu sayısı 20 bin adet basılmıştır. Kurumlara ve eğitime çalışanlarına dağıtımı il ve ilçe teşkilatlarımız tarafından yapılmaktadır.

Dinden neden korkuyoruz Korkulan din mi, bilgisizlik mi !

Ahmet Gündoğdu Genel Başkan

Bahanesi ne olursa olsun aslında bilinçsizce dine karşı gard alışla karşı karşıyayız. Bu gard alış bazen dünya görüşü olarak birbirine hiç yakın olmayanları da yan yana getirebiliyor.

Din ve din adamı deyince sadece ölmüş dindara sığınan bazı siyasi parti mensupları mücadele ettikleri din anlayışıyla neye karşı çıkıyorlar?

Dine karşı duruşlarını başörtüsü ya da din kültürü dersi üzerinden yapanlar kimlerin ekmeğine yağ sürüyorlar?

Her fırsatta misyonerlik faaliyetlerinden rahatsızlık duyanlar, bazı sözcüleriyle 'Din elden gidiyor' diyenler, misyonerliğe karşı koymanın en etkili yolunun, kaynağından ve emin ellerden, sağlıklı din eğitimi ve öğretiminden geçtiğini bilmiyorlar mı?

Satanizm, alkol ve uyuşturucunun, ilköğretimin birinci kademesine kadar indiğinden rahatsızlık duyanlar çözüm olarak neyi öne sürüyorlar ?

Din deyince sadece başörtüsünü algılayanların üniversitede gençlere din eğitimi ve öğretimi taleplerinin olmayışı geleceği görememe midir, yoksa üniversiteye girişteki despotluk aşılamiyorsa gerisinin ne önemi var anlayışı mıdır?

Dinin model olarak önümüze koyduğu insanın yetiştirilmesinde en önemli faktör olan imam ve öğretmeninin hem ekonomik hem de

"Burada en büyük sıkıntıyı laikliğin tanımında ve uygulamasında yaşadığımızı görüyorum. Papa'nın cenaze merasimine 200'ü aşkın devletin yöneticilerinin katılımıyla hiçbir şey olmayan laiklik, Kuran Kursunda bile Kuran öğretimine engel olarak gösterilebiliyorsa; Papa'nın yerine göreve başlayan, Benedic'e resmi törene sponsor olan laiklik biz de 12 yaşına gelmemiş çocukların yaz kursuna 15 yaşına gelmeyenlerin de Kur'an kursuna gitmelerine engel oluyorsa laiklikte değil belki ama ona yapılan tanımda çifte standart var demektir."

nitelik sorununun olması tesadüf müdür?

Yabancıların dizi ya da filmlerin-

de bir tane hata yapan din adamı yanında, yüzlerce örnek insan olarak takdim ediliyorken, bizde

imam ve öğretmenin çoğunlukla aşağılanması bir kader midir, yoksa misyonerler senaristler üzerinde daha etkin mi çalışıyorlar?

Hiçbir dinin mensupları tarafından o dinin kıyafetleri aşağılanmayı, hatta kutsanıyorken, bizde İslam'a has giyim kuşamla, sakalla nüfus kağıdında dini İslam yazan ve Müslümanım diyenler tarafından alay ediliyorsa, bunu dışımıza nasıl izah edebiliriz.

İnsanların yaptığı hatalar, yapana göre tanım kazanıyorsa, zengin ya da bir sanatçı yaptığında çağdaşlık, fakir ya da herhangi biri yaptığında zina olarak yansıtılıyorsa bu hangi dinin gereğidir ya da kimler böyle bir din oluşturma yetkisini kendinde görüyor?

Bu soruları bir şekilde çoğaltmak

mümkün. Ama kanaatimce insanlar bir şeye karar vermeliler. Önce yaşayayım, yaşamayayım bu din benim dinim demelidir. Bu kişilerin kendine göre din oluşturma yanlışlığını bitirecektir. Burada kabul vardır. Burada kendimiz yapmasak bile dini olduğu gibi görme ve kaynağına; Kuran'a, Allah'a saygı vardır. Burada inanmamaya (Ateizm) ve diğer dinlere (Hıristiyanlık, Budizm, ...) karşı bir tercih vardır. Bu tercih O'na sığınma olmalıdır. O'ndan geleni eğip bükme değil.

Aslında bu tercihi sağlıklı yaptığımızda diğer konulara bakışımız da kolaylaşacaktır.

Vatan anlam kazanacaktır. Çünkü korunmasında şehitlik vardır.

Bayrak anlam kazanacaktır çünkü bütün alt kimlikler inanç değerleri besleyecektir.

Hayır hasenat anlam kazanacaktır çünkü ötelere ötesine yolculuk vardır.

Yapılan her iş (iyi-kötü) ciddiyet kazanacaktır. Çünkü kayda geçmektedir, hesabı vardır.

Çalışmak anlam kazanacaktır çünkü M. Akif Ersoy'un deyişiyle, 'Ya semer, ya da eser kalacaktır', eser bırakmak ölümsüzlüktür.

Özgürlük taleplerinde ırka karşı olma, ya da ırk için mücadele manasız kalacaktır. Çünkü üstünlüğün ırkta değil, Allah'a yakınlıkta olduğu görülecektir.

Görüyoruz ki sorun olarak karşımıza çıkan, çözümü çoğu kere imkansız gibi gözükken konuların büyük çoğunluğunu kısa yoldan çözmek mümkün.

Bize düşen değerlerimizin kıymetini bilmek. Devlete düşen sos-

yal olmak, tarafsız olmak, taraf oluncak yerde vatandaş adına pozitif ayrımcılık yapmaktır.

Burada en büyük sıkıntıyı laikliğin tanımında ve uygulamasında yaşadığımızı görüyorum. Laikliğin oluşum serüvenini iyi tahlil etmek lazım. Laikliğe niçin gerek duyulmuştur? Hangi dinin hangi uygulamaları böyle bir zarureti doğurmuştur? Tanımı net olmayan, kişiden kişiye değişebilen laikliğin; inanç ya da inançsızlık hürriyeti kavramından Hıristiyanlık ve Yahudilik hürriyetine dönüşüyor olması kimleri memnun ediyor. Daha doğrusu kimlerin ekmeğine yağ sürüyor. Kendi yavrularımızı kaliteli din eğitimi ve öğretiminden kendi elimizle mahrum bırakmak üzüntü vericidir.

Laiklik Batı'da dini yaşamak için hoşgörü olarak kullanılıyorken, bizde dini yasaklamaya ve yasaklayanlara (yüce gayelerine!) hoşgörüye dönüştürülüyorsa ciddi bir problem var demektir.

Laiklik başta olmak üzere hiçbir kavramın tanımı ve uygulanması inanç özgürlüğüne kısıtlama getiremez. Bilakis laiklik inananın inancını açıklama ve yaşamasının; inananın da inanmamasının teminatı olmalıdır. Bunun dışında yapılacak her tanımın bir yönü eksik demektir.

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi normalleşinceye kadar bu konuda ne kadar yazılsa, konuşulsa fazla değildir. Bu konu/problem yanında medeniyet davamız, bağımsızlığımız, iç ve dış borçlar, işsizlik, bilim ve teknolojiye çağı yakalamak ve medeniyetimize uygun versiyonlar sunmak, imam-hatip okulları, laiklik-din özgürlüğü bağlamında başörtüsü meselesi gibi önemli konularımızda da normalleşme oluncaya kadar devamlı yazmak, konuşmak, düşünmek, çözümler üretmek gerekiyor; bu konularda kimse "yeter artık, gına geldi" filan demesin!

Önce Anayasanın şu meşhur 24. maddesini hatırlayalım:

"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Din Eğitimi ve Öğretimi

"14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

"Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

"Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

"Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

Bu maddeye göre dini inanç hürriyetinin çerçevesi "ibadet, dini ayin ve törenler"le sınırlanıyor, ayrıca bir de "14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla" kaydı konuyor. 14. maddede "ülkenin millet ve toprak olarak bütünlüğü, ayrımcılık ve din temeline

dayanan devlet kurma amacı" ile ilgili sınırlar getiriliyor.

Şimdi dönüp bütün devletlerin altına imza attığı ve daha sonra kabul ve ilan edilmiş olan "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi, Paris Şartı" gibi belgelerde de tekrarlanan veya atf yapılarak onaylanan BM İnsan hakları Evrensel Bildirisinin din özgürlüğü ile ilgili 18. maddesine bakalım:

1."Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin ister tek tek, isterse başkalarıyla birlikte toplu olarak kendi din ya da inancını tapınma, uyma, uygulama ya da öğretme bakımından açık ya da kapalı biçimde ortaya koyma özgürlüğünü de içerir. 2. (din...) özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıyla karşı karşıya bırakılamaz. 3. (İnancı...) ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarda gösterilen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebilir."

TC. Anayasasında yer alan din özgürlüğü maddesi bu madde ile karşılaştırıldığında ne kadar eksik olduğu apaçık ortaya çıkmaktadır. Bu eksikliğin en önemli olan kısmı

da "din özgürlüğünün kapsamı ve içeriği ile ilgili olanıdır. Anayasa'nın 24. maddesi din özgürlüğü olarak yalnızca "inanma, ibadet ve ayin" özgürlüğünden söz ederken Evrensel bildiri bunları "inanma, benimseme, tapınma, uyma, uygulama, öğretme, açık ya da kapalı biçimde ortaya koyma ve bunları teker teker veya toplu olarak yapma" özgürlükleri olarak genişletmektedir. TC. 1949 yılında bu bildiri imzaladığı halde anayasa yaparken ona uymamış, din özgürlüğünü haksız ve çağdışı olarak dar tutmuştur.

Yukarıda işaret ettiğimiz diğer bağlayıcı belgelerde de geçen din özgürlüğü en azından şu özgürlükleri ihtiva etmektedir: 1. İnanma, 2. Tapınma (ibadet), 3. Uyma ve uygulama (yalnız ibadet değil, dinin diğer kurallarına, sınırlamalarına, helal ve haram kıldıklarına uyma ve bunları hayatında uygulama), 4. Öğretme, 5. Bütün bunları inanan kimselerin tek başlarına veya toplu olarak; yani diğer inananlarla bir araya gelerek, cemaat, örgüt vb. oluşturarak, mabetler yaparak gerçekleştirmeleri.

Evrensel bildiriye göre belli sebeplerle kısıtlama da yalnızca ortaya koyma ile ilgilidir. İleride bu kısıtlama maddesinin, bize mahsus bir kötüye kullanma örneği olarak "kamusal alanda dini yaşantıyı ortaya koymayı kısıtlama" ile ilgisi ni tahlil edeceğim.

Halen yürürlükte olan anayasa dini inanç hürriyetinin çerçevesini "ibadet, dini ayin ve törenler"le sınırlandırmıştır ve bu sınırlandırma bağlayıcı insan hakları belgelerine aykırıdır; çünkü onlarda din özgürlüğünün içinde "inanma, benimse-

me, tapınma, uyma, uygulama, öğretme, açık ya da kapalı biçimde ortaya koyma ve bunları teker teker veya toplu olarak yapma" unsurları da yer almış bulunmaktadır..

Din özgürlüğü insan hakları belgelerindeki geniş kapsam/içerik ile eşitlenmedikçe "haksız ve hukuksuz sınırlama" devam etmiş olacaktır.

Şimdi yazının başlığına yani din eğitimi konusuna gelelim.

1961 anayasasında bugün zorunlu dersler arasında bulunan "din kültürü ve ahlak öğretimi" dersi yoktu. Din eğitimi hak ve özgürlüğü ise şöyle ifade edilmişti: "Din eğitimi ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır."

1982 anayasası çıkıp da "din kültürü..." dersi konuluncaya kadar din eğitimi ve öğretiminin açık ve resmi (hukuka uygun bulunan) hakkı Kur'an kurslarındaki öğretim ve okullarda isteğe bağlı din dersi ile -eksik de olsa- uygulama alanı bulmuş oldu..

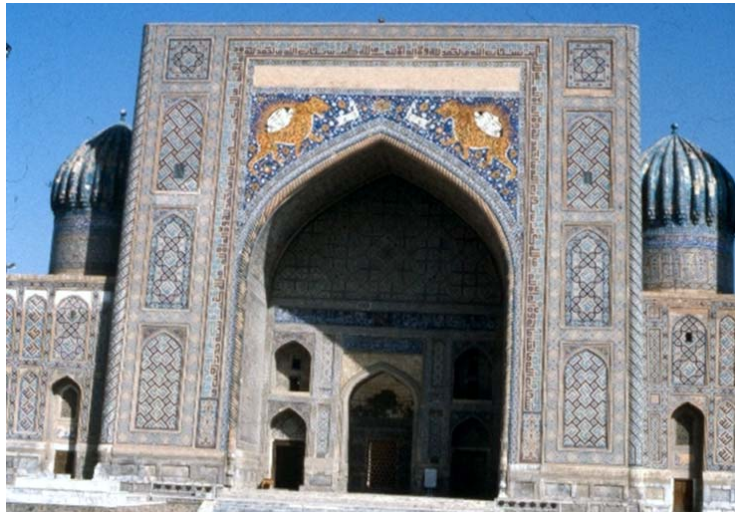
82 anayasası ilgili maddeyi şöyle düzenledi "Din ve ahlak eğitim ve

öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

"Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

Bu madde ne ifade ediyor?

1. 61 Anayasası'na ek olarak "din kültürü ve ahlak öğretimini" zorunlu ders olarak getiriyor. Burada dikkat etmemiz gereken husus, konan dersin bir din öğretim ve eğitimi değil, "din kültürü ve ahlak öğretimi" olduğudur. Maddede açıkça görüldüğü gibi dinin kültürünün ve ahlakın yalnızca öğretilmesi (eğitimi değil) zorunlu hale getirildiği halde bazı çevreler ısrarla bunu laikliğe ve din özgürlüğüne aykırı buluyor ve anayasadan çıkarılmasını istiyorlar. Bu ülkede yaşayan insanların kahir ekseriyeti müslüman, bu ülkenin kültürü İslam ile yoğurulmuş, bu ülkenin adı Türkiye, bu ülkenin çocukları elbette kültürlerini öğrenecekler ve evrensel olan ahlak kavramı ile teorisi hakkında bilgi sahibi olacaklar; tıpkı Türkçe, Türkiye Tarihi, Türk

Edebiyatı... öğrendikleri gibi. Bunlar seküler öğrenim konularıdır ve "özellikle belli bir dinin öğretilmesi ve eğitiminin yapılması" ile ilgileri yoktur. Bize göre anayasadan çıkarılması için de bir sebep mevcut değildir.

2. Devletin denetim ve gözetiminde olmasını istiyor.

Gözetimi "açıklık" olarak anlamak gerekiyor; buna göre din eğitimi ve öğretimi gizli olmayacak.

Denetime gelince işte bunun ilgili kanunlarda açıklanması ve din özgürlüğüne aykırı olmaması gerekiyor. Bizdeki "devletin denetimi" uygulaması din özgürlüğüne ve bunu garanti etmesi gereken laikliğe aykırıdır. Bizde devlet "ülkenin ve milletin bölünmezliği" gibi korunması zorunlu olan unsurları korumaya yönelik denetimle yetinmiyor, din eğitim ve öğretiminin ortamına ve içeriğine müdahale ediyor.

3. Büyüklerden başka -velilerin isteğine bağlı olarak- küçüklerle de "din eğitimi ve öğretimi" verme hakkı getiriyor. İşte bu hak, din özgürlüğünün evrensel çerçevesine giren haklardan biri olan "belli bir dinin öğretilmesi ve eğitiminin verilmesi" ile ilgilidir ve Türkiye bu hakkı ısrarla engellemektedir. Bu engellenmenin en son örneği, bugünkü gazetelerde yer alan şu haberdur:

"Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din eğitimi ile ilgili bir düzenlenmesinin dayanağı olan '633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a eklenen 3. ek maddedeki bazı hükümlerin anayasaya aykırı olduğu kanısına vardı. 7'ye karşı 16 oyla söz konusu yasa maddesinin iptali için

Anayasa Mahkemesi'ne gidilmesine karar verildi."

Yasada iptali istenen hükümler şöyle: "İlköğretim 5'inci sınıfını bitirenler için tatillerde ve Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde yaz Kuran kursları açılır.

Konuyu net ve özet halinde ifade etmek gerekirse: Anayasanın verdiği "din eğitimi ve öğretimi" hakkını halkımız, yalnızca -tek ortam ve araç olarak- Diyanet'in kurslarında, o da eksik olarak (çünkü beşinci sınıfa gelmemiş öğrencilere din eğitim ve öğretimi yasak) çocuklarına din bilgisi verdirek kullanıyordu, şimdi yargı yoluyla bu hak da milletin elinden alınma yolunda.

Peki -aykırı görüşte olan hakimlere karşı- bu kararın hakimlerin gerekçeleri nedir? Hukuk adamları bu evrensel hakkı niçin engelliyorlar?

Buraya kadar yazdıklarımızla hem evrensel, hem bölgesel insan hakları antlaşmalarında/sözleşmelerinde/bildirgelerinde hem de TC. anayasasında bütün din ve inanç mensuplarına, dinlerini öğrenme ve çocuklarına öğretme, öğretmenin de ötesinde din eğitimi verme (yani dini ve dince kutsal olan varlık ve değerleri sevdirmek, benimsetme, onlara inandırma, ibadetlere alıştırtma, helal ve haram şuuru kazandırma...gibi maksatlarla yapılacak faaliyetlerin bütünü) hakkı tanınmış olduğunu tespit etmiş olduk. Ayrıca anayasada zorunlu ders olarak gösterilen "din kültürü ahlak öğretimi"nin belli bir dinin öğretim ve eğitimi (yani bir din öğretimi ve eğitimi) olmadığını, adı üstünde dinin kültürünün ve ahlakın öğretiminden ibaret olduğunu, bunun da "bütün

vatandaşları, inansın inanmasın bir dine zorlamakla alakası bulunmadığını, bu dersin seküler bir milli kültür dersi olduğunu hatırlattık.

TC. Anayasasında yer alan asıl din eğitim ve öğretimi, 1961 anayasasının 19. maddesi, 4. fıkrasında "Din eğitimi ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır." şeklinde; 1982 anayasasının 24. maddesinde ise -zorunlu din kültürü öğretimini düzenleyen ifadeden sonra- "Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır." şeklinde yer almıştır.

Her iki anayasa maddesinde, küçüklere verilecek belli bir dinin eğitim ve öğretimi, belli bir yaş ile sınırlanmamış, yalnızca "kanuni temsilcilerinin istemesi" şartına bağlanmıştır.

Danıştay İDDG Kurulu'nun iptalini istediği düzenleme, devletin gözetim ve denetiminde Kur'an kurslarında verilen din dersi (Kur'an okuma, ezberleme ve temel din bilgileri alma dersi) ile ilgilidir ve Kurul bu hakkı halkın elinden almak istemektedir.

Peki dayanakları nedir?

Asıl vahim olanı işte bu dayanaklardır; vahimdir çünkü "aşağıda sıralayacağımız ve bize göre geçersiz olan gerekçelerle anayasanın verdiği din eğitimi ve öğretim hakkını yüksek dereceli hukuk adamları ortadan kaldırmayı istemektedirler".

Bakin bu hukuk adamları nelere dayanıyorlar:

1. "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin; laik eğitimi, temel eğitim yılları içerisinde kesintisiz olarak ve bir bütünlük içinde gerçekleştir-

Din özgürlüğü insan hakları belgelerindeki geniş kapsam/içerik ile eşitlenmedikçe "haksız ve hukuksuz sınırlama" devam etmiş olacaktır.

mesi Anayasa'nın gereğidir. İptali istenen düzenlemeyle laik eğitimi kesintisiz olarak ve bir bütünlük içinde tamamlamamış çocuklara dinsel eğitim verilmesi' öngörülüyor."

Evet sayın hakimler, kesintisiz eğitimi, "kesintiye uğramadan din dışı, dini öğretme ve eğitimi verme şöyle dursun hatırlatma bile yasak olan" eğitim olarak anlıyor, daha doğrusu kanun vâzının amacını böyle okuyor, böyle yorumluyorlar. Halbuki hukukta yorumun temel kurallarından biri, "Bir maddeyi yorumlarken ilgili maddeleri bir arada görmek, düşünmek ve buna göre yorumlamaktır".

Türk Medeni Kanununun II. maddesine göre Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar. 12. maddesine göre de Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.

Kanunun açık ve kesin tanımlamasına göre ilköğretim çağındaki

çocuk küçüktür ve anayasa yaş sınırını koymadan küçüklere din eğitimi ve öğretimi verme hakkı tanımaktadır. Bu hakkı tutarsız ve ideolojik taraflılık yansıtan bir yorumla sınırlamak hukuka ters düşer. Hele de "laik eğitim", "isteyenlerin dinlerini öğrenmelerine imkan vermeyen bir eğitim" olarak anlaşılır, böyle yorumlanırsa kesin olarak laiklik, evrensel bir hak olan din özgürlüğüne aykırı olur ve "din karşıtlığı" manasına gelir.

2. "Öğretim birliği ilkesinin tüm gerekleri ile uygulanması Cumhuriyet ve toplumun geleceği için zorunludur."

Hakimler bu gerekçeleri ile de "din öğretim ve eğitimi hakkı"nın karşısına, devrim kanunları arasında yer verilen "öğretim birliği" kanununu dayıyorlar. Onlara göre "öğretim birliği", dine yer verme ilkesinde birleşen, bu manada bir ve tek olmayı hedefleyen, başka türlü bir uygulamaya yer vermeyen öğretim oluyor. Bu ilke yıllarca "okulları ancak devletin ilgili bakanlığının açıp düzenleyebileceği" şeklinde anlaşılıyordu, şimdi de "devletin öngördüğü ideolojinin beyinlere kazındığı, buna zarar verir düşüncesiyle din eğitim ve öğretimine -isteğe bağlı da olsa- yer verilmeyen" bir öğretim ilkesi olarak dayatılıyor. Peki bu inkişap kanunu yıllardır var, buna rağmen nasıl yıllarca biz ilkokulların son iki yılında, orta okullarda ve liselerde "isteğe bağlı din dersi" okuttuk ve Diyanet küçüklere Kur'an okuttu, din dersi verdi. Kanunu eski hakimler anlayamadı da bu yeni hakimler mi anlıyorlar?

Anayasanın 24. maddesinde yer alan dinle ilgili eğitim ikiye ayrılıyor. I. Din kültür ahlak öğretimi, 2. Bundan başka din öğretim ve eği-

timi. Birincisi (inanç, ibadet ve diğer konularıyla yalnızca belli bir dinin değil) din kültürü ve ahlakın yalnızca öğretimi imkanını veriyor. İkincisi ise belli bir dinin mesela İslam'ın hem büyükler hem de küçükler tarafından öğrenilmesi, buna ek olarak eğitiminin alınması/verilmesi hakkını getiriyor.

Yalnızca son günlerde değil, yıllardan beri bizde iki konu tartışılıyor: I. Din kültürü ahlak öğretiminin zorunlu olması ve bu dersin uygulanmasında İslam'a ağırlık verilmesi. 2. Doğrudan İslam öğretimi ve eğitiminin nerede, kimler tarafından, kimlere, nasıl verileceği.

Birinci tartışmaya son günlerde AİHM ve AB de karıştı. Bir alevi vatandaş, içinde alevilik bulunmadığı için "zorunlu din kültürü..." dersinden çocuğunun muaf tutulması için gerekli mercilere başvuruyor. Bunlardan "zorunludur, muaf tutulamaz" cevabını alınca AİHM'ne başvuruyor, mahkeme davayı kabul ediyor ve Türk hükümetinden savunma istiyor. Verilen savunmada yine "dersin anayasaya göre zorunlu olduğu ve anayasa değişikliği muafiyetin söz konusu olamayacağı" zikrediliyor.

Yukarıda işaret edildiği üzere yapılması gereken bu dersin kaldırılması veya farklı inanç taşıyanların dersten muaf tutulması değildir; çünkü bu ders bir inanç ve ibadet eğitimi değil, bir arada yaşayan farklıların ortak kültürü öğrenmelerini ve birbirlerini anlamalarını sağlayacak bir kültür dersidir. Bu derste İslam kültürüne daha fazla yer verilmesi de normaldir; çünkü bu ülkede yaşayanların kahir ekseriyeti asırlardan beri bu dini yaşamış ve onların kültürlerini bu din çok yönlü ve derinden etkilemiştir. Yapılması gereken şey, eğer ek-

siklik varsa diğer din ve mezheplerde de makul ölçülerde yer verilmesinin sağlanmasıdır, programının bu manada tamamlanmasıdır.

Avrupa Komisyonu'nun ilgili birimi zorunlu din derslerinin isteğe bağlı hale getirmesini istemiştir, ancak bu değişiklik isteğinin, raporda yer alan ve bizce de çok önemli olan bir kaydı, bir şartı vardır. Raporda şöyle denmektedir: "Eğer bu ders, belirli bir dinin öğretisi niteliğinde, esas olarak İslam'ı öğretmeyi hedefliyorsa, çocukların ve ebeveynlerinin dini özgürlüklerini korumanın gereği zorunlu olmaktan çıkarılmalıdır"

Şu halde gerek AİHM'ne ve gerekse AK'na anlatılacak olan iki şey vardır: a) Bu ders bir dinin eğitimi ve öğretimi değildir. b) Bu kültür dersinde İslam kültürüne daha çok yer verilmesinin sebebi TC'nin tarihi ve nüfusunun kültür özelliğinden gelmektedir ve meşrurdur.

Öte yandan yapılması gereken şey de programın yeniden gözden geçirilmesi ve eksiklerin tamamlanmasıdır. Zorunlu din kültürü ve ahlak öğretiminde alevi kültürü ve ahlaki hakkında da yeterli bilgi verilirse o vatandaşın itirazının haklılığı ortadan kalkacaktır.

Gelelim belli bir dinin eğitim ve öğretim hakkı önündeki engellerin kaldırılması konusuna.

Din kültürü ahlak öğretimi dışında yine anayasada yer verilen, belli bir dinin öğretilmesi ve eğitiminin verilmesine ait olduğu için de "büyüklerin isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlı" kılınan "din eğitimi ve öğretimi" yıllardan beri ısrarla engelleniyor. Madem böyle bir hak evrensel insan haklarında ve TC. ana-

yasasında var öyleyse niçin ve ne hakla engelleniyor?!

Yukarıda yargının engellemesinden söz etmiş, dayanaklarını da tartışmış, bana göre bu dayanakların geçersiz olduğunu açıklamıştım. Buna rağmen eğer ilgili yargı organı, hakimleri haklı bulur da ilköğretim okulunu bitirmemiş küçüklerin İslam eğitim ve öğretimi almasını engelleyen bir karar çıkarırsa müslümanlar ne yapmalıdırlar?

Kısaca ve maddeler halinde sıralamak belki daha yararlı olacaktır:

1. Yasama organına baskı yaparak "yargı tarafından bozulması mümkün olmayan bir çerçeve ve sağlamlıkta" bir kanun çıkarılması sağlanmalıdır.

2. Vatandaşlar küçük çocuklarına (eğer bunlar ilköğretim çağında iseler resmi öğretim saatleri dışında) İslam eğitim ve öğretimi verdirmek için ilgili mercilere (Millî Eğitim Bakanlığına, Diyanet İşleri Başkanlığına...) resmen başvurmalıdırlar. "Ben müslümanım, çocuğuma İslam bilgisi ve dinin eğitimini verdirmek istiyorum, nerede, kimler tarafından, nasıl verileceğinin tarafıma bildirilmesi" demelidirler. Büyükler de aynı talebi kendileri için dile getirmelidirler.

3. Bu talebe olumsuz veya yetersiz (mesela hakkı bölerek, belli bir yaşa izin verip diğerlerini yasaklayarak...) cevap verilirse iç hukuk mercilerine başvurmalıdırlar.

4. İç hukukta evrensel ve Avrupa insan hakları belgelerine uygun bir çözüm elde edilemediği takdirde hem AİHM'ne hem de ABİ'nin ilgili birimlerine başvurmalıdırlar.

5. Yalnızca başvurmakla kalmamalı, davayı sıkı ve usulüne uygun

bir şekilde takip etmeli, gerekli ortamlarda, lehte kamu oyu oluşturmaya çalışmalıdırlar.

6. Haklı talepleri karşılancaya kadar demokratik direniş ve sivil itaatsizlik hakkı kullanılmalı, evrensel hukukun ve TC. anayasasının verdiği ama haksız olarak engellenen bu eğitim ve öğretim hakkı, mümkün olan her şekilde uygulanmalı, yönetimin müdahalesine ve yaptırımlarına da göğüs gerilmelidir.

Unutmayalım ki bu ülkede İmam Hatip Okulları açılmadan ve okullara din dersleri (isteğe bağlı olarak konmuştu, sonra kaldırıldı) konmadan önce bu millet çocuklarına İslam'ı ve onun aziz kitabı Kur'an'ı öğretmek için bazı fedakârlıkları göze almış ve bunun bedelini ödemişti. Sonra eksik de olsa verilenlerin bedeli işte o fedakâr insanların gözyaşlarıdır, karakollarda çektikleridir, sararma ve titremeleridir...

Açık ve net olarak müslümanların talebi şudur: İster okullarda, ister Diyanet'in kurslarında, ister başka yerlerde ve şekillerde müslümanların çocukları Kur'an okumayı, Kur'an'ın anlamını ve tefsirini, İslam'ın temel inanç maddelerini, ibadetleri, diğer din kurallarını öğrenecek, bunları benimseme, sevmeye, uygulama eğitimi alacaklardır.

Kendilerini müslüman olarak tanımlayanlar içinden din eğitimi ve öğretimi istemeyenlere kimse zorla bunu vermez. Kendilerini İslam'ın dışında görenler de neye inanıyorlarsa onun eğitimini alma verme hakkına sahip bulunmaktadırlar.

Türkiye'de DİN EĞİTİMİ, İdeolojilerinin çatışma alanı mı?

Prof. Dr. Nevzat Aşıkoğlu*

Din Eğitimi alanı günümüzde hemen herkesin söz söylediği bir alan görünümündedir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana din eğitimi öğretiminin nasıl yapılacağı tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalarda kullanılan kavramları kullanarak ifade etmek gerekirse, ılımlı(!) Müslümanlardan, radikal(!) olanlara; Sünni anlayışı temsil edenlerden, Şii-Caferî çizisinde olanlara, hatta Hz Ali'yi tanrısal bir güç olarak görenlere; agnostik olduğunu söyleyenlerden, ateist olduğunu söyleyenlere kadar birçok kişi ya da grup, din eğitimi konusunda fikirler ileri sürmekte ve bu görüşlerin mutlaka dikkate alınmasını ve uygulamaya geçirilmesini istemektedir.

Din eğitimi konusunda karar verme durumunda olanlar ise, belki din eğitiminin neliği, ve insan için önemi konusunda bilimsel bilgi eksikliğinden dolayı tartışmalardan etkilenmekte, zaman zaman tutarsız ve bilimsel dayanağı olmayan açıklamalarla kafaları iyice karıştırmaktadırlar.

Şu husus iyice binmelidir ki, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'de din eğitiminin özel bir yeri ve önemi vardır. Ülkemizde özellikle okullarda din öğretimi mezhepler üstü bir anlayışla bilgi kazandırmaya ve bireylerin topluma uyumlarını sağlamaya yönelik bir yaklaşımla verilmektedir.

Her şeyi örnek almaya çalıştığımız Batı toplumlarında, din eğitimi

alanı, bilimsel dayanaktan yoksun ideolojik bir yaklaşımla fikir beyan edilen bir alan değil, uzmanların bilimsel birikimle görüşlerini dile getirdikleri bir alandır.

Bireylerin din konusunda okulda doğru bilgilerle donatılması toplumsal huzur ve güven için gereklidir. Okul eğitimiyle birey, bütün yönleriyle geliştirilmeye çalışılır. Okul, bireyi hayata hazırlar. Hayatta karşılaşacağı durumlara ilgili bilgilendirir. Okul, bir yandan bireye yaşadığı toplumun kültürünü, bilgi birikimini, değer yargılarını öğretmeye çalışarak yani bireye kültür kazandırmak, bir yandan da bireyin kişisel yeteneklerini keşfedip geliştirmesi için ona imkan hazırlamakla görevlidir.

Bireyi hayata hazırlayan okul, onun din konusundaki sorularını ve ihtiyaçlarını da dikkate almak duru-

mundadır. Din ile ilgili ihtiyaçları karşılamak ve bilgilendirmekle görevli din dersinin de diğer branşlar gibi okulda yer alması, okulun görevini yerine getirmesi açısından önemlidir. Çünkü Atatürk'ün de ifade ettiği gibi bireyin dinini öğrenmek için muhtaç olduğu yer okuldur. Din ile ilgili sorular ve bilgilenme ihtiyacını karşılamanın yolu, okulda doğru bilgi ve uygun yöntemlerle yapılacak din eğitimidir.

Okulun din ile ilgili bilgilendirme görevi bireysel, toplumsal ve evrensel açıdan önem arz etmektedir.

Bireysel açıdan bakıldığında insanın kendini tanımaya başlamasından itibaren zihninde var olan ben kimim?, nereden geldim?, nereye gideceğim?, ölüm bir yok oluş mudur? soruları farklı branşlarca çeşitli şekilde cevaplanmaktadır. Ancak

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

bu konuda dinin cevapları ve yorumu da farklı bir bakış açısı ile ve uygun bir biçimde okulda verilmek durumundadır. Bu alanın boş bırakılması halinde hurafe bilgiler bu boşluğu bir şekilde dolduracaktır.

Toplumsal ve kültürel açıdan baktığımızda da okulun kültürü kazandırma görevini yaparken bazı dini bilgileri kazandırmasının kaçınılmaz olduğunu görüyoruz. Çünkü edebiyatımıza, musikimize, mimarimize ve diğer kültür alanlarına sınımlanmış bazı motifler dini içerikli. Toplumdaki yaşayış ve davranış biçimlerinde dini unsurlar vardır. Bunları anlayabilmek, kültürü tanımak ve topluma yabancılaşmamak için okul, bireyi din konusunda bilgilendirmek durumundadır.

Okul, bireyi içinde yaşadığı toplum yanında evrensel boyutta insanlık âleminin bir bireyi olarak da geleceğe hazırlamakla görevlidir. Bu nedenle dünyadaki değişik inanç şekilleri ve dini yaşayışlarla ilgili de bireyi bilgilendirmek durumundadır. Bireyin din ile ilgili ihtiyacı okulda karşılanmazsa batıl inanç ve hurafeler yaygınlaşır; din istismarı çoğalır. Bu da toplumsal tedirginlik ve kaosa sebep olabilir.

Bireyin ve toplumun din konusunda bilgilendirme ihtiyacı Cumhuriyetimizin ilk yıllarında da hissedilmiş ve öğretim birliği yasasıyla bunun nasıl yapılacağı ile ilgili esaslar belirlenmiştir.

Tevhid-i Tedrisat kanunuyla açılması öngörülen İmam-Hatip okullarına, dini pratikleri (İmamet ve hitabet gibi din hizmetlerini) yürütecek elemanlar yetiştirmek görevi verilmişti. Yine Tevhid-i Tedrisat kanunuyla açılması öngörülen İlahiyat Fakültesinin görevi "din mütehassısları yetiştirmek" şeklinde ifade edilmişti. Oysa, günümüzde İlahiyat Fakülteleri, araştırmacı din bilginleri yetiştirme yanında, hem örgün hem de yaygın eğitim alanında görev yapacak ve din hizmetlerini yürütecek nitelikli elemanlar

yetiştirme görevini de üstlenmiş bulunmaktadır. Bu nedenle Yüksek din öğretimi alanında İlahiyat Fakültelerinin kontenjanlarını sınırlamak yerine, programlarını fonksiyonel hale getirmek geleceğimiz için daha yararlı ve isabetle olacaktır.

Günümüzde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve dünyadaki dini anlayış ve gelişmeler doğrultusunda din eğitiminin içeriği, yöntemi, öğretim programları üzerinde düşünülerek hem sosyal bilimler öğretiminin bir parçası, hem de meslek eğitimi olarak din eğitiminin geliştirilmesi zorunlu görünmektedir.

Bireyin din ile ilgili ihtiyacı okulda karşılanmazsa batıl inanç ve hurafeler yaygınlaşır; din istismarı çoğalır. Bu da toplumsal tedirginlik ve kaosa sebep olabilir.

Dünyamızda toplumlar sürekli değişmekte, farklılaşmaktadır. İhtiyaçlar çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bu değişim dini yaşantı alanını da kapsamaktadır. Toplumda insanlar yeni ortaya çıkan durumlar ve olaylar konusunda dinin yorumunu bilmek istemekte ve tartışmaktadırlar. Bu değişim ve dinamizmi doğuran nedenler 20 yüzyılın sonuna doğru gelişen ve İlahiyat eğitiminin önemini artıran, yeniden dine yönelik hareketlerini doğurmuştur.

Ortaçağ Avrupa'sında Kilisenin baskıları karşısında aradıkları mutluluğu bulamayan insanlar, din yerine pozitif bilime yönelmişler, ancak insanların mutlu ve huzurlu olması için bilimin nasıl kullanılması gerektiği üzerinde düşünmemişlerdir.

Bilimin gelişmesiyle ilerleyen endüstri ve sanayileşme beraberinde insan hayatını tehdit eden çevre kirliliğini doğurmuş, nükleer ve biyolojik silahlar insan hayatını tehdit eden ve onları huzursuz kılan unsurlar olmuştur. Mutluluk vaat eden çeşitli ideolojiler de insanları tatmin etmemiştir.

Huzur arayan ama bir türlü bulamayan insanlar şimdi yeniden kutsal olana ve dini değerlere yönelmektedirler. Bu yöneliş iyi değerlendirilmek durumundadır. Aksi halde din adına ve kutsal değerler adına çeşitli gruplar ve akımlar yanlış ve asılsız bilgilerle insanları amaçları doğrultusunda kullanabilmektedirler.

Öyleyse din öğretimimizi planlarken yetiştirmek istediğimiz insan tipi nasıl olmalıdır? sorusuna cevap bulmamız gerekmekte, insanın din ve kutsal değerlerle ilgili sorularının doğru cevaplanması kaçınılmaz olmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye'de din eğitimi engelleme, sınırlama vb. anlamsız çabalar yerine, din eğitiminin içerik, programlar, yöntem, öğretmen yetiştirme vb. noktalar dikkate alınarak planlanması, bireyleri; taklit eden değil sorgulayan, seçim yapabilen, yeni bilgilere açık, dini kaynaklarından araştıran ve bilimsel verilerle yorumlayan, inançlara saygılı ve kültürüne yabancılaşmayan kişiler olarak yetiştirmede din eğitiminin katkısı üzerinde düşünülmesi bu amaçla ilk ve orta öğretim ile yüksek din öğretimi programlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Din Eğitimi'nin Birey ve Toplum Açısından önemi

Dr. İlyas Canikli

Milletlerin eğitim tarihindeki uygulamalarına bakıldığında, eğitim amaçlarına ulaşmalarında, fert ve toplum ihtiyaçları yanında, kültürel mirasın geliştirilmesinde ve yetişmekte olan nesillere aktarılmasına çok büyük önem verdikleri görülmektedir. Kültürel mirası geliştiren başlıca değerlerin başında da din gelmektedir.

Din insanlıkla var olan bir kurumdur. İlk insan Hz. Adem'den günümüze yeryüzünde ne kadar insan topluluğu varsa hepsinin, gerek yerel, gerek millî ve gerekse Allah (c.c.) tarafından gönderilen bir ilâhî dine mensup olduğu sosyolojik bir gerçektir. Günümüzde de ilkel kabile olarak isimlendirilen toplulardan, kültür ve teknolojik bakımından ileri olan her topluluğun mensup olduğu bir din vardır. Bu insanların hayatlarını, duygu ve düşüncelerinde inanmış oldukları dinin izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla dinle insan arasındaki bağı, et ile kemik arasındaki ilişkiye benzetmek mümkündür. İnanç ve gidilen yol anlamında meseleye yaklaşıldığında, kendini bir dinin mensubu görmeyen kimselerin dahî takip ettikleri bir düşünce ekolü ya da felsefî bir yol vardır.

Günümüz toplumlarında inanç özgürlüğü, eskiye nazaran daha da önemli bir duruma gelmektedir. Nasıl ki yaşamak kişilerin vazgeçilmez, devredilmez temel hakları ise, inanmak ve bir dine bağlan-

mak ve bağlanılan dinin gereklerini yerine getirmek de aynı şekilde temel insan haklarından biridir. İnanma bir iç yöneliş, gönülden bir kabuldür ve kişinin kendi iç alemi ile ilgili bir husustur. İnanç insan davranışlarını yönlendirilmesiyle din ortaya çıkmaktadır; davranışları yönlendirmeyen hiç bir dini inanç

da yoktur. Öyleyse iman ile din bir bütündür ve öylece insanın kişiliğinin bir parçasıdır. İman ve din bu bütünlük içinde insanın temel haklarından biridir. İnanma ve inancın gereklerini yerine getirme hakkı, onları öğrenme hakkını da beraberinde getirir. Çünkü eğer bir davranış söz konusu ise, onun nasıl yapı-

* Din Öğretim Genel Müdürlüğü

lacağı sorusu, bilmeyi ve dolayısı ile öğrenmeyi gerektirir.

Bütün bunlar göstermektedir ki, dinsiz bir insan hayatından söz etmek neredeyse imkansızdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında; din eğitimi toplum bireylerinin sağlıklı bir dinî anlayışa sahip olmaları açısından çok önemli bir husustur. Özellikle günümüzde sağlıklı ve aslına uygun din eğitimi verilmesi, geleceğimizin teminatı çocuklarımızın ve gençliğimizin bir takım yanlış telakkilerin peşinden gitmemeleri için büyük önem taşımaktadır. Ülkemizin tamamına yakın sosyolojik olarak Müslüman olduğu göz önüne alındığında; misyonerlik ve satanizm gibi millî ve manevî değerlerimiz için zararlı olabilecek, ülke bütünlüğünü tehdit edecek her türlü düşünceye ve oluşuma, sağlıklı İslâmî din eğitimi ile karşı durmak mümkündür.

Dini sadece insanların vicdanında kendi iç dünyaları ile ilgili bir olay olarak düşünmek, onun birey ve toplum hayatı için taşıdığı sosyal, kültürel ve moral değerlerini göz ardı etmek anlamına gelir. Büyük başarıların kazanılmasında manevî değerlerin gücü nasıl etkili ise, çaresizlik ve bunalım anlarında da aynı güç yegane dayanak ve sığınak olmaktadır. Dinî eğitimden yoksun manevî yönden boşluk içerisinde, moral gücünü kaybederek dayanaksız kalmış ve ruhî çöküntüye düşmüş insanlardan yeteneklerini tam olarak kullanmaları ve verimli olmaları beklenemez.

Dinin temelinde insanı ruhen ve ahlâken yüceltmek, olgunlaştırmak, onu, görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren toplumun faydalı ve verimli bir bireyi durumuna getirmek vardır. Bütün dinî

kurallar, emirler ve yasaklar inançlı, ahlâklı, kendine ve herkese faydalı insan tipini oluşturmak için yardımcı etmenlerdir. Yoksa Allah'ın ne insanların yapıp etmelerine ne de kaçınıp sakınmalarına ihtiyacı vardır.

İslâm dininin öngördüğü insan tipinin özellikleri Kur'an-ı Kerim'de, inanç sahibi (âmenu), akil melekelerini kullanır (ya'klun), bütün hareket ve fillerinde her zaman iyi işlere yönelen (amilu's-salihât) olarak belirlenmiştir. İşte bu inançlı, akıllı ve erdemli insanları yetiştirmek için din eğitimine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla din, insanın bireysel ve toplumsal kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak hayatı boyunca onun bütün faaliyetlerini kuşatır. Din, korku ve ümitlerde, ahlâkî yarışılarda, kıymet ölçülerinde, dünya görüşünde ve hayatı anlamlandırma için din eğitime ihtiyaç vardır. İnsanlar sıkıntılarında ve çaresizliklerinde dine sığınır; en bunalımlı anlarında "aman Yarabbi" diyerek Allah'a yönelme ihtiyacı hissederler. Bu, herkes için ortak bir tavrıdır.

Din eğitimi, yaşadığımız çağın şartları da dikkate alındığında her zamankinden daha da önemli hâle gelmektedir. Her dönemde toplumların manevî dünyalarını tehdit eden, sonuçta toplumları sarsan düşünce ve zararlı akımlar olmuştur. Bu çok tabii bir şeydir. Hiçbir düşünceyi ya da akımı kanun, yönetmelik ya da polisiye güçle bertaraf etmek söz konusu değildir. Ortada bir sorun varsa, bu sorunu onun misli bir fikir ve kültür gücüyle çözmek, sosyal alanı boş bırakmamak gerekir. Örneğin satanizm veya misyonerliği kanun veya polisiye tedbirlerle zararsız hâle getir-

mek söz konusu olmadığı gibi, yok saymak da sorunu çözmekten uzak bir yaklaşımdır.

Son zamanlarda "Din eğitimi ailede verilmelidir." gibi bazı düşüncelerle kamu oyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Özellikle "din eğitimi okullardan kaldırılmalıdır, isteyen çocuğuna evinde din eğitimi verilmelidir" gibi görüş belirten kişilerin, eğitim-din ilişkisini ya da eğitim bilimlerinin ne işe yaradığını pek dikkate almadıkları görülmektedir. Bu görüşleri dile getiren kişilerin profiline bakıldığı zaman, hepsinin eğitimden, bilimden haberdar oldukları hemen anlaşılmaktadır. Buradaki problem, din eğitiminden ziyade kendilerinin dinle olan ilişkidir. Gelinek teknolojik seviye ve imkanlar göz önüne alındığında, hangimiz evlerimizde çocuklarımıza Matematik, Fen Türkçe ve diğer dersleri okutuyoruz. Nasıl ki böyle bir şeyden söz edemiyorsak, evde din dersini ailelere verdirme fikri, işi savsaklamaya yönelik bir yaklaşım itibainı vermektedir. Din eğitimi, dışardan kolaylıkla konuşulacak basit bir şey olmayıp, eğitim bilimlerinin bütün verilerini kullanan bir uzmanlık alanıdır. "Evde din eğitimi verilebilir." teklifi ciddiye alınacak bir düşünce değildir.

Din eğitimi mutlaka okulda verilmelidir. Eğitim bilimlerinin ulaştığı seviye göz önüne alındığında, din eğitimi her hangi bir branştan ayrı düşünmek söz konusu değildir. Bu gün İlahiyat Fakültelerinde din eğitiminin daha etkili nasıl verilebileceği hususunda araştırmalar yapan "Din Eğitimi" bölümleri vardır. Buna ilâve olarak çağın gereklerine uygun bir din eğitimi, eğitim bilimlerinin bütün materyallerinden

faydalanmalıdır. Bu zorunlu bir durumdur. Dinin öğrenilme yeri Atatürk'ün de ifade ettiği gibi "okul"dur.

Halkımızın 1000 yıldan fazla İslâm ahlâkıyla hayatlarını anlamdırmaya çalıştıkları göz önüne alındığında, din ve eğitim arasında ne denli ilişkinin olması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar. Bu ilişki çerçevesinde düşünüldüğünde, İslâm ahlâkı öğretilmeden, örf, adet ve kültürümüz çerçevesinde ahlâklı bir nesil yetiştireceğimiz iddiasında bulunmak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, İslâm ahlâkının öğretilmediği bir eğitim ve öğretimden bahsetmek mümkün olmadığı gibi, din eğitimi verilmediği takdirde milletimizin sahip olduğu değerlerin erozyona uğraması söz konusudur.

Dinimiz, toplumsal anlaşmazlıklar karşısında hoşgörüyü, dayanışmayı ve barışı öngörmektedir. Onun bu yönünden istifade etmemiz hem birey hem de toplumsal menfaatimiz açısından önem arz etmektedir. Duyuma, düşünme ve inanma özelliklerine sahip olması insanı daima din olayının içinde olmaya zorlamıştır. İnanmak ve bir dine bağlanmak insan ruhunun en büyük ihtiyacıdır. Bu ihtiyacın giderilmesi, kişiyi daha dengeli ve düzenli bir hayata kavuşturur. Yüce bir yaratıcıya inanmak, O'na sığınıp güvenmek her zaman insanın gönlünü ferahlatan ve sıkıntılarını gideren bir ihtiyaç olmuştur.

Din, yerine göre bir aşktır, heyecandır, dinamizmidir. Bazen bir teselli, huzur ve mutluluk kaynağı olup bazen de ruhi çöküntülerin, ümitsizliğin, hiddet ve öfkenin ilacıdır. Din, haksızlık ve yolsuzluk düşüncelerini, zulüm hislerini kırar;

merhameti, hoşgörüyü, sevgiyi ve barışı öğütlemektedir. Dolayısı ile dinin, ferdin hayatında olduğu kadar toplum hayatında da önemli bir yeri vardır. Vicdanları etkileyen dini inanç ve kanaatler, kişilerin davranışlarının düzenlenmesinde, sosyal hayatın sağlam, dengeli ve düzenli yürütülmesinde bir takım zorlamalardan daha etkili olmaktadır. Bütün bu değerler toplum açısından büyük önem taşır.

Toplumun gelişip güçlenmesi, bir ölçüde bireylerin manevi yönden beslenmesine, moral değer-

**Din eğitimi,
yaşadığımız çağın
şartları da dikkate
alındığında her
zamankinden daha da
önemli hâle
gelmektedir. Her
dönemde toplumların
manevî dünyalarını
tehdit eden, sonuçta
toplumları sarsan
düşünce ve zararlı
akımlar olmuştur.**

lerinin yükseltilmesine, ahlâk ve fazilet duygularının, onların benliklerinin bir parçası haline getirilmesine bağlıdır. Bu, kendiliğinden olması beklenen bir şey olmayıp, ciddi bir eğitim meselesi, bir okul işidir.

İnsanın, inancında, dininde ve dinini öğrenmede özgür olması onun en tabii hakkıdır. Ancak insanlar toplum olarak yaşadıkları için aralarındaki ilişkileri düzenleyen, birlikte uymak zorunda oldukları kanunlar yaparlar. Nelerin, hangi ölçüde, nasıl yapılacağı ve nelerin yapılamayacağı bu kanunlarda yer al-

maktadır. Böylece kimse kendi hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini çiğnememiş olur. Ya da insanlar, birlikte yaşadıkları diğer insanların hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri için kendi hak ve özgürlüklerini kısmen sınırlamış olurlar. Bu çerçevede din özgürlüğü ve din eğitimi-öğretimi ile ilgili düzenlemeler de kanunlarla yapılmaktadır.

Kanunlar her konuda olduğu gibi din ile ilgili konularda da temel hak ve özgürlükleri güvence altına alırken, aynı zamanda bu hak ve özgürlüklerin kullanılması ile toplumda ortaya çıkabilecek sakıncaları önleyici düzenlemeler de getirirler. Bu düzenlemeler daha çok, değişik din ve inançtan insanların karşılıklı ilişkileri ve kişilerin dinlerini öğrenme haklarını nasıl kullanacakları ile ilgilidir. Devletimizin temel niteliklerinden biri olan laiklik, temelde herkesin din ve inancında özgür olması esasına dayanmasına rağmen, zaman zaman din eğitimi ve öğretim faaliyetlerinin laikliğe aykırı olduğu, bunların Devlet düzeni ile bağdaşmadığı ileri sürülmektedir. Böylece Millî Eğitim Bakanlığının din eğitimi ve öğretim faaliyetleri dahi sanki yasal olmayan girişimler gibi lanse edilmekte, bütün bu girişimler bilgiye dayanmadan sosyo psikolojik baskı altına alınmakta, karşılıklı sağlıklı tutum ve davranışlarla ülkemiz için zararlı olabilecek çekişme ve zıtlıklara meydan verilmektedir. Bu tür yaklaşımlar, eğitim uzmanlarının görüşlerinden çok, siyasî veya ideolojik kaygılara dayanmaktadır. Bu tür mesnetsiz yaklaşımlar esas alınarak ülkemizdeki din eğitimi ve öğretimi sorununu çözmek söz konusu değildir.

Din alanında doğru bilgi sahibi olmanın gerekliliği ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri

Prof. Dr. Hasan Onat*

I. Din Konusunda Doğru Bilgi Sahibi Olmak Niçin Gereklidir?

İnsanı sağlıklı bir şekilde anlayabilmenin anahtarı dindir. Din, tarih boyunca, insanın olduğu her yerde, bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bazen doğrudan kurumlaşmış haliyle etkin olmakta; bazen salt inanç ve ibadet olarak insan hayatına girmekte; bazen de kültürün farklı öğelerinin içine gizlenerek, varlığını hissettirmeden işlevini yerine getirmektedir. Din, hem kültürün en önemli öğelerinden birisidir; hem de kültürün şekillenmesinde etkin olan faktörlerin başında gelmektedir.

Kültürü, en geniş anlamda, "insanın doğada hazır bulduklarına yaptığı katkılar" şeklinde tanımlayacak olursak, onun insanın yaratıcı yete-

neğinin en önemli ürünü olduğunu kolayca anlayabiliriz. Ancak, kültürü insanın oluşturmasına rağmen, toplumsal bir varlık olan insanın, kendi oluşturduğu kültürden soyutlanmasının mümkün olamayacağı da açık bir gerçekliktir. İnsan ve kültür arasında çift yönlü bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir: İnsan kültürü vücuda getirmekte; kültür de bütünüyle olmasa bile insanı... Kültürün şekillenmesinde dinin etkisi yadsınamayacağına göre, din insanı anlayabilmenin anahtarlarından birisi, belki de en önemli anahtarı olmak durumundadır.

Din, insanlara bir arada insanca yaşayabilmenin temel ortak paydasını kazandırmaktadır. Toplumun bütün kesimlerini, hatta bütün bi-

reyleri, varlığı ile, o olmadığı zaman da adı ile, ya da gücü ile değiştiren, dönüştüren, yönlendiren, kısaca bir şekilde etkileyen ikinci bir kurumun varlığından söz etmek gerçekten zordur. Dinin etkisi, birey ve toplum din ile barışık olduğu zaman doğrudan; tersi söz konusu olduğunda ise dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Hiçbir birey, -Tanrı tanımaz olsa bile- dinin etki çemberinin dışına çıkamaz. Din, benzetme yerindeyse, çift yönlü kesen bir kılıç gibidir: Hem öldürür, hem de diriltir. Dinin olumlu, yapıcı, barışçı, insanın yaratıcı yeteneklerinin önünü açan dinamik boyutu öne çıktığı zaman, din, bir yandan toplumsal düzeyde üretkenliği teşvik ederken, diğer yandan da, toplumsal barışın, huzur ve mutluluğun teminatı haline gelir. Özellikle, insanca yaşayabilmenin olmazsa olmaz koşulu olan "yüksek güven kültürü"nü yaratılması, dinin katkıları ile kalıcı ve kuşatıcı bir boyut kazanabilir. "Yüksek güven kültürü" yaratmayı başaramayan toplumlar, şiddet ve teröre açık hale gelebilecekleri gibi, kendilerini kısa sürede parçalanma sürecinin içinde bulurlar. Çünkü, üretemeyen insan, başkalarının ürettiklerini tüketmeyi kendileri için meşru bir hak olarak görebilir.

"Yüksek güven kültürü"nü oluşturulabilmesi, öncelikle, insanların yaratıcı yeteneklerinin önünün açık olmasına bağlıdır. İnsanoğlu,

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

hayatın anlamını, büyük ölçüde yaratıcı yeteneklerinin ürünlerini gö-rerek yakalamaya çalışır. Huzur ve güven ortamı olmadan ne yaratıcılıktan, ne de üretkenlikten söz edilebilir. Toplumda adalet etkin olmadan da huzur ve güven ortamı temin edilemez. Biraz sağlıklı düşündüğümüz zaman, hukukun üstünlüğü anlayışının toplumda kabul görebilmesi, adaletin yaygın olarak etkin olması konusunda dinin yapabileceği çok ciddi katkıların mevcut olduğunu kolayca görebiliriz. Toplumsal düzeyde din konusunda sağlıklı bir aydınlanma gerçekleştirildiği zaman, din sorun olmaktan çıkacağı gibi, yüksek insanlık değerlerinin gerçekleştirilebilmesi için önemli bir destek sağlayacaktır.

İnsanlık için en büyük tehlike, cehalettir. Bu cehalet din alanında ortaya çıktığı zaman, tahribatı en yüksek düzeye ulaşmaktadır. Çünkü, insanların bilmedikleri halde bildiklerini, hem de çok iyi bildiklerini zannettikleri konuların başında din gelmektedir. Din alanında sağlıklı bir bilgilenme süreci yaşanmadan, insanların neyi bilip neyi bilmediklerinin farkına varmalarını sağlamak pek mümkün değildir. Üstelik, din konusundaki bilgi boşluğu, insanlar dinin yanında yer alsalar da, karşısında olsalar da, toplumsal uzlaşmanın köklerini kurutacak boyutta tahribata sebep olmaktadır. Bunun sebebi, dinin kültürün içine derinlemesine nüfuz etmiş olmasıdır. İnsanların din konusunda söyledikleri her şey, her zaman, söyleyenin amacının, niyetinin çok öteslerine uzanmakta; karşı tarafta hiç tahmin edilemeyecek anlamlar çağrıştırmaktadır. İnsanlar arasında sağlıklı bir iletişim sağlanabilmesi için, doğru anlamının önündeki engellerin ortadan kaldırılması gereklidir.

Bu engellerden birisi de din konusundaki cehalettir. Din konusunda doğru bilgi sahibi olan insanlar, din konusundaki tavır ve tercihleri ne olursa olsun birbirlerini daha kolay anlayabilirler. İnsanlar arası iletişimin ana kodları daha çok birtakım dinsel taşıyıcılara yüklenmiş, ya da dinsel değerlerin içine yerleşmiştir. Bu konudaki bilgi boşluğu veya yanlış bilgi, iletişim kanallarının işlevini yitirmesine sebep olmaktadır.

Türkiye’de, devlet de, toplumun bütün kesimleri de, bir anlamda köşeye sıkışmış durumdadır. Toplumun sağlıklı bir “uzlaş” kültürüne her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Uzlaş kültürünün yaratılabilmesinin ön koşulu, kanaatimizce, dinin sorun olmaktan çıkarılmasıdır. Dinin sorun olmaktan çıkması iki şekilde gerçekleşebilir: Birincisi, dini ve dinle ilgili olan her şeyi insan hayatının dışına itmek. İkincisi, toplumun din konusunda doğru bilgi sahibi olmasını sağlamak. Birinci şıkkın mümkün olamayacağı, hem tarihsel tecrübelerle, hem de günümüzde dinin hemen hemen bütün dünyada yeniden yükselen değer oluşuyla açıkça anlaşılmıştır. İnsanlar, dinsiz yapamamaktadırlar. Din konusunda bilgi boşluğu ortaya çıktığı zaman, kolaylıkla hurafelerin, batıl inançların ve akıl dışı oluşumların bu boşluğu doldurduğu görülmektedir. Bu durum büyük ölçüde insanın varlık yapısı ile ilgili olmalıdır. Kanaatimizce, uyuşturucuya, alkol bağımlılığına ve benzeri olumsuzluklara açılan kapıda, dinin anlam boyutunun sağlıklı bir şekilde etkin olmamasının payı vardır. Hatta, şiddet ve terörün küresel bir boyut kazanmasının, insanlığın içine sürüklendiği “varoluşsal anlam boşluğu” ile yakından ilgili olmalıdır. Anlam kaybı, insanın varoluşsal korkularını artırdığı gibi, varoluşsal ihti-

yaçlarının da sağlıklı bir şekilde karşılanmasını engellemektedir. Öyleyse, ikinci şık üzerinde ciddi olarak durmak gerekecektir. Dinin insan hayatına anlam kazandıran boyutu ön planda tutularak, insanın sağlıklı düşünmelerine yetecek kadar din konusunda doğru bilgi sahibi olmaları, bir tür zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır. Söz konusu din İslam olunca, demokrasi, laiklik, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konulardaki korkuların da, dinin hayattan bütünüyle dışlanacağı şeklindeki korkuların da doğrudan bilgisizlikten kaynaklandığını açıkça söylemekte fayda vardır. Toplumun dinle bağlantılı olarak gerilmesinin, bütünüyle din konusundaki bilgi boşluğundan ve bazı kesimlerin dinin yanında, ya da karşısında görünerek onu bir ticaret metana dönüştürmesinden ileri geldiği açıkça görülmektedir. Önyargılarımızı paranteze alarak düşünmeyi başarabilsek, İslam’ın laiklikle, demokrasi ile, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ile herhangi bir sorunu olmadığı bir yana, insanlığın bu yüksek evrensel değerlerinin mevcut standartların daha ilerisinde yeniden üretilmesi gibi bir sorumluluğu Müslümanlara yüklediğini görebiliriz. Dinde zorlamanın olamayacağını söyleyen Kur’an’dır. Kur’an’ın en temel hedeflerinden birisi, ahlaklı ve adaletin egemen olduğu bir toplum yaratılmasıdır. Hukuk ve hukukun üstünlüğü nosyonu olmadan ahlaklı ve adaletli bir toplum gerçekleştirilebilir mi? Türkiye gibi ülkelerin, bunca zaman geçmesine rağmen, sağlıklı bir demokrasi kültürü üretmeyi başaramadıkları bilinmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, toplumda birey bilincinin gelişmeyişi olabilir. Mevcut din anlayışımız, geleneğimiz sağlıklı birey

bilincinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini ciddi olarak zorlaştırmaktadır. Oysa İslam'ın en özgün taraflarından birisi, iman ve sorumluluğun bireysel olduğunu açıkça ilan etmesidir. İslam'a göre kurtuluş da bireyseldir. Müslümanlar arasında birey bilincinin gelişmesi, İslam'dan çok Müslümanların İslam anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Demokrasi ve laiklik açısından bakılınca, çözümün dinin dışlanması değil, dinin doğru anlaşılmasında yattığı açıkça görülebilecek bir husustur.

Gerek Türkiye'de gerekse İslam dünyasında, içeriden bakıldığında, din alanındaki sorunların insanın gözünü korkutacak nitelikte olduğu hemen fark edilebilmektedir. Dinin yanında durarak, dindar tutum ve tavırlar sergileyerek hem kendisine, hem diğer insanlara, hem de İslam'a zarar veren kişi ve grupların mevcut olmadığını söyleyebilmek mümkün değildir. Aslında, samimi olan hiçbir bir Müslümanın bilerek İslam'a, Müslümanlara ve diğer insanlara zarar vermek isteyebileceğini düşünmek de mümkün değildir. Şiddet ve terör olaylarına bir şekilde bulaşan bazı Müslümanları örnek olarak alabiliriz. Kur'an haksız yere adam öldürülmesini yasaklarken, bazı Müslümanların, İslam adına işkence yapılarak öldürüldüğünü, ölen kimsenin gömüldüğü yerin üstünde öldüren kimselerin şükür namazı kıldıkları hala hafızalardan silinmiş değildir. "Müşit elinde mürid, gassal elinde meyhit gibi olmalıdır" diyerek saf, temiz Müslümanların duygularıyla, canlarıyla, mallarıyla ve namuslarıyla oynayan insanların mevcudiyeti görmezlikten gelinebilir mi? Kısaca söylemek gerekirse, din istismarını önlemenin yolu, insanların en azından doğru düşünmeye yetecek kadar

din konusunda doğru bilgi sahibi olmasından geçmektedir. Kur'an'ın insana verdiği değer farkında olan bir insan, ne başkalarının saf temiz dini duygularını istismar etmeye kalkışır; ne de kendi dini duygularının sömürülmesine göz yumar...

Türkiye'de, insanların kafaları, din konusunda gerçekten çok karışıktır. Dindar olanın kafası da karışıktır; dindar olmayanın kafası da karışıktır. Bunun en önemli sebebi de, bu alandaki bilgi boşluğudur. Dindar olanın kafası karışıktır; çünkü düşündüğü zaman inandıkları ile realitenin birbiri ile çeliştiğini göreceğini -belki de bilinç altında fark ettiği için, din alanındaki çelişkileri görmezlikten gelme yoluna gitmekte; iman ve aklı alternatif kavramlar olarak düşünmeyi tercih etmek durumunda kalmaktadır. Bu durumda, içeriden ve dışarıdan her türlü eleştirel yaklaşım din düşmanlığı olarak algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Dinin gelenekle özdeş hale geldiği gerçeği görülmemektedir. Her meselenin, her kavramın başına "islami" sıfatının eklenmesiyle bütün sorunların çözüleceği sanılmaktadır. Dinin insan hayatına anlam kazandıran boyutu etkisiz hale geldiği için, din, şekilden ibaret zannedilmekte ve işin özü, ruhu şekle feda edilmektedir. Sonuçta sığ, yüzeysel bir dindarlık oluşmakta; İslam dini ile Müslüman insan arasındaki uçurum gün geçtikçe daha da artmaktadır. Geçmişin idealizasyonu, kendisi gibi düşünmeyen herkesi "ötekî" olarak görüp ona karşı bütün kapıları "korunma" amaçlı kapalı tutma anlayışı, bu sığ dindarlığı olumsuz yönde beslemektedir. Dindar insanın kafa karışıklığından kurtulabilmesi, öncelikle dinin, insanın insanlığını en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için

bir araç olduğunun, dinin akılla ve bilimle çalışmadığının ve geleneğin din olmadığını bilinmesine bağlıdır. Aynı şekilde, demokrasi, laiklik, hukukun üstünlüğü gibi değerlerin insanlığın ortak aklının ve tarihsel tecrübesinin bir ürünü olduğunun; bu değerlerin karşı çıkmanın ötesinde, evrensel ölçekte insanlığın yararına olacak şekilde ve Batı standartlarının daha ilerisinde yeniden üretilebileceğini ve geliştirilebileceğini de açıkça anlaşılması gerekmektedir. Kafa karışıklığının tek ilacı doğru, sağlam ve güvenilir bilgidir.

Dindar olmayanların din konusundaki kafa karışıklıkları da, en temelde bilgisizlikten, önyargılardan ve yersiz korkulardan kaynaklanmaktadır. İnsanlar dinsiz yapamıyorlarsa, bu dinin varoluşsal bir anlam taşıdığını gösterir. Amacımız, insanların yaratıcı yeteneklerinin etkin kılınması, insanca yaşayabileceğimiz güvenli bir ortam ve yüksek insani değerlerin etkin kılınması ise, bunların temin edilmesinde dinin desteğinin mümkün olup olmayacağını araştırmak akılcıca bir yol olmaz mı? Unutmamak gerekir ki, dindar olup olmamak bireysel bir tercihtir. İslam'ın öngördüğü, din emniyetine, mal ve can güvenliğine, akıl ve özgür iradenin korunmasına, "dindar olsun olmasın" herkesin ihtiyacı vardır.

Din konusundaki yaygın kafa karışıklığı, dinle ilgili sorunların çözümsüzlüğünün kalıcı hale gelmesine sebep olmaktadır. Sorun çözmek ve insan hayatına anlam kazandırmak için var olan dinin kendisi sorun haline gelmektedir. Oysa, biraz sağlıklı düşünebilirsek, din konusunda doğru bilgi sahibi olmaya, hepimizin ihtiyacı olduğunu görebiliriz. Her şeyden önce, kendimizi

doğru anlayabilmemiz için din konusunda doğru bilgi gerekmektedir. Dini devre dışı bırakarak toplumu, diğer insanları, geçmiş; kültürü, gelenekleri, değerleri anlamak nasıl mümkün olabilir? Dinin desteğini almadan "yüksek güven kültürü" yaratılabilir mi? Daha da ötesi, din, eğer insanca yaşayabilmek için gerekli ise, bireysel tercihlerimizi zaman zaman askıya almayı başarmak, insani bir sorumluluk değil mi?

Din konusundaki kafa karışıklığı, din alanında ortaya çıkan birtakım olumsuz söz, fiil ve tavırların din ile özdeşleştirilmesine yol açmaktadır. Aslında din karşıtı gibi görünen tavır ve tutumların arkasında yatan böyle bir anlayıştır. Olup bitenlerden, olumsuz tezahürlerden rahatsız oluyorsak, karşı çıkmak, olumsuzlukların derinleşmesi ve kökleşmesi anlamına gelmez mi? Bizi rahatsız eden dinsel tutum ve tavırların ilacı, dini böylesine yanlış anlayanlara meydanı bırakmamak değil mi?

Dinin insanın varoluşu ile olan irtibatı, din konusunda herkesin doğru bilgiye ihtiyacı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İşin gerçeği, insanca yaşayabilmek için hepimizin dinin desteğine bir şekilde ihtiyacımız vardır. Sorun dinden çok, dininin anlaşılma ve yaşanma biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Dinin anlaşılma ve yaşanma biçimlerinin dinin güncel boyutu ile ilgili olduğu her nedense pek akla gelmemektedir. Sabun köpüğü gibi olan bu gibi tezahürlerin din olarak algılanması doğrusu bir talihsizliktir. Dinin en temeldeki kurucu kök ilkeleri bilinmeyince, görünenler din yerine geçmektedir...

2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri

Hiç kuşkusuz, din konusunda doğru bilgi sahibi olabilmenin pek çok yolu vardır. Öncelikle, bu alanda bilimsel bilginin üretilmesi ve üretilen bilginin inceltilerek halka taşınması gerekmektedir. İşin toplumsal boyutu söz konusu olunca, ister istemek akla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri gelmektedir.

T.C. Anayasasının "Din ve Vicdan Özgürlüğü" ile ilgili olan 24. maddesinde şöyle denmektedir: "Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14. madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

"Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

"Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukukî temel düzenini kısmen

de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez veya kötüye kullanamaz".

Anayasanın 24. maddesi uyarınca zorunlu hale gelen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri, 1982 yılında itibaren ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulmaktadır.

Türkiye, halkının yüzde doksan dokuzu Müslüman olan bir ülkedir. Bu Müslümanlık, ağırlıklı olarak Sünni anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak, Kars, Iğdır yörelerinde yaşayan vatandaşlarımızın bir kısmı Şii anlayışı paylaşmaktadır. Türk halkının yaklaşık yüzde on kadar da, kendilerini Alevi-Bektaşî olarak tanımlamaktadırlar. Hatay, İskenderun civarında Nusayrilik doğrultusunda bir inanç taşıyan vatandaşlarımız mevcuttur. Ayrıca, Türkiye'de ağırlıklı Sünni Anlayış Hanefi-Maturidi çizgide olmasına rağmen, Şafii-Eş'ari çizgide mezhep anlayışına sahip pek çok insan vardır. Öte yandan, Tekke ve Zaviyeler 1925'te kapatılmış olmasına rağmen, Türkiye'de pek çok tarikatın (Nakşî, Kâdiri, Mevlevî, Bektaşî, Rıfai...) fiilen mevcut olduğu bilin-

mektedir.

Türkiye'de yaygın din anlayışı, ağırlıklı olarak sözlü kültüre dayalı olarak şekillenmiştir. İnsanlar, din anlayışlarını, duydukları bilgiler üzerine kurmaktadır. Şifahi kültürle oluşan anlayış biçiminde bilginin kaynakları bilinmediği için, eleştirel düşüncenin gelişmesi, oldukça yavaş olmaktadır. Ayrıca, Nurculuk, Süleymanlık gibi dini cemaatlerde ve bazı tarikat gruplarında, liderlerin kitaplarına dayalı olarak oluşan bir anlayışın mevcut olduğu gözlenmektedir. Ancak, bu tür oluşumlarda merkezde "kitap" olmasına rağmen, din anlayışı yine şifahi kültüre dayalı olarak oluşmaktadır. Çünkü, bu anlayış biçiminde "kitap" kutsallık zırhına bürünerek "kolay anlaşılır olma" vasfını yitirmekte; bilenlerin açıklamalarından sonra anlaşılabilirliğine inanılmaktadır. Bu doğrultuda kendilerini "Sünni" olarak tanımlayan vatandaşlarımızın "Sünnilik" in ne olduğunu tam manasıyla bildikleri söylenemeyeceği gibi, kendilerini Alevi-Bektaşî diye tanımlayan vatandaşlarımızın da Alevilik-Bektaşîliği bildikleri pek söylenemez. Halkın din anlayışı, -Alevi-siyle, Sünnisiyle- gelenekler tarafından, geleneğin içinde, sözlü kültürle oluşmaktadır. İşin gerçeği, dini açıdan Anadolu'daki Alevi köylerle, Sünni köyler arasında çok ciddi farklılıkların olduğunu söyleyebilmek de pek mümkün değildir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri, mevcut programları çerçevesinde, mezheplerüstü-cemaatlerüstü bir yaklaşımla, kendisini Müslüman olarak tanımlayan insanların din anlayışlarının ortak paydasını bilgi düzeyinde öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu ortak payda, İslam'ın Kur'an'daki evrensel kök değerlerinden oluşur. Bu ortak

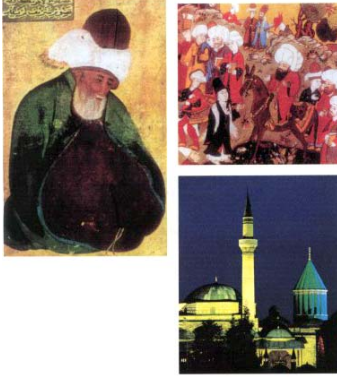
payda, aynı zamanda, bütün insanlığın ihtiyaç duyduğu bir arada yaşama kültürünün altyapısını oluşturacak evrensel ahlâk ilkelerinin kurulmasına ve etkin olmasına imkan sağlayacak bir ortak paydadır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin zorunlu hale gelmesiyle birlikte, bu derslerin içeriğinden çok, zorunluluğu tartışma konusu yapılmıştır. Zorunluluğun Laiklikle bağdaşmadığı şeklinde tezler ileri sürülmüştür. Oysa, dünyanın hemen her yerinde, her devlet, vatandaşlarını bir şekilde din konusunda bilgilendirmektedir. (Bu konu ile ilgili olarak bkz. Türkiye'de ve Dünyada Din Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu, Ankara 1997). Türkiye'deki sorun, "devletin, kendi istediği doğrultuda bir İslam" öğretmek istediğini ileri süren daha çok radikal nitelikli gruplara ve cemaatlere mensup insanlarla, "devletin Alevilik-Bektaşîlik gerçeğini görmezlikten geldiğini" iddia eden bazı Alevi-Bektaşî gruplardan kaynaklanmaktadır. Bunun yanında, din konusundaki bireysel tercihlerinin genel geçer hale gelebilmesi için, bu tercihlerini kamuya malederek ortaya çıkanların da mevcut olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Ayrıca, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri seçmeli olunca, seçenlere daha iyi bir din eğitim ve öğretimi verileceğini düşünenlerin mevcut olduğu da bilinmektedir. Bu iddiaların ve bu doğrultudaki tartışmaların bilimsel içerikten yoksun olduğunu hemen belirtmek gerekmektedir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde ne Sünnilik, ne Alevilik-Bektaşîlik, ne de herhangi bir mezhebin, herhangi bir tarikatın, herhangi bir cemaatin görüşleri anlatılmaktadır. Daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin müfredatında, İslam'ın

temel ortak paydası, bilimsel bir çerçevede verilmeye çalışılmıştır. Müfredat dikkatlice incelenecek olursa, kendisini Müslüman hissedenden, İslam dairesi içinde gören her insanın, ya da her grubun, bu müfredatta kendi kök değerlerini kolayca bulabileceği görülecektir. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bu konudaki tartışmaları sürdürmeye çalışanlar, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi programlarını bile doğru dürüst incelememişlerdir.

Alevilik-Bektaşîlik doğrultusunda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin verilmesi gerektiği şeklindeki iddiaların hiçbirinin ciddi bilimsel temelleri yoktur. Her şeyden önce, böyle bir teklif, Tevhidi Tedrisat kanuna aykırıdır. Çünkü Tevhidi Tedrisat kanununun gerekçesinde aynen şöyle denilmektedir: "Bir devletin genel eğitim ve kültür politikasında, milletin duygu ve düşünce bakımından birliğini sağlamak için öğretim birliği en doğru, en bilimsel, en çağdaş ve her yerde yararları ve güzellikleri görülmüş bir ilkedir. 1255 (1839) Gülhane Hattı Hümayunundan sonra açılan Tanzimat döneminde, yıkılmış Osmanlı saltanatı da öğretim birliğine başlamak istemişse de bunu başaramamış ve aksine bu konuda bir ikilik bile meydana gelmiştir. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği açısından birçok zararlı sonuçlar doğurdu. Bir millet, bireyleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, duygu ve düşünce birliği ile dayanışma amaçlarını tamamen yok eder". (Türkiyeyi Laikleştiren Yasalar, hazırlayan ve sadeleştiren Reşat Genç, Ank. 1998, 19).

Diğer taraftan, Türkiye'deki Alevilik-Bektaşîliğin, henüz mezhep mi, tarikat mı olduğu konusunda, Ale-

vi-Bektaşiler arasında bile bir görüş birliği yoktur. Alevilik-Bektaşiliğe, mevcut haliyle "mezhep" diyebilmek, bilimsel açıdan mümkün değildir; çünkü Alevilik-Bektaşilik, esas itibarıyla itikadî olmaktan çok sosyo-kültürel bir farklılaşmadır. Ayrıca, Alevilik-Bektaşilik şeklindeki kullanımda, ağırlık Bektaşiliğe verilmektedir. Alevilikle Bektaşiliği, mevcut haliyle birbirinden ayırmak pek mümkün değildir. Eğer, söz konusu Bektaşilik, Hacı Bektaş Velî'nin adına izafeten kurulan tarihin Bektaşilik ise, ki öyledir, bu doğrultuda bir Din Kültürü Ahlak Bilgisi Derslerinin olmasını istemek, doğrudan, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ile ilgili olan kanuna aykırı olacaktır.

Türkiye'de tek tip bir Alevilik-Bektaşilik yoktur. Alevilik-Bektaşilik, bölgeden bölgeye farklılık arz etmektedir. Bu durumda, hangi Alevilik-Bektaşilik esas alınacak ve okutulacaktır. Üstelik, Alevilik-Bektaşiliğin İslam ile ilgisi olmayan bir "din" olduğu şeklindeki iddiaların da yüksek sesle dile getirilmeye başlandığı bilinmektedir.

Türkiye'de, sadece Alevilik-Bek-

taşilik değil, belki sayıları yüzlerle ifade edilebilecek dinsel grup vardır. Alevilik-Bektaşilik doğrultusunda bir din dersi verilmesi, başta kendisini Sünni olarak tanımlayan geniş kitle olmak üzere, bütün gruplara, kendi istedikleri doğrultusunda bir din eğitim-öğretimi verilmesi gibi bir sonuç doğuracaktır. Bu durumun meydana getireceği kaos bir yana, Sünnilik merkezli bir eğitim-öğretim faaliyetinin, diğer dinsel grupların varlığını kolayca gölgeleyebileceğini tahmin etmek pek de zor değildir. Oysa, zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminde, bütün dinsel grupların kendilerinden pek çok şey bulabilecekleri temel ortak paydanın kültürel düzeyde öğretilmesi, farklılıkların zenginlik olarak anlaşılmasını sağlayacaktır; toplumda "ben ve öteki" saplantısının dinsel zeminde oluşmasının önüne geçecektir.

Türkiye'nin sorunlarının önemli bir kısmı, ister istemez bir şekilde dinle irtibatlıdır veya irtibatlı hale getirilmektedir. İşin temelinde, din alanındaki bilgi boşluğunun yattığını görmezlikten gelmek mümkün değildir. Bu alanda yürütülen tartışmalar, sanki din konusunda doğru bilgiden korkulduğu gibi bir izlenim doğurmaktadır. Dini, lehinde ve aleyhinde olarak istismar edenlerin korkularını anlamak mümkündür. Türkiye'nin insanlığın muhtaç olduğu yeni bir uygarlığın beşiği olmasından korkanları anlamak da mümkündür. Ancak, gerçekten iyi niyetli insanların, -dindar olsun ya da olmasın- bu konudaki korku ve tereddütlerini gidermenin yolunun, din alanında doğru, sağlam ve güvenilir bilgiye dayalı bir bilgilendirme seferberliğinden geçtiğini görememelerini anlamak mümkün değildir. Korkuların, büyük ölçüde, din alanındaki göze çarpan çar-

pık tezahürlerden kaynaklandığını zannediyoruz. Bunun üstesinden gelmenin yolu da, hiç kuşkusuz, doğru, sağlam ve güvenilir bilgiden geçmektedir. Öyle ise, yapılacak iş, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin zorunluğunu tartışmak yerine, bu derslerin nasıl daha verimli hale geleceğini tartışmak olacaktır.

Türkiye'nin zaman geçirmeden "iç bağışıklık sistemini" mutlaka güçlendirmesi gerekmektedir. Dinle ilgili sorunların üstesinden gelmeden, ne sağlıklı bir uzlaşma kültürü yaratılabilir, ne de iç bağışıklık sistemi güçlendirilebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri, işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirdiği zaman, yapılması gerekenlerin önemli, ancak küçük bir kısmını yerine getirebilir. Asıl önemli olan, toplumun bir bütün halinde İslam'ın kurucu ilkeleri çerçevesinde sağlıklı bir zihniyet değişim ve dönüşümünü, karar yeter sayısını bulabilecek şekilde başarabilmesidir. Küreselleşme, ayakta durabilmemiz için, İslam'ın kurucu ilkeleri çerçevesinde bir temel ortak paydanın yaratılmasını ve etkin kılınmasını bir tür zorunluluk haline getirmiştir. Bu ortak payda, içinde yeni bir uygarlığın kök hücrelerini de taşımaktadır. Bugün yapılması gereken, insanlığın mevcut birikiminde gelişmiş, ancak tahrip edilmekte olan yüksek değerlerle, bu kök hücrelerinin buluşmasını sağlayabilmektir. Türkiye'nin ufkunun açılabilmesininin, dinle ilgili sorunların üstesinden gelinmesi ile doğru orantılı olduğunu düşünmekteyiz. İslam'ın temel ortak paydasını yakalayan insanlar, hem farklılıkların zenginlik olarak görülebilir ve değerlendirebilirler; hem de enerjilerini daha güvenli bir Türkiye, daha yaşanabilir bir dünya kurmak için kullanabilirler.

Okul Öncesi Dönemden Gençlik Dönemine Gelişim Aşamaları ve Din Eğitimi

3-7 yaş arası ilk çocukluk dönemidir. Bu çağın iki belirgin özelliği soru sorma ve oyuna düşkünlüktür. Her ikisi de öğrenmeye dönüktür.

Ahmet Yemenici *

Eğitim Önceliğimiz

Eğitim insanın yaşam kalitesini en derinden etkileyen ve belirleyen bir olgudur. Var olduğumuz andan itibaren, önemli-önemsiz, küçük-büyük çevremizdeki bütün varlıklar ve olaylar bizi etkilemekte ve bizim tepkilerimizden de etkilenmektedir. Bu süreç, bireylere yeni bilgiler, farklı tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırmaktadır. Bu etkileşim kendi akışına bırakılmayacak kadar hızlı ve kalıcı bir şekilde gelişmekte ve bazen de beklemediğimiz sonuçlara yol açabilmektedir. Konunun önemine binaen olsa gerek kültürümüzde ilmin beşikten mezara kadar talep edilmesi; varlığa ve bilgiye karşı kayıtsız kalınmaması konusunda hakikaten ciddi bir uyarıdır. Çağdaş eğitim yaklaşımlarının kavramlaştırdığı "yaşam boyu öğrenme" anlayışı da insanın eğitim serüveninin bitme-

yen sürecini ve hassasiyetini ifade etmektedir.

Gelişmiş toplumlar söz konusu hassasiyetten ötürü önceliklerini eğitimden yana kullanmaktadırlar. Eğitim sistemlerini bir taraftan yeni anlayışlara açık hale getirip, yetişmekte olan kuşaklara kendilerini özgürce geliştirerek hem kendi toplumlarına ve hem de tüm insanlığa katma değer sunma imkanı verirken, diğer taraftan kültürel değerlerini hâla farklı ve değerli kılan öğeleri yine yetişmekte olan bireylere öğretmekle yaşatmaktadırlar.

Bu anlamda İnsana yapılacak yatırım fazlasıyla geri dönmekte, onun eğitimi, sağlığı, sosyal güvenesi, doğru yerde istihdamı toplumları gelişmişlik düzeyi bakımından üst soralara taşımaktadır.

Eğitim faaliyetinde üç şey dikkatimizi çekmektedir. Birincisi; öğre-

nen bireyin ilgi yetenek ve gelişim aşamaları, ikincisi; eğitim, öğretimin ve öğrenme alanındaki yeni anlayış, yaklaşım ve gelişmeler üçüncüsü de öğrencilerin içine doğdukları kültürel değerlerdir.

Eğitim Süreci

Okul Öncesi Dönem

Çocuğun yaşamındaki ilk beş-altı yıl, yani çocuğun kişiliğinin biçimlendiği dönem en önemli yıllardır. Çocuk altı yaşına geldiği zaman, kişiliğinin temel yapısı belirlenmiş olur. Bu, çocuğun ömrü boyunca sürdüreceği temel kişiliktir. İlk beş yıl zeka gelişiminde de önemlidir. Çünkü çocuğun zekasının yaklaşık yüzde ellisi dört yaşına geldiği zaman oluşmaktadır. Sekiz yaşına geldiği zaman bu yüzde elliye yüzde otuz eklenir. Geriye kalan yüzde yirmi de on yedi yaşında tamamlanır. Burda zeka ile bilgi birbirine karıştırılmamalıdır. Zekadan

* A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi / MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Görevli Öğretmen

kast edilen şey, çocuğun aldığı bilgileri kafasında belirli bir yere oturtmak ve bunları kullanmak yeteneğidir. Hatta bebeklik dönemi bir şeyler öğrenmek için çok küçük olmak şöyle dursun, çocuk doğduğu andan itibaren öğrenmeye başlamıştır.

İlk üç yaş çocuğu bakıma ve gözetime muhtaçtır. Temel güven duygusunun geliştirilmesi çok önemlidir. Güven duygusunun gelişmesinde anne baba ve çocuk arasındaki sevgi ve şefkat içeren davranışların sergilenmesi başlıca etken olmaktadır. Bu dönem din eğitimi açısından bilinçsiz etkilenme çağıdır. Bundan dolayı bebeklerin yanlarında kullandığımız Allah, maşallah, Allah başışlasın, Allah'a emanet ol, gibi dini kelimeler, namaz ve dua gibi hareketler bu dönemdeki çocuğun algı dünyasında önemli bir yer tutacaktır. Bundan dolayı doğduğunda ona güzel bir isim takmak sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okumak bu dönemdeki önemli dini geleneklerimizdendir. Bu dönemde söylenecek ninniler ve anlatılacak masallar da önemlidir.

3-7 yaş arası ilk çocukluk dönemi-

dir. Bu çağın iki belirgin özelliği soru sorma ve oyuna düşkünlüktür. Her ikisi de öğrenmeye dönüktür. Bu çağ çocuğunun çok canlı bir hayal gücü vardır. Çocuğun bu özelliklerine ket vuracak yaklaşımlardan özellikle kaçınılmalıdır. Dini inancın canlılık kazanması bu yaşların önemli özelliklerinden sayılmaktadır. Çocuk Allah'ı insana ait çizgilerle göz önüne getirmektedir. Bu durum çok normaldir. Soyut düşünmenin gelişmesiyle paralel olarak verilecek olan Allah inancı zamanla doğru bir zemine oturacaktır. Bu dönemde çocuk mahiyetini tam kavrayamazsa da, dua etmekten çok hoşlanır, dua etme isteği çok kuvvetlidir. Çocuğun duygu yönü ön plana çıkarılmalı onun zihnine yüklenilmemelidir. Doğrudan doğruya bir din öğretimi değil dolaylı bir din eğitimi söz konusudur. Bayramlardaki hediyeler, camilere yapılacak geziler onların hoşlarına gidecektir.

Okul Çağı

Bu çağ yedi yaşında başlar. Bu döneme somut işlemler dönemi adı verilir. Çocuk kendini sınıf, arkadaş ve oyun gurubu içinde bulur. Sözlü beceri kendini iyice göster-

meye başlar. Kızlar kız özelliklerini erkekler erkek özelliklerini göstermeye başlarlar.

Bu dönemin önemli dinî faaliyetlerinden biri erkek çocuklar için sünnettir. Sünnet dinî bir törendir. Çocuğun dinle ilişki kurmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu tören çocuğun neşe ve eğlencesine yönelik olmalı yetişkinlerin ön plana çıktıkları ve çocukların ikinci plana itildikleri bir tören halini almamalıdır. Çocuk sünneti çocukça yaşamasıdır.

Çocukta bilgiye düşkünlük gözlenir. Tam olmasa bile soyut düşünce başlamıştır. Çocuk kendi dini ile başka dinler arasında somut ayrımlar yapmaya başlar. Bu dönemde Allah kavramıyla ilgili artık soyut bilgilere yavaşça geçiş yapılabilir. Namazdan başlayarak ibadetlere alıştırmak bu çağda başlayarak geliştirilir. Bu konuda Hadislerde 7 ile 10 yaş arasına dikkat çekilmesi ibadet sevgisi ve alışkanlığının birden bire değil yavaşça kazandırılmasına yönelik önemli bir ilkedir. Burada önemli olan ibadet neşe ve heyecanını tatmaları ve ibadetlerin iyilik, dayanışma ve yardımlaşma için önemli vesileler olduğunu çocukların deneyerek öğrenmeleridir.

Okul çağı içinde ilk ergenlik yani çocukluk safhasının son dönemi on yaşında başlar ve ergenlik çağı ile son bulur. Fiziki güç ve enerji harcama düzeyi çok yüksektir. Soyut düşünce dönemi başlamıştır. Hem rekabet hem de işbirliği yapmaktan hoşlanır. Hak ve adalet kavramları önemlidir. Bu dönemde çocuklar okullardaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine başlamaktadır. Bu ders çocukların din öğretimi için ailelere önemli destekler sağlamaktadır. Çocuklar bu dönemde kendisine ideal bir insan tipi seçme ihtiyacını şiddetle hissedeceği için, yetişkinlerin bu konuda dikkatli olmaları gerekmektedir. Söz din-

lemek ilk ergenlik çağı çocuklarına zor gelir. Engel tanımak istemezler. Üzerlerine çok varıldığında emir ve yasakları çiğnemekten kaçınmazlar. Ölçsüz davranmaları henüz yeni tanışmaya başladıkları güçlerini kontrol edememelerindedir. Bu dönemde kontrolsüz gücün çevremizde hangi sonuçları ortaya çıkardığına dikkat çekilmeli ve onların bu güçlerine diğer bazı güçsüz varlıkların muhtaç olabileceği, bunun Allah tarafından verilen bir nimet olduğu ve amacına uygun kullanıldığında mutluluk getireceği vurgulanarak onların bençileşmeleri önenebilir. Bu dönemde suçlamalarda bulunmak hele bunu dine dayandırarak yapmak onların dine karşı da tavır almalarına neden olabilir.

Gençlik Çağı

On üç yaşından başlayarak yirmi dört yaşına kadar devam eden bu döneme bilinçli öğrenme çağı da denir. Onlar artık nedir? Ne yapmalıyım sorularını sormazlar. Daha çok nereden biliyorsun? Niçin öyle yapmalıyım sorularını sorarlar. Artık büyüklerin söyledikleriyle yaptıkları arasındaki çelişkileri ve aralarında farklılıklar bulunduğunu anlamışlardır. Gençlerde görülebilecek dine karşı tavırlar, genelde yetişkinlerin onları eleştirirken dini kullanmalarından ileri gelmektedir. Bazı olumsuz şartlara rağmen gençleri dinle ilgilenmeye yönelten bazı temel ihtiyaçlar göz ardı edilmemelidir. Bunlar; eleştirci düşünce, özgürlük ve güven, varlık üzerinde düşünme ve sevgi, hayata anlam verme olarak sayılabilir.

Gençler bir taraftan eleştirmek, özgürlük peşinde koşmak isterler fakat diğer taraftan sevdikleri ve güven duydukları bir büyüye ihtiyaç duyarlar. Şüphe içinde kalmak gençlerde ruhi gerginlik, suçluluk ve günahkarlık duyguları oluşturur. Bu durumda gençlere sorgulamanın yanlış bir şey olmadığı, sorgula-

manın ve araştırmanın Kur'an'da da istenen bir davranış olduğu, önemli olanın sorgulama yöntemini bilmek olduğu vurgulanarak onların metodik sorgulamalarına imkan vererek rahatlamaları sağlanabilir. Lise ve üniversite eğitiminin de gençlerin yaşamında yeni açılımlar getireceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç

Öğrencilerin temel gelişim özelliklerini, olguları algılama ve düşünme tarzlarını ve kendilerini ifade etme biçimlerini bilmeden yapılacak her türlü eğitim faaliyeti beklenen sonucu vermeyecektir. Özellikle soyut olması bakımından din eğitimi ve öğretiminde bu durum daha da bir önem kazanmaktadır. Çünkü dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi öğrencilerin din olgusu karşısında pasif olmalarını etkin olarak katılabilecekleri, öğrenme süreçleri ve ortamları içerisinde olabilmeleridir. Aksi halde yaptığımız iş yetişkinlere ait bir etkinlik olur ve çocuğun anlam dünyasında hiçbir yer tutmaz.

Öğrenciye ait temel özellikleri din eğitiminde dikkate almak, dine ait temel değerler açısından bir zayıflık oluşturur mu gibi kaygılar din öğretimi alanında başvurulacak doğru bilgi ve öğretim yöntemleriyle aşılacak bir konudur.

Örneğin okul öncesi dönemde çocukların çok canlı bir hayal gücünün olması ve Allah'ı insana ait çizgilerle göz önüne getirmeleri Allah inancı açısından kaygılanılacak bir durum değil, yüce yaratıcıya karşı çocuğun kendi içinden (fitrat) doğan cevabın sadece o aşamadaki ifade biçimidir. Bu durum çok normaldir. Soyut düşünmenin gelişmesiyle paralel olarak verilecek olan Allah inancı zamanla doğru bir zemine oturacaktır. Çocuk Allah ya da din konusunda konuşmaya başladığında bazı yanlış gördüğü-

müz ifadeler karşısında kendi anlam dünyamıza kaymamaya özen göstererek onun ifadelendirme biçimleriyle çocuğun duygu ve düşünce dünyasını daha da genişletecek ve zenginleştirecek şekilde rehberlik yapmak daha yerinde bir tutum olacaktır. Bu aşamada kaygılara kapılıp çocuğun anlamayacağı kavramlarla kendi inandığımız düzeydeki Allah'ı öğretmeye çalışmak, onun içinde daha da gelişecek olan inanca ket vurmak anlamına gelecektir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu, iman esasları ve İslâm'ın şartları gibi dinimizde çok zengin olan bazı temel konu ve farz, vacip, sünnet gibi kavramların orijinal ifadeleriyle ezberlenmesi ve gerektiğinde söylenmesi kadar, belki de daha önemlisi söz konusu dini kavramlar üzerinde öğrencilerin yıllar önce yazılan ilmiyel ifadeleriyle konuşmak durumunda kalmayıp, kendi ifadelerini geliştirebilmeleridir.

KAYNAKLAR

1. AY, M.E.MİN, ÇOCUKLARIMIZA ALLAH'I NASIL ÖĞRETELİM? 1987 ANKARA
2. BILGIN, BEYZA. İSLAM VE ÇOCUK. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAY. ANKARA 1991
3. BILGIN BEYZA -SELÇUK MUALLA, DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ, 3.BASKI GÜN YAY. ANKARA 1997
4. DODSON, FITZ-HUGH. ÇOCUK YAŞKEN EĞİLİR, ÇEV: SEÇKİN SELVİ, 5. BASIM, ÖZGÜR YAY. 1997
5. DODURGALI, ABDURRAHMAN, AİLEDE ÇOCUĞUN DİN EĞİTİMİ, MÜFİVY. İSTANBUL 1996
6. E. SHAPIRO, LAWRENCE, YÜKSEK EQ LU BİR ÇOCUK YETİŞTİRMEK, ÇEV: ÜMRAN KARTAL, VARLIK YAY. 1998
7. KONUK, YURDAGÜL. OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA DİNİ DUYGUNUN GELİŞMESİ VE EĞİTİMİ, TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAY. ANKARA 1994
8. KÖYLÜ, MUSTAFA. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNİN TEORİK TEMELLERİ, ETÜT YAY. SAMSUN 2000
9. SAĞLAM, İSMAIL. ÇOCUK VE İBADET, DÜŞÜNCE YAY. İSTANBUL 2003
10. SELÇUK, MUALLA. ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE DİNİ MOTİFLER, TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAY. 1990 ANKARA
11. YAVUZ, KERİM. ÇOCUK VE DİN, ÇOCUK VAKFI YAY. İSTANBUL 1994
12. YÖRÜKOĞLU, ATALAY. ÇOCUK RUH SAĞLIĞI, ÖZGÜR YAY. 15. BASIM, 1989

Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı

Dr. Zübeyir Bulut*

I. GİRİŞ: PROGRAMIN FELSEFESİ

T. C. Anayasasının 24. maddesi gereği "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi" İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu dersin orta öğretim programı 1982-1983 öğretim yılında uygulamaya konulmuş, aradan geçen 23 yıl boyunca eğitim öğretim ve program anlayışlarında bir çok değişiklik olmasına rağmen söz konusu dersin programı öğrenci ihtiyaçlarının gerisinde kalmıştır.

Orta Öğretim Kurumlarımızda 1982 yılından itibaren uygulanmakta olan ve ezbere bilgi vermeye dayalı, öğretmeni ve ders kitabını bilgi kaynağı ve öğrenciyi de pasif alıcı kabul eden bir yaklaşımla hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının öğrencilerin dini ihtiyaçlarını karşılayamaz hale geldiği pek çok mahfilde ifade edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının ilk ve orta öğretim ders programlarının tamamını yeni bir anlayışla ele alması çerçevesinde Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programı da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı uzmanlarından oluşan bir komisyonca yeniden hazırlanmış ve Talim ve Terbiye Kurulunun 31. 03. 2005 tarih ve 16 sayılı kararı ile 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir.

Genel olarak programda birçok yenilik getirci bakış açısı bulunmaktadır. Programın öncelikle öğrenciyi merkeze alan ve geleneksel yöntemlerden farklı yöntemler

öneren bir yapısı vardır. Ayrıca programda bireysel farklılıklara vurgu yapılması dikkat çekmektedir. Görebildiğimiz kadarıyla aynı kavramlar farklı sözcüklerle ifade edilmiştir. Örneğin, bütün programların dayandığı temel yaklaşım olan "constructivist" sözcüğü yerine diğer programlarda oluşturmacı, yapılandırmacı, yapılandırıcı gibi sözcükler kullanılırken Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programında yapılandırmacı/yapılandırıcı sözcüğü yanında "inşacı" sözcüğü de kullanılmaktadır.

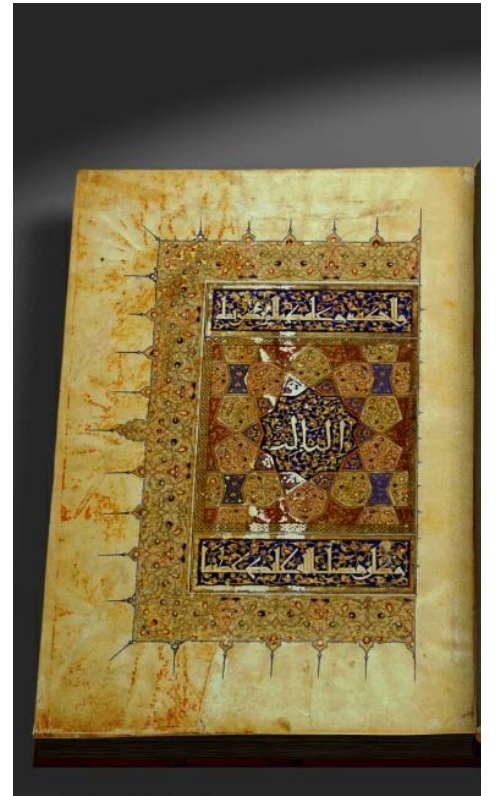
Programın girişinde "Dini bilen insanlar, birbirlerini daha kolay anlayabilirler. Herhangi bir din hakkında doğru bilgi sahibi olmak, dindar olmak anlamına gelmez; dindarlık bireysel bir tercihtir. Din, insanların anlam arayışlarına cevap verir; insanların geçmişi doğru anlamalarına katkıda bulunur; aynı şekilde geçmişin esiri olmamaları için de onları uyarır." denilerek dinin insan hayatındaki önemine dikkat çekilmektedir.

Programın Kur'an merkezli olduğuna dikkat çekmek için "Kur'an, insanın, kendini ve insanlığı, eşyayı, olay ve olguları doğru anlamasına, doğru düşünmesine imkân sağlamak; evrendeki konumunu doğru tespit etmesine yardımcı olmak için Allah tarafından gönderilmiş bir öğüt ve uyarı kitabıdır. Hz. Muhammed (sav), Allah'ın kendisine vahyettikleri ile insanları uyarmıştır. İslâm'ı doğru anlayabilmek için Kur'an'a, Kur'an'ın istediği perspektiften bakmayı öğrenmemiz gerekir." denilmektedir.

Programın "Mezhepler Üstü" bir anlayışla hazırlandığı "Din anlayışın-

daki farklılıkların kurumlaşması sonucu ortaya çıkan mezhepler, bütünüyle insanî oluşumlardır. Hiçbir mezhep dinle özdeşleştirilemez." denilerek ifade edilmektedir.

Programda din öğretiminin amacı "Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek ve gençleri bilinçlendirmektir." ve "Gençlerin, özellikle inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür olarak yapabilmeleri din öğretiminin esas amacıdır; bilinçli dindarlık da budur." şeklinde ifade edilmektedir. Bu amaçlara uygun olarak din öğretiminin, "öğrencinin kendi akıl yürütme gücünü kullanarak varlıklar içindeki konumunu belirlemesine katkıda bulunacağı" söylenmektedir.

* Ankara/Y. Özsoy İşitme Engelliler İlk Öğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğrt.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenin bunu hangi yolla yapacağı ve öğretme-öğrenme sürecinde din öğretiminde öncelikle dikkat edilmesi gereken hususların da İnsana Saygı, Düşünceye Saygı, Hürriyete Saygı, Ahlâkî Olana Saygı ve Kültürel Mirasa Saygı temelinde olacağı vurgulanmakta ve bu beş temel esas hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

Bu beş temel kavramın gereği olarak din öğretiminin tamamen ezberletici ve nakilci bir yaklaşımla yapılmasının mümkün olmadığı, dünya ve insanın değişmekte olduğu, dünkü problemlere yeni problemlerin eklenmekte olduğu ve bu değişime yetişmenin hiç de kolay olmadığı ifade edilerek; "İnsana, düşünceye, hürriyete, ahlâka ve kültürel mirasa saygıyı temel alan bu bakış açısı, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programları" geliştirilirken, ders kitapları yazılırken veya öğrencilerle din alanında iletişime geçerken göz önüne alacağımız hususlara işaret et-

mektedir. Din öğretimi ile ilgili yaklaşımımız da genel olarak "öğrencinin bilincinin gelişmesini sağlayacak şartları oluşturmak ve öğrenciye, hayatın problemlerini çözebilmesinde yardımcı olacak yolları göstermek şeklinde formüle edilebilir." denilmektedir.

Böyle bir yaklaşımın öğrencinin, bilişsel, duyuşsal ve bilimsel gelişimine de somut katkılar olacağı; doğru bilgi edinme, kendi başına düşünme kabiliyeti, eleştirel düşünme, seçme kabiliyeti, hayatın anlamını keşfetme ve aklını kullanarak inancını temellendirebileceği ve bunların öğrencinin kazanması istenen yetenekleri ve geliştirilmesi beklenen kabiliyetleri gösterdiği, özette Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde öğrencilerin hayatları boyunca kullanacakları bilgi ve becerileri edinmelerinin amaçlandığı söylenmektedir.

Niçin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi? Niçin okulda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi? sorularına Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin, okulun öğretim teorisi içindeki yeri ile ilgili olarak okulun, genel öğretimdeki amacına ulaşmasında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi nasıl katkıda bulunabilir? Bu katkı ne derecede gereklidir veya kaçınılmazdır? sorularıyla cevap aranmakta ve "Okulun görevi, toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşmaz. Okul, dinî bir tavır da takınmaz. Zaten buna yetkili de değildir. Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslâm dininin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranmaz. Din ile ilgili soruları kendiliğinden veya başka branşlar yolu-

la da cevaplandırılmaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır." denilmektedir.

Daha sonra din eğitimi ve öğretiminin gerekliliği konusu Antropolojik-İnsanî Temel, Toplumsal Temel, Kültürel Temel, Evrensel Temel, Felsefî Temel, Hukukî Temellerle gerekçelendirilerek bu konularda açıklamalar yapılmaktadır.

Programın temel yaklaşımı konusunda; Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı hazırlanırken öğrencinin aktif bulunduğu program geliştirme yaklaşımları (Eğitimsel Yaklaşım) ve alan ile ilgili bilimsel kriterler (Din Bilimsel Yaklaşım) olmak üzere iki temel hususun gözetildiği vurgulanmaktadır.

"a. Eğitimsel Yaklaşım: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programında yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zeka, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önemli kavramlardır. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırmacı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir.

Bu bağlamda programda, kavramsal bir yaklaşım da izlenmekte, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersiyle ilgili kavramların ve ilişkilerin geliştirilmesi vurgulanmaktadır. Programın odağında kavram ve kavram ilişkilerinin oluşturduğu öğrenme alanları bulunmaktadır. Kavramsal yaklaşım, din ve ahlâkla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulmasına daha çok zaman ayırmayı ve böylece kavramsal ve işlemsel bilgiler arasında ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Benimsenen kavramsal yaklaşımla, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlâkî anlamlar oluş-

turmalarına ve soyutlama yapabilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu yaklaşımla dinî ve ahlâkî kavramların geliştirilmesinin yanı sıra, bazı önemli becerilerin (problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme vb.) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrenciler aktif şekilde din ve ahlâkî öğrenirken problem çözme, çözümlerini ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı ve savunmayı, din ve ahlâkî hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmeyi öğrenirler. Dolayısıyla sağlam, zengin dinî ve ahlâkî kavramlar oluştururlar.

Bu programla, öğrencilerin din ve ahlâkla ilgili konuların öğrenme sürecinde aktif katılımcı olmaları esas alınmaktadır. Din ve ahlâk konularını öğrenme aktif bir süreç olarak ele alınmıştır. Programda, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmıştır.

b. Dinbilimsel Yaklaşım: Program geliştirme süresi boyunca, gerek İslâm gerekse diğer dinler hakkında bilimsel ve araştırmaya dayalı bilgi ön plânda tutulmuş, batıl ve hurafeye dayalı yanlış bilgilerden uzak durulmuştur. İslâm'la ilgili bilgilerde; Kur'an merkezli, birleştirici ve mezhepler üstü bir yaklaşım benimsenerek İslâm kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerler öne çıkarılmış; inanç, ibadet ve ahlâk alanlarıyla ilgili bu değerlerin, Kur'an'la ve Hz. Peygamberin çabalarıyla oluşturulmuş ve bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterilmiştir. Amaç, yorumlardan birisini telkin edip diğerini dönüştürmek değil; sadece bireylerin, dinî kültür ve ahlâkî değerler hakkında doğru bilgilenmelerini sağlamaktır. Bununla birlikte, dinin anlaşılma biçimleri olarak tanımlanan mezhepler ve dinî oluşumlar, yok sayılmamış; kültürel zenginlik ve farklı düşünce ekolleri olarak görülmüştür. İlk aş-

mada dinin ortak paydaları, daha sonraki aşamada ise tarih boyunca ortaya çıkan farklı yorumlar hakkında, dinî-kültürel boyutuyla tasvir edici bir tarzda bilgi verilmesi hedeflenmiş ve bu amaçla bazı ünite ve okuma parçaları konulmuştur. Hatta diğer dinlere de yer verilerek dinler arası açılımlı bir ders niteliği kazandırılmıştır. Bu yaklaşıma uygun olan, bütün dinî ve ahlâkî değerler, öğretime konu edilmiş, ancak din eğitiminde kullanılan yaklaşımlardan birisi olan doktrin merkezli ya da mezhep merkezli bir din öğretimine dönüşmemesine büyük özen gösterilmiştir." denilmektedir.

Bunlar yapılırken "şu amaçlar göz önünde bulundurulmuştur;

"Kültürü ve dini doğru anlayan bireyler yetiştirmek,

Öğrencinin kendine güven duygusunu geliştirmek,

Öğrenciyi araştırmaya ve üretmeye sevk etmek

Öğrencinin muhakeme gücünü artırmak

Öğrencileri manevî yönden sağlıklı bireyler olarak yetiştirmek,

Toplumda oluşan yanlış din anlayışlarını düzeltmek,

Dinin sadece bilgi olarak öğretilmesiyle yetinilmeyip, öğrencilerin aynı zamanda ahlâkî erdemleri ve değerleri içselleştirmelerini sağlamak,

Öğrencinin karar verme gücünü geliştirmek, edindiği dinî bilgilerle hayatını anlamlandırmak,

Öğrencinin sanatçı bir ruha sahip olmasını sağlamak,

Demokrasi bilincini bütün bireylerde geliştirmek ve yerleştirmek."

II. PROGRAMIN VİZYONU

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu;

"- 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine

göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, sosyal katılım becerileri gelişmiş;

- İnsanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dini doğru anlayan ve yorumlayan; İslâm dininin kültür, dil, sanat, örf ve âdetler üzerindeki etkisini dikkate alarak İslâm dinini ve bundan kaynaklanan ahlâk anlayışı ile örf ve âdetleri tanıyan; kendi dininden ve başka dinlerden olanlara karşı anlayışlı davranışlarda bulunan, diğer dinleri tanıyan;

- Millî, ahlâkî, insanî ve kültürel değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlâk, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişen; üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen;

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektedir."

şeklinde ifade edilmektedir.

III. PROGRAMIN YAPISI

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programının genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalardan oluşmaktadır.

a. Genel Amaçlar: Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İnkılaplarına uygun olarak otuz sekiz adet genel amaç sayılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: İslâm'ın iman, ibadet ve Ahlâk esaslarını tanıyıp; İncancını akılla bütünleştirir; Dinin "hukukun üstünlüğünü" esas aldığı kavrar; Toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların dinin özü ile ilgili olmayıp sosyal bir olgu olduğu bilincine varır; Din alanında yetkin olan ile olmayana ayırır; Allah ile iletişim kurmada yapay engelleri aşar; Akıl, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu; dinin akıl kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini benimser; Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt eder; Hz. Muhammed'in örneğini analiz eder; İslam dininde Kur'an-ı Kerim'e verilen önemi kavrar; Birlikte yaşama ve hoşgörüyü kültürünü özümser; Kader kavramı

na yanlış yorumlayarak sorumluluktan kaçınılmayacağı bilincine sahip olur; Toplumdaki dinî ve ahlâkî davranışları tanır; Öğrenilen ahlâkî değerleri içselleştirir.

b. Temel Beceriler: Yeni programın becerilere ağırlık verdiği gözlenmektedir. Temel becerilerin, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da 12. sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel beceriler kastedilmektedir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programının içerdiği kazanımlarla öğrencilerde bu temel becerilerin gelişmesini sağlayacağı ifade edilerek programla ulaşılması beklenen üst beceriler olmak üzere yirmi beş üst beceri sayılmıştır. Bunlar; Ahlâkî ve hoşgörülü davranma, Eleştirel düşünme, İletişim kurma, Problem çözme, Araştırma, Karar verme, Bilgi teknolojilerini kullanma, Girişimcilik, Metinler arasında anlam ilişkisi kurma, Kişisel ve sosyal değerlere önem verme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, Çevre bilinci, Öğrenmeyi öğrenme, Kendini tanıma, Duygu yönetimi, Sorumlu bir şekilde davranma, Farklılıklara saygı, Sosyal değişim, Katılım ve iş birliği, Amaç belirleme, Karşılıklı bağımlılık, Süreklilik, Etkileşim, Zaman ve mekânı doğru algılama, Kendini ifade etme.

c. Değerler: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programında yukarıda belirtilen temel becerilerin yanı sıra, değerlerin öğretiminde de ön plana çıktığı görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretimi Programında içselleştirilmesi ön görülen değerlerden olmak üzere, Adil olma, Aile kurumuna önem verme, Bağımsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Ölçülülük, Yumuşak huyluluk, Güvenilir olmak, Kanaat, Cömertlik, Sabır, Samimiyet, Güven, Namuslu olmak, Alçak gönüllülük, Sözünde durmak, Emanete riayet etmek, Hakikat sevgisi, Kardeşlik, Duyarlılık, Doğruluk, Dürüstlük, Estetik

duyarlılık, Hoşgörü, Misafirperverlik, Sağlıklı olmaya önem verme, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik, Paylaşıcı olmak, Fedâkârlık sayılmıştır.

d. Öğrenme Alanları: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programında, içerik düzenlenmesinde tematik bir yaklaşımın göze önüne alındığı ve bu çerçevede yeni program anlayışına uygun olarak yedi öğrenim alanı çerçevesinde yapılandırıldığı görülmektedir. Ayrıca öğrenme alanlarının dayandığı disiplinler tanımlanmış ve öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiştir. Bu öğrenme alanları:

1. İnanç
2. İbadet
3. Hz. Muhammed
4. Vahiy ve Akıl
5. Ahlâk ve Değerler
6. Din ve Laiklik
7. Din, Kültür ve Medeniyet'dir.

Orta öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersindeki öğrenme alanlarının, bir ya da birden fazla akademik disiplinin ilgi alanına girdiği; "İnanç" öğrenme alanının Kelâm, Psikoloji, Sosyoloji, Dinler Tarihi ve Mezhepler Tarihi'nin; "İbadet" öğrenme alanının, İslâm Fıkhı'nın; "Hz. Muhammed" öğrenme alanının, İslâm Tarihi, Siyer, Megâzî, Hadis ve Edebiyatın; "Vahiy ve Akıl" öğrenme alanının, Kelâm, Tefsir, İslâm Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf Tarihi, İslâm Felsefesi ve Din Felsefesinin; "Ahlâk ve Değerler" öğrenme alanının, Ahlâk, Felsefe, Hukuk ve Din Felsefesinin; "Din ve Laiklik" öğrenme alanının, İnkılâp Tarihi, Felsefe, Din Sosyolojisi ve Vatandaşlık Bilgisinin; "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanının, Edebiyat, Dinler Tarihi, Tarih, Antropoloji ve Medeniyet Tarihi'nin ilgi alanına girdiği, "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanının ise, pek çok akademik disiplini ilgilendirmekle beraber, aslında disiplinler arası bir alan olduğu ifade edilmektedir.

Öğrenme alanlarının, 9. sınıfta başlayıp 12. sınıfa kadar devam ettiği görülmektedir. Her sınıfta, yedi

öğrenme alanından her birisi için bir ünite bulunduğu, ancak bazen bir ünitenin, bir ya da birden fazla öğrenme alanını içerebildiği görülmektedir. Bu sebeple bir öğrenme alanına ait ünitelerin veya kazanımların, kendi üniteleriyle ya da ünitelerin kazanımlarıyla veya diğer öğrenme alanına ait ünitelerle ya da ünite kazanımlarıyla ilişkilendirilebildiği görülmektedir. Örneğin; "İnanç" öğrenme alanının 10. sınıf Allah İnancı ünitesi, aynı öğrenme alanının 9. sınıf İnsan ve Din ünitesi ile ilişkilendirildiği; ayrıca "Ahlâk ve Değerler" öğrenme alanına ait 9. sınıf Değerler ve Aile ünitesinin 3. kazanımı, "Din ve Laiklik" öğrenme alanına ait 9. sınıf Laiklik ve Din ünitesinin 2. kazanımı ile ilişkilendirildiği ve bu tür ilişkilendirmelere konuların açıklamalar kısmında dikkat çekildiği görülmektedir.

1. İnanç: Bu öğrenme alanının, diğer öğrenme alanları için de önemli bir yere sahip olması, insan-din ilişkisi, insanlık tarihindeki inanç biçimleri, tek tanrı inancı, insanın günlük hayatında ve davranışlarında inancın etkisi ve hayatını anlamlandıran ahiret inancı gibi insanın bütün hayatını ilgilendiren süreçleri içermesi dolayısıyla, her sınıfa bu alanla ilgili bir ünite konulduğu ifade edilmektedir.

Öğrencinin bu öğrenme alanından edindiği kazanımlar sonunda, evrendeki konumunu fark eden, akıl sahibi, özgür ve inanan bir varlık olmakla diğerlerinden ayrıldığına bilincine varan, dinin insan hayatındaki yerini ve önemini anlayan, inandığına bilerek inanan, tek tanrı inancını temellendirebilen, Allah'la sağlıklı bir iletişim kuran, yaşamını anlamlandıran, yaptığı iyilik ve kötülüğün karşılığını mutlaka göreceği sorumluluk ve bilinciyle hareket eden birey olarak yetişmesinin esas olduğu, ayrıca bireyin inananla, insanlığını daha iyi gerçekleştirebilmesi, diğer inanç sahiplerine saygılı olması ve tevhit inancıyla bağlılık bilincini güçlendirmesinin amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Öğrencilerin, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde insanın konumunu, insan-din ilişkisini, dinin insan hayatındaki önemini ve inanç çeşitlerini; 10. sınıf düzeyinde Allah'ın varlığı ve birliğinin delillerini, Allah'ın bazı sıfatlarını, insanla Allah arasındaki iletişim yollarını, temel inanç esasları; 11. sınıfta kader ve kaza kavramlarını, insanın akıl sahibi, özgür ve sorumlu bir varlık olduğu, kaderle ilişkilendirilen kavramları doğru anlamayı; 12. sınıfta, yaşamın amaçsız olmadığını, bunu ahiret inancıyla anlamlandırmayı, yaşamının ve yaşatmanın önemini, acı ve sevinçleri paylaşmayı öğrenecekleri ifade edilmektedir.

Bu öğrenme alanında, Psikoloji, Sosyoloji, Kelâm, Dinler Tarihi ve Mezhepler Tarihi disiplinlerinin temel kavramları kullanılacağı, ünitelerin içeriği açısından öncelikle, İbadet, Hz. Muhammed, Ahlâk ve Değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği, bu öğrenme alanında öğrencilerin; doğru inanma, Allah'la sağlıklı iletişim kurma, hayatını anlamlandırma, aklını kullanma, sorumlu davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle destekleneceği vurgulanmaktadır.

2. İbadet: "İbadet Alanı"; Temizlik, İslâm'da İbadetler, İslâm'da İbadetlerin Faydaları ve Dinlerde İbadetler gibi üniteleri içermektedir.

İbadet öğrenme alanıyla, ibadet duygusunun sağlıklı bir şekilde duyurulması ve ibadet mekânlarına saygılı davranma alışkanlığının kazandırılmasının amaçlandığı vurgulanarak; öğrencilerin bu öğrenme alanıyla genel olarak niçin ibadet edildiğini ve ibadetlerin türlerini kavrayarak ibadetlerde temizliğin şart olduğunu, bunun için gerekli hazırlıkları yapmanın, inanç ve ibadet ilişkisinin bilincine varacağı, her iyi davranışın ibadet olduğunu, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarının bulunduğunu kavrayacağı, ayrıca İslâm'daki ve diğer dinlerdeki ibadet şekillerini tanıyacağı ve ibadet mekânlarına, kutsal günlere ve bayramlara saygı duyacağı, çevresindeki diğer dinleri öğrenmeye yönelik etkinliklerde bulunacağı ifade edilmektedir.

Öğrencilerin, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde ibadet kavramı ve kapsamını, niçin ibadet edildiğini, ibadet-temizlik ilişkisini ve temizlik türlerini; 10. sınıf düzeyinde inanç-ibadet ilişkisini, başlıca ibadetleri, salih amelleri ve ibadetlerle ilgili temel ilkeleri; 11. sınıfta, İslâm'da ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını; 12. sınıfta dinlerdeki ibadet türlerini, dinlerin ibadet yerlerini, önemli gün ve geceleri öğrenecekleri; Fıkıh ve Dinler Tarihi disiplinlerinin temel kavram-

ları kullanılacağı; ünitelerin, içeriği açısından öncelikle, İnanç, Vahiy ve Akıl, Ahlâk ve Değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği; öğrencilerin, temizlik bilinci, ibadet bilinci, güzel davranış edinme, diğer dinlerin ibadetlerine ve ibadethanelerine saygılı davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle destekleneceği vurgulanmaktadır.

3. Hz. Muhammed: "Hz. Muhammed" Öğrenme Alanı, Hz. Muhammed'in Hayatı, Kur'an'a göre Hz. Muhammed, Hz. Muhammed'in Örnekliliği ve Hz. Muhammed'i Anlama konularını içerdiği; öğrencilerin Hz. Muhammed öğrenme alanıyla; İslâm Peygamberinin misyonunu, örnekliliğini kavramaları ve onu doğru anlama bilinci kazanmalarının amaçlandığı ifade edilmektedir.

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak Hz. Muhammed'in doğduğu ve yetiştiği ortamı tanıyacağı; peygamberlikten önceki hayatını ve ilk vahiy almasını öğreneceği; Medine'ye hicretini, sebep ve sonuçlarını tartışacağı; Hz. Muhammed'in barışı sağlamaya ve İslâm'ı yaymaya yönelik çabalarını, son konuşmasını, vefatının Müslümanlar üzerindeki etkilerini değerlendireceğini; Hz. Muhammed'in insan olduğunu ancak, vahiy almakla diğer insanlardan ayrıldığını, Kur'an'ı açıklama görevini üstlendiğini, insanlara davranışlarıyla örneklik yaptığını ve insani değerleri yerleştirmek için gönderildiğini kavrayacağı; ayrıca hadis ve sünnet kavramlarını tanımlayarak Peygamberi doğru anlama ve doğru modelleme bilinci kazanacağı vurgulanmaktadır.

Öğrenciler, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde Hz. Muhammed'in doğduğu sosyal çevreyi, doğumunu, çocukluğunu ve gençliğini, peygamberlikten önceki hayatını, ilk vahiy almasını, hicretini, toplumsal barışa yönelik faaliyetlerini, İslâm'ı yayma çabalarını, Veda Hutbesi'ndeki evrensel mesajları ve

vefatını; 10. sınıf düzeyinde Hz. Muhammed'in insanlığa gönderilen bir rahmet peygamberi, insanlığı uyanıcı olduğunu ve bizim gibi insan olduğunu, Kur'an'ı açıklama görevi bulunduğunu; 11. sınıfta Kur'an'a göre örnek insan olmasının özellikleri, Hz. Muhammed'in güvenilirlik, merhametlilik, adalet, kolaylaştırıcılık, hoşgörü, sabır ve kararlılık konusunda örnekliliğini ve Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyt sevgisini; 12. sınıfta, hadis ve sünnetin ne olduğunu, Hz. Muhammed'in davranışlarındaki yerel ve evrensel boyutları, dinin anlaşılmasında sünnetin önemini, hadis ve sünnetin nasıl anlaşılması gerektiğini ve başlıca klasik hadis kaynaklarının neler olduğunu öğreneceklerdir.

Bu öğrenme alanında, Siyer, Mağâzî, İslâm Tarihi ve Hadis disiplinlerinin temel kavramlarının kullanılacağı, ünitelerin, içeriği açısından öncelikle İbadet, Vahiy ve Akıl, Ahlâk ve Değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği, bu öğrenme alanında Hz. Muhammed'i ve mesajını doğru anlama becerisinin gelişmesine yarayan etkinliklerle destekleneceği vurgulanmaktadır.

4. Vahiy ve Akıl: Allah'ın Hz. Muhammed'e gönderdiği vahiylerin tamamının Kur'an'da toplandığı, dolayısıyla Kur'an, tamamıyla vahiy mahsulü olduğu vurgulanarak; Allah'ın insanlığa buyruklarını içermesi ve son ilâhî kitap olması bakımından İslâm inancında Kur'an'ın önemli bir yeri olduğu; vahyin anlaşılması ve yorumlanmasında aklın hakem kılındığı; akıl ve vahyin dinin iki önemli kaynağı olduğu; İslâm düşüncesinde ortaya çıkan bütün yorumların dinin anlaşılmasıyla ilgili olup akıl ve vahiyyle doğrudan ilgili olduğuna dikkat çekilmekte; "Vahiy ve Akıl öğrenme alanıyla; dinde vahiy ve aklın önemini, Kur'an'ı anlama ilkelerini, yorum farklılıklarının dinle olan ilişkisini ve birlikte yaşama kültürünü öğrenmek hedeflenmektedir." denilerek öğrencilerin bu öğrenme alanıyla genel olarak "Kur'an'ın İslâm'daki yeri ve öne-

mini, toplanmasını ve çoğaltılmasını, Kur'an ve yorumlanması ile ilgili kavramları, Kur'an'ın temel konularını tanıtır. Kur'an'ın amacının doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış olduğunu kavrar ve onu okuyup anlama bilincine varır. Ayrıca İslâm anlayışındaki yorum farklılıklarının nedenlerini sorgulayarak her zaman ve mekânda yeni yorumların kaçınılmaz olduğunu; doğru anlaşılması gerektiğinde ortaya çıkacak zararları önceden kestirir. Yapılan yorumların inançla, amelle ve ahlâkla ilgili olanları birbirinden ayırır. Dinle ilgili yorumların, din farklılığı değil, yorum farklılığı ve birer zenginlik olduğu, dinde çoğulculuk ve dini kolaylaştırma anlamına geldiğini fark eder. Hiçbir İslâm yorumunun İslâm'la özdeşleştirilemeyeceğini kavrar ve birlikte yaşama ve hoşgörü bilincini kazanır." denilmektedir.

Öğrencilerin, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde Kur'anı Kerim'in İslâm dininin temel kaynağı olduğunu, Kur'an'ın tarihini, Kur'an'la ilgili kavramları, Kur'an'ın belli başlı konuları ve Kültürümüzde Kur'an'ın yeri ve önemini; 10. sınıf düzeyinde Kur'an'ın temel amaçlarını, Kur'an'ı okumanın önemini ve Kur'an'ı yorumlamanın temel ilkelerini; 11. sınıfta İslâm düşüncesinde yorum farklılıklarının sebepleri, İslâm düşüncesinde siyasetikadî yorumları, İslâm düşüncesinde amelî-fikhî yorumları ve İslâm düşüncesinde yorumları birleştiren unsurları; 12. sınıfta, tasavvufî düşüncenin gelişimini, tasavvuf düşüncesinde Tanrı-varlık ilişkisini, tasavvuf düşüncesinin ahlâkî boyutu, kültürümüzde etkin olan tasavvufî yorumları ile birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü öğrenecekleri belirtilmektedir.

Vahiy ve akıl öğrenme alanında, Tefsir, İslâm Mezhepleri Tarihi ve Tasavvuf Tarihi disiplinlerinin temel kavramları kullanılacağı; ünitelerin, içeriği açısından öncelikle Hz. Muhammed, Din, Kültür ve Medeniyet öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği; bu öğrenme alanında öğ-

rencilerin, Kur'an'ı ve mesajını doğru anlama, farklı yorumlara saygı duyma becerisini geliştirecek etkinliklerle desteklenecekleri vurgulanmaktadır.

5. Ahlâk ve Değerler: "Ahlâk ve Değerler" öğrenme alanıyla, din-değer ilişkisini, kişisel ve toplumsal gelişim için değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, affetme ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır." denilmektedir.

Öğrencilerin bu öğrenme alanıyla genel olarak değerlerin farkına varacağı, din-değer ilişkisini yorumlayarak kişilik ve toplumsal gelişimde değerlerin önemini kavrayacağı, aile içi görev ve sorumluluklarının bilincine varacağı ve Hz. Muhammed'in bu konudaki örnek davranışlarından modellemelerde bulunarak aile içi huzuru korumaya çalışacağı, hak ve özgürlüklerin birey ve toplum için önemini kavrayacağı, onlara saygı duyacağı ve kul hakkı ihlallerine karşı duyarlı olacağı, devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getireceği, İslâm'ın barış dini olduğunu ve barışa verdiği önemi kavrayarak ona uygun davranışlar sergileyeceği, insanın hata yapabilen bir varlık olduğunu, ancak asıl erdemini yapan hatadan dönmek, hata edeni ise bağışlamak olduğu bilincine varacağı vurgulanmaktadır.

Öğrencilerin, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde değerlerin ne olduğunu ve dinin değerlerin oluşumundaki etkisini, kişilik ve toplumsal gelişimde değerlerin etkisini, dinlerin aileye verdiği önemi, Hz. Peygamberin ailenin korunmasına ait öğütlerini; 10. sınıf düzeyinde hak ve özgürlük kavramlarını, temel hak ve özgürlükleri, bunların dinle ilişkilerini, kullanımını, kullanımını engelleyen alışkanlıkları, hukuk üstünlüğünü ve kul hakkına saygıyı; 11. sınıfta barışın insanlık için ihtiyaç olduğunu, İslâm'ın barış dini olduğunu ve yaşama hakkına büyük önem verdiğini, Hz. Muhammed'in bir barış elçisi olduğunu, zo-

runlu olmadıkça savaşın insanlık suçunu; 12. sınıfta, insanın hata yapabilen bir varlık olduğunu, tövbe etmenin ve hatadan dönmenin bir erdem olduğunu, Allah'ın bağışlayıcı olduğunu ve bağışlanmayı sevdiğini, bağışlananın insanı yücelttiğini, bağışlananın bireysel ve toplumsal hoşgörünün temelini oluşturduğunu ve iyiliklerin kötülükleri giderdiğini öğrenecekleri belirtilmektedir.

Ahlâk ve değerler öğrenme alanında, Ahlâk, Felsefe, Hukuk ve Tarih disiplinlerinin temel kavramları kullanılacağı, ünitelerin içeriği açısından öncelikle Hz. Muhammed, Din ve Laiklik, Din, Kültür ve Medeniyet öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği, bu öğrenme alanında öğrencilerin, ahlâklı, sorumlu ve hoşgörülü davranış geliştirme, aile içi ve toplumsal barışı koruma becerisini geliştirecek etkinliklerle destekleneceği vurgulanmaktadır.

6. Din ve Laiklik: "Din ve Laiklik" öğrenme alanında, Atatürk'ün dine bakış açısını, dinin yozlaştırılması karşısındaki tutumunu, din devlet ayrımını, laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün güvencesi olduğunu, Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına yönelik faaliyetlerini ve öğretimde birliğin sağlanmasının önemini öğretmenin hedeflediği vurgulanmaktadır.

Öğrencilerin bu öğrenme alanıyla, genel olarak laikliği doğuran nedenleri anlayarak laik devletin toplumun bütün kesimlerinin inanç ve davranış özgürlüğünü tanıdığını kavrayacağı, din ve vicdan özgürlüğünün güvencesinin laiklik olduğunun farkına varacağı, Atatürk'ün dini vazgeçilmez bir kurum olarak görmesinin nedenlerini ve dinin yozlaştırılması ve istismarına karşı çıkmasının nedenlerini açıklayacağı, Atatürk'ün Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurduğunu, Türkçe meal ve tefsir yazdığının, hutbeleri Türkçeleştirdiğinin farkına varacağını, Atatürk'ün dinin doğru anlaşılmasına verdiği önemi ve bu amaçla din eğitimi ve öğretiminin okul-

da verilmesini istemesinin ve uzman din bilginlerine önem vermesinin sebeplerini açıklayacağı ifade edilmektedir.

Öğrencilerin, bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde dinin bireyi esas aldığını, laikliği doğuran nedenleri, laik devletin ne demek olduğunu, laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün güvencesi olduğunu ve Atatürk'ün laiklik anlayışını; 10. sınıf düzeyinde Atatürk'e göre dinin vazgeçilmez bir kurum olduğunu, Atatürk'ün dinin yozlaştırılmasına karşı olduğunu, Atatürk'ün İslâmiyet ve Hz. Peygamberle ilgili sözlerini; 11. sınıfta Atatürk'ün, sağlıklı din hizmeti verilebilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurduğunu, Türkçe Tefsir-Meal ve Hadis çalışmalarna verdiği önemi, hutbelerin Türkçeleştirilmesinin gereğini; 12. sınıfta, Atatürk'ün dinin anlaşılmasına, okulda din öğretimine ve din bilginlerine verdiği önemi öğrenecekleri vurgulanmaktadır.

"Din ve Laiklik" öğrenme alanında, Felsefe, Hukuk, Sosyoloji ve Tarih disiplinlerinin temel kavramları kullanılacakları, ünitelerin içeriği açısından öncelikle, Din, Kültür ve Medeniyet öğrenim alanıyla ilişkilendirileceği, öğrencilerin, dine ve devlete saygıyı ve laiklik bilincini geliştirecek etkinliklerle destekleneceği vurgulanmaktadır.

7. Din, Kültür ve Medeniyet: "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanıyla öğrencilere, Türklerin Müslüman oluşunu ve İslâm medeniyetine katkılarını; Din-Bilim ilişkisini, İslâm'da doğru bilginin kaynaklarını, Müslümanların akla ve bilime verdikleri önemi ve insanlığa bu konudaki katkılarını, İslâm'da güzellik ve estetiğin bir değer olduğunu, dinlerdeki ortak özellikleri ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmenin amaçlandığı ifade edilmektedir.

Öğrencilerin bu öğrenme alanıyla genel olarak Türklerin İslâm'ı için ve nasıl benimsediklerini, İslâm anlayışlarının oluşmasında etkili olan tarihsel şahsiyetleri ve Türkle-

rin İslâm medeniyetine katkılarını açıklayacağı, bilimin insan ürünü ve din ile bilimin de insanlığın mutluluğu için olduğunu fark edeceği, İslâm'da doğru bilgiye akıl, vahiy ve duyuyla ulaşabileceğini kavrayacağı, İslâm'ın bilime önem verdiğini ve sorunları çözmeye akıllı kullanmayı teşvik ettiğini kavrayacağı, İslâm bilginlerinin din bilimlerini yanı sıra Sosyal, Matematik ve Fen Bilimlerine önemli katkılarda bulunduğunu fark edeceği, evrende her şeyin bir ölçüsü ve varlıklar arasında bir uyum olduğunu, Kur'an'da güzelliğin bir değer olarak önemsendiğini, Hz. Muhammed'in güzel olanı hayatına taşıdığını ve güzel sözlerle iletişim kurmanın İslâm'ın temel amaçlarından birisi olduğunu açıklayacağı, güzel davranışta bulunanların ve güzel iş yapanların ödüllendirileceği bilincine varacağı, İslâm uygarlığında yazıya, mimariye, sanata ve hayatın çeşitli alanlarına yansıyan güzelliklere örnekler vereceği, günümüzdeki önemli dinleri tanıyacağı, Semavi dinlerin tarihi gelişim süreçlerini sıralayacağı, Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm, Taoizm, Konfüçyanizm ve Şintoizmin genel özelliklerini açıklayacağı, ilâhî dinlerin inanç ve ahlâk konusundaki ortak yanlarını ve evrensel ahlâk ilkelerini fark edeceği, farklı inanç sahiplerine saygı duyacağı, dinlerin çevrenin korunmasına gösterdiği önemi fark edeceği ve örneklendireceği, küreselleşen dünyada dinler arası ilişkilerin önemini fark edeceği vurgulanmaktadır.

Öğrencilerin, "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanında 9. sınıf seviyesinde Türklerin Müslüman oluşunu, Türklerin din anlayışında etkili olan tarihsel şahsiyetleri, Türklerin İslâm uygarlığına katkılarını; 10. sınıf düzeyinde din-bilim ilişkisini, İslâm'da bilginin kaynaklarını, İslâm'ın akıllı kullanmayı ve bilimi teşvik ettiğini, İslâm'ın bilimsel yöntemlerle araştırılması ve öğrenilmesi gerektiğini, İslâm medeniyetinde eğitim kurumlarını, Müslü-

manların bilim ve medeniyete katkılarını; II. sınıfta evrendeki ölçü ve ahenği, insan ve güzellik, Kur'an ve güzellik, Hz. Muhammed ve güzellik, yaşamda güzellik, İslâm medeniyeti ve güzellik; 12. sınıfta ise yaşayan dinlerin önemli özelliklerini, dinlerin benzer özelliklerini ve küreselleşen dünyada dinler arası ilişkileri öğrenecekleri ifade edilmektedir..

"Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanında, Tarih, Dinler Tarihi, Medeniyet Tarihi, Sanat Tarihi ve Tasavvuf Tarihi disiplinlerinin temel kavramları kullanılacakları, ünitelerin, içeriği açısından öncelikle, Hz. Muhammed, Vahiy ve Akl, Din ve Laiklik öğrenme alanlarıyla ilişkilendirileceği, öğrencilerin, bilim, sanat ve estetiğe saygıyı, İslâm ve uygarlık bilincini ve farklı dinlere saygı ve hoşgörüyü geliştirecek etkinliklerle desteklenecekleri belirtilmektedir.

Programda dikkat çeken bir husus da ünitelerin sonunda yer alan ünite içeriklerine uygun okuma parçalarıdır. Konulan okuma parçalarının büyük çoğunluğunun Alevi-Bektaşî kaynaklarından alınma metinler olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

Eş Olarak Hz. Hatice (9. Sınıf)

Hz. Fatıma ve Aile Fertleriyle İlişkileri (9. Sınıf)

Hacı Bektaş Velî'nin *Makâlât* Adlı Eserinde Tevhit ve İnanç Esasları (10. Sınıf)

Hz. Alî'nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Önemine Dair Sözleri (10. Sınıf)

Hz. Ömer ve Adaleti (10. Sınıf)

Şiirlerimizde Hz. Muhammed Sevgisine Örnekler (11. Sınıf)

Barış ve Kardeşlik (11. Sınıf)

Atatürk'ün Balıkesir Hutbesi (11. Sınıf)

Hacı Bektaş Velî'nin *Makâlât*'ında Dört Kapı, Kırk Makam (12. Sınıf)

e. Kazanımlar: Yeni programın önceki programdan farklılaştığı önemli ayrımlardan biri de öğrenme çıktılar için kullanılan terminolojidir. Önceki programda "amaç", "hedef" ve "hedef davranışlar"dan bahsedilirken yeni programda bu terminoloji terk edilerek yerine "kazanım" ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanımın amaç olarak yüzeysel olmadığı, aksine programın benimsediği felsefi yaklaşıma uygun bir çıkış olduğu söylenebilir. Programda "kazanım" sözcüğü kullanılarak daha çok öğrenciyi merkeze alan bir tutum takınılmıştır. Kazanımların, eğitim sürecinin sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları kapsadığı, dolayısıyla, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişmeleri, kazanımların edinilmesine bağlı olduğu, kazanımların, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre 9. sınıftan 12. sınıfa kadar verilmiş olduğu, kazanımların yazılımında bir mantık bütünlüğünün gözetildiği görülmektedir.

IV. ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ

a. Etkinlikler: Yeni programda öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü önceki programa göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bilgi ve becerilerin kazanımı ile ilgili uygulama sürecine yönelik öneriler yapılmış ve "Etkinlik Örnekleri" verilmiştir. Etkinliklerin örnek niteliğinde olduğu ve uygulamada bireysel farklılıklar ve çevresel şartlar dikkate alınarak esnek olmanın gereği üzerinde durulmuştur. Önceki programda, öğrenme-öğretme durumuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamışken yeni programda öğretmenin önünü açan, neyi nasıl yapacağına yönelik ayrıntılı açıklama ve bilgileri içeren "Öğretmen Bilgi Notları"na yer verilmiştir.

Programda verilen etkinliklerin birer öneri ve örnek niteliğinde olduğu, öğretmenin, bu etkinlikleri aynen kullanabileceği gibi, ekleme ve çıkarmalar da yapabileceği, başka etkinlikler de ekleyebileceği belirtilmiştir. Etkinlik hazırlanırken hangi kazanımlara yönelik olduğu

na ve içeriğine dikkat edilmesi gerektiği, ayrıca çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilerek; etkinliklerin, öğrenci merkezli ve öğrenme sürecinde öğrencinin etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak şekilde düzenlendiği belirtilmektedir.

Yeni programda eskisine oranla öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla araç-gereç kullanımının özendirildiği ve bununla ilgili daha somut örneklerin verildiği görülmektedir. Öğrencilerin araştırma, sorgulama, problem çözme ve karar verme süreçlerine katılmasını sağlayacak etkinliklerin kullanılması önerilmiştir. Ayrıca "yaparak-düşünerek" öğrenme etkinliklerinin önemli olduğu vurgulanmış ve işbirlikli öğrenme stratejilerinin gerektiği ölçüde kullanılması öngörülmüştür. Etkinliklerin geliştirilmesinde zaman zaman "Çoklu Zekâ" kuramından yararlandığı gözlemlenmiştir. Öğretim sürecinde öğretmenin rolü ise, öğrencilere rehberlik yaparak öğrenmeyi kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir.

Programda; aktif öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, bağımsız öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, sınıf dışında eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim gibi çeşitli uygulama ve yaklaşımlara ağırlık verildiği görülmektedir.

Programla, öğrencilerin bilgileri yapılandırılmaları ve yeni bilgiler üretmeleri amaçlandığı, bu sebeple öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecine katılımının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede;

Öğrencinin, öğrenme amaçları ile yöntemlerini belirleme ve uygulama çalışmalarına katılması, etkinliklerde sorumluluk üstlenmesi,

Öğrencilerin; sorunları çözmesi, edindiği bilgileri arkadaşlarıyla paylaşması ve bu yöntemle sürekli yeni bilgiler edinmesi,

Öğrencilerin; bağımsız olarak öğrenmesi, bireysel tercihlerini, ilgilerini ve zihin becerilerini öğrenme

sürecinde kullanması, öğrenmeyi öğrenmesi,

Öğretmenin, öğrencinin işini kolaylaştırması ve kendi kendine öğrenmesini sağlaması,

Öğretmenin, öğrencilerin kaynaklara ulaşmasına ve kaynaklardan yararlanmasına katkı sağlaması,

Öğretmenin, öğrencileri kendi kendilerine değerlendirmelerde bulunmaya özendirilmesi istenmektedir.

Öğretmen; Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisini öğrenmeye elverişli ve destekleyici bir ortam oluşturmali,

Öğrencilerin motivasyon, ilgi, beceri ve öğrenme stilleri gibi bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmali,

Öğrencilerin işlenen konu ile ilgili ön bilgi ve inançlarını açığa çıkarmalı ve öğrencilerin kendi düşüncelerinin farkında olmalarını sağlamalı,

Öğrencilerin ileri sürülen alternatif düşünceler üzerinde düşünmelerini, bu düşünceleri tartışmalarını ve değerlendirmelerini teşvik etmeli,

Tartışmaları ve etkinlikleri, öğrencilerin bilimsel olarak kabul edilen

bilgi ve anlayışları kendilerinin yapılandırmasına imkân verecek şekilde yönlendirmeli,

Öğrencilere yapılandırdıkları yeni kavramları farklı durumlarda kullanma fırsatları vermeli,

Öğrencilerin bir olguyu açıklamak için hipotez kurma ve alternatif yorumlar yapabilme yeteneklerini teşvik etmelidir.

Yeni programda öğrenciye, dinleyen, alıştıran yapan ve sorulara cevap veren bir rol yerine, sorular soran, problem kuran, problem çözen, tıpkı bir bilim insanı gibi ihtiyaç duyulan bilgiyi ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye yönelik faaliyetlere girişen, etkinlikler yoluyla kendi bilişsel yapısını oluşturan aktif bir rol öngörülmektedir. Programda öğrencinin aktif ve bilgiyi yapılandırma rolü üzerinde altı çizilerek durulmaktadır. Öğrenci, bilgiye ulaşması gerektiğini bilen, bilgiye ulaşarak bunu zihninde yeniden yapılandıran, sonunda da yeni bilgi üretebilen bireydir.

Yeni öğretim programında, öğretmene "öğretici" yerine "ortam düzenleyici", "yönlendirici" ve "kolaylaştırıcı" roller yüklenmektedir. Öğretmenin temel rolü öğrenme-öğretme ortamını düzenlemek, etkinlikler konusunda öğrencilere rehberlik yapmaktır. Öğretmene rehberliğin yanı sıra işbirliği sağlayıcı, yardımcı, kolaylaştırıcı, kendini geliştirici, planlayıcı, yönlendirici, bireysel farklılıkları dikkate alıcı, sağlık ve güvenliği sağlayıcı roller verilmiştir.

b. Öğretim Stratejileri: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Programı'nın uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramların kazanımında işe koşulabilecek ve etkinliklere temel oluşturabilecek bazı uygulamalardan olmak üzere Örnek Olay Analizi (Çözümlemesi), Sonuç Çıkarma, Geri Plandaki Düşünceleri Bulma, Slogan Bulma, Reklam Hazırlama/Poster Afiş Hazırlama, Şiir-Hikaye Yazma, Görsel İmge Oluşturma, Önem Sırasına Koyma, Başlık Bulma, Sınıflama, Örnek Verme,

Kendini Değerlendirme, Yordama Yapma, Bulmaca, Dramatizasyon, Tavsiyede Bulunma, Karşılaştırma, Problem Çözme, Görüşme Yapma, Alan Gezileri, Kavram Haritası Oluşturma, Kanıtama, Beyin Fırtınası, Akrostiş Tekniği, gibi uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca bu uygulamaların nasıl yapılacağına yönelik Öğretmen Bilgi Notlarında ayrıntılı açıklamalar da verilmiştir.

Tüm bu uygulamalarla birlikte, empati kurma, değerlendirme, benzetim, günlük yaşamla ilişkilendirme, not alma, görüş tarama, gözlem, formülleştirme, haber toplama, önceki düşünceleriyle karşılaştırma, bildikleriyle bağ kurma, dosya oluşturma, öykü tamamlama, öğretim malzemesi hazırlama, çalışma yaprağı, koleksiyon yapma, hipotez oluşturma ve sınav, yıllık hazırlama, tersinden düşünme, anlaşma imzalama, pantomim, öğrendiklerini listeleme, proje, gazete çıkarma, yeniden yazma gibi uygulamalar etrafında öğretim etkinlikleri hazırlanabileceği de belirtilmektedir.

V. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Yeni programda, ölçme ve değerlendirme sadece öğrenme sonucunu değil, sürecini de değerlendirmeye dönük ele alınmıştır. Hem öğrencinin kendini değerlendirmesi için hem de öğretmenin öğrenciyi değerlendirmesi için değişik ölçme aracı örneklerine yer verilmiştir. Bu açıdan önceki programda sadece geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin örneklendirildiği düşünülürse çeşitliliğin arttığı söylenebilir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırıcı anlayışa paralel olarak öğrenme ve öğretme stratejilerinin öğretmen merkezli bir yapıdan öğrenci merkezli alana doğru kaydığına dikkat çekilerek değerlendirme ile ilgili anlayışın da bu değişime uygun biçimde yapılandırılması gerektiği belirtilmiş, geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin yanı

sıra alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin, öğrenen merkezli ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerinin ağırlıklı olarak kullanılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinin uygulanmasına yönelik olarak bazı hususlara dikkat çekilmekte ve bu meyanda şu açıklamalar yapılmakta; "Alternatif teknikler daha öznelidir. Yani, değerlendiren kişinin, öğrencinin sunduğu esere (yazı, proje, poster, vs.) bakarken ne aradığı ve ne ölçüde gördüğü önemlidir. Tıpkı bir sanat eserinin değerlendirilmesi gibi öğrencilerin öğrendiklerini göstermek amacıyla ortaya koyduğu eserler de farklı bakış açılarından farklı değerlendirilebilir. Bir anlama birliği sağlamak için öğrencilere en başta eserlerinin hangi ölçütlere göre değerlendirileceğinin bir dereceleme ölçeği (rubrik) vasıtasıyla bildirilmesi gerekir. Bu dereceleme ölçekleri hazırlanırken amaç her öğrenciyi tıpa tıp aynı eserler üretmeye zorlamak değil, tam aksine onların özgün düşünce üretme yeteneklerini bastırmadan öğrenme ve öğretme amaçlarına uygun süreçleri yaşayarak ve uygulayarak kendilerini en iyi şekilde ifade etmelerine ve değerlendirmecilerin de esere daha nesnel yaklaşabilmelerine zemin hazırlamaktır. Bundan dolayı bu programın uygulanmasında başarıya ulaşılabilmesi için dereceleme ölçeklerinin her bir değerlendirme etkinliği için öğrenci ve/veya velileri ile zamanı geldiğinde paylaşılacak tarzda oluşturulması şarttır. Bir kişinin ölçekten aldığı puan, ölçekte bulunan maddelerden aldığı puanların toplamından oluşur." denilmektedir.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER:

Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının başarılı bir şekilde yürütülmesi için çok kapsamlı ve iyi organize edilmiş bir öğretmen eğitime ihtiyacı vardır. Bu eğitimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

ORTA ÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTELER

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER			
	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
İnanç	İnsan ve Din	Allah İnanıcı	İnsan ve Kaderi	Dünya Hayatı ve Ahiret
İbadet	Temizlik ve İbadet	İslâm'da İbadetler	İslâm'da İbadetlerin Faydaları	Dinlerde İbadetler
Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'in Hayatı	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'in Örnekliliği	Hz. Muhammed'i Anlama
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Ana Konuları	Kur'an ve Yorumu	İslâm Düşüncesinde Yorumlar	İslâm Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar
Ahlak ve Değerler	Değerler ve Aile	Haklar, Özgürlükler ve Din	İslâm ve Barış	Tövbe ve Bağışlama
Din ve Laiklik	Laiklik ve Din	Atatürk ve Din	Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri	Atatürk ve Din Öğretimi
Din, Kültür ve Medeniyet	Türkler ve Müslümanlık	İslâm ve Bilim	İslâm ve Estetik	Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri

si öğretmenlerinin öncelikle programın yapısı, felsefesi ve uygulanması hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgi temeli üzerine de, hizmet içi eğitim, öğrenciyi merkeze alan öğretimin gereği olan öğretmen becerilerine odaklanan geliştirici ve uygulamalı yöntem/teknik vb. yaklaşımlara oturtulmalı ve öğretmenlerin anlayış değişikliği hedeflenmelidir.

Programın uygulanmasında kazanımların ve ünite açılımlarının önemli olduğu; Ders işlenişinde, yıllık planların yapılmasında müfredat olarak bağlayıcı olacağı; Ünite açılımları ve kazanımların çok dikkatli seçildiği görülecektir.

Okul ortamlarının yeniden düzenlenmesinde özellikle öğretmenlerin okulda çalışmalarını ve üretmelerini sağlayacak çalışma ortamları ve kaynak merkezlerinin kurulmasında yarar vardır. Yeni program anlayışının gereği branşa dayalı sınıf sistemine mutlaka geçilmelidir. Öğretmenler için hazırlanan kaynakların, materyallerin, etkinliklerin işlevsel ve kolayca anlaşılır olması yaygın kullanımı sağlayacaktır. Bakanlık, kaynak ve materyallerin kullanımını yaygınlaşması için etkin stratejiler geliştirmelidir.

Derslerde sadece kara tahta kullanılmasının yanı sıra bir de fotokopi ile çoğaltılan materyaller kullanılabilir, çoğu okulda fotokopi ma-

kinesinin olmaması, kağıt sorununun yaşanması ders materyallerinin sağlanması sorununu aklı getirmektedir. Materyal sorunu kadar materyallerin hazırlanması da düşünülmesi gereken ayrı bir noktadır. Öğretmene nasıl materyal hazırlanacağı konusunda desteğin ne zaman, nerede ve nasıl verileceği de önemlidir. Önerilen etkinliklerde kullanılacak araç-gereç ve materyaller için okullara gerekli destek sağlanmalıdır. Programın konu, kazanım ve etkinliklerinde Özel Eğitime yeterince yer verilmediği izlenimi edinilmektedir.

Bu programın uygulanması için sınıf mevcutlarının istenilen düzeye çekilmesi gerekmektedir. Sınıf mevcutlarına göre etkinliklerin nasıl yapılacağı ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve öğretmenler bu konuda bilgilendirilmelidir. Sınıfların çok kalabalık olduğu okullarda bu programın nasıl uygulanacağı da yanıtlanması gereken bir diğer sorudur. Bütün bu söylenenlerden sonra yeni programın öğrencilerimize, öğretmenlerimize ve ülkemize hayırlı olması dileğiyle...

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmen Yeterliliği

Dr. Ali Hatalmış

Din, bu ülkenin en çok konuşulan, tartışılan sana gündem maddelerinden biridir. Herkesin din hakkında söyleyeceği bir şeyleri vardır. Ülkenin kıymetli zamanları çoğu kez gereksiz tartışmalarla heba edilmektedir. Ehil olsun olmasın pek çok zevat, dinle ilgili konuları medyaya taşıyarak reyting yapma peşindedir. Yoksa dinini karınca kaderince yaşayan insanımızın en önemli gayreti, azmi ve mücadelesi dinini öğrenmek ve yaşamaya çalışmaktır. Gündelik hayatın vaz geçilmezleri üzerinde en önemli ipuçları, kuralları İslam Dini ile çözüme kavuşmuştur. Buna rağmen "Bu yıl Kurban, Hac ayına denk geldi", "Kadınlar ilk defa Cenaze namazı kıldı(?)" gibi acayip ifadelerle medyada rastlamak, olağan hale gelmiştir. "Din eğitimi ve öğretimi devlet eliyle ve kontrolünde yapılır", yaklaşımı hem dindarlar, hem de dine karşı durmayı meslek edenlerce lehte veya aleyhte tavır

takınmalarına vesile olmaktadır. Anayasada açıkça zikredilen tek ders "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dir. İlköğretim dördüncü sınıftan lise son sınıfa kadar zorunlu dersler arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgi-

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi bu haliyle Müslüman halkımızın taleplerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Ama bir takım çevreler, bu dersin kendisini veya müfredatını bu millete çok görebilmektedir. "İçimiz bizi yakar, dışı başkasını" misali bu tartışmaların uzun süre devam edeceği anlaşılmaktadır. Bir taraftan dinin doğru anlaşılması istenirken, diğer taraftan dine yaşama alanı tanınmamaktadır.

si dersi yer alır. Bu dersi ülkenin tüm evladına vermek hedefense de azınlıklar muaf tutulmuştur. Önceleri, devlet okullarında gayri müslim öğrenciler, İslam dinine ait dua ve ibadet konularını almazlarken, mahkemeler yoluyla veya bir dilekçe ile dersin tamamını okumaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi bu haliyle Müslüman halkımızın taleplerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Ama bir takım çevreler, bu dersin kendisini veya müfredatını bu millete çok görebilmektedir. "İçimiz bizi yakar, dışı başkasını" misali bu tartışmaların uzun süre devam edeceği anlaşılmaktadır. Bir taraftan dinin doğru anlaşılması istenirken, diğer taraftan dine yaşama alanı tanınmamaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin diğer branşlara oranla daha fazla lisansüstü eğitim aldıkları görülmektedir. Okulların en girişimci ve yeniliklere açık öğretmenleri arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerini namı diğer; "Dincileri" görmek mümkündür. Din Dersi öğretmenleri, haftalık ders saatlerinin azlığı dolayısıyla özellikle liselerde büyük sıkıntı çekmektedir. Öğrenci merkezli, öğrenciyi tanıyan ve tek tek ilgi ve ihtiyaçlara cevap veren bir öğretmen profili hedeflenirken; Din dersi öğretmenin öğrencilerini isimlerini bile akıllarında tutması büyük bir başarı görülmelidir. Öğrencilerin Dinle ilgili kişisel beklentilerine cevap ver-

mek öğretmenimiz için artı zaman ve külfet demektir. Külfet ağır olmasına rağmen sırf Allah için bir şeyler yapma gayreti ve azmiyle çalışan öğretmenlerimiz çoktur. Din Dersi öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun eşleri çalışmamaktadır. Geçim şartlarının ağır olduğu günümüzde ek iş yapan öğretmenlerimizin sayısı az değildir. Din dersi öğretmenin kendi branşında özel ders vermesi neredeyse imkânsızdır. Hal böyle olunca mesleğini rahat ve gönül huzurunda icra etmesi oldukça zordur. Kişisel özveri ile mesleğini en iyi şekilde yapma gayreti zaman zaman şikâyetlere konu olmaktadır. Vatandaşlarımızın çoğunun din dersi öğretmeninden beklentisi; dinini, imanını, ibadetini, suresini-duasını gereğince öğretmesidir. Bir takım zevat haklı haksız bu beklentiye karşı gelebilmektedir. Acaba velilerin beklentisini, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi özel alan yeterlikleri ne kadar karşılayabilir, bu ayrı bir tartışma konusudur.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği özel alan yeterlikleri öğrenme alanları:

- 1- Din olgusu
- 2- İnanç
- 3- İbadet
- 4- Ahlak ve Değerler.

Bu öğrenme alanlarının her biri için, kapsamı, yeterliği ve performans göstergeleri belirlenmiştir. Performans göstergeleri "Temel", "Orta" ve "Uzman" düzeyinde nasıl verileceği gösterilmiştir. Bir örnek verirsek:

Öğrenme Alanı: İbadet
Kapsamı

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri, öğrencilerin psikososyal taleplerini karşılayacak yaklaşıma ve anlayışa sahiptir. Toplumun manevi moralini yükseltecek dertlerine derman olabilecek donanımına haizdir.

Bu öğrenme alanı;

1. İbadet olgusunun ve çeşitlerinin farkına varmayı,
2. İbadetlerle ilgili esasları açıklamayı,
3. İnanç-İbadet-Davranış ilişkisini fark etmeyi,
4. Temizliğin, ibadetin temeli olduğunu kavramayı,
5. Duanın ibadetin özü olduğunu kavramayı içerir.

Yeterlikler

1. İbadetlerle ilgili temel kavram, ilke ve esasları açıklayabilmeyi,
2. İnanç-İbadet-Davranış ilişkisini fark edebilmeyi,
3. İbadet-Temizlik ilişkisini kavrayabilmeyi,
4. Duanın ibadetin özü olduğunu fark edebilmeyi, içerir.

Temel

1. Öğrencilere, ibadet kavramını ve ibadetle ilgili temel kavramları, çeşitlerini, ilkeleri ve esaslarını sunuş yolu ilke ve tekniklerle anlatır.
2. Öğrencilere ibadetin yapılaş biçimle sunu yöntemi ile açıklar.
3. Öğrencilere, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını soru- cevap ve tartışma yöntemi

ile anlatır.

4. İbadet-temizlik ve çevre ilişkisini örnek olay yöntemi ile açıklar.
5. Öğrencilere, ibadetin Allah ile birey arasındaki özel ilişkiyi ifade ettiğini anlatır.
6. İbadet olgusu ve çeşitleri, ibadetlerle ilgili esaslar, temizliğin ibadetin temeli olması; çoktan seçmeli, açık uçlu, doğru-yanlış, boşluk doldurma vb. tekniklerle değerlendirir.

Orta

1. Öğrencilere, ibadet-inanç-ahlak ilişkisini, ibadetlerin çeşitlerini ve faydalarını günlük hayattan örnekler vererek ve kavram haritaları ile açıklar.
2. Öğrencilerin duanın ibadetin özü olduğunu Allah ile insan arasındaki özel bir iletişim olduğunu, kendi dilleriyle dua edebileceklerini içe dönük zekâ alanında yönelik etkinliklerle kavratır.
3. Öğrencilerin farklı din ve inançlardaki ibadetleri ortak ve ayrılan özellikleri ile kavramaları için kütüphane çalışması, ikili ve grup etkinlikleri ve proje çalışması yöntem ve teknikleri işe koşar.
4. Öğrencilerin tümden gelim yöntemiyle, niyet samimiyet, isteklilik gibi kavramları, ibadetle ilişkilendirebilmelerini sağlar.
5. Öğrencilere sağlık, sosyal denge ve ibadet ilişkisini örneklerle açıklar.
6. İbadet olgusunu ve çeşitlerini öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulunduran ve özel eğitim gereksinimi de duyan öğrencileri de dikkate alan

yöntem ve teknikler kullanarak kavratır.

Uzman

1. Öğrencilerin ibadetin faydaları, çeşitleri, ibadet-temizlik ilişkisini kavrayabilmeleri ve örneklendirebilmelerini problem temelli öğrenme yöntem ve teknikleri ile karşılaştırma, benzer ve farklılıklarını keşfetme vb. tekniklerle öğretir.
2. Öğrencilerin ibadet kavramını ve günlük hayattaki yansımalarını kavrayabilmeleri için görüme, araştırma vb. yöntemleri kullanır.
3. Öğrencilere dua ve ibadetin (Belli zamanlarda yapılması gerekenler hariç) zaman ve mekânla sınırlı olmadığını örneklerle açıklar.
4. Öğrencilere; ibadet kavramının içeriği ile güzel davranışlar/salih ameller arasındaki ilişkiyi fark etmelerini sağlamak için gözlem yaptırır.
5. Öğrencilerin; ibadetin bireysel bir tercih olduğunu, isteklilik esasına dayalı olarak yapıldığını ve istismar edilmemesi gerektiğini kavrayabilmeleri ve ibadet-davranış ilişkisinin günlük hayattaki yansımaları için sorgulama, keşfetme, benzetim, gözlemleme, betimleme, örnek olay ve problem çözme yöntem ve tekniklerini kullanır.
6. İbadet çeşitleri, ibadet-temizlik ilişkisi, dua, ibadet-güzel davranış ilişkisi ile ilgili çalışma yapıtlarını hazırlar.
7. Öğrencilerin kendini, gruplarını, öğretmenini öğrenme sürecini

değerlendirmelerine imkân tanıyan öz değerlendirme ve grup değerlendirme formu gibi teknikleri kullanır.

8. Öğrencilerin ibadetlerle ilgili temel kavramları, ibadet çeşitlerini, İbadetin faydalarını, ibadet-temizlik ilişkisini kavrayıp kavramadıklarını değerlendirmeye imkân tanıyan, öğrencilerin özel durumlarını göz önünde bulunduran öz değerlendirme ve grup değerlendirme formu gibi teknikleri kullanır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine ait ibadet alanı bu şekilde tespit edilmiştir. Din olgusu, inanç, ahlak ve değerler konularında da kapsam, yeterlik ve bunların temel, orta ve uzman düzeyde nasıl verileceği belirlenmiştir.

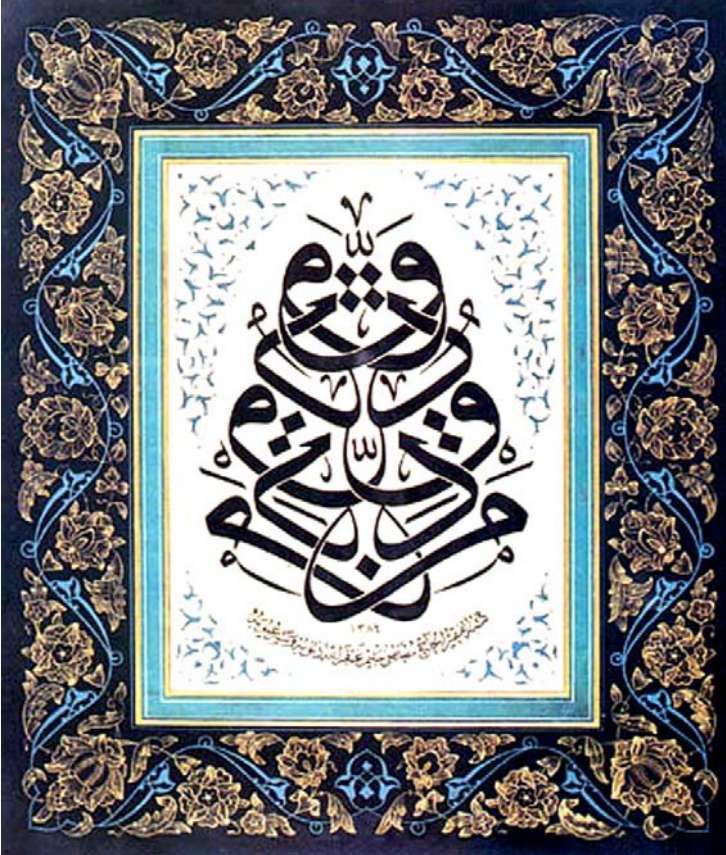
Temel düzey, her öğretmen adayının fakülteyi bitirdiği ve hazır olduğu/olması gereken seviyedir. Orta düzey biraz tecrübe ve bilgi ile uygulamaya geçilen, geliştirilen seviyedir. Uzman düzey ise hem uygulama, hem araştırma ile geliştirilen üst performanstır. Fakülteyi bitiren bir öğretmen adayı aslında bu üç düzeyi teoride biliyordur. Mesleğinin ilk yıllarında profesyonel biçimde ve uzman düzeyde öğretmenlik yapabilenler olabileceği gibi uzun yıllar geçmesine rağmen temel düzeyi aşamamış öğretmenlerin olabileceği unutulmamalıdır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi önemli bir derstir. Bu derste, tüm dinler, özelde ülkenin kahir ekserisi olan Müslümanların dini İslam tanıtılacak, ülkenin birlik ve beraberliği-

ne katkı sağlanacaktır. Din Kültürü bunu gerektirirken, Ahlak Bilgisi ile toplumumuzun ahlaki gelişmesine ve manevi kalkınmasına hizmet edecektir. Ülkemizde misyonerlik faaliyetlerinin kol gezdiği ve bunda da bir yol kat ettiği gerçeği göz önünde bulundurulursa, ders saatlerinin ve müfredatının ihtiyaca cevap vermekten uzak olduğu görülecektir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin en iyi şekilde yetiştirilmesi için gerekli ortamın bir an önce tesis edilmesi zorunludur.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi bu haliyle kalmalı deniyor ise en kısa zamanda bu dersin yanında seçmeli yeni dersler konulmalıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri, öğrencilerin psiko-sosyal taleplerini karşılayacak yaklaşıma ve anlayışa sahiptir. Toplumun manevi moralini yükseltecek derterine derman olabilecek donanımına sahiptir. Farklı kültür ve anlayışların taleplerini dikkate alan, onların gönül huzuru ile toplumumuz ile bütünleşmelerinin önünü açan yeni dersler seçmeli olarak konulabilir. Bu yeni dersler için gerekli alt yapı, zaman, zemin oluşturulup ülke enerjisi yapay gündemlerle meşgul edilmemiş olur. Hoşgör, anlayış ve ızanın en güzel örneklerinin verildiği bu toprakların güzide insanları, bunu en kısa zamanda sağlayacaktır. Din, insanın fitratında vardır. İslam'ın insana ve insanlığa vereceği barış ve huzura her zaman ihtiyaç olacaktır.

Ortaöğretim'de Din Öğretiminin Sorunlu Alanlarının Liberal Eğitim Anlayışı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Nurullah Altaş

İnsanların hayatlarını düzenleme sürecinde etkili olan faktörlerin öncelik sırası toplumdan topluma farklılaştığı gibi bireyden bireye de farklılaşmaktadır. Buna rağmen eğitim, programların oluşturulmasında içinde bulunduğu toplumu merkeze alarak yetişmekte olan nesle etki edecek faktörleri düzenler. Bu sırada da diğer değerlere karşı önyargılı olmamak durumundadır. Hayatta önemi olduğu kabul edilen değerleri merkeze

önemlilik sırasını belirlemede kesinliğe yakın ölçütlere sahip olmamıza rağmen konu din olduğunda neyin önemli olduğunu belirleyecek, bilimsel veya pedagojik bir formüle sahip değiliz. Neyin önemli olduğu noktasında bizim kullandığımız ölçüt belkide ahlaki ve politik anlamda çoğunluğun görüşü ve dini olacaktır. Böyle olunca da kaçınılmaz bir şekilde aynı fikirde olmayacağız. Ders kitapları içinde dine ayrılan sınırlı sayfalar ve dersler için ayrılan sınırlı saatler, özellikle içerik üzerinde yapılan bunca hara-

arak toplumsal açıdan ilgi odağı olmayan konuları dışarıda bırakarak eğitim programları düzenlenir. Eğitimin içeriğini, hayatta çok önemli olarak kabul ettiğimiz her şey oluşturur.

Sosyal bilimlerle ilgili olanlar da dahil olmak üzere bir çok eğitim alanında bu

retli tartışma varken nasıl yeterli kabul edilebilir? Dan Fleming, Amerikan tarihi ders kitaplarında dinin yeri üzerine yapmış olduğu incelemede şunları belirler (Fleming, 1991:10): "Tarih kitaplarını gözden geçiren her bir toplumsal grup, başlıklarında kendilerine yeterince yer verilmediğini düşünür. Her grubun kendi açısından bu iddiaları doğru olabilir. Problem, her hangi bir konuda artırma yapacağımız zaman hangi konuyu dışarıda bırakarak bu genişlemeyi sağlayacağız noktasındadır. Aynı ilke, dine ayrılan yer konusunda da geçerli görünmektedir... Bu olumsuzluk gözlemleyen kişinin gözünden kaynaklanmaktadır."

Burada önceliklerin belirlenmesinde uygulamalı ve politik bir sorun bulunmaktadır. Fakat sorunun basit bir şekilde gözlemleyen bakış açısına indirgenmemesi de gerekir. Bazı boyutlar, bazılarında daha önemli olabilir ve bizim kendi önceliklerimizin haklı olduğu hiç bir surette kesin değildir.

Örneğin Osmanlı'nın Tanzimat döneminden itibaren ortaya çıkan Türkçü, Batıcı ve İslamcı akımların din anlayışları arasında farklılıkların anlaşılması aynı dönemlerde Osmanlı'nın yaptığı savaşlar ve nedenlerinin anlaşılması kadar önemli olmayabilir mi? Dini inançların ölüm ve ruh hakkındaki görüşlerinin anlaşılması meridyen ve paraleller hakkındaki bilgiler kadar önemli olmayabilir mi? İslamın beş şartının anlaşılması Türkiye'nin jeopolitik önemini anlaşılması kadar

önemli olmayabilir mi? Türkiye'deki Yahudilik veya Ortodoksluğun tarihçesinin anlaşılması Hititlerin tarihi kadar önemli olmayabilir mi? Öğrencilerin Kuran'ı anlamaları trigonometriyi anlamalarından daha önemli olmayabilir mi? Hiç kimsenin ders kitaplarına ve programlara bakmadan tahmin edebildiği gibi her sorunun cevabı evettir ve bu cevap nedeniyle de din, eğitim programları içinde yer almayı hak etmektedir. Bununla birlikte dinin önemini bir kaç faktör açısından ortaya koyduğum sorular çerçevesinde çözümlenmeye çalışacağım:

I. Din ve Kültür:

Hangisi Hangisini Etkiler?

Geçen yüzyıla veya bir önceki yüzyıla kadar insanların işlerinde iyi ve kötü kavramlarının belirlenmesinde din kadar etkin hiç bir kurum yoktu. Kutsal olanla olmayanın kaynaştığı dönemde din hayatın tamamına nüfuz etmişti. Hayatın sürekli ritüelleri dinsel kaynaklıydı ve insanların politika, savaş, ekonomi, adalet, edebiyat, sanat, felsefe, bilim, psikoloji, tarih, ahlak, ölüm ve hayatla ilgili beklentileri din tarafından şekillendirilmişti. Dolayısıyla tarih çalışmalarında din, bu dönemler için konuşmak gerekirse kaçınılmaz biçimde karşımızda durmaktadır.

Fakat aynı zamanda çağdaş kültür de din tarafından şekillendirilmektedir. Örneğin II. Dünya Savaşında Hıristiyan Demokrat Partilerin önemini, Polonya'da Katolik Kilisesi'nin ağırlığını, Güney Afrika'da Rahip Tutu'nun etkisini, III. Dünya ülkelerinde Özgürleştirici Teolojinin etkisini, kürtaj tartışmalarını ve insan hakları hareketinde Siyahi Kilise'nin rolünü düşününüz. Yine Kuzey İrlanda, Hindistan, Ortadoğu, Sri Lanka, Endonezya, Sudan, Bosna, Tacikistan, Ermenistan ve Azerbaycan'daki bir kısmı halen devam

etmekte olan din kaynaklı çatışmalara bakınız. İnsanlar hala dini inançları adına zulüm görmeye devam ediyor ve sıklıkla bu zulümler yine din adına yapılıyor.

Din, çağdaş dünyamıza etkisini sürdürüyor -bazen iyi, hiç kuşkusuz bazen de kötü-. Dini sesler, çok önemli konular üzerinde konuşmaya devam ediyorlar ve programlarla ders kitaplarında bulunan geleneksel bilgilerin çoğuna karşı çıkıyorlar. Bu durumda öğrenciler, din eğitimcilerinin ne söylediğini anlamadan bizim kültürel etkileşimimizi nasıl duyursayacaklardır?

2. Din Özgürlüğü:

Nasıl ve Nereye Kadar?

Din özgürlüğünün tarihi süreç içinde özel bir önemi vardır. Orta çağ sonrasında dini kurumların düşünce üzerindeki yoğun baskısının ardından gelen Aydınlanma, dine karşı olumsuz bir tutumun da geliştirilmesini beraberinde getirmiş, hatta bazı ülkelerin uygulamalarında modern düşünce dini düşünceyi baskı altına alabilmiştir. Bu olumsuz uygulamalarla birlikte yine din adına başka dini düşünceleri de baskı

altında tutan uygulamaları da günümüze kadar devam ettiren toplumlar olmuştur. Yakın zamana kadar Afganistandaki Taliban düşüncesi, Suudi Arabistan'daki Vehhabi düşüncesi öteki dini düşüncelere karşı tahammülsüzlüğün birer örneğidir.

Bu gibi olumsuz örneklerden dolayı çağdaş dünya dini düşünceyi ve yaşantıyı koruma altına almayı amaçlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 10 Aralık 1948'de yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin din özgürlüğü ile ilgili 18. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

"Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Buna göre, herkes din ya da inanç değiştirmekte özgürdür. Ayrıca dinini ya da inancını tek başına ya da toplulukla birlikte açık olarak ya da özel olarak öğretim, uygulama, ibadet ve ayinlerle açıklama özgürlüğüne sahiptir."

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin II. Protokol ile değiştirilen metninin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü başlıklı 9. maddesi şöyle düzenlenmiştir:

1) Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2) Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da dini düşünceyi koruma altına alır. Anayasamızın Din ve Vicdan

Özgürlüğü başlıklı 23. maddesi şöyledir:

(1) Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.

(2) Kamu düzenine, genel ahlaka veya bu amaçla çıkarılmış yasalara aykırı olmayan ibadetler, dinsel ayin ve törenler serbesttir.

(3) Kimse, ibadete, dinsel ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlarından dolayı kınanamaz.

(4) Din eğitim ve öğretimi, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

(5) Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasal veya yasal temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasal ve kişisel çıkar veya nüfuz sağlama amacı ile her ne surette olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek veya tüzel kişiler hakkında, yasanın gösterdiği kurallar uygulanır ve siyasal partiler, Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkemece temelli kapatılır.

Dünyamızın ilerlediği nokta, tüm bunların ötesinde tüm farklı dini düşüncelerin yaşatılmasını amaçlayan daha ileri bir düzeydir. Özellikle küresel sürecin toplumsal yapılaraya dayattığı farklılıkların korunmasının sağlanması ilkesi ve ne kadar uç noktaları da temsil etseler küresel kültüre katkılarının sağlanması baskısı, artık ülkelerin alt kültürlerine karşı kendi başlarına politika geliştirmelerinin önünde bir engel olarak durmaktadır. Almanya'nın kendi ülkelerine göçmen olarak gelen işçilerden kendi vatandaşlığına geçenlerin eğitimleri üzerine kendi başına kararlar alamaması buna bir örnek olarak verilebilir. Almanya,

özellikle Müslüman olan bu vatandaşlarının din eğitimleri konusunda bağımsız hareket edememekte ve kendi vatandaşlarının etnik olarak bağlı olduğu ülkelerle işbirliği ihtiyacını hissetmektedir.

Türkiye'deki tüm yasal düzenlemelere rağmen din özgürlüğü konusunda bir takım tartışmalara sebep olan olaylar yaşanabilmektedir. Yehova Şahitleri gibi dini cemaatlerin etkinlikleri, din özgürlüğünün uygulamadaki sınırlarının nasıl olacağı sorusunu belirli aralıklarla gündemimize taşımaktadır. Herhangi bir dinin kurumsal temsilcisi olmaktan çok büyük maddi olanaklarla misyonerlik çabası içine giren bu cemaatlerin en önemli hedef kitlelerinden birisi de dini konularda çatışma ve şüphe içinde olan ortaöğretim gençliğidir. Bu gibi etkinliklerin verebilecekleri muhtemel zararlar sadece yasal düzenlemelerle mi engellenecek, yoksa misyonerlik çalışmalarının hedef kitlelerini bilinçlendirici tedbirler alınması yeterli olacak mıdır? Bu sorular, ortaöğretim programları çerçevesinde de düşünülüp, programlarda öğrencilerin etrafında olup bitenleri kendi başlarına değerlendirebilecek donanıma sahip olmaları sağlanmak zorunluluğu bulunmaktadır.

3. "Dini Çoğulculuk": Zorunlu Bir Sonuç mu?

Aslında dini çoğulculuk konusu, dini özgürlükle de sıkı bir ilişki içindedir. Çoğulculuk, dini özgürlükler çerçevesinde verilen haklar kapsamında tüm dinsel grupların din öğretimi içinde birlikte değerlendirilmesi düşüncesini beraberinde getirir. Toplumdaki bireylerin, grupların veya ailelerin amaçları, sosyal sınıf ve statüye göre değişir. Bu durum, herkesimin okuldan beklentilerine de yansır. Bir başka ifadeyle toplumun farklı kesimlerinin okuldan ve programlarından beklentileri de farklıdır. Birey olarak öğrenciler de çelişkilerle yüz yüze kalabilirler. Okulun akademik programları ile ailelerin değer ve gelenekleri çelişebilir. Çoğulculuk temelli çağdaş yaklaşım, her iki tarafın da birbirini anlamalarını gerektirmektedir. Türkiye'de İslam dini dışında kalan din mensuplarının bu haklar açısından çok fazla talebi bulunmamaktadır. Kısmen örgün öğretim içindeki din öğretiminde diğer dinlere yaklaşımın, bu dinlerin bakış açısından olması gerektiği ve kendilerini anlatma konusunda daha fazla hareket alanı sağlama dışında çok fazla talepleri bulunmamaktadır, zira Türkiye'nin yaptığı anlaşmalarla bu dini cemaatlerin kendi din eğitimlerini düzenleme hakları bulunmaktadır.

Türkiye açısından bu anlamda en büyük sorun Alevi cemaatinin talepleri noktasında yaşanmaktadır. Bu taleplerde kendi içinde birlik olmasa bile en önemlisi, din öğretimi içinde kendi inançları ile ilgili daha fazla yer verilmesi isteğidir. Alevi cemaati, kendi içinde inanç, uygulama ve kurumlaşma açısından çok farklı alt gruplara ayrılmakta ve bu çerçevede talepler de farklılaşmaktadır.

Yıldız tarafından alevi vakıf ve derneklerde görev yapan, Alevilerin temsilcisi niteliğinde denekler üzerinde yapılan bir araştırmada alevi gençlerin ailelerinde kendi kültürlerine yönelik olarak yeterli bir eğitim almadığından okullardaki din öğretimi sebebiyle kimlik çatışması yaşadığı belirlenmiştir (Yıldız, 2002;45). Aynı araştırmada alevilerin kendilerine ibadet ve inanç özgürlüğünün tanınması, ders kitaplarına alevilikle ilgili bilgilerin konması ve tarih bilgilerinin yeniden gözden geçirilmesi gibi taleplerine vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte araştırmada Alevilerin bir kısmının zorunlu din öğretimine karşı çıkarken bir kısmının programlara Alevilik konularının eklenmesi ve devletin farklı inançlara karşı eşit mesafede durması gerektiği dü-

şüncelerinin de bulunduğu belirlenmektedir (Yıldız, 2002;92). Benzer değerlendirmeler Eğri'nin yapmış olduğu araştırmada da karşımıza çıkmaktadır (Eğri, 2002;165)

Alevi vatandaşlarımız, din öğretimi programlarına, uygulamalarına ve ders kitaplarına getirmiş oldukları bu eleştirilere rağmen, kendilerinin din öğretimine nasıl dahil edilecekleri konusunda bir uzlaşma sağlayamamıştır. Şakir Keçeli tarafından hazırlanan "Alevilik-Bektaşilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" isimli ders kitabı önerisi olarak değerlendirilebilecek çalışmada Alevilerin beş vakit namaza ve oruç ibadetine karşı çıktıkları gibi Aleviler arasında bile tartışmalı olan görüşlere yer verilmekte (Keçeli, 1996;9-10), Muaviye dönemi uygulamaları tartışılmakta, Kerbela olayı ile ilgili çatışmaları alevlendirici bir üslup kullanılmakta, tarihi bir olayda taraflardan biri olarak yer almak, mezhep mensupluğu ile doğrudan ilintilendirilmektedir. Bir ders kitabı ortaya koyma iddiasındaki Keçeli'ye göre öğrencilerin yan yana oturarak Alevilik ve Sünniliği öğrenmeleri mümkün değildir (Keçeli, 1996;196).

Eğri, Alevi Din Dersi kitapları üzerinde yaptığı araştırmada sonuç

olarak Alevilik-Bektaşiliğin ayrı bir mezhep olmadığını ve dolayısıyla da ayrı bir ders kitabına ihtiyaç bulunmadığını iddia etmektedir. Eğri ayrı bir ders kitabını değil, mevcut programlara Alevi-Bektaşi anlayışını yansıtan ilave düzeltmelerin bir ihtiyaç olduğu görüşünü savunur. Özellikle Sünni toplum içinde de önemli değeri olan Hacı Bektaşî Veli başta olmak üzere bazı düşünürlerin hayatları ve düşüncelerinin orta değer üretmede önemli kaynak olabileceği düşüncesi üzerinde durulmaktadır (Eğri, 2002;182-185).

Çoğulcu bakış açısı, İslam dışındaki dinlerin bakış açıları kadar İslam içindeki farklı bakış ve anlamları da dikkate almayı gerektirir. Nitekim mevcut Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programları ve ders kitaplarına yapılan eleştirilerin bir bölümü de özellikle ideolojik ve siyasi temelli olmak üzere bu çerçevede gelmektedir. Bunlardan birisinde devletin ilk yıllarda din eğitimi yasaklamasına rağmen daha sonra izin vermesi ve ardından da zorunlu hale getirilmesinde dinin ve din eğitiminin devletin denetimine alınmasının amaçlandığı iddia edilmektedir. Bu değerlendirmede dinin mi Kemalistleştirilmeye yoksa

Atatürkçülüğün mü bir dine dönüştürülme çalışıldığının belirsiz olduğunun belli olmadığı ve aslında yapılmak istenenin laikliğin bir din olarak algılanmasının yattığı iddiasına da yer verilmektedir (Ekşi, 2000;14).

Söylemlerinde İslami referansları sıklıkla kullanan belli bir kesim, zorunlu olduğu ilk andan itibaren din öğretimi

ne karşı tavrı içine girdiler. Dilipak'ın kitabına isim olarak aldığı ifade, bir dönem derslere karşı çıkmanın sloganı haline gelmişti: "Bu Din Benim Dinim Değil". Dilipak kitabında din dersi diye çocuklarımıza neler okutuyorlar sorusunun ardından zorunlu din öğretiminin yeni Türk Müslümanının standartlarını tespit etmek, TSE damgalı bir din anlayışının oluşturulma amacıyla ortaya çıktığını iddia etmekte ve dersin amacının dini yaymak ve güçlendirmek amacıyla değil, Müslümanların elinden kitaplarını almak mümkün olmadığına göre kitabı yeniden yaymak olduğunu söylemektedir

yen bir programdır, belki kitapların içeriği öğrencilerin ilgilerine hitap etmiyor, ihtiyaçlarını karşılamıyor, belki kullanılan yöntemler veya öğretmenler yetersizdir? Ama bunları belirlemek yerine toptan bir ret tavrı, din öğretiminin meşruiyet tartışmalarını körüklemekte, kalitenin yükseltilmesine katkı sağlamamaktadır. Ders üzerinde yapılan tartışmalarda farklı dinî anlama biçimlerinin eğitime nasıl katılacağına ilişkin hiçbirşey yokken, tümünden karşı çıkma sonucunu veren tutumlar oldukça fazladır.

4. Ahlâki Değerler:

acıya, neyin başarıya sebep olacağını öğretirler. İyi bir eğitim, kürtaj, cinsellik ve cinsel roller, adalet ve politika gibi değerleri görmezden gelemez. Bu değerler, dinsel açıdan da içi doldurulmuş değerlerdir ve tartışmalı konulardandır.

İnsanlık tarihinin önemli bir bölümünde ahlak ve din tek ve aynı kalıbın içindedir ve bu kalıbın tam karşılığı Allah'ın hukukudur. Aydınlanmayı takiben ahlak da dinden özerkleşerek sekülerleşmeye başladı. Bu bağlamda ahlakın ne olduğu üzerine bir çok değer ortada kalmakla birlikte insanların büyük

(Dilipak, 1990:53).

Buradaki eleştirilerde programlardan eklenmesi veya çıkarılması gereken konular, ders kitapları, yöntemler ve öğretmen yetiştirme ile ilgili sorunlu olarak algılanan yönleri temas edilmemekte ve sadece ideolojik bakış açısıyla karşı çıkmaktadır. Toptan karşı çıkmak veya toptan kabul bir ideolojik bakışın ürünüdür. Belki geniş bir kesimin beklentilerine cevap verme

Kaynağı Nerede Arayacağız?

Ahlak eğitimi, eğitim olgusunun kaçınılmaz bir parçasıdır. Zaten kasıtlı olsun veya olmasın ahlaki açıdan eğitiliyoruz. Program, öğrencileri onlara nelerin önemli olduğunu söyleyerek dünyaya uyumlu hale getirir. Çeşitli dersler, öğrencilere insan davranışlarında neyin normal neyin anormal olduğunu, hangi eylemlerin akılcı, hangilerinin akıl dışı olduğunu ve insanlık için neyin

bir kısmı ahlakın dinin anlamının bir parçası olduğuna inanmaya devam etmektedir. Sonuçta önemli ölçüde bir kültürel kafa karışıklığı söz konusudur. Şanssızlık bu kafa karışıklığının, bir çok gözlemcinin de ifade ettiği gibi kültür hayatımızda ahlaki kaymanın yaşandığı bir dönemde ortaya çıkmış olmasıdır. Doğrusu, ahlaki davranış sorumluluklarımızdaki beceriksizliklerimiz ahlakın ne katkısı olacağı tartışılabilir.

lir. Eğitimden sözettiğimizde ahlaktan daha önemli temel konu ne olabilir? Bu tartışmalara rağmen, hala konu bir çok eğitimcinin gündeminde değildir. Zira Ahlak Dersinin Din Derslerinden bağımsız olduğu dönemde yapılan derslerin içeriğine ilişkin tartışmalar, zorunlu din öğretimi sürecinde Ahlak eğitiminin din öğretimi içine alınmasıyla bitmiş görünmektedir. Ancak bu radaki içerik üzerinde çok fazla tartışılmamaktadır.

Ahlak öğretiminin içeriği felsefenin kadim sorusu ahlakın kaynağı sorusunun cevabı ile yakından ilişkilidir. Ahlak felsefesi kapsamındaki bu eski soruya Sokrat, Eflatun, Aristo ve Kant gibi bazı felsefeciler akıl cevabını verirken Butler, Sidgwick, Bergson ve Moore gibi felsefeciler ise sezgi cevabıyla karşılaşmışlardır. Epikür, Locke, Hume ve Mill gibi felsefecilere göre ise ahlakın kaynağı ahlaki duygudur (Kılıç, 1996;15-16). Ahlakın kaynağını dinde arayan felsefecilere göre ise asıl kaynak Allah'tır.

Ahlakın kaynağının dinle temellendirilmesi yönünde düzenlenen bir ahlak eğitiminin sakıncalarından da sözedenler vardır. Ang'a göre böyle bir ahlak eğitimi, din temelne dayandırılan her tür bilginin yeniliğe ve değişmeye kapalı olması, kul olarak sorumluluk yüklemesi sonucu bireylerde belirsizlik ve korkuya sebep olması, bireyin tüm yapıp etmelerinin sömürüye açık olması, dinsel temellendirme ile ahlakın bağımsızlığını kaybetmesi ve din içinde erimeye sebep olması nedenleriyle din öğretiminin ayrı düşünülmemelidir (Ang, 1991;42-43).

Aynı olsun veya olmasın ahlakın dinle ilişkisi biz yok saysak da ortadan kalkmayacaktır. Dinler bizzatı birer ahlak öğretisi de sunarlar. Din mensupları da bağlılıklarının gereği olarak dinlerinin öngördüğü ahlaki

yaşantıyı gerçekleştirmek için çaba gösterirler. Bu ahlaki yaşayışın gerçekleşmesinde karşımıza toplumsal hayatta emir ve yasaklarla örülü bir mekanizmanın çıktığı bir gerçektir. Ahlaki fiil ve davranışlarda da emredicilik boyutu ağır basar (Yavuz, 1998;229). Çünkü din, ahlaka değer verirken veya ahlaki kuralları koyarken öncelikle iyi olanı, iyiliği, doğruluğu, dürüstlüğü, huzur ve sükunu temin etmek için taleplerini ortaya koyarak onlara uyulmasını bekler. Böyle olunca ahlak öğretimi, yerine göre hatırlatıcı, yerine göre teşvik edici, yerine göre emredici ya da engelleyici, yani yasaklayıcı olmak durumundadır (Yavuz, 1998;229).

5. Dinin Ruhsal Boyutu: Hayatı Anlamlandırma Çabasında Bir Cevap

Bu konuya dinin, her hangi bir politik, sosyal veya ahlaki olgunun etkilerinden daha fazla bir öneme sahip olduğunu söylemeden başlayamayız. Din önemlidir, çünkü evrensel ruhsal sorulara verilmiş bir cevaba sahiptir. Acı çekme ve kurtuluş, ölüm ve hayatın anlamı, günah ve af, sevgi ve cemaat gibi bir çok konuda din şekillendirir ve aynı zamanda bizim hayatla ilgili beklenti ve korkularımıza karşılık cevapları bulunmaktadır. Bu varoluşsal sorulara farklı dinlerin vermiş olduğu cevapları ister onaylayalım istersek de onaylamayalım bu sorulara olan ilginin evrenselliğinin, esaslılığının ve cevap verme çabalarının önemini doğrulamak zorundayız. Şayet öğrenciler hayatın bu ruhsal boyutu üzerinde hiç bir fikir sahibi olmazlarsa insan oluşumunun merkezinde yer alan yukarıdaki soruların görmezden gelinirler.

Elbetteki dinlerin ruhsalın (teolojik konular, ritüeller veya varoluşsal sorunlar) anlamı hakkındaki anlayışı hakkında bir şeyler bilmeden dinsel özgürlüğün veya dinin politika-

ya etkisi konusunu anlayamayız. Şayet öğrenciler Hz. Peygamberin vefatını müteakip ortaya çıkan yönetim kavgalarını bilmezlerse Şiiliği veya Aleviliği nasıl anlayabileceklerdir. Eğer öğrenciler ruh hakkında dine dayalı görüşleri anlayamazsa kürtaj konusunu nasıl anlayacaklardır? Eğer öğrenciler İslam kültürünün kutsal olanla kutsal olmayanı sosyal hayat içinde nasıl kaynaştırdığını anlayamaz ise Ortadoğudaki olayları nasıl anlayacaklardır? Sosyal hayat içindeki tüm bu sorunlu alanlarda kavrayış geliştirebilmeleri, öğrencilerin din öğretiminden alacakları yardıma bağlıdır.

KAYNAKÇA

ALTAŞ, Nurullah, Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi, Nobel Yayınları, Ankara 2005

ANG, Tüten, Din ve Ahlak ilişkisi, Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 1991, ss. 33-46

DİLİPAK, Abdurrahman, Bu Din Benim Dinim Değil, İşaret/Ferhat Yayınları, İstanbul 1990

EĞRİ, Osman, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Alevilik, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Yıl:8, Sayı: 22, 2002

EKŞİ, Ömer, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Laiklik ve Atatürkçülük Boyutu, Mazlumder Bülten, Yıl: 2, Sayı: 18(2000), ss. 3-4

FLEMING, Dan, Religion in American History Textbooks, Religion and Public Education, 18(1991), ss. 79-101

KEÇELİ, Şakir, Alevilik-Bektaşılık Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ardıç Yayınları, Ankara 1996

KILIÇ, Recep, Ahlakın Dini Temeli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996

YAVUZ, Kerim, Günümüzde Din Eğitimi, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Adana 1998

YILDIZ, Sadi, Türkiye'de Alevilerin Din Eğitiminden Beklentileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2002

Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni Olmak ya da İçerden Bir Bakış Denemesi

Cemil Köksal *

İnsanlık tarihine baktığımız zaman eğitim ve öğretimin ilk insanla başladığını görmekteyiz. Sonsuz Evren Sahibinin, var olduğu mekanda en güzel bir şekilde donattığı insan, kendinde olanı devamlı surette başkasıyla paylaşmıştır. Bu paylaşım her alanda görülmekle birlikte paylaşım denildiğinde akla gelenin maddi paylaşım olduğunu ifade etmek gerekir.

İnsan kendinde olan malı başkasıyla paylaşır, sevinci ve üzüntüyü paylaşır, bununla birlikte insan kendindeki bilgiyi de paylaşır. Belki de en önemli paylaşım şekli olarak bu paylaşımı öne koymamız gerekir. Çünkü insanın başkasıyla konuşması, ona bir şeyler anlatması ve öğretmesi insan olma şuurunun önemli noktalarından birini oluşturur. Peygamberlerin ümmetlerine, büyüklerin küçüklere, arkadaşların birbirlerine, ustanın çırağına anlattıkları bu paylaşımın sonucudur.

Günümüz dünyasında bilgi paylaşımının sistematik olarak okullarda yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar okul dışında da bilgi paylaşımından söz edilse de, hayata hazırlanma ve meslek sahibi olma konularında okullar bu özelliklerini daimi bir şekilde ellerinde tutacaklardır. Tabii bu arada 'iyi bir birey, iyi bir yurttaş' düşüncesinden hareketle, aktarılan bilgilerin, öğrencilerin yoğun bilgi bombardımanına tabi tutuldukları, her birinin yarış atı olarak görülüp büyük(!) yarışa hazırlan-

maları için imkanların seferber edildiği gerçeğini göz ardı etmememiz gerekir.

Bu açımdan hareketle ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda var olan derslerden 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi' dersinin bu bilgi paylaşımı noktasında nerede durduğunu bakmak ve var olan eksikliklerin giderilmesi için ortak hareket mekanizmaları oluşturmak da bu alan açısından önemli görülmektedir.

Meselenin 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri' gözündeki yeri nedir ve ne olmalıdır, müfredat-ders-okul-öğretmen-aile ilişkilerindeki eksiklikler ve karşılaşılan zorluklar hangi düzeydedir ve daha iyi için neler yapılabilir gibi soruların üzerinde etraflıca düşünmemiz gerekmektedir.

İlk olarak içeriden biri gözüyle ilk ve orta dereceli okullarda 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni' olmanın zor ama bir o kadar da güzel olduğu gerçeğini vurgulamak, beklentilerin, farklı yaklaşımların ve önyargıların olduğu bir ortamda bulunulduğunu unutmamak, bu farklılıklardan bir bütün çıkarmanın da beceri gerektirdiğini bilmek gerekiyor.

Biz meseleyi iki ana konudan açılım yaparak irdelemeye çalışacağız.

I. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeninin Zorlukları

a. Müfredat yönü:

-Öğrencilerden aldığımız izlenimlerde en fazla öne çıkan sorun, ders saatinin az olduğu, liselerde bir saat olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin beklentileri karşılamadığı ve ders saatinin en az iki saate çıkarılması gerektiği olmuştur.

-Var olan müfredatın öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak görünüm veriyor olması ve diğer derslerde görülen konuların da bulunduğu müfredatta, gereksiz konuların fazlalığı öğrenciyi soğutmaktadır. Öğrenci doğal olarak 'hocam bu konu çok mu önemli veya biz bunu falanca derste de işledik zaten' diyerek tepkisini ortaya koymaktadır. Yeni hazırlanan müfredatta da öğrencilerin aynı tepkileri verip vermeyeceklerini anlamak fazla zor olmayacak gibi görünüyor.

-Liselere giriş sınavlarında seçmeli de olsa Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi'nden sorular çıkarken ÖSS sınavında hiç soru çıkmayıp da öğrenciler tarafından sorgulanmaktadır. Öğrenciler bu konuda neden ayırım yapıldığını sorgulamaktadırlar.

b. Öğrenci yönü:

-Öğrencilerin ailesinden aldıkları ve çevreden edindikleri yanlış dini bilgilerin doğrulanması noktasında epey çaba gerekmektedir. Zira öğrencinin din olarak bildiği ama din ile alakası olmayan yanlış bilgilerin varlığı oldukça fazladır. Çoğu zaman öğrenci de bilgi doğrulandığı

* Danışman Gazi Anadolu Lisesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni

zaman kendindeki yanlış bilgiye şaşırmakta ve hayret etmektedir.

-Özellikle televizyonlarda karşımıza çıkan ve gündemimizi uzun süre işgal eden, hep aynı kişilerin tartıştığı din ile ilgili konular öğrenciler de kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Din gibi önemli bir konunun horoz dövüşünü andırır tarzda kısır çekişmelere heba edilmesinin kimlere ne gibi fayda sağlayacağını anlamakta güçlük çekilmektedir. Öğretmenler olarak o haftada yapılan horoz dövüşlerinin verdiği olumsuz tabloların genç dimağlarda açacağı tahrifatı bertaraf etmek müfredatın takibini de oldukça zorlamaktadır.

-Öğrencilerin zaman zaman öğretmeni soru bombardımına tabi tutmaları, insanın kendini fetva makamı gibi hissetmesine sebep olmaktadır. Araştırma ve incelemeden uzak, hazıra konmaya meraklı bir öğrenci kitlesi olunca, dersin sorulara ayrılması ve hatta diğer dersi etkileyecek şekilde teneffüse sarkmaların yaşanması en sık yaşanan hadiselerden biridir. Tabii burada ders saatinin azlığı öğrencinin bu ihtiyacına cevap vermedeki zorluğun yaşanmasında en önemli etken olarak karşımızda durmaktadır.

c. Dersin öğrenciye aktarım yönü:

-Haftada bir saat olan bir dersin öğrenciye aktarımında doğal olarak 'az zamanda çok verim almak' mantığıyla bir şeyler verebilme umudu taşıyan bedenlerin en az kırk takla atmaları gerekmektedir. Çünkü o sınıfta bir sonraki dersiniz tam bir hafta sonra gerçekleşecektir ve siz ne verirseniz kar saymaktasınızdır. O nedenle devamlı öğretmenin konuşması dersin verimini düşürmekte, öğrenciler pasif role mecbur bırakılmaktadır. Bu da doğal olarak hep dinleyen olma özelliği taşıyan öğrencilerde vaaz

etkisi yapmakta, diğer vaaz dinleyen bireylerde olduğu gibi sadece bedeninin sınıfta olup, ruhun farklı alemlerde seyre dalmasına olanak vermektedir.

-Bu vaaz verme özelliğinden kurtulmanın yolu da öğretmenlerin eğitimle ilgili gerekli materyallere sahip olup, bu materyalleri en iyi şekilde kullanacak yöntem ve tekniklere sahip olmalarından geçmektedir. Bilişim çağında bilgisayardan ve getirilerinden uzak kalmamanın hayattan uzak kalmak anlamına geldiğini kabullenmek gerekmektedir.

-Bilimsel verileri kullanarak, akla ve yüreğe hitap eden öğretmenlerin varlığı öğrencileri ve velileri oldukça memnun etmektedir. İnsana yaklaşım nasıl olmalıdır sorusunun cevabını bu alan öğretmenlerinin iyi bilmeleri gerekir. Zira yaşadığımız ruhun hayat anlayışında insanı ve zamanı gereği gibi okuma mantığı yer almaktadır

-Öğretmenlerin ders aktarım yöntemlerine iyi bir şekilde sahip olmaları, onların bilgi hatasına düşmemeyi ve savunma psikolojisini aşmayı beraberinde getirecektir. Zira düşünmeyi insana bahşedip onu diğerlerinden üstün tutan sonsuz güç sahibinin devamlı düşünmeye teşvik ettiği ve gönderdiği elçilerin yaşamlarında derin düşünmenin izlerinin günümüze kadar geldiğini unutmamak gerekmektedir.

d. Okul yönü:

-Bazı okullardaki idareci ve öğretmenlerin 'eğitimi mantığından uzak ideolojik mantığa yakın' olmaları, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenini 'hoca, hacı' sıfatlarıyla adlandırmaları, ülkemizdeki eğitimcilerin hala aşması gereken çok mesafelerin olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin de

idare ve diğer öğretmenlere önyargılarla bakmaları da meselenin diğer tarafını ortaya koymaktadır. İnsan olma şuurunda olan insanların ne olursa olsun bir araya gelip konuşacaklarının varlığını göz ardı etmemek gerekir.

-Din Kültürü dersine ait olan konularda ders öğretmeni konuştuğunda suç sayılabilecek(!) konuların, diğer öğretmenler tarafından çok rahat konuşulması 'bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma' sözünün eğitimcilerde de var olduğunu göstermektedir. Matematik dersinde dinin konuşulması, Fizik dersinde veya İngilizce dersinde dini meseleyi çözmeye çalışmak herhalde haddi aşmaktan öteye geçmemektedir. Kendi hayat anlayışını gerçek din(!) olarak görüp onu bilene bırakmayan militan zihniyetlerin varlığı da devam etmektedir.

-Türkiye genelinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine duyulan ihtiyacın karşılan(a)maması sonucunda diğer branş öğretmenlerinin bu derslere giriyor olmaları diğer bir sorun olarak karşımızdadır. Zira diğer öğretmenlerin bu dersi bilmeleri ve ciddiye almaları gerekmemekte, sadece 'dersler boş geçmesin' sihirli sözle durum idare edilmektedir. Hatta bu şekilde derslere giren nice öğretmenlerin fırsat sayarak öğrencileri dine cephe almaya varacak kadar küstahlaştıkları da görülmektedir.

-Diğer derslerde de olması gereken 'idare-ders öğretmeni-rehber öğretmen-veli' ilişkilerine gereken önem verilmeli, ders öğretmenin bu konuda pasif olmaması gerekmektedir. Çünkü öğrettiği bilgiler hayatın her anında öğrenciye lazım olan bilgilerdir ve yanlış öğretilen bilgilerin kötü sonuçlarının olacağı bilinmelidir.

-Ayrıca çoğu okul kütüphanelerinde 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Bölümü' olmayışı öğrencileri bilgiye yönlendirmede zayıf kalmaktadır ki bu öğretmenin kişisel gayretiyle çözülecek küçük bir problemdir.

II. Öğretmenin Yeterliliği

I. Mesleki yeterlilik:

-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde gerçek anlamda mesleğini seven ve özveride bulunabilecek olan öğretmenlere ihtiyaç vardır. İnsan yetiştirdiğinin farkında olarak, mesleğinin gereklerini en iyi bir şekilde yerine getiren öğretmenler her zaman öğrencileri tarafından hatırlanırlar.

-Öğretmenlerin alan bilgilerinin iyi olması ve bu bilgilerin yerinde kullanılması gerekmektedir. Öğretmenlerin alanlarındaki gelişmeleri ve yapılan çalışmaların bilmeleri şarttır. Gelişmelerin takip edilmesi, çıkan kitapların, bilgisayar programlarının ve diğer materyallerin alınarak kullanılması gerekir.

2. Kişisel yeterlilik:

-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri her zaman ve her yerde örnek olmalıdırlar. Öğretmenlerin gülen bir yüze sahip olmaları beslendikleri kaynağa sahip çıkmaları anlamına gelmektedir. Yeri gelince şaka yapmasını bilen, sevgi dolu, hoşgörülü, yeniliklere açık, sabırlı, tutarlı, çalışkan ve eleştiriye açık bir öğretmene öğrenciler her zaman saygı ile yaklaşacaklardır.

-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri buldukları okullarda yürütülen sosyal faaliyetlere uzak kalmamalıdırlar. Öğrencilerle iyi iletişim kurmanın yolu çoğu zaman sınıf dışı etkinliklerde kendini göstermektedir. Dışarıdan bakıldığında 'suya sabuna dokunmayan, uyusuk, kendi halinde' görüntüsü bu alan öğretmenlerine hiç mi hiç yakışan bir görüntü değildir.

-Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri gündemi çok iyi takip

etmeli, yurttan ve dünyada ne gibi gelişmeler olduğunu bilmeli ve olanlar karşısında omuz silker mantığında olmamalıdırlar. En azından günlük bir gazeteyi okuması, aylık bir dergiyi takip etmesi, yeni çıkan kitaplardan haberdar olması, kamuoyunda var olan meseleler hakkında söyleyecek söze sahip olması gerekmektedir.

-Öğretmenlerin bilgisayar, internet gibi erişim yollarından faydalanmaları ve bu alandaki gelişmeleri takip etmeleri, web sayfası tasarlama, e-posta kullanma ve gruplara üye olma gibi özelliklerinin bulunması gerekir. İletişim çağının gerekleri ne ise onlara uzak kalmama, teknolojik imkanlar en güzel şekilde kullanılmalıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile ilgili web sitelerinin sayılarının fazla olmadığı malumdur. Bu alandaki eksikliklerin giderilip, bilgi alışverişinin sağlanması öğretmenler açısından faydalı olacaktır.

-Öğretmenler geniş bir bakış açısına sahip olmalı, cemaat mantığını aşmalıdırlar. Bedensel ve ruhsal dinamiklik, soğukkanlı tutum, dar düşünce kalıplarından uzak bir görüntü bu alandaki öğretmenler

için çok önemlidir. İnsanlığın son elçisinin hayatını en fazla bilen kişiler olarak O'nun hayat penceresinden bakmak bu alandaki öğretmenler üzerine bir borçtur.

'Tanrı öldü' diyenlerin öldüğü ama Tanrı'nın hala yaşadığı bir zaman düzeyinde olduğumuz gerçeğinden hareketle, ahlak, fazilet ve erdem gibi özelliklerle donanmış bireylerin, toplumsal hayata katkılarının sağlam bir medeniyet sonucuna götüreceğinin bilinmesi zor olmasa gerektir. Bu bireyleri yetiştiren insanları töhmet altında bırakmanın, tarihsel süreçte ne gibi sonuçlarının olduğunu görmezden gelmekte gaflettir.

Din öğretimi olmalı mı olmamalı mı gibi kısır çekişmelerin arasından sıyrılıp, yaratılmış en güzel varlık olma özelliğinin bozulmaması için ne yapılmalı, sorusunun cevabının aranması için geç kalınmaması gerekir. Pusularını kurup körpe dimağlara en koyu zehrini sunanların kahkahalarının boğulması için toplumsal düzlemde herkese düşen görevler vardır.

Kur'an'ın Anlam Öğretimi (Örgün Öğretim Örneği)

Mehmet Yaşar *

Her kutsal kitap kendi inananları için özel bir öneme sahip olduğu gibi Kur'an da biz Müslümanlar için ayrı ve özel bir öneme sahiptir. Allah'ın okunup, üzerinde düşünülmesi, anlaşılması ve yaşanması için gönderdiği Kur'an, Müslümanlarca asırlardır bu amaçlara ulaşmak için eğitim ve öğretime konu edilmiştir. Bu konu Kur'an'da da: "Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (ayet ayet, sure sure) ayırdık ve onu peyderpey indirdik.", "(Resulüm!) Sana bu mübarek Kitabı, ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik." gibi ayetlerle ele alınmıştır.

Hız. Peygamber zamanında Darul-Erkam ve Suffe'deki faaliyetler bu eğitim faaliyetlerinin çekirdeğini oluşturur. Hız. Peygamber sonrasında da İslâm'ın ilmi ve öğrenme faaliyetlerini teşvik ettiğini iyi anlayan Müslümanlar, gerek ferdi gerekse kurumsal anlamda bu faaliyetleri sürdürmüşlerdir. Dinin aile büyüklerine bir sorumluluk olarak yüklediği, çocukların eğitimi için mektep ve medreselerin açılmasının tarihi İslâm'ın ilk devirlerine kadar uzanmaktadır.

Mektep ve medreseler ve bu isim içeriğine dahil olan kütüphane, cami gibi eğitim kurumları başlangıçtan itibaren dinî ilimler ve bunların başında da Kur'an'ın öğretilmesine özel bir önem vermişlerdir. Yazı ve okuma faaliyetleri bile en başta Kur'an'ın doğru okunması için düşünülmekte idi. Dinin bu birinci ve çok önemli kaynağının doğru okunması için yapılan eğitim faaliyetleri sadece bu kadarla sınırlı kal-

mamış ezberlenmesi ve yorumlanması şeklinde yapılan eğitim faaliyetleri ile de devam etmiştir. Bu faaliyetler için de darul-kurra denilen ve Kur'an öğretiminin esas alındığı kurumlar ihdas edilmiştir.

Önemli ölçüde ilk muhatap kitlenin düşünülmesi sadedinde Arapça olarak indirilen Kur'an'ın dili, Arap dışındaki Müslüman milletlerin onun okunmasını öğrenmesi ve anlaması noktasında bir problem

teşkil edebilmiştir. Her milletin, her kitabın bir dili olması kadar normal bir şey yoktur. Fakat bunu anlamak noktasında farklı milletten olanlar bazı sorunlar yaşar. Hele bu eser onların mutlaka okuyup anlaması konumunda ise büyük bir çaba ile o dili öğrenmek, o eseri anlamak gayretine düşerler. Kur'an da yüce dinin eşsiz ve mutlaka anlaşılması gereken bir eseri olarak karşımızda durmaktadır. Fakat metnin dilinin

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Öğretmen, Din öğretimi Genel Müdürlüğü

eskiliği ve dilin zaman içinde değişim süreci yaşaması gibi hususlar, bugünkü Arapların anlaması noktasında bile bazı problemleri içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda eğitim faaliyetlerinin konusu olması da söz konusu olmuştur. Fakat bu asırlardır, çok uzun süren eğitimler sonucunda ve başta diğer bir dil (Arapça)'ın bütün inceklileri ile bililmesi ve dinle ilgili başka ilimlerin de tedrisi ile mümkün olmuştur. O günkü şartlar altında böyle bir eğitimi tamamlayıp 'Ben Kur'an'dan Rabbimin bana ne söylediğini anlıyorum.' diyebilen azın azı denebilecek kişilerdir. Geniş halk kitlelerinin Kur'an'ın ne dediğini anlaması ve bununla yaşamına anlam katması çabaları ise daha çok sözlü kültürün formları içerisinde gerçekleşmiştir.

Dünyanın dört bir yanındaki Müslüman çocukları, Arapça'yı anlasın veya anlamasın, ana dilleri ne olursa olsun, Kur'an okumayı öğrenmeye Arap harfleri ile başlarlar. Daha sonra asıl metinle beraber kendi dillerine çevrilmiş metni okurlar, onların bu konudaki başlıca eğitimi öncelikle Kur'an'ın tilaveti ve ezberlenmesi gayretidir. Çoğu için de din eğitimi bu kadarı ile yeterli görülmüştür.

Anlama faaliyeti çerçevesinde tercüme ve tefsir çalışmaları yapılmış, fakat metnin gücü, icazı (benzerinin yapılamayacağı), ancak orijinalinden anlaşılacağı gibi hususlar burada devreye girerek uzun yıllar bu faaliyetler istenilen bir noktaya gelememiştir. Gerçi tüm Kutsal Metinlerin orijinalliği ve gücü ona inanılınca kabul edilmiş ve asırlarca kendi orijinal metninden, bu işi iyi bilen birisinin dizinin dibinde (fem-i muhsin) okunup, öğrenilmesi esas kabul edilmiştir.

Kur'an'ı daha iyi anlamak noktasında yapılan tefsir çalışmaları ile farklı milletlerden olanlara anlamı ulaştırmak noktasında yapılan tercüme faaliyetleri birçok yönden

tenkide uğramakta, kimi zamanlarda çatışmalara varan görüş ve mezhep ayrılıklarına neden olmaktadır. Kur'an'ın anlaşılmasındaki bu gayretler, başta bu işi yapanların iyi niyet sorgulamasından, dilbilimsel problemlerden, anlamı tam ifade edemeden ve Kur'an'ın ve İslâm'ın genel görüşleri ve bütünlüğünden yoksun bakışlardan kaynaklanan hususlardan dolayı bolca tenkide uğramaktadır. Günümüz için çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği bir Türkçe tercümeden maalesef bahsedememekteyiz.

Günümüz örgün eğitim çerçevesindeki Kur'an öğretimi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri ve İmam-Hatip Liseleri Kur'anı Kerim dersi çerçevesinde bazı Kur'an ayet ve surelerini ve duaları ezberlerken anlamının da öğretilmesi noktasında gündeme gelmektedir. Fakat bu çaba çoğu zaman daha önce de çokça tenkit edildiğinden bahsettiğimiz tercüme yardımı ile, hatta bazen sure veya duanın kendinin ezberletildiği gibi anlamının da notanot ezberletilmesi şeklinde gözükmektedir.

Ama çoğu zaman öğreticiler tarafından anlam öğretiminin es geçildiği de bir gerçektir.

Geleneğimizde yüzünden okumanın tekniğini geliştirdiğimiz halde anlam öğretimi konusunda bir teknik geliştiremediğimiz de bir gerçektir. Çünkü Kur'an öğretimi, geleneğimizde köklü bir yere sahiptir. Hatta Müslüman toplumlar için geçen yüzyılın başlarına kadar genel eğitim, Kur'an metninin okunuşunu öğretmekle başlar, çoğu için de metnin okunuşunu öğrenmekten ibaret kalırdı. Kur'an'ın yüzünden okunması ve okunmuş kaideleri olan tecvit kurallarını ihtiva eden eserlerin sayılamayacak kadar çokluğu ve çeşitliliği bu konuya verilen önemin bir göstergesidir. Fakat zaman içerisinde geçirdiğimiz değişim sürecinde eğitimi de yeniden şekillendi. Artık bu konudaki eğitim, Kur'an metninin okunuşunu öğretmekten ibaret görülmüyor. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi çerçevesinde bazı kısa sure ve duaların ezberlenmesi yanında, anlamları da öğretiliyor. İlköğretim sonrası İmam-Hatip Lise-

leri veya Kur'an Kurslarında gerçekleştiren Kur'an öğretiminde metnin okunuşu yanında, anlamının öğretilmesi de hedefleniyor.

Kur'an'ın anlamının öğretilmesi çabaları ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf) derslerinde ezberlenmesi istenen surelere, İmam-Hatip Liseleri Kur'anı Kerim derslerinde ise güncel değerler çıkarma, kişisel ve meslek hayatında kullanılabilecek ve ahlâkî yaşamı doğrudan etkilemeye yönelik olarak düşünülmektedir. Ayrıca Kur'anı Kerim dersinde öğrencinin içinde bulunduğu psikolojik, toplumsal ve tarihî koşulları elindeki metinle bütünleştirilmesi de hedeflenmektedir. Bu genel amaçlara ulaşabilmek için ders programı içerisine meali okunacak ayet grupları ve ezberlenecek ve yorumlanacak kısa ve özlü ayetler yerleştirilmiştir. Böyle bir uygulama en son geliştirilen ve 1999 yılında uygulamaya alınan programda yer almıştır. Daha önceki programlarda ise Kur'anı Kerim dersi sadece, Kur'anı Arapçasından tecvit kurallarına göre okuyabilme ve bazı surelerin ezberlenmesinden ibaretti.

İlköğretim ve İmam-Hatip Liselerinde Kur'an metninin anlamlandırılmasına yönelik bazı denemeler vardır. Fakat bu çalışmaların yeterli seviyede olduğunu söyleyemeyiz. Kur'an'ın ahenkle okunuşu çoğu zaman bu alandaki öğretim olarak yeterli görülmiştir. Bu şekilde yetişen okuyucular da manayı anlamadan okuduğu için, anlamı bilen birisi bile okunanı takip etmekte zorlanmaktadır. Diğer dinleyiciler ise sadece okuyucunun sesi ve ahenkli okuyuşu ile başbaşa kalmaktadır.

Kur'an'ın anlaşılmasına yönelik çabalardan ziyade, metnin okunuşunun öncelenmesi geleneği, sadece bugünün değil, asırların sorunudur. Halbuki Kur'an, üzerinde düşünülüp, öğüt alınacak bir kitap oldu-

ğunu ifade ediyor. Hicri II. Asrın büyük alimlerinden Fudayl b. İyaz'ın "Kur'an-ı Kerim anlaşılacak üzere gönderilmiştir. Fakat biz Müslümanlar Kur'an'ın kıraatını ibadet haline getirdik." sözleri problemin çok gerilere kadar uzandığını göstermektedir.

Bazı alimler de Kur'an'ı anlamadan okumayı hoş karşılamamışlardır. Örneğin Hasanül-Basrî böyle bir okunuştan rahatsız olmuştur. Hz. Ömer insanların kendilerini Kur'an'ı ezberleme işine kapıp, onu anlama işini ihmal edebileceklerinden bahseder. Yine sahabenin on ayeti iyice öğrendikten sonra diğer on ayete geçtiğini biliyoruz. Ancak Asrı Saadetten günümüze geçen zaman içerisinde kıraatinin anlaşılmasına tercih edildiği de görülmüştür.

Ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri çerçevesinde, dersin öğretilmeye başladığı ilköğretim 4. sınıftan itibaren bazı sure ve dualar öğrencilere ezberletilirken, anlamları da öğretilir. Ezberletilen ve anlamları öğretilen dua ve sureler şunlardır: Sübhaneke, Tahiyat, Rabbena, Salavat ve Kunut duaları; Fatiha, Asr, Fil, Maun, Kevser, İhlas, Nasr, Felak ve Nas sureleri ile Ayetü'l-Kürsî (Toplam 15 dua ve sure).

Görüldüğü gibi ilköğretimi bitiren bir öğrenci namaz kılmasına yetecek kadar sure ve dua öğrenmiş olmaktadır. Hatta 6. sınıf programında yer alan "Namaz Bir İbadettir." ünitesine gelmeden 4 ve 5. sınıflarda bu ünitenin alt yapısını teşkil eden sure ve duaları ezberlemiş olmaktadır. Orta öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programlarında sure ve duaların öğretilmesine yer verilmesi de öğretmenlerimiz öğrencilerin ezberlemiş olduğu bu sure ve duaları unutmaması açısından zümre toplantılarında karara bağlayarak ve sözlü notu teşviki ile öğrencilerin daha önce kazanmış olduğu bu ezberlerini tekrar ettirmektedirler.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi çerçevesinde öğretilen ve ezberletilen sure ve duaların anlamları pedagojik olmasa da bazı öğretmenlerce ezberlettirdiği de görülmektedir.

İmam-Hatip Liselerinde hazırlık sınıfından son sınıfa kadar her sınıfta yer alan Kur'anı Kerim ders programlarında da ezberlenecek ve anlamları öğrenilecek ayet, sure ve dualar yer almaktadır. Bunlar her sınıfa göre şu ünite başlıkları ile ifadelendirilmişlerdir:

- Yüzünden Okunacak ve Ezberlenecek Sözler, Dualar ve Anlamları (Hazırlık sınıfı),
- Yüzünden Okunacak ve Ezberlenecek Ayetler, Sureler ve Mealleri (Tüm sınıflar),
- Yüzünden Okunacak Sureler (Tüm sınıflar),
- Meali Okunacak Ayet Grupları (Tüm sınıflar),
- Kur'an'a Ait Değerler ve Dayanakları (Hazırlık ve 10. sınıflar),
- Ezberlenecek ve Yorumlanacak Kısa ve Özlü Ayetler (9 ve 11. sınıflar).

İmam Hatip Liselerindeki Kur'anı Kerim dersinin genel amacı; öğrencinin Kur'anı yüzünden, Arapça'nın fonetiğine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuması ve bazı sure ve duaları bu esaslar çerçevesinde ezberlemesidir. Bununla birlikte görüldüğü gibi, bu ders çerçevesinde, kimi yüzünden okunan ve ezberlenen ayet, sure ve duaların anlamları ile sadece meali okunacak ayet grupları, Kur'anî değerlere dayanaklık eden ayetler ve kimi kısa ve özlü ayetlerin yorumları da yer almaktadır ki, bu durum çok yenidir. Çünkü Kur'anı Kerim dersi çerçevesinde ayetlerin anlamlarının da öğretilmesi en son hazırlanan programda ele alınmıştır. Bu programdan (1999 yılından) önceki Kur'anı Kerim dersleri sadece Kur'anı yüzünden, Arapça'nın

fonetiğine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuma ve bazı sure ve duaların ezberlenmesi esası üzerine işlenirdi ve anlam üzerinde durulmazdı.

Yeni hazırlanan programda yüzünden okunulacak yerler, Kur'an'ın başından itibaren her sınıf için yaklaşık 100 sayfadır (toplam 400 sayfa). Tabii ki, okuma kaidelerini ifade eden tecvit kurallarına da yer verilmiştir. Bunun haricinde ezberlenecek her sure ve duanın anlamları da verilmiştir. Ezberlenecek en uzun sure Yasin ve Mülk sureleridir. Bunlar dışında aşır diyebileceğimiz yerler ve Duha suresinden Kur'an'ın sonuna kadarki surelerin ezberlenmesi ki, bunların bir kısmı ilköğretim programında da yer almaktadır.

Bu programın bizce en önemli yeniliği tüm sınıflarda yer alan "Meali Okunacak Ayet Grupları", hazırlık ve 10. sınıfta yer alan "Kur'an'a Ait Değerler ve Dayanakları" ve 9 ve 11. sınıflarda yer alan "Ezberlenecek ve Yorumlanacak Kısa ve Özlü Ayetler" üniteleridir. Bu üniteler Kur'an'ı anlamının ve Ondaki değerler üretmenin Kur'an-ı Kerim dersi çerçevesinde de olması gerektiğinin bir göstergesidir.

Kur'an-ı Kerim dersi çerçevesinde anlama da yer veren yeni programdan öğrenci, öğretmen ve velilerin memnuniyetleri programın geri bildirimlerinden de anlaşılmaktadır. Bundan önce de bazı gayretli öğretmenlerin anlam üzerinde durduğunu ve bu şeklin daha yararlı olduğunu ifade ettiklerini bilmekteyiz.

İmam-Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim ders programında gördüğümüz yenilikler artık eski elbisenin günümüz insanına uymadığının ve yeni elbise arayışlarının bir göstergesidir. Kur'an'a ait değerler çıkarmaya yönelik "Her Yaygın Olan Doğru ve Güzel Olmayabilir", "Tabiat Canlıdır,

Günümüz örgün eğitim çerçevesindeki Kur'an öğretimi, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri ve İmam-Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim dersi çerçevesinde bazı Kur'an ayet ve surelerini ve duaları ezberlerken anlamının da öğretilmesi noktasında gündeme gelmektedir.

Onu İncitmemek Gerek", "Ön Yargılarımızın Tutsağı Olmamalıyız", "Eylemler Nesnelere Daha Değerlidir", "Allah İyi Arkadaş ve Güzel Çevre Öneriyor" gibi başlıklar ve bunların Kur'an'dan delillendirilmesi bu yeni arayışların bir tezahürüdür.

Kur'an'ın Arapça olarak indirilişi, icazı, benzerinin yapılamayışı, okunuşu ile ibadet edildiği gibi hususlar metnin gücünü ve otoritesini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla metinsiz bir anlam öğretiminin ge-

niş kitlelerce kabulü zor görünmektedir. Ayrıca Kur'an'ın altı ayette kendini "Arapça Kur'an" diye sınıflandırması, kuşkusuz onun sadece Arap Diliyle ifade edilmesinden başka bir anlam da taşımaktadır. Çünkü dil olgusu sadece bir dizgeden, sözcük topluluğundan ibaret değildir. Bilakis dil; başlı başına bir dünyadır, bir toplumun kainata bakışının, onu kavrayışının, bunun sonucunda oluşan adetlerinin, tarihinin vs. bir toplamıdır. Allah da muradını bu dille ifade etmişse bize düşen, ister istemez murad-ı ilâhîyi ilk önce bu dil vasatında anlamaya çalışmaktır.

Kısaca, Kur'an'ı anlamayı, metninle birleştirerek yapacak bir metoda ihtiyaç vardır. Bu satırların yazarı böyle bir çalışmayı doktora tez çalışması olarak sürdürmektedir. Arapça'dan Türkçeye geçen kelimeler, onların türevleri ve çağrışımları ile anlamı öğrenciye buldurma ve bulunan anlamın zihinde daha kalıcı olmasını sağlayacak bu metotla ders, öğrenciye daha cazip hâle gelecektir. Vahyi ilâhînin çeşmesinden içmek için anlama faaliyetine yönelik başka çalışmaların devamı dileği ile...

Manevi Aşk ve Heyecandan Mahrum Bir Din Öğretimi Dine Zarar Verir !

Prof. Dr. Ahmet İnam *

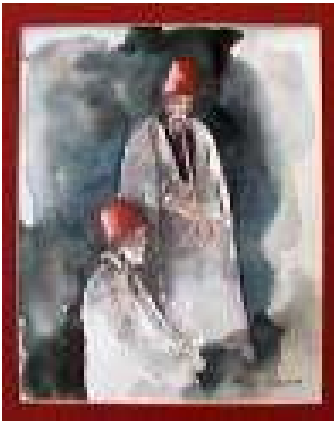
Din eğitimi ve öğretimi konusuna girmeden önce maneviyatın ne olduğu ile başlayalım. Batılının spiri-tualité veya Geistigkeit dediği. Aşağı yukarı bütün kültürlerin içle-rinde kendilerine dair bir efsane, bir hikâye vardır. Kainatı bir açıkla-ma biçimi vardır. Dolayısıyla bunun-la ilişkili olarak bir inanç düzeni var-dır. Demek ki insanın yeryüzündeki serüveninde inanç ihtiyacı, bir kül-türe, bir inanç grubuna ait olma ih-tiyacı çok temel gibi gözüküyor. Bu ihtiyaçla beraber yürüyen işin bir de manevi boyutu var. Manevi-yatın dinlerden önce gelen bir in-san özelliği olduğunu düşünüyö-rum. Dinler manevi ihtiyaçların bir tezahürüdür. Biz bu manevi boyu-tu unutup, ve sahip olduğumuz di-ni, sadece ritüellerden oluşan sos-yolojik bir vaka olarak gördüğümü-zde yanılırız. Bizim içinde bulun-duğumuz kültürdeki inanç sistemimiz, temel inanma ihtiyacıyla, ma-neviyatı yaşama ihtiyacıyla birlikte giden bir şey. Dinler sadece bu ih-tiyacın, o kültürde gerçekleştirme yollarıdır. Ve hepsinin oluşumuna baktığımızda gerçekten böyle bir

derin ihtiyaçtan çıkmışlardır. Olum-lu ve doruğa vardığı dönemlerde, bu ihtiyacın gerçekten kültürel ya-ratmalarla inşalarla karşılandığı dö-nemlerde, o dine mensup insanların büyük ölçüde manevi güce sa-hip olduklarını görmekteyiz. Sana-tın ve bilimin her alanında büyük öl-çüde inşa faaliyetine girdiğini gör-mekteyiz. O açıdan bakılınca, din, demek ki, insana bu yeryüzünde yaşadığı dünyanın (maddî nesne-lerle dolu olan dünyanın) bundan ibaret olmadığını, ötede bir şeyler olduğunu işaret eder. Bu "öte" ölüm sonrası da olabilir, olağan ya-şamın dışındaki ölüm öncesi ya-şam da. Dolayısıyla, herhangi bir di-nin işlevini yapıyor oluşunu, taşıdığı manevi yük ile, onun, inanan insan-lara ne kattığını sorgulayarak anla-yabiliriz.

Bugün, bir açıdan baktığınız zaman, yeryüzünde yaşanan dinlerin bir öl-

çüde tefessüh ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü dindar insan ölüm sonra-sı korkusu nedeniyle dini bir sigor-ta şirketi olarak görmektedir. Veya bir sosyolojik vaka olarak "etrafım-dakiler inanıyor ben inanmazsam beni bu cemaatten tard ederler, uzaklaştırırlar" diye endişe duyu-yor. Çoğu, gerçekten o inancın derinliğindeki maneviyatı, insanı sonsuzluğa götürecek olan, insa-nın içindeki sonsuzluğu ve bitimsiz-liği ona duyuracak olan ilahî aşkı hissetmeden yaşayıp gidiyor. Ve dini bir takım ritüellerden ibaret zannediyor. Zaten bu günlük neoli-beral sistemin bize dayattığı ya-şam biçimi de maneviyattan uzak olduğu için, bu hayat tarzı içinde dini de böyle işlerden biri olarak anlıyor. Dolayısıyla onun ilahi boyu-tunu birçok insan idrak etmeden yaşayıp gidiyor. Şimdi bu, dinin kö-kenine, belki de sebab-i hikmetine

* ODTÜ Felsefe Bölümü

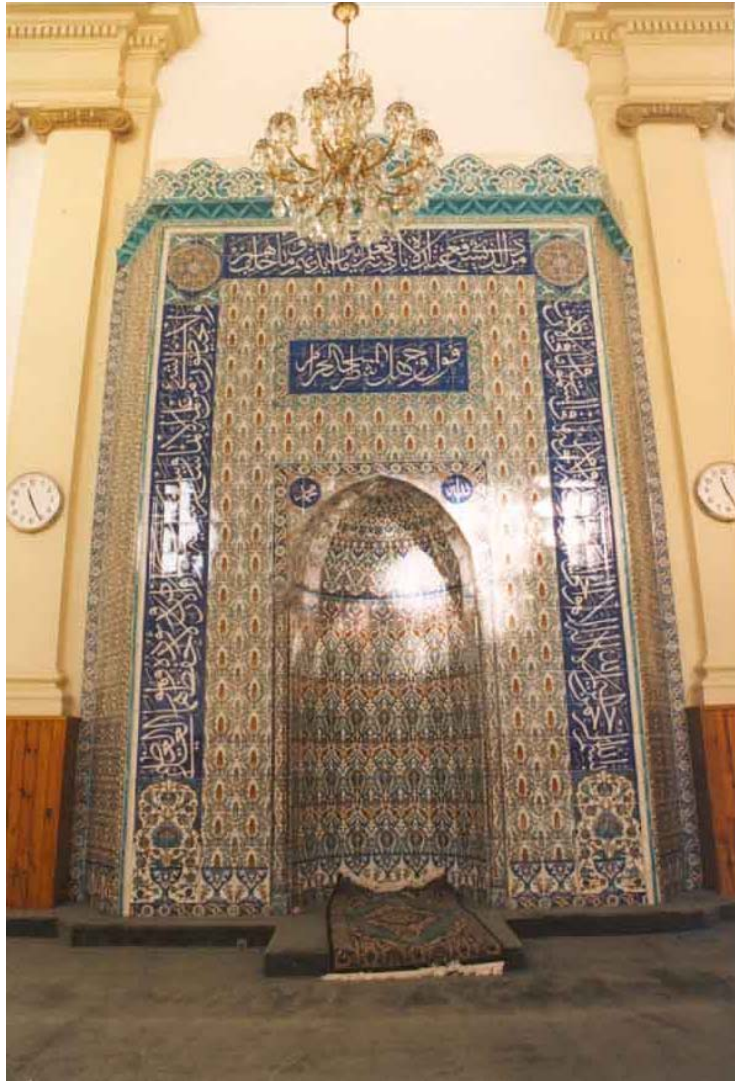
aykırı birşeydir. Din insanlara sadece bir cemaat ruhu yaratıp, tesanüt sağlamak içinse, bir ilahi boyut kazandıramayacaksa, sadece sosyolojik sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel boyutlardan ibaretse o zaman o din eksiktir. Dinin böyle olmaması lazım. Böyle olunca din denen şey, bugün insanları düşmanlığa itiyor, kamplara ayırıyor. İnsanları dünyayı ele geçirmeye yönlendiriyor. Onları tamamen dünyevileştiren, ikiyüzlü kılan, yalan söylemeye iten tuhaf mekanizmalar haline getiriyor.

Onun için bence dinlerarası diyalog, kardeşlik, demokrasi vb. laflar ederken, bütün semavî din mensupları, ileri gelenleri, düşünenleri, ilahiyatçıları ve hatta Budizm, Brahmanizm gibi din mensupları da bu dinin maneviyatı üzerine bir araya gelip konuşmalılar. Ve bu ruhun gerçekten canlandırılması, yeniden insanlara aşılması yoluyla harekete geçmeleri gerekir. Oysa hristiyanlıkta zaten bir kurum halinde olan ve kiliseyle gelen ve dolayısıyla iktidarla sürekli ilişki halinde olan ve dünyevilikten hiçbir şekilde kurtulamayan bu dini hayat, maalesef içinde maneviyatı çok az barındırdığı ve taşıyamadığı için insanlığın başına bela olmaktadır. Yahudilik de Hristiyanlıktan çok ayrılmıyor, dünyayı ele geçirmekle ilgili bir takım tasarımlarla yaşıyor. İslamın durumu ise bir çok açıdan çok üzücü.

İslamın içinde taşıdığı ulviyeti değişik sosyo-ekonomik-politik nedenlerle maalesef temiz, saf bir Müslüman çoğu zaman idrak edemiyor. Çünkü dünyanın bir çok yerinde zaten ekonomik olarak kötü durumdadır, mazlumdur, sinmiştir, korku içindedir. Dolayısıyla o güzelliği, sonsuzluğu, bizi dünyanın ötesine götürebilecek o ilahi güçle karşı karşıya sokabilecek, onla gönül bağı tesis edebilecek gücü

tam idrak edememekte ve yaşayamamaktadır. Karşı taraftan da büyük saldırılar geldiği için, tepkici bir konumda, tüm dünyaya karşı düşmanlık duymaktadır. Şimdi Müslümanın bu oyuna gelmemesi lazım. Müslüman dediğim zaman yalnız dini gerekleri, ritüelleri yerine getiren biri değil, mesela benim gibi insanları da kastediyorum. Çünkü kültür anlamında da İslamiyeti kastediyorum. Hepimiz aynı gemideyiz ve dolayısıyla yazgımız, kaderimiz aynı olduğu için, kendine laik, batılı vb. diyen ama ismi benim gibi Ahmet, Muhammet, Mahmut, Hasan, Hüseyin olan insanlar da ay-

nı kaderi paylaşmaktadırlar. Dolayısıyla dünyanın bundan sonraki gidişi hakkında akli eren Müslümanların, okumuş yazmış, geçmişini biraz idrak edebilen müslümanların gerçekten korku ve titreme içerisinde ama umudu kaybetmeden havf ve reca dengesini kurarak hayatını yeniden gözden geçirmesi gerekir. Bu o kadar önemli bir şey ki, ben İslam dediği zaman çok basit iki şeyi anlıyorum. Birincisi "selam" la ilgilidir, sulh dür, sevgilidir, sevgidir, barıştır, kardeşliktir. İkincisi de haddini bilme/teslimiyettir. Bu ikisi aslında gerçekten bizi bu yaşadığımız çirkin dünyanın ve düzenin

ötesine götürecek müthiş işaretlerdir, müthiş kılavuzlardır. Fakat bunu idrakten aciziz. Bunun idraki nasıl olabilir?

Yurt dışında İslam adına konuşan bir çok insanın tacir olduğunu gördüm. Kendilerini İslamiyetin temsilcisi olarak gösteren birtakım tüccarlar var. Bunlardan kurtulmak lazım. Batı şaşakçılığı yapan Batıya şirin görünmeye çalışanlar. Batı terminolojisini benimseyerek İslamı şirin göstermeye çalışan insanlar var. İslamın buna ihtiyacı yok. İslamın kendi terminolojisi ve kendi dünya görüşü var. Bu büyük kaynağı kendi temelleriyle çok iyi anlayıp, kendi terminolojimizi oluşturarak Batıya ve bütün dünyaya anlatabilmek gerekiyor. Bunun için de kültürün her alanında büyük hamleler yapmak lazım.

Bizim problemimiz şu: Hem kendi geçmişimiz hakkında derin bir şuur sahibi olmak, hem de karşımızdaki insanların geçmişi ve halihazır hakkında. Kendi nokta-i nazarımızdan, onların etkisinde kalmadan, kendi kavramlarımız, kendi kelimelerimizle onların mânâ dünyasını tasvir edip yorumlayabilmek. Bu bizden neyi bekliyor?

Bilimin her alanında, fen bilimleri de dahil olmak üzere, sosyal bilimler alanında ve sanatın edebiyat dahil olmak üzere her alanında, özellikle teoloji alanında atılımlar yapmak gerekiyor. Bir tepkici duruma düşmeden, bir hınç duygusu, aşağılık duygusu duymadan, eziklikten kurtulmuş olarak; özgür, kendine güvenen bir biçimde, İslamın evrensel boyutlarını, bütün insanları kucaklayan boyutlarını, sonsuzu ve öteyi, o kutsal mesajın anlamını gerçekten anlayarak anlatabilecek, kadın erkek yiğit insanlara ihtiyacımız var.

Oysa, bugün, Müslümanın bunun çok farkında olmadığını görüyoruz. Türkiye'den başlayarak bir Avru-

pa'ya girme telaşı almış yürümüşdür. Mânâ âlemimizin nasıl bir âlem olduğu konusunda çok fazla kafa yorulmuyor. Yapılan çalışmaların bir kısmı hakikaten değerli olmakla birlikte, Batılı gözlükten tamamen kurtulunmuş değildir. Kendimize ait bir teolojinin nasıl kurulacağı konusunda düşünmek gerekir.

Şimdi, eğitim öğretim alanında ne yapabileceğimiz meselesine geldik. Bir defa maneviyat boyutunu anlatmamız lazım. Maneviyat boyutu sadece kitabi sözlerle olmuyor. Çünkü maneviyat, yaşanarak, rû be rû ilişkilerle oluşturulabilir. Bu mânevîyatın ve ilahî gücün, o ulvi olanın, o yücenin, o sonsuzun işaretini bize verebilecek insanlara ve atmosfere ihtiyaç vardır. Şimdi siz sınıf ortamında belli saatlerde okunması gereken bir kitapla, büyük ölçüde asabi ve kompleksli bir hocayı da bu çocukların önüne getirirseniz, "susun, gülmeyin, bağırıp çağırmayın, bu günah, bu ayıp, bu yasak" dersiniz, bu manevi gücü anlatamazsınız.

Benim gerçekten genç bir öğrenci olarak, büyük metafizik heyecanlarım varsa, "Ötede ne var?", "Sonrası ne olacak?", "Yaşamın manası ne?" gibi sorularla yoğrulmuşsa ruhum; bana heyecanlarımla birleşmemiş, kupkuru "bu budur", Hazreti Muhammedimizin savaşları, hadisleri bunlardır", "şu sureleri ezberleyeceksiniz" gibi yanıtlar içeren, manevi aşktan ve heyecandan soyutlanmış kupkuru bir din öğretimi vermeye kalkarsanız, dine zarar verirsiniz.

İnansın inanmasın, inanan insanın, inanmanın nasıl bir şey olduğunu çocuğa anlatmak gerek. "Bak evladım" inanmak böyle bir şeydir. Maneviyat şöyledir. Bu maneviyat öyle bir yoldur ki, bu yolda, bu sonsuz gücü (Allah'ı, Tanrıyı...) aramanın değişik yolları vardır. Biz de, kendi dinimiz içerisinde, bu yollardan bi-

rindeyiz ama bunun daha farklı yolları da olabilir. Hatta aynı yolun içerisinde daha ara yollar da olabilir. Böylesine yüce bir iştir inanmak. Dindar olabilmek. Bu duyarlılığı, bu anlayışı, bu ruhu uyandırdığımız zaman hiç korkmayalım, çünkü o, hangi dine mensup olursa olsun karşı tarafı anlayabilecektir.

Çok güzel insanlar olmaya çabalayan, hayata büyük bir sevgiyle, büyük bir teslimiyetle bakabilen, her türlü yıkım ve felaket karşısında kendi özgüvenini, sonsuzlukla olan münasebetini hiç kaybetmeyen çok güzel insanlar olmalı öğretmenler. İşte bu güzel insanların duygusunu ve ruhunu, gönlünü genç kuşaklara aktarmalı, "siz dini öğrenerek güzelleşirsiniz arkadaşlar" demeli öğrencilere... Bu atmosferi vermek lazım. Belki o atmosferi müzikle verebiliriz, belki o atmosferi filmler yardımıyla verebiliriz. Belki o atmosferi, öğrencileri bizim camilerimize götürerek verebiliriz.

İslamın çok büyük bir tehdit altında olduğu da düşünülürse, Müslümanlar çok akıllı olmalı. Yaratıcı atılımlar, buluşlar yapması lazım, kendi inançlarını ve maneviyatlarını muhafaza etmek için. Bu yapılamaz bir şey değildir. Bunun işaretleri yok değildir.

Yunus'un o sözünü hiç unutmam 'aşk gelicek cümle eksikler biter' diyor. O aşk çok sahici bir aşktır. Bu işle ilgili ilahiyatçılarımızı düşündüğümüzde, ilahiyatçılarımızın bir kısmını ben, tanıdıklarım açısından söylüyorum, çok pozitivist buluyorum. Ve inanılmaz bir rasyonel gözlükle bakarlar dine. Rasyonellik ve pozitif düşünce, dinî konularda, ancak aşkla beslenirse anlamlıdır. Böylesine yüce sonsuzla kurulan bir ilişkinin akıl gibi sınırlı bir desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmek, ben de batılının oyununa gelmekten başka bir şey değil. Çağın aklından

ve biliminden nasibini alabilmiş, farklı düşüncelere açık, farklı dinlerin tecrübesini fark edebilen, o donanımla kendini donatmış, İslam aşklarına ihtiyaç var. Ahmet Yesevînin dervişleri bütün Anadolu'da bu ruhu yaymış insanlar, arkada bütün Horasan erenlerinin büyük bir aşkı var.

Şimdi bu aşkı yitirerek sadece kitabî ve akli bir hale getirilip, dini akıl yoluyla tartışmak, münazaralarla, onun üstünlüğünü göstermeye çalışmak, bana çok akli bir iş gibi gelmiyor. Dini akli olarak, sadece akli olarak anlatmanın çok akli bir yol olmadığını düşünüyorum. Yaşanarak ve büyük bir heyecanla, imanla öğrenilir, çünkü iman akıldan daima daha fazladır. Eğer onu akilla sınırlandırmaya çalışırsanız, çok tuhaf bir durumla karşılaşsınız. Ve içinden çıkılmaz durumlara düşersiniz.

Tümüyle akıla dayanmadığı, şurdan belli. İlahî bir mesajla irtibat halindedir. Vahiy akla indirgemeye çalışmak, vahyin bütün manasını ortadan kaldırmaktır. İslamın ihya-

sında, yeniden canlandırılmasında, o basmakalıp düşüncelerden ve tavırlardan kendimizi kurtarabilmek için, bir mana da egzistansiyel boşluğa ihtiyacımız vardır. Kendimizi muallakta hissetmek, tekrar dirilebilmek için gereklidir. Zaten tasavvufta da bu yaşanan bir şeydi. İnsan eğer bu maddi dünyanın kılıpları içine kendini sıkıştırıp oraldan bir takım arayışlar içine girer de büyük şoklar ve büyük manevi krizlerle yüzleşmeler yaşayamazsa, kokuşmuşluğundan kurtulamaz. Bir organizmanın canlanmasında şok çok önemlidir. Oysa, müslümanlar sürekli bir hınç ve bir intikam içine düşüyor. Hınç, Batılı bir çok mütefekkirin de söylediği gibi kötü bir duygudur. Hınç, insanın özgür düşünmesini, bağımsız düşünmesini, manevi alanla temasa geçip o aşkı yaşamasını engelleyen çok berbat bir duygudur. Dolayısıyla bundan nasıl kurtulunur bilmiyorum.

Din eğitimi nasıl verilecek, kim verecek hangi müfredatla verilecek, nasıl bir ferasetle verilecek? Bütün bunların uzun bir süre çok iyi tartışılması gerek.

O arada öğretimi sürdürürüp, devamlı gözden geçirilmesi, kokuşmasının engellenmesi lazım. Zulüm sadece dışardan gelmiyor. Zulüm kendi içimizden de geliyor. Zulüm inanmış Müslümandan da geliyor, böyle İslam olmaz diyip yapılarına itiraz eden ve yapanlara zulmedenlerden geliyor. Zulüm kendine laik deyip, laikliği anlamamış gafil insanlardan geliyor. Zulüm insanın çok temel ontolojik ihtiyacı olan inanmayı anlamayan gafil insanlardan geliyor. Bunun için Müslüman çok cephede savaşması gereken bir insandır. İnanmış bir Müslüman, büyük bir imtihanla karşı karşıya. Ya bundan alın teriyle alınının aklıyla çıkacak ya da karşılaşacağı cehennemi dünyada yaşamak zorunda kalacaktır. Türkiye'de din öğretimi ve eğitimi konusunda insanları özgür bırakmak lazım. Kendi çocuğuna bildiği gibi eğitim vermeli. Bundan korkuyoruz. Sanıyoruz ki böyle olursa Cumhuriyet yıkılır. Devletimizin temellerine dinamit konulur. Ben burada bir tehlike görmüyorum. Tehlike tamamen bunun aksini yapmaktır. Çünkü yasakladığınız zaman yer altına giren faaliyetler gizli olduğu için daha tehlikeli olacaktır. Halbuki bunlar aleni olacaktır. Belki biraz daha düzen verilebilir. Dene-timden geçirilebilir.

Okulda belki bu genel metafizik boyutu kalın çizgilerle anlatılabilir ama İslamın kendine özgü ritüelleri, daha ince yanları eğitimde verilebilir. Okulda mânâ alemini hissettirmek gerek. Eğitim alanını ise özgür bırakmalı. İslamî tanıtma başarısını elde edemedikçe, korkuların, baskıların ortadan kalkma ihtimali de yoktur.

Dindeki manevi aşkı yaşayabilen örnek insanlar bu aşkı gençlere aktaracaklar, örnekleri göre göre iç insan, manevi insan sayısı artacak.

İmam Hatip Liseleri Cumhuriyetin Bir Kazanımıdır

Prof. Dr. Ali Köse *

Kültür ve dinin birbirlerini etkiledikleri sosyolojik bir gerçektir. Kültürel öğelerin oluşumunda dinin katkısını reddeden bir sosyolojik teori bugüne kadar ileri sürülmedi. Bizim gibi geleneğin kök saldığı ve de her kesimiyle muhafazakar olan bir toplum için din-kültür ilişkisinin gücü hiçbir şekilde tartışılmaz.

İşte İmam-Hatip Liseleri dinin kültür ve geleneği doğru bir biçimde şekillendirmesi için hayata geçirilen bir projenin eseri olarak sahneye sürüldü. Boşluk kabul etmeyecek bir alanı doldurmak için: Ama

aynı zamanda modernleşme amacına yönelik bir işlevle birlikte düşünüldü. Çünkü Türkiye 80 yıl önce çağdaşlık yoluna girerken dini yok sayan bir yolu tercih etmemiştir, edemezdi de. Bu nedenle Cumhuriyet, modernite ile dini buluşturmayı hedefledi. Her ne kadar bugün Atatürk adına bu buluşmaya itiraz edenler olsa da, tüm Osmanlı coğrafyasını askerlik yıllarından tanıyan Atatürk'ün aksini düşünmesi zaten sosyolojik olarak mümkün değildi. Atatürk ve arkadaşları bunun farkındaydılar. Zaten "Aydın din adamı" sözü o zamanlar türeyen bir kavramdı. Bu, Türkiye

için doğru bir sosyolojik tercihtir. Çünkü Türkiye dinini ve tarihsel mirasını terk edemez, bu konuda umursamaz davranamazdır. Din eğitimi bir şekilde gerçekleşecektir. Bunu devlet eliyle, kontrol altında ve modernleşme hedefine uygun bir biçimde yapmak şarttır. Verilen karar buydu. Aksi takdirde din eğitimi kendisine bir şekilde mahal bulacaktı. Tabii bu mahal derinlerde olacaktır. Kısacası, İmam-Hatipler bu sosyolojik zorunluluk karşısında mecburen düşünülen bir Cumhuriyet projesiydi.

Başlangıçta kırsal kesimin sembollerini taşıyan, kırsal kesimin isteklerini tatmin eden bir mahal olarak görüldü İmam-Hatipler. Aslına bakılırsa realitedeki durum da buydu. Ama zamanla şehirli bir görüntüye büründüler. 1980'lerde dinî kültür kendisini şehirleştirmeye başladı. Başlangıçta bu pek hissedilmedi, ama 1990'larda çok hızlı bir süreç yaşandı. 1970'lerde sadece kırsal kesim öğrencilerini barındıran İmam-Hatiplerin kapılarından şehirliler de girip çıkmaya başlamıştı artık. Yeni bir süreç başlamıştı ve bu süreçte içerdeki kırsal kesim de şehirleşmeye başlamıştı. Aslında yaşanan süreç tüm ülkeyi kapsıyordu ve İmam-Hatipler bu sürece rahatlıkla ayak uydurabiliyorlardı.

1990'lı yıllardan itibaren İslamî kesim genel bir evrim yaşadı ve kendi modernitesini gerçekleştirdi. İmam-Hatipler de bu evrim içerisinde yerini aldı. Demokrasiyi özümsettiren ve "mürteci" suçlamalarını boşa çıkaran bir evrim süreciydi bu. Hatta bu süreçte İmam-Hatip-

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

lerin modernite ile buluşmasına karşı çıkararak onlara "Deccâl" namını lâyük gören marjinaler bile oldu. 1970'lerde, hatta 1980'lerde bir pop şarkıcısının konserine katılan bir İmam-Hatipli kız, hatta erkek öğrenci görüntüsünü kim hayal edebilirdi ki? Ama bugün Haluk Levent'in rock konserinde en ön sırayı kapayan, "walkman"inden Tarkan'ı eksik etmeyen İmam-Hatipli kız görüntüsü sıradan hale geldi artık.

Bu evrim süreci ancak sosyolojik bir gözle incelendiği zaman kavranabilir. Ama ne yazık ki ideolojik ta-kıntılar İmam-Hatip Liselerinin bu evrilmesini gözden kaçırmaya yetiyor. Mesela Türkiye Barolar Birliği Başkanı Avukat Özdemir Özok 10 Mayıs 2004 Pazartesi günü Danıştay'ın kuruluşunun 136. yıldönümü dolayısıyla Danıştay Genel Kurulu'nda Cumhurbaşkanımızın da huzurunda yaptığı konuşmada büyük bir bilgi hatası sergilemiş, İmam-Hatipler hakkında: "Pozitif bilimler temelini oluşturan mantık ve felsefenin hiç okutulmadığı bu okullardan mezun olan gençler, üniversitelere uyum konusunda büyük güçlükler çekmektedirler" demişti (bkz. www.barobirlik.org.tr). İmam-Hatiplerde felsefe okutulup okutulmadığını öğrenmek için Baro Başkanı minik bir araştırmayı bile

çok görmüştü Danıştay gibi bir kurumun kürsüsünde hem de devlet erkanının huzurunda yapacağı konuşma metnini hazırlarken. "İmam-Hatipler aleyhine ne sallasan gider bugünlerde!" diye düşünmüştü herhalde. Oysa İmam-Hatipler felsefe grubu derslerini en ağırlıklı okutan lise türünü oluşturmaktaydı. Oysa İmam-Hatiplerin ders

Oysa İmam-Hatiplerin ders programının ancak %30'u dinî derslere ayrılmıştı. Anne-babalar ise çocuklarını mutlaka imam olsunlar diye göndermiyorlardı İmam-Hatiplere. "Çocuklarımız aynı zamanda dinlerini de öğrensinler!" diyen velilerin çocuklarıydı imam-hatiplerdeki öğrenciler.

programının ancak %30'u dinî derslere ayrılmıştı. Oysa anne-babalar çocuklarını mutlaka imam olsunlar diye göndermiyorlardı İmam-Hatiplere. "Çocuklarımız aynı zamanda dinlerini de öğrensinler!" diyen velilerin çocuklarıydı İmam-hatiplerdeki öğrenciler. TESEV'in 2004 yılında yayınladığı "İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler" başlıklı rapor da bunu teyit ediyordu. Rapora göre İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin ancak %11'i imam olmayı düşünmekteydi.

Bugün İslam dünyasının önünde tek bir yol gözükmüyor: 2M'yi buluşturmak. Mekke ve Makine. Mekke dini, Makine ise modernleşmeyi simgeliyor. İslam dünyasının önemli bir kısmı bu ikisini buluşturmak bir yana modernleşmeyi dinin karşıtı bir olgu olarak görmekte. Türkiye

ise bu konuda moda tabirle "çağdaş kazanımlar" sağlamış vaziyette. Zaten ikide bir tekrarladığımız "Türkiye İslam dünyasının Batı'ya açılan kapısı" veya "Türkiye'nin laik yapısı İslam dünyası için bir model" şeklindeki sözler referanslarını Mekke ile Makineyi buluşturan bu kazanımlardan almıyor mu?

Eğer "İmam-Hatipleri kapatalım!" diyenlerle bu okulları idealize edenleri bir tarafa bırakarak tarafsız bir değerlendirmede bulunacak olursak bu okullar yukarıdaki gerekçeler bağlamında 2M hedefini genelde gerçekleştirmiş gözükmektedirler. Zaten çocuklarını bu okullara gönderen anne-babaların hedefi de 2M'dir. Bu okulların gözlenen eksiklikleri ise eğitim sisteminin genel aksaklıklarıyla paralellik arz eden görüntülerden öte bir şey değildir. Dolayısıyla, bugünlerde YÖK Yasası nedeniyle tartıştığımız İmam-Hatipleri, ya da genel din eğitimi günlük siyasi veya ideolojik ölçütlerle değil, 2M'yi ne kadar buluşturdukları bağlamında ele almak gerekir.

Olayı bu çerçevede değerlendirdiğimiz zaman İmam Hatipler modernleşmeyi gerçekleştiren, din ile moderniteyi buluşturan bir kimliğe sahip olduğu müddetçe Cumhuriyetin ana yörüngesinde yer almaktadır, Cumhuriyetin bir kazanımıdır. Bu yörüngede İmam-Hatiplere yer vermemek ya Cumhuriyeti anlamamak ya da Türkiye'yi Afganistan seviyesine layık görmektir. Türkiye İmam-Hatiplerin varlığıyla değil, yokluğuyla Afganistan olur. Dolayısıyla, Cumhuriyet bindiği dalı kesemez, kesmemelidir.

Beyaz Adamlarımızın Beyaz Camda ve Beyaz Perdede Açtıkları Kara Bir Leke: "DİN ADAMI" ve DİNDAR İMAJI

Kibar Ana dizisinin iğrenç karakterli damadı Hayat(sızlık) Bilgis'i'nde tüm iticiliğiyle ve önceki dizinin izleyicilerde oluşturduğu bütün kazanımlarıyla(!) da Din Kültürü öğretmenliği yapmaktadır. "Dinci", çocuklara karşı her zaman anlaşılmaz kelimelerle hitap etmekte, öğrencilerin yaptıkları numaraları anlamamakta, söyledikleriyle yaptıkları uyuşmamakta ve öğrencilerle bir bağ kuramamaktadır: "İnna sabirin". Bunu da maalesef büyük oranda Gani MÜJDE gibi bir komedyene borçluyuz.

Mustafa Yıldız *

Yeşilçam'ın 60'lı, 70'li yıllardaki filmlerinden zamane filmlerine, sadece TRT'nin olduğu yıllardan "çoksesliliğin" olduğu günümüze kadar, din adamı ve dindar tipler, hem sinemada hem de dizilerde, ya kendilerine hiç yer bulamamışlardır ya da bir rol biçilmişse bile bu, rolün hiç olmamasından daha kötü sonuçlar oluşturmuştur.

Ali ŞEN'in üstlendiği dindarlıkta, bir bakkal dükkanı işletilirken vere-siye defteri, alış-veriş yapılmamasına rağmen, hemen hemen her

gün takvim yaprakları gibi değişir. Dindarlık ve kabaran hesaplar: Hayret! Pirince katılan avuç dolusu taşlar, her türlü tartı hileleri de cabası...

Bir başka dindar adam çocuklarına kötü davranır, eşine olmadık haksızlıklar yapar. Kahramanımız müteahhit ise inşaatta demiri az kullanır, çimentodan çalar. Yapmadığı şey kalmaz.

Kimi zaman "din adamı" bir şeyh-te (!) arzı endam eder. Şeyh konuşmasıyla, giyim-kuşamıyla, davranışlarıyla iticidir, iğrençtir, olabilecek en negatif durumdadır: Para karşılığında dua yapmakta, kaderleri bağlamakta, sevenleri ayırmakta, yağmur yağdır(ama)makta, kendisinin kirlî çamaşırlarının meydana çıkmaması karşılığında olma-

dık şeyler yapmaktadır.

Birkaç yıl önce çekilen "VizonTelle", bu çarpıklığın ayyuka çıktığı bir örnek oldu: Bir din adamı... çelimsiz, çirkin, itici, konuşmaktan aciz, konuşurken yüzü gözü dağılan, hatta uyuyakalan, saç sakalı birbirine karışmış, olabildiğince iğreti.

Sinemada bunlar olurken diziler bundan aşağı mı kalır? Dizilerde, ya sinemada olduğu gibi yine iğrenç portreler dayatılmakta ya da sinema filmlerine oranla çok uzun bir süreyi ve daha çok kareleri kapsamasına rağmen dizilerde din, dindar, din adamı, dini hayat, çoğu zaman bir cami görüntüsü gibi bir enstantane ile bile, kendine yer bulamamaktadır.

Kibar Ana dizisinin iğrenç karakterli damadı Hayat(sızlık) Bilgis'i'nde

* Eğitim-Bir-Sen Gaziantep Şubesi YKÜ.

tüm iticiliğiyle ve önceki dizinin izleyicilerde oluşturduğu bütün kazanımlarıyla(!) da Din Kültürü öğretmeniği yapmaktadır. "Dinci", çocuklara karşı her zaman anlaşılabilir kelimelerle hitap etmekte, öğrencilerin yaptıkları numaraları anlamakta, söyledikleriyle yaptıkları uyuşmamakta ve öğrencilerle bir bağ kuramamaktadır. "Inna sabirin". Bunu da maalesef büyük oranda Gani MÜJDE gibi bir komedyene borçluyuz.

Hoca (sadece) camide midir?

"Hoca camide" demek, "din sadece camide yaşanabilir" demektir. Bu ifade, empoze etmek ve dayatmak içindir. Kısaca toplum mühendisliği yapmak için böyle söylenmektedir.

Bizimkiler, Asmalı Konak, Çocuklar Duymasın gibi tiryakilik yapan, milyonları ekran başına toplayan dizilerde, dini hayata ait hemen hemen hiçbir şey bulunmamaktadır. Bu haliyle Bizimkiler dizisi aslında hiçbir zaman bize ait olmamıştır, "Bizimkiler" diye ifade edilmeyi hakketmemiştir! Asmalı Konak'ta sudan çok Karadağların içkileri içilmiş, bir gün yanlışlıkla ezan okunmamış, Cuma namazına gidilmemiştir. Seymen Ağa zekat, fitre vermediği gibi sadaka da vermemiş, "sebil" yapmamıştır. Kendisine büyük bir servet ve ağalık bırakan babasının mezarı başında bir Yasin bile oku(/t)mamıştır. "Çocuklar Duymasın" da da dine ait bir şeylere; seyirci duymasın, görmesin diye yer verilmemiştir.

İthal dizilerde ise düpedüz başka dinlerin propagandası yapılmakta, papaz efendiler çevrelerinin en iyileri, en mükemmelleri, herkesin yardımına koşan insanlık fedaileridir. Kısaca birçok dizi ve sinema filminde olaylar bir melekten farksız olan papazların etrafında dönmek-

tedir.

...Nihayet "Nusrettin Bey Amca"

Ekmek Teknesi'nin "Nusrettin Bey Amca"sı neredeyse ilk defa, belirgin bir şekilde hem dindardır, hem de ahlaklı!... İlk defa ahlaksız olmadan, dindar bir tip ortaya çıkabilmiştir!. Nusrettin Bey dindardır ancak kızlarının olabildiğince liberal olmalarına tahammül edebilmekte, verisiye defterinde hesapları kabanarlardan, borçlarını ödemelerini teklif etmekten haya etmektedir. Hatta kızlarından birinin işgüzarlık yaparak verisiye defterindeki borçlulara ulaşip ödeme yapmalarını istemesi üzerine verisiye defterini finna atıp yakacak kadar kapitalist kültüre meydan okuyabilecek biri... Nusrettin Bey sevilen, yol gösteren, davranışlarıyla "yaşamak, umurumdadır" diyen, şartlar ağırlaşınca müracaat edilen ehil bir kimse, sığınan bir liman, bir mürşit, "Büyüksün Babaaaa!" demeyi hak eden bilge bir duruştur.

Öte yandan dini, dindarlığı, iğrenç göstererek toplum mühendisliği yapan; halkın tarihini, kültürünü, inancını, değerlerini saygıya layık bulmayanlar, Serseri dizisinin "Serseri"sinin sıkıntılı bir anında camiye gitmesi, dua etmesi ve Rabbine sığınmasını yadırgamıştır. Ekmek Teknesi'ni, "İslamcılar"ın son yüzyılda kazandıkları en büyük başarısı, diye takdim etmeye kadar vardırırlar bile olmuştur. Ekmek Teknesi, izleyici ile buluştuktan bir süre sonra biraz "light"laştıysa, biraz aile dizisi olma özelliğini kaybettiyse, sebebi bu psikolojik baskı ve pres olsa gerek.

Yine de hem Nusrettin Bey Amca'nın, hem de hikayelerinin önemli bir kısmının içeriğiyle Herodot Cevdet'in bu dizideki varlığı, beyaz camda oluşturulan kara lekede, beyaz bir çığırır.

Din Eğitimi Ne İşe Yarar, Ya Da Adam Olmak İçin Ne Yapmalı ?

Adnan Adıgüzel

Din Eğitiminin amaçları için söylenen çok çeşitli söz olsa da asıl amaç, kısaca öğrenciye adam olması için gerekli donanımı sağlamaktır. Kişiyi adam etmek din eğitiminin temel amacıdır. Adam olmak ise temelde, dinin insanlara sunduğu insanî ve ahlâkî değerleri özümsemekten geçmektedir. Bir insanda bu değerler olmayınca, hangi mevkîe gelirse gelsin adam olmuş sayılmayacaktır. 'Oğlum ben sana vali olamazsın demedim, adam olamazsın dedim, bak hâlâ adam olmamışsın' diyen baba, hangi işi yapsa yapsın bir kişinin adam olması için, insanî ve ahlâkî değerlere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Din, insanları başkalarıyla ve Tanrıyla ilişkilerinde olabilecek en olumlu noktaya getirmeyi amaçlamaktadır. Biz Müslüman olarak, iyi insan olmanın başkalarına iyilikten geçtiğini çok iyi biliriz. En iyi insan, başkaları için, hiçbir çıkar gözetmeksizin, yani sadece Allah rızası için en çok fedakarlıkta bulunan insandır. Bir işi Allah rızası için yapmak, insanlardan bir karşılık belemeksizin onların yararına olacak şekilde yapmak demektir. Din eğitimi, öğrencilerde bu bilinci uyandırmaya ve geliştirmeye çalışmaktadır.

Din eğitiminde en önemli iki temel kavram, Allah ve Peygamber kavramlarıdır. Bu iki kavram hayatımızdaki her türlü iyiliği temsil etmektedir. Bizler iyiliklerin yapılması ve kötülüklerden kaçınılması için en fazla bu kavramları kullanırız. Allah denilince aklımıza sevgi, iyilik, affetmek, adalet, dürüstlük, cömertlik, şefkat, merhamet vb. gibi kavramlar gelir. Yine kötülüklerden kaçınmak; zorbalıktan, büyülenmekten, insanla-

rın canlarına ve mallarına saldırmaktan, onlara hakaret etmekten sakınmak gerektiği aklımıza gelir. Biz kötülük yapanlara Allah'tan utanmasını, Allah'ın gördüğünü, Allah'ın hesap soracağını vb. söyleriz. En genel anlamıyla Allah iyiliklerin, ve kötülüklerden sakınmanın sembolüdür.

Dindeki ikinci temel kavram olan Peygamber, insanlar için model şahsiyettir. Peygamberler, Allah'ın insanlardan istediği örnek insan modelini yaşayarak ortaya koymuş olan kişilerdir. Onlar, bütün hayatlarını insanlara 'onurlu bir şekilde mükemmel bir hayat nasıl yaşanır?'ı öğretmeye adanmışlardır. Onlar, yaşayışlarıyla ve sözlü mesajlarıyla mükemmel bir insanda olması gereken bütün özellikleri sergilemişlerdir. Bunun yanında tembellik, haksızlık, aç gözlülük, bencillik, başkalarını kınamak, söz taşıyarak insanların arasını bozmak ve kısaca her türlü insanî zaafî mahkum etmişlerdir.

Bir Müslüman olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'in hayatını düşündüğümüzde, onun ahlâkî ve insanî olarak mükemmel bir şahsiyet oluşu tasavvurumuzda belirir. O'nun, toplum hayatının her aşamasında karşılaşılan zorluklardan nasıl alınının akıyla ve onurlu bir şekilde çıktığını görürüz. O, zorluklara dayanması, çalışmaktan geri durmaması, dostluğu, fedakarlığı, cömertliği, affetmesi, doğruluğu, güvenilirliği, anlaşmalarına sonuna kadar bağlılığı vb. özellikleriyle, işte adam dediğin böyle olur dediğin her türlü güzelliği yaşayarak ortaya koymuştur. O, ne zorluklar içindeyken ümitsizliğe kapılıp zorluklara boyun eğmiş, ne de her türlü imkana sahip olduğunda şımarıp insanları aşağılamış ve tem-

bellik etmiştir. O, hayatının her aşamasını iyi bir insana yakışır bir şekilde yaşamıştır. Fakirlik-zenginlik, zayıflık-güçlülük, mağlubiyet-galibiyet, sıradan insanlık-liderlik gibi birbirine en zıt sayılabilecek durumları yaşamış, ancak O hep mükemmelliği temsil etmiştir. Bütün bu sebeplerle de din eğitiminde en önemli model insan peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'dir.

Din eğitimi, insanlarla ilgili tüm şikayetlerimizi ortadan kaldırmaya yönelik bir eğitimidir. Biz insanımıza ahlâkî değerlerimizi öğretmeden ve özümsetmeden, onların "adam" olamayacağını çok iyi biliyoruz. "Adam olma"nın yolu, din eğitiminde verilmeye çalışılan değerlerin benimsenmesinden geçmektedir. Toplumun hangi kademesinde, her ne iş yaparsak yapalım; başkalarına karşı görevlerimizi eksiksiz yapmak, kazancımızı hak etmek, güvenilir olmak, karşıımızdaki insanlara saygılı olmak kısaca, her türlü iyiliği ve iyiliğe götüren davranışları sergilemeye çalışmak ve yine her türlü kötülüğü ve kötülüğe yol açacak davranışlardan kaçınmak durumundayız. Bu temel insanî ve ahlâkî değerleri öğrencilere kazandırmak da din eğitiminin iyi bir şekilde verilmesinden geçmektedir. Niyetimiz her yönüyle mükemmel bir toplum oluşturmak ise, bu değerleri özümsemiş devlet adamları, öğretmenler, sağlıkçılar, hukukçular, ekonomistler, esnaf ve sanatkarlar, ... vatandaşlar yetiştirmekten geçmektedir.

* A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Ankara/Altındağ Hacı Bayram İ. H. L. Meslek Dersleri Öğretmeni

Avrupa Birliği Çerçevesinde Türkiye'nin Din Eğitimi Politikaları Üzerine

Doç. Dr. Recep Kaymakcan *

Türkiye'de dinin devlet ve toplum içerisinde yerinin ne olması tartışmalarına paralel olarak din eğitimi konusu Cumhuriyet tarihi boyunca tartışılmıştır. Örgün eğitim sistemi içerisinde din eğitimi ve öğretimine hiç yer vermemekten okullarda zorunlu din derslerine kadar farklı uygulamaların var olduğunu görmekteyiz. Din derslerinin okullardaki hukuki statüsü ve içeriği ile ilgili bu zengin uygulama deneyiminin oluşmasında halkın konu ile istekleri, toplumdaki din algılamaları, laiklik yorumları ve konuyla ilgili uluslar arası gelişmeler etkili olmuştur. Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakereleri için tarih aldığı bir dönemde din eğitimi politikalarına yeni bir boyutun ilave edildiğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede AB'nin din eğitime yönelik bir standardının olup olmadığı, Tür-

Bir Müslüman olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'in hayatını düşündüğümüzde, onun ahlâkî ve insanî olarak mükemmel bir şahsiyet oluşu tasavvurumuzda belirir. O'nun, toplum hayatının her aşamasında karşılaşılan zorluklardan nasıl alınırın akıyla ve onurlu bir şekilde çıktığını görürüz.

kiye'deki zorunlu din dersi tartışmaları, dünyada din derslerine ayrılan süre ve AB ve dünyada okullarda din eğitimi modelleri üzerinde durulacaktır.

Avrupa Birliği din eğitimine karşır mı?

AB ya da uluslar arası düzeyde okullardaki din eğitimi konusunda bir standardın olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Bu soruya verilecek cevap olumsuz olacaktır. Yani bu konuda AB ülkeleri ve ulus-

lar arası camiayı bağlayan ortak bir karar ve mekanizma söz konusu değildir. Her AB ülkesi okullarda kendi din eğitiminin olup olmayacağına ve olacaksa nasıl olacağını belirleme hakkına sahiptir. Avrupa ülkelerinde okullarda eğitimde ortak ölçme değerlendirme standardı oluşturmasına yönelik projeye din dersi dahil edilmemiştir. Gerekçe olarak, okullarda din eğitimi konusunda bir matematik veya tarih dersinde olduğu gibi uluslar arası

* Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

bir kriterin olmadığı, içerik olarak çok farklılık olması gibi nedenler öne sürülmüştür. Bu aynı zamanda din derslerinin okullarda anlamlı olarak varlığını devam ettirmesi için bu derslerin içerik, metot, yaklaşım vb. uluslar arası seviyede eğitimsel ve bilimsel bir bakış açısı oluşturmaya yönelik çalışmaların olmasının gerekliliğini göstermektedir.

AB ülkeleri arasında okullarda din eğitimi konusunda üye ülkeleri bağlayıcı bir müktesabatin olmaması bu konu ile hiç ilgilenilmediği anlamına da gelmemektedir. AB ülkelerinde din eğitimi konusunda belirli yaklaşımların daha fazla kabul gördüğünü ve özellikle de diğer alanlarda olduğu gibi çoğulcu bir yaklaşımın farklı yorumlarının ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Din eğitimi konusu açıkça zikredilmeseyse bile okullardaki derslerin Avrupa Vatandaşlığı kavramını destekleyecek şekilde geliştirilmesi önerilmektedir. Bu da bir anlamda etnik, kültürel, dini vb. yönlerden farklı olanlara karşı önyargılı ve ötekileştirmeden daha ziyade farklı olanı anlamaya çalışma, birlikte yaşamaya olumlu katkı sağlama boyutunu ön plana çıkaracak şekilde ders programları, pedagojik yaklaşımlar ve ders materyallerinin geliştirilmesi önerilmektedir (Kaymakcan 2005). Daha açıkça ifade etmek gerekirse okullarda din derslerinin içeriğinin birden fazla dini kapsayacak şekilde hazırlanması ve çoğulcu dini olmayan diğer din ve inançların öğretiminde onları yargılamadan kendi bütünlükleri içerisinde sunulması önerilmektedir. Bu, diğer bir ifade ile şu anlama da gelmektedir: Geleneksel bir dini inancın savunuculuğunu yapan dışlayıcı din eğitimi anlayışının değişimini öngörmektir. Ayrıca din dersi dahil olmak üzere okul eğitim programlarının ulusal milliyetçilikleri ön plana çıkarmaması şeklinde bir yaklaşımın bulunduğu da söylenebilir. Ulu-

sal milliyetçiliğin eğitim yoluyla ön plana çıkarılmasının uluslar üstü bir ekonomik ve siyasi örgütlenme olmayı hedefleyen AB ideallerine ve oluşumuna olumsuz katkı yapacağı düşünülmektedir. Örneğin, okullarda tarih dersi öğretiminde siyasal veya askeri tarihten daha ziyade kültürel tarih öğretilmesine önem verilmesi öngörülmektedir. Kültürel tarihe vurgu yapılması ile birlikte farklı olandan daha çok insanlar ve uluslar arasında ortak olan noktaların ortaya konulacağı düşünülmektedir.

AB'inde din eğitimi konusuyla ilgilenen bazı sivil ve mesleki kuruluşlar Türkiye'nin muhtemel üyeliğinin AB'de din eğitimi politikaları oluşumunda dikkate alınmasını önermektedir. Örneğin; Avrupa'daki din eğitimi ile ilgilenen uluslar arası altı ayrı organizasyonun ortak şemsiye kuruluşu CoG-REE.(The Co-ordinating Group for Religious Education in Europe) 2003 tarihindeki toplantısında din eğitimi ile ilgili tartışmalara Avrupa müslümanları dışında Türkiye'nin üyelik müzakerelerini dikkate alarak diğer müslüman ülkelerinin de dahil edilmesinden sonuç bildirginde bahsetmektedir.

Zorunlu din dersi ve Avrupa Birliği

Son zamanlarda Türk medyasında Avrupa Konseyi'nin aldığı karara da göndermede bulunularak Türkiye'nin AB sürecinde okullarda okutulmakta olan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması yeniden gündeme gelmektedir. 1982 Anayasası 24. madde ile birlikte bu derslerin ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olması bazı çevrelerce dini özgürlüklere, laikliğe aykırı olduğu ve aslında bu dersin Din Kültürü olarak öngörülmesine rağmen din eğitimi içeren bazı unsurlar barındırması sebebiyle eleştirilmekte ve zorunluluğun kaldırılması isten-

mektedir. Geçmiş yeni olmayan din dersinin zorunluluğu ve karakteri ile ilgili tartışmalara Türkiye'nin AB tam üyelik müzakereleri için tarih alınmasıyla, AB boyutu da konuya eklenmiş gözükmetedir (Kaymakcan 2005). AB çerçevesinde okullarda din eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin zorunlu olmasının dini özgürlükler açısından problem oluşturup oluşturmadığı konusuna değindikten sonra bu bağlamda Türkiye'de mevcut durum hakkında değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

UNESCO'nun 2002 yılında yaptığı araştırmaya cevap veren 142 ülkeden 73'ünde okullarda en az bir saati kapsayacak şekilde zorunlu din dersinin olduğunu göstermektedir (UNESCO 2003). Tabii ki zorunluluk kavramından ülkelere göre ne anlaşıldığı ve istisnai uygulamaların konusunda farklılaşma söz konusu olsa da zorunlu din dersi konusunda dünya da önemli bir eğilimin var olduğunu göstermektedir. Bu gerçek ve din eğitimi konusunda uluslar arası standardın olmadığı dikkate alınacak olursa din dersinin okullarda zorunlu olmaktan çıkarılmasına yönelik Avrupa Konseyi kaynaklı bu ve benzeri talepler neden kaynaklanmaktadır? Bu husustaki tartışmalar başta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin 18 maddesi ve bazı uluslar arası insan hakları konusunu içeren hukuki metinlerdeki din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili maddeler ve onların okullardaki din eğitimi bağlamında yorumlanmasına dayandırılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi I. Protokol Madde 2 şöyledir:

"Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneyeceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılması haklarına saygı gös-

terir.”

Yukarıdaki metindeki ebeveynin dini inanç ve felsefesine göre yetiştirme hakkından hareketle zorunlu din dersinin kaldırılmasının gerektiğini iddia edenler bulunmaktadır. Aslında bu ve konuyla ilgili diğer uluslar arası metinlerde doğru dan okullarda zorunlu din dersine yönelik karşıtık söz konusu değildir. Burada sorun şundan kaynaklanmaktadır. Eğer din dersinde bir din veya mezhep esas alınıp bunların benimsetilmesine yönelik bir din eğitimi veya dini eğitim verilir diğer din ve mezhep mensupları veya inanmayanlar bu derse girmeye zorlanıyorsa bu din ve vicdan özgürlüğü açısından problem oluşturmaktadır (Yaşar 2000). Bu yorumla bağlı olarak din dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması istenmektedir. Ayrıca bu maddenin bir yorumuna göre, bu madde belirli bir din ve inanca bağlı olarak okul kurulması hakkını da vermektedir (Kodelja & Bassler 2004). Örneğin; İngiltere, Fransa, İspanya vb. bir çok Avrupa ülkesinde kilise okulları bulunmaktadır. İngiltere’de kilise okullarının diğer okullar arasındaki payı % 23 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Bu açıklamalardan sonra uluslar arası insan hakları ve dini özgürlükler muktesabatı çerçevesinde Türkiye’de zorunlu din dersini analiz etmeye çalışalım.

1982 Anayasasının 24. maddesi ilk ve orta dereceli okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Ancak 1986’da yapılan bir kanun de-

ğişikliği ile bu dersin zorunluluğuna bazı istisnalar getirilmiştir. Buna göre İslam dışı dinlere mensup olanlar istedikleri takdirde bu derslere katılmama hakkına sahiptirler. Fakat bu dersten muaf olanlar için alternatif bir din dersi veya zorunlu bir ahlak dersi de öngörülmemektedir. Dolayısıyla Türkiye’de okullarda din dersleri için mutlak bir zorunluluktan bahsetmek mümkün değildir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi müslümanlar için zorunlu bir derstir (Kaymakcan 1999).

“Hiç kimse eğitim hakkında yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılması haklarına saygı gösterir.”

Türkiye’de okullardaki dersin adı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”dir. Yani bir din veya mezhebin doktriner bir şekilde öğretmeyi amaçlayan bir ders değildir. Ancak halkın büyük çoğunluğunun müslüman olması, geleneksel İslam din eğitiminin etkisi vb. sebeplere bağlı olarak öğretim programındaki bazı konuların ve uygulamaların din eğitimine yönelik yapılabildiği de bili-

nen bir gerçekliktir. Buradan hareketle özellikle bazı Alevi vatandaşlarımız bu dersten çocuklarını muaf tutma seçenekleri de olmadığından din ve vicdan özgürlüğüne ters olduğunu iddia edebilmektedir. Ayrıca Din Kültürü derslerinde Alevilikten bahsedilmemesi sebebiyle ebeveynin çocuklarını kendi dini inanç ve felsefesine göre eğitim hakkının ihlal edildiğini savunmaktadır.

Yukarıda belirtilmeye çalışılan düşünceler ve bu konuyla ilgili getirilebilecek itirazlardan hareketle din dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması ve farklı din veya mezheplere göre verilmesi seçeneklerini inceleyelim. Konuya Cumhuriyet Dönemi okullarda din dersi deneyimi ile başlayalım. 1982 öncesi din derslerinin okullardaki durumu açısından oldukça zengin bir deneyime sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. 1930-1949 arasında din dersine okul programı içerisinde hiç yer verilmemiş, daha sonra program dışı ve program içi olmak üzere seçmeli ders olarak okul programları içerisinde yer verilmiştir. Ayrıca seçmeli din dersi ve zorunlu ahlak dersinin bir arada olduğu bir dönem de yaşanmıştır (Ayhan 1999). 1982 öncesi yaşanan bu deneyimler toplum ve fert hayatında sağlıklı, hoşgörülü kültürünü önceleyen etkin bir din dersinin verilmesi konusunda sorunlar yaşandığını göstermiştir. Farklı ideolojik, dini ve felsefi anlayışlara bağlı olarak bazı okullarda din dersine gereken önem verilmemiş ve seçmeli olması sebebiyle yeterli öğretmen istihdamı yapılamaması vb. nedenlerle okullardaki öğrencilerin ihtiyaçları karşılanamamıştır. İlgili hukuکی mevzuat gereği devletin tekelinde olan din eğitiminin verimli ve etkin bir şekilde verilmemesinden doğan boşluğu çoğu zaman dini kaynaklara dayanma ve bilimsel olanı öğretme konusunda yeterlilikleri tartışılabilir kişi ve dini

**Bazı ülkelerde okullarda
din dersine ayrılan zaman**

Ülke	Yüzde %
Suudi Arabistan	28.2
Yemen	25.7
Umman	16.5
Katar	14.9
Irak	12.5
Malezya	11.9
Libya	11.9
Fas	9.9
Ürdün	9.8
Kuveyt	9.1
Polonya	9.0
İrlanda	8.7
Norveç	8.3
Avusturya	7.6
Suriye	7.4
Mısır	7.1
Şili	6.0
İspanya	5.7
Tunus	5.5
Yunanistan	5.2
Endonezya	5.1
Finlandiya	5.0
Brezilya	4.9
Cezayir	4.6
Danimarka	4.3
Kanada (Quebec)	4.1
Türkiye	4.0
Litvanya	3.9
İsveç	3.1
Slovakya	2.1

gruplar doldurmaya çalışmıştır. Bu tablo da dinin sosyal barış ve hoşgörü kültürüne katkı sağlamasından daha ziyade din eksenli tartışma ve çatışma ortamının oluşumunu kolaylaştırmıştır.

Türkiye'nin yaşadığı deneyim ve AB ve dünyadaki genel eğilim dikkate alınarak sağlıklı bir din dersi için önemli bir kazanım olan ilk ve orta dereceli okullardaki DKAB dersleri varlığını zorunlu olarak devam ettirmelidir. Ancak DKAB dersi, ortaya çıkan istekler, din eğitimiindeki yeni yönelimler vb. doğrultusunda içerik ve yaklaşım olarak kendini yeniden yapılandırabilir.

(Yukarıdaki tablo World Data on Education (2001) verilerine göre dünya'da okulların ilk 9 yılında eğitim içerisinde din dersine ayrılan zamana göre dağılımını göstermektedir.)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı gibi Türkiye'de okullarda din derslerine ayrılan vakit diğer bir çok ülkeye göre az olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu tablonun oluşmasında Türkiye'de ilköğretim okullarının ilk üç yılında din derslerinin olmasının etken olduğu söylenebilir. Din dersine okul programı içerisinde en çok yer veren ülkeler arasında müslüman ülkeleri görmektedir. Okullarda din derslerine ayrılan zaman o ülkelerde din eğitimine verilen önem açısından göstergelerden biri olmakla birlikte geneli açıklamada yetersizdir. Bu nedenle din dersi ile ilgili içerik, nitelik vb. göstergelerinde incelenmesi anlamlı olacaktır.

Okul programlarında din dersine yer veren ülkeler incelendiğinde neredeyse tamamının nüfusunun Hristiyanlık veya İslam dinine mensup olan ülkelerin oluşturduğu görülmektedir. Budizm, Hinduizm, Şintoizm gibi dinlere mensup olanların oluşturduğu ülkelerde okullarda doğrudan din dersine pek yer verilmediği görülmektedir. Bu tablo üzerinde düşünülüp araştırma yapılmayı gerektiren bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Din eğitiminde başlıca modeller

Geçmişte din öğretimi gerek doğu gerekse batıda, eğitim sisteminin tümüne rengini veren temel unsur iken ve din de hayatın tümünü kuşatan bir etkiye sahipken modernite ile dinin bu etkisini yitirilmesine paralel olarak din eğitimi de derslerden bir ders haline gelmiştir. Bu tez doğru olmakla birlikte 'derslerden bir ders olarak' din dersinin okullarda yer alması (veya almaması) sürecinde pek çok paradigmanın da etkili olduğu

nu belirtmek gerekir. Bir toplumdaki din devlet ilişkisi, dine bakış, dini kültürel yapı, eğitim anlayışı vb. bir çok etken din eğitimi modelinin ve politikasının oluşumunda etkin olabilmektedir.

Devlet okullarında verilen din eğitimi, belirli bir dini öğretmeyi esas almak ya da almamak şeklinde temelde iki yaklaşım göstermektedir. Din eğitimi sahasında bu anlamı ifade için artık yerleşik olarak kullanılmaya başlayan kavram "confessional/non-confessional" kavramlardır. Kelime, Hristiyanlıkta günah itirafından gelen dini samimiyet ve bağlılığın amaçlanıp amaçlanmamasını ifade etmektedir. Ülkelerin uyguladıkları modeller, kendi şartlarına göre elbette farklılık gösterse de bu iki temel yaklaşımdan birine ya da diğerine yakın bir duruşa sahip oldukları söylenebilir.

**I. Confessional yaklaşımı
esas alan model**

Confessional yaklaşım, belli bir dini öğrenmeyi, inanç olarak ona bağlanmayı ve onun inananı olmayı amaçlayan din eğitimi yaklaşımıdır. Aslında bu, geleneksel anlamdaki din eğitimi yaklaşımıdır. Devlet okullarında confessional yaklaşımda din eğitimi verilmesi, birbirinden çok farklı iki şekilde gerçekleşmektedir.

a. Tek dinli model

Tek dinli modelde tek bir din kabul edilir ve din dersi içeriğine yansıtılır. Örneğin Kuzey İrlanda'da 1989 Eğitim Reformu, din eğitiminin devlet yardımı alan bütün okullarda Hristiyanlık eğitimi olarak bulunmasını gerektirir. İçeriğini mevcut dört asıl kilisenin temsilcileri belirler. Okullar isterse buna ilaveler yapabilirler. İran'da ise tek dinli model, müfredattaki bütün konulara dinin nüfuz etmesi şeklinde genişletilmiş ve programın bütünü öğrencilerin dini inançlarını

kuvvetlendirecek şekilde düşünül-
müştür.

İtalya'da okullardaki din öğretimi Vatikan'la yapılan bir anlaşma ile devlet tarafından güvence altına alınmıştır ve anaokulundan lise kademesine kadar öğretim programında Hıristiyanlık öğretimi olarak yer almaktadır.

b. Paralel tek dinli/mezhepli model

Bu model, öğrencilerin sadece tek bir dini veya mezhebi (kendi din ve mezheplerini) öğrenmelerini esas alır. Bütün olarak okul sistemi ise pek çok dini ihtiva eder; fakat her bir öğrenci bunlardan sadece birini alır.

Almanya ve Nijerya bu yaklaşımın en önemli örnekleridir. Nijerya'da devlet okullarında biri Müslümanlar diğeri Hıristiyanlar için iki ayrı din eğitimi programı vardır ve içeriği dini gayelere yönelik olarak hazırlanmıştır. İsrail'deki Arap okulları da İslam ve Hıristiyanlık eğitimi vermektedir. İsviçre, Avusturya ve Belçika'da da bu model uygulanmaktadır.

Almanya çift mezhepli yapısına uygun olarak her ikisinin de aynı eğitimini verebildiği bu modelin en önemli savunucusudur (Arslan 2005).

2. Confessional olmayan din eğitimi modeli

Confessional olmayan yaklaşım din hakkında öğrenmeyi esas alan, belirli bir dinin inançlarını benimsetmeyi amaçlamayan ve genel anlamda dinler hakkında bilgi veren

din öğretimi yaklaşımıdır.

Confessional olmayan yaklaşımda bir din öğretimi anlayışının ortaya çıkışında çok faktörlü bir süreç etkili görünmektedir. Çokkültürlülüğe bulunan bir çözüm olmanın yanı sıra bir yönüyle de dini algılamaya ve yaşama biçimindeki değişikliğin din eğitimi sahasına olan yansımalarıdır. Küreselleşme ile birlikte gelen çokkültürlülüğün bir neticesi olarak dinin, dinî çoğulculuk bağlamında izafileşmesi onun özüne yönelik bir değişimdir. Bu olgunun din eğitimi sahasındaki uygulaması, bütün dinlerin daha çok birbirlerine yakın konuların öne çıkarılarak birlikte verilebileceği confessional olmayan bir din eğitimi anlayışı olmuştur. Buna karşın küreselleşme sürecinde karşılaştığı olumsuzluklarla birlikte dinler, küresel sürecin yol açtığı çevresel kirlenme, gelir dağılımında uçurumların oluşması, fakirlik, açlık vb. olumsuzluklara karşı tepki koyması ve çatışmaların önlenmesindeki etkin gücü sebebiyle bir yandan da vazgeçilmez olmaktadır. Bu durum, din dersinin belirli amaçlar için kendisinden istifade edilecek daha çok eğitimsel gayelerle okul programlarında yer verilen bir ders olması şeklinde kendisini göstermektedir.

Din algısında sözünü ettiğimiz değişim ise dinin bireyselleşmesi yönündedir. Dinde bireysel yorumların etkinliği de dinin bir bütün teoloji olarak değil ferdin ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde öğretilmesi fikrini veriyor. Bunun din eğitimi sahasındaki adlandırması 'dinden öğrenme' (learning from religion)'dir. İngiltere'nin öncü rol aldığı bu din eğitimi modeli Norveç, Kanada, Avustralya vb. ülkelerde uygulanmaktadır.

Her ülke kendi dini, tarihi, kültürel şartlarını geliştiren yeni eğitim anlayışlarını ve toplumdaki istekleri gözönüne alarak din eğitimi modelini oluşturmak durumunda

dır. Belirli bir zaman ve yerde oluşan model önce ihtiyaçları karşılamak daha sonra yetersiz kalabilir. Dolayısıyla toplumlar için önemli olan demokratik çerçevede din eğitimi politikaları konusunda ideolojik önyargıları aşan bir anlayışa ve tartışma zeminine sahip olmalıdır. Ayrıca yeni din eğitimi politikaları veya modelleri oluştururken geçmiş deneyimin bilinmesinin gerekliliği kadar geçmişe mahkum olunmamasında gerekli olduğunu ifade etmek isterim.

KAYNAKÇA

Arslan, Şeyma (2005) "Din Eğitiminde Dünyada Uygulanan Modellere Toplu Bir Bakış", Türk Millî Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Yarıllar İçin Düşünce Platformu, 2-3 Mart 2005, Ankara, ss. 198-213.

Ayhan, H. (1999) Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları

Kaymakcan, R. (1999) "Christianity in Turkish Religious Education", Islam and Muslim Christian Relation, 10 (3), pp. 279-293.

Kaymakcan, Recep (2004). Günümüz İngiltere'sinde Din Eğitimi, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kaymakcan, Recep (2005) "Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk Üzerine", Türk Millî Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Yarıllar İçin Düşünce Platformu, 2-3 Mart 2005, Ankara, ss. 185-192.

Kodelja, Z. & Bassler, T. (2004) Religion and Schooling in Open Society, A framework for Informed Dialogue, Ljubljana (Slovenya): Open Society Institute.

Rivard, Jean-François and Massimo Amdio (2003). Teaching Time Allocated to Religious Education in Official Timetables, Prospects, XXXIII/2

UNESCO (2003) "Education and Religion: The Paths of Tolerance, Prospects", Quarterly Review of Comparative Education, Vol. XXXIII, no.2.

Yaşar, N. (2000) İnsan Hakları Avrupa Sisteminde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi ve Türkiye İle Karşılaştırılması

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın *

Bu yazıda, önce Avrupa Birliği ülkelerindeki din öğretimi uygulamaları hakkında bilgi verilecek ve ardından da Türkiye'deki din öğretimi uygulaması ile karşılaştırılacaktır.

PROBLEM

Türkiye'de din eğitimi sorunu, yaygın olarak tartışılmakta ve sürekli güncelliğini korumaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu tartışmalar daha uzun süre devam edecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday olması, tartışmalara ayrı bir boyut daha kazandırmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar bilinmeden, herkes kendi kafasında oluşturduğu Avrupa çerçevesinde değişiklikler beklemektedir. Bu konuda kimi çevreler, Avrupa ülkeleri okullarında zorunlu din dersi yoktur derken kimileri de, Avrupa Birliği'ne girersek dinî özgürlüklerimizin artacağını söyle-

mektedir. Bu konuda cevaplandırılması gereken iki soru şudur:

1. Avrupa Birliği bizim din eğitimi-mizi ne kadar değiştirecek?

2. Din eğitimi uygulamalarında Avrupa ülkelerinin hepsinde durum aynı mıdır?

Bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da tartışmaların çoğu zaman bilimsellikten uzak olduğu gözlenmektedir.

OKUL TIPLERİ VEYA YAPILANMASI

Avrupa ülkelerinde okullar genel olarak resmî ve özel okullar olarak ikiye ayrılır. Resmî okullar; direkt Eğitim Bakanlığına, belediyelere ve il idaresine bağlı okullardır. Özel okullar ise, şahıs ve kurumlara aittir. Bir çok ülkede, kurallarına uyan tüm resmî ve özel okullar öğrenci başına belirlenmiş devlet yardımını

alır. Yani masrafları devlet tarafından karşılanır. Özel öğretim kurumları, uygulanacak eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, ders kitaplarını, çalıştırdığı personelinin belirlemede tamamen serbesttir.

DİN ÖĞRETİMİNDE

YAKLAŞIMLAR/MODELLER

Din öğretimi ile ilgili dünyada yaygın olarak uygulanan iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, mezhebe dayalı (confessional) ve mezhepler üstü (non confessional) din öğretimi yaklaşımlarıdır. Mezhebe dayalı din dersi denilirken, sadece bir dinin içindeki mezhep kastedilmeyip, aynı zamanda ayrı bir din de kastedilebilmektedir.

Mezhebe/dine dayalı öğretme yaklaşımında, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten bu din dersinin adı da ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Örneğin, Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi denildiği zaman bu derslerin belli bir mezhebe ya da dine dayalı olarak işlendiğini anlıyoruz. Böyle bir din dersinde başka dinler öğretilse bile o dinin bakış açısıyla öğretilir. Buradaki temel düşünce, öğrencinin ya da velisinin belli bir din dersini seçmesi ve öğrenmek istemesidir.

Mezhebe dayalı din dersinin programları, ya ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır ya da onaylanır. Örneğin, Belçika ve Avusturya'da din derslerinin programları, ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır. Bu çerçevede, Katolik din dersinin programı Katolik Kilisesi tarafından,

* CÜ İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

	MEZHEBE DAYALI	MEZHEBE DAYALI OLMAYAN
ADI Din Dersi Bilgisi,Kültürü
HEDEFİ	Benimsetmek, Sevdirmek	Bilgi Vermek
İÇERİĞİ	Dinî Metinler, İlmihâl	Dinî Bilgi, Kültür
PROGRAM HAZIRLAMA	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ÖĞRETMEN BELİRLEME	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ALTERNATİFİ	Ahlâk (Moral, Etik), Felsefe, Din Kültürü vb.	YOK

AVRUPA ÜLKELERİNDE DEVLET OKULLARINDA DİN ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI

Avrupa ülkelerinde devlet okullarında din dersinin durumu

DİN DERSİ VEYA ALTERNATİFİ DERS ZORUNLU	SEÇMELİ	ZORUNLU	DERS YOK
	İtalya	Danimarka	Fransa
	Portekiz	İngiltere	
Almanya		İsveç	
Avusturya		Norveç	
Belçika		Yunanistan	
Finlandiya			
Hollanda			
İspanya			
İrlanda			
Fransa'nın Alsace ve Mosele Bölgeleri			

Avusturya'da İslâm din derslerinin programlarını "Avusturya Diyanet Teşkilatı" yapmaktadır. Aynı şekilde bu tür din dersi öğretmenleri ile ilgili son karar ilgili dinin temsilcisi kurum verir.

Mezhepler üstü ya da mezhebe dayalı olmayan din öğretimi yaklaşımında ise, din bir kültür olarak öğretilmektedir. Bu yaklaşımla yapılan din derslerinin programlarını genelde devlet yapmaktadır. Ancak bu çeşit din dersleri, çoğunlukla ilgili ülke ya da bölgenin çoğunluğunun mensup olduğu dine göre, o dinin öğretiminin ağırlıklı öğretildiği bir ders olarak uygulanmaktadır. Bu tür eğitime Yunanistan ve Danimarka'daki din dersleri örnek verilebilir. Yunanistan'da din dersleri mezhepler üstüdür ancak Hristiyan Ortodoks mezhebi ağırlıklı olarak okutulmaktadır. Danimarka'da ilköğretim okullarındaki din dersinin adı, Hristiyanlıktır.

a. Mezhebe/dine dayalı din

öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz. Bu ülkelerden, Portekiz hariç hepsinde, öğrenci ya din dersini ya da alternatif bir dersi almak zorundadır.

b. Mezhepler üstü din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç, Yunanistan. Bu ülkelerden İngiltere'de, veli isterse öğrenci ders girmeyebilir. Diğerlerinde, farklı din mensubu olanlar dışında tüm öğrenciler din dersine katılmak zorundadır. Din dersinin alternatifi yoktur.

c. Devlet okullarında din dersine yer vermeyip, tarih vb. derslerde din kültürü veren ülke Fransa'dır. Ancak Fransa'nın Alsace ve Moselle bölgesinde devlet okullarında din dersleri vardır.

TÜRKİYE'DE DİN ÖĞRETİMİ

Türkiye, yasalarında herhangi bir dini resmen tanımayan ancak hal-

kın dini ihtiyaçlarını karşılamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kuran bir ülkedir.

İlk ve orta dereceli okullarda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Din derslerinin programları diğer tüm dersler gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmakta, ders kitapları Bakanlık tarafından onaylanmaktadır.

İmam-Hatip Liseleri, imam-hatip, müezzin kayyım ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi din görevlisi ihtiyacını karşılayacak elemanlar yetiştiren ve yüksek öğretime hazırlayan meslek liseleridir.

Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programlarına baktığımızda, İslâm dini ağırlıkta olmak üzere tüm dinler ve ahlâkî konuların yer aldığını görüyoruz. Böyle olmasına rağmen söz konusu derslere, Hristiyan ve Musevi öğrenciler isterlerse katılmayabilirler.

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'DEKİ DİN ÖĞRETİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

1. Tüm ülkelerde özel okul açma imkânı vardır ve bu özel okulların çoğunluğu dinî kuruluşlara yani Kiliselere bağlı okullardır. Türkiye'de tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve tek tip program uygulanmaktadır. Türkiye'de böyle bir okul türü yoktur.

2. Özel okul statüsünde olan Kilise okullarının hemen tamamına yakını devlet yardımı alır. Türkiye'deki özel okulların finansmanını kişi veya kurumların kendilerinin karşılaması dışında devlet okullarından hiçbir farkları yoktur. Üstelik gelir vergisine tabidirler.

3. Kilise okullarında din dersinin zorunlu olmasının yanında tüm öğ-

retim, dinî bir atmosfer içinde yapılır. Türkiye’de böyle bir uygulama yoktur.

4. Mezhebe dayalı din öğretimi uygulayan ülkelerde din derslerinin adı ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Katolik din dersi, Protestan din dersi gibi. Türkiye’de böyle bir ders yoktur.

5. Mezhebe dayalı din derslerinin programlarını belirlemede ve öğretmen atamalarında mutlaka ilgili dinin temsilcisi kurumdan onay alınır. Türkiye’de böyle bir ders yoktur.

6. Mezhepler üstü din derslerinin programlarını devlet kendisi yapar. Türkiye’de tüm öğretim programlarını MEB yapmaktadır.

7. Din derslerini okutan öğretmenlerin maaşlarını devlet öder. Türkiye’de din dersi öğretmenleri ve din görevlileri doğrudan devlet memurudurlar ve maaşlarını devlet öder.

8. Mezhepler üstü yaklaşımla din dersi verilen ülkelerde, din dersleri ülkenin ya da bölgenin özelliğine göre, çoğunluğun mensup olduğu din ya da mezhep ağırlıklı olarak okutulur.

9. Tüm ülkelerde, devlet okullarında verilen din eğitiminin dışında, yaygın eğitim çerçevesinde her seviyede dinî kurs, seminer vb. düzenleyerek veya okul açarak din eğitimi yapmak serbesttir. Bunların bir kısmına devlet yardımı da yapılır. Türkiye’de böyle kurs vb. yaygın eğitim faaliyetlerini Diyanet İşleri Başkanlığı yapar. Özel dersane ve okullara bu izin şu ana kadar verilmemiştir.

10. Kilise vb. dinî kurumlar, her türlü sosyal ve kültürel faaliyet düzenleyebilirler.

Demokratik toplumlarda, "din eğitimi hakkı" tartışılmaz. Sorun, bu eğitimi kimin vereceğinde düğümlenmektedir.

Din eğitimi, devlet tarafından vatandaşlara tanınan "dinî özgürlükler" içinde mi yoksa vatandaşın "dinî hakları" içinde mi yer alacaktır?

Genel olarak Avrupa ülkelerinde

din eğitimi alanı, "dinî özgürlükler" içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet, vatandaşın dine karşımayı özgürlüğüne müdahale olarak algıladığı için, din eğitimi özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlere ve kurumlara bırakmakta ancak masraflarını karşılamaktadır.

1982 Anayasası, "Tevhidî Tedrisat" yasası uyarınca, eğitimi bu arada din eğitimi de devlet tekeline almaktadır. Din eğitimi, bir "hak" olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi talebini ihtiyacını karşılaması gerekir. İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din öğretimi yapılmaktadır.

Türkiye’deki din eğitimi ile uygulamaların, sınırlı da olsa din eğitiminin devlet tarafından yapılması ve devlet içinde bir din kurumunun yer alması kendi tarihsel tecrübesine uygundur.

Türkiye, din görevlilerini memur statüsünde çalıştırması, doğrudan maaş vermesi ve cami vb. dinî kurumlara direkt yardım yapması bakımından da Avrupa Birliği ülkelerine benzemektedir. Avrupa ülkelerinde devlet din görevlilerinin maaşlarını ilgili kuruma vermekte, dinin temsilcisi kurum (Kilise) parayı harcamaktadır. Ancak Türkiye, devlet teşkilatı içinde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın olması bakımından Danimarka ve Yunanistan’a benzemektedir. Danimarka’da Kilise Bakanlığı, Yunanistan’da Din İşleri Bakanlığı bulunmaktadır.

Türkiye’deki din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi, Danimarka, İsveç, Norveç ve Yunanistan’daki zorunlu din dersine benzemektedir. Bu ülkelerdeki ilk ve orta dereceli okullarda din dersi zorunlu dersler arasındadır. Bu dersten muaf olmak için farklı din mensubu olmak gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyal yapısı gereği din dersinin farklı uygulamaları olabilir.

Nitekim Avrupa ülkeleri içerisinde farklı uygulamalar olduğunu görüyoruz. Örneğin, bir Belçika’daki yapıyla Fransa’daki yapı birbirine hiç benzemektedir. Avrupa Birliği yasalarında ve belgelerinde de "her ülke din eğitimi kendi yapısına göre belirler" ilkesi geçerlidir. Ülkemizdeki uygulamamızın eksikleriyle beraber geliştirilmesi yerinde olacaktır.

Türkiye, din eğitimi, vatandaşlar açısından bir "hak" ve devlet açısından bir "görev" olarak görmektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir "özgürlükler" konusu değil, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir "sosyal hak" olarak düzenlenmesi yönündedir. Anayasa uyarınca devlet, eğitimi bu arada din eğitimi de tekeline almaktadır. Din eğitimi, bir "hak" ve "görev" olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din eğitimi yapılmaktadır.

Türkiye din eğitimi konusunda, kendi tarihsel, toplumsal ve siyasal yapısı içinde değişik uygulamaları deneyerek bir model geliştirmiştir.

Devletiyle bütünleşmiş bir halk, Türkiye’nin 21. yüzyılın güçlü bir ülkesi olmasının garantisi olacaktır. Devlet halk bütünleşmesini sağlayacak alanlardan birisi de devletin, vatandaşların din eğitimi ihtiyaçlarını ve taleplerini sağlıklı bir şekilde karşılamasıdır. Bu çerçevede, meslekî din öğretimi veren İmam-Hatip Liseleri ile ilk ve orta dereceli okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri halkın talep ve ihtiyaçlarına göre ele alınmalıdır. Buna göre, mevcut zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri devam etmeli; vellerin çocuklarına İslâm esaslarının ve Kur’an’ın öğretilmesi yönündeki ihtiyaçları bilimsel yöntemlerle belirlenmeli ve karşılanmalıdır.

Türkiye'de ve Almanya'da Din (İslam) Öğretimi Alanındaki Yeni Gelişmeler

Prof. Dr. Cemal Tosun *

0. Giriş: Problem

Din Öğretimi, evrensel düzeyde, örgün eğitimin en tartışmalı ve hareketli alanlarından birini oluşturur. Bu alandaki tartışmalar ve hareketlilik, günümüz Türkiye'sinde ve Almanya'sında da canlı bir şekilde devam etmektedir.

Her iki ülkede de din öğretimi tartışmalarının boyutları, din derslerinin okuldaki konumundan, program model ve türlerine, amaçlarına, içeriğine, kapsamına ve sınırlarına ve öğretim yaklaşım ve yöntemlerine kadar uzanmaktadır. Yine her iki ülkede de tartışmalar ağırlıklı olarak ideolojik-politik ve bilimsel olmak üzere iki düzlemde cereyan etmektedir.

Türkiye'de ve Almanya'da Din (İslâm) öğretimi konusunu birlikte ele almanın ise ayrı, özel bir önemi vardır. Almanya'daki Müslümanların ekseriyeti Türkiye kökenlidir ve yine ekseriyeti hâlâ Türkiye Cumhuriyeti

ti vatandaşdır. Bu açıdan, onların din öğretimi Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Bununla birlikte, Almanya'daki Müslüman Türklerin, Almanya'daki kalıcılıkları filen -azımsanamayacak bir kesimin ise resmen-kesinleştiğinden dolayı, onların din öğretimleri Almanya'yı da yakından ilgilendirmektedir. İki ülke bu konuda ortak ilgiye sahiptirler. Ortak ilgi ortak çözüm arayışlarını beraberinde getirecektir. Ancak, iki ülkenin din öğretimi konusundaki mevcut yaklaşımları ve anayasal ve yasal düzenlemeleri bu ortak çözüm arayışlarını güçleştirmektedir.

İçerik ile ilgili tüm hak ve sorumlulukları dinî cemaatlere bırakılmış, mezhep ve doktrin merkezli isteğe bağlı din dersi modeli ile her şeyi ile devlete ait olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi modeli arasında önemli fark vardır. Bu fark, İslâm Din dersi konusunda hiçbir tecrübesi ve hazırlığı bulunmayan Almanya'nın, Türkiye'yi modellemesi

ni engellemektedir. Ama Almanya, İslâm din dersleri konusunda Türkiye katkısı olmaksızın başarılı adımlar atamadığının da, kanaatime göre, farkındadır. Çünkü, seküler bir devlet olarak Almanya'nın İslâm din öğretimi konusunda teorik ve pratik katkı alabileceği tek uygulama Türkiye'dedir.

Bu yazıda, bütün bunlar göz önüne alınarak, Türkiye ve Almanya'daki Din (İslâm) öğretimi alanındaki gelişmeler;

○ Günümüz Türkiye'sinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin amaçları, muhtevaları ve metodları;

- Din derslerinde diğer dinlerin yeri;
- Almanya'da okutulacak bir İslâm din dersinin amaçları, muhtevaları ve metodları;
- Çeşitli İslâm anlayış ve yorumlarının din öğretimine alınması ve
- Din dersi öğretmenlerinin nitelikleri çerçevesinde ele alınacaktır.

1. Günümüz Türkiye'sinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin Amaçları, Muhtevaları ve Metodları

Türkiye'de, son yıllarda din öğretimi alanında çok hızlı bilimsel gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler program geliştirme alanından başlayarak, öğretme ve öğrenme süreçlerine ve öğretmen yetiştirme alanına kadar olumlu etkilerini göstermiştir. Bu yazı çerçevesinde bu gelişmelerin hepsini ortaya koymak mümkün değildir. Bu nedenle burada, Türkiye'de din öğretimi alanındaki yeni gelişmeler, 2000 yılında yürürlüğe giren İlköğretim Din

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Kültürü ve Ahlâk Bilgisi programlarından hareketle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Almanya'daki İslâm din dersi tartışmalarının, şu aşamada daha çok ilköğretim seviyesi çerçevesinde sürdüğünü göz önüne alırsak, böyle bir sınırlandırmanın mantığı daha iyi anlaşılacaktır.

Önce programın bilimsel arka planını, hazırlanış sürecindeki temel mantık örgülerini, ilkelerini ve programın genel amaçlarını ortaya koymak yerinde olur.

a. Bilimsel arka plan

Program, 18 kişiden oluşan bir Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Üyelerden beşi Din Eğitimi Bilimcisi'dir. Bunların yanında, bir mezhepler tarihi, bir kelam, bir İslâm hukuku, üç tefsir, iki İslâm tarihi, bir dinler tarihi alanlarından olmak üzere dokuz bilim insanı komisyonda yer almıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Program dairesinden iki program geliştirme uzmanı ve iki alan öğretmeni komisyon çalışmalarına sürekli katılmışlardır. Ayrıca, İlahiyat Fakültelerinin konu ile ilgili görüş ve teklifleri de alınmıştır. Özellikle de, programın geliştirilmesine yardımcı olacak bilimsel araştırmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri başta olmak üzere, fakültelerden istenmiş ve incelenmiştir. Buradan hareketle, programın arkasındaki bilimsel birikimin sadece katılan bilim adamı ve uzmanların bilgileri ile sınırlı olmadığını, aksine, Türkiye'nin bu konudaki birikiminin önemli bir kısmını yansıttığını ifade edebiliriz.

Programla ilgili hemen her konu katılımcıların temsil ettikleri bilim alanları arasında karşılıklı eleştirel süzgeçlerden geçirilmiştir. Bu da tek bireylerin ortaya koyamayacakları yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Programın bilimsel arka planında yer alan ve zikredilmesi gereken bir diğer önemli husus ise şudur: Program geliştirme süreci boyunca, her zaman bilimsel yaklaşım ön-

planda tutulmuştur. Özellikle din bilgilerinde Kur'an merkezli bir yaklaşım esas alınmıştır. Diğer dinlere ilişkin konularda ise, ilgili dinlerle ilgili bilimsel veriler aranmıştır. Böylece batıl ve hurafe bilgilerden uzak durulmaya çalışılmıştır.

Program geliştirme ve gelişim ve öğrenme psikolojisine ait bilimsel bilgiler de her zaman göz önünde bulundurulmuştur.

b. Programın hazırlanışında temel mantık örgü ve ilkeleri

Programın modeli ve türü

Din öğretimi alanında farklı program modelleri vardır. Bu modeller de yine farklı program türlerine ve yaklaşımlarına göre geliştirilirler.

Din öğretimi program modelleri arasında şunları sayabiliriz:

Mezheplere Göre Din Dersi Modeli, Mezhepler-Üstü Din Dersi Modeli, Mezhepler Arası Din Dersi Modeli, Dinler Arası Din Dersi Modeli.

Bunlar ana modellerdir. Bir de mevcut modellerin yetersizliklerini gidermek için üretilmeye çalışılan; Mezhep merkezli dinler arası açılımlı din dersi modeli, Mezhepler-üstü dinler arası açılımlı din dersi modeli, Fenomenolojik din dersi modeli gibi modeller de bulunmaktadır.

Bu modellerin benimsenmesinde, başta yönetim biçimleri olmak üzere, din-devlet ilişkilerinde benimsenen yaklaşımlar, anayasal ve yasal düzenlemeler, dinin örgütsel yapıları vb. bir çok unsur rol oynamaktadır.

Türkiye'de Mezhepler üstü-dinler arası açılımlı bir din dersi modelinden söz edilebilir. Gerçi, resmî olarak böyle bir nitelendirme yoktur. Ama, programın hazırlanış süreci, içeriği, hedefleri böyle bir nitelendirmeyi mümkün kılmaktadır.

İlköğretim DKAB Dersi öğretim programları, program anlayışı bakımından ise bir çerçeve program-

dır. Ancak esneklik boyutu da ağırlıklıdır. Bunun anlamı şudur: Yeni programla Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi için bir çerçeve çizilmiştir. Ancak, bu çerçeve içerisinde esneklik payı her zaman mevcuttur. Programın böyle hazırlanmasının arkasında şu gerçeklik yatmaktadır: Türkiye büyük bir devlettir. Doğu-sundan Batısına, Güneyinden Kuzeyine bir çok yaşayış ve anlayış zenginlikleri bulunmaktadır. Bu zenginlikler, aynı konularda farklı öğrenme ihtiyaçlarını getirebilmektedir. En azından bu ihtiyaçların aciliyeti ve yoğunluğu farklılaşabilmektedir. İşte esnek program anlayışı, bu farklılaşmalara göre öğretim yapılabilmesine imkan tanıyacaktır. Programın çerçeve niteliği ise, farklılıklara takılıp kalarak işin özünden sapmayı önlemeye yöneliktir.

Programın hazırlanmasında konu merkezli yaklaşımdan mümkün olduğunca uzak durulmuştur. Bunun yerine öğrenciyi, toplumu, kültürü ve evrenseli nazan dikkate alan sorun ve hedef merkezli bir yaklaşım benimsenmiştir. Genelde din, özelden ise İslâm dini ve ahlâk bu merkezî yaklaşım çerçevesinde göz önünde bulundurulmuştur. Türk Milli Eğitimin genel amaçları ile ilköğretim okullarının amaçları ise duruma göre yönlendirici, sınırlayıcı veya bütünüyleci olarak işlev görmüştür.

Bütün bunları daha açık hale getirebilmek için aşağıdaki açıklamalar yapılabilir:

Bir ünite ve bu ünitenin konuları tespit edilirken, eğer öğrencinin ihtiyacından hareket edilmişse, öğrencinin; gelişim düzeyi, içinde yaşadığı toplum ve kültür, varsa evrensel boyut, din, İslâm dini ve ahlâk boyutları birer süzgeç görevi görmüşlerdir.

Eğer toplumsal bir ihtiyaç veya sordandan hareket edilmişse, bu kez de, öğrencinin seviyesi, içinde yaşadığı toplum ve kültür, varsa evrensel

boyut, din, İslâm dini ve ahlâk süzgeç görevi görmüşlerdir.

Benzer süreçler her bir çıkış noktası için söz konusudur. Burada dikkatlerden kaçmaması gereken önemli bir nokta şudur: Sorun, hedef veya konu hangi çıkış noktasından gelirse gelsin, mutlaka din ve ahlâk süzgecinden geçirilmiştir. Bunun amacı ise, din ve ahlâk bilgi, duygu ve becerilerinin katkıda bulunabileceği konu ve hedeflerin programa alınması, din ve ahlâkın katkısının bulunmayacağı konu ve hedeflerin alınmamasıdır.

Doğrudan din ve ahlâk alanından alınan konu ve hedefler ise, mutlaka öğrenci, toplum, kültür, evrensel, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve ilköğretimin amaçları süzgecinden geçirilerek alınıp şekillendirilmiş ve ona göre yerleştirilmiştir. Bütün bu süreçleri şekiller ile aşağıdaki şekilde gösterebiliriz:

SORUN, HEDEF VEYA KONU KAYNAĞI ÖĞRENCİ SÜZGEÇLER

ÖĞRENCİ: Öğrencinin ihtiyacı var mıdır? Öğrencinin seviyesine uygun mudur veya hangi sınıfta uygundur?

TOPLUM: Toplumsal ihtiyaç var mıdır? Varsa boyutları nelerdir? Toplum nasıl tepki gösterir? Toplumsal tepki doğru bilgiyle nasıl aşılır?

EVRENSEL: Konunun evrensel bir boyutu var mıdır? Varsa hangi boyutlarda ele alınmalıdır? Diğer din ve ahlâk anlayışları ile ilişkilendirilmesi gerekir mi?

DİN VE AHLÂK: Din ve ahlâk ile ilişkisi var mıdır? Hangi dini ve ahlâki doğru bilgilerle desteklenebilir? Hurafe ve Batıl inançlarla ilgisi varsa nasıl düzeltilebilir?

MİLLÎ EĞİTİMİN TEMEL AMAÇLARI VE İLKÖĞRETİMİN AMAÇLARI

Millî eğitimin temel amaçlarına ulaşmada hangi desteği sağlar?

İlköğretimin amaçlarına ulaşmada hangi desteği sağlar?

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN TEMEL İLKELERİ LAİKLİK VE DİN VE

VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Laiklik ve Din ve Vicdan özgürlüğünü destekleyecek konular var mıdır?

Konunun laiklik ile din ve vicdan özgürlüğünü destekleyen boyutları var mıdır?

Bütün bu mantık örgüsünden çıkan temel ilkeler programda gruplandırılmış olarak şu şekilde belirginleşmiştir:

Birinci grupta yer alan ilkelerde; Demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye'de bireylerde bulunması gereken çağdaş eğitimsel özellikler yer almaktadır.

Bunlar genel hatlarıyla; Eğitimsel süreçlerde aktif olarak yer alan, bu süreçlerde kazanılan yeterlilikleri yaşamına taşıyabilen, Bilimsel verileri dikkate alan, "Öğrenmeyi öğrenme" yeterliğini kazanan ve yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık hâline getiren, araştıran, soran, sorgulayan, demokrasiyi özümsemiş hoşgörülü bireyler yetiştirilmesidir.

İkinci grupta yer alan ilkeler; ilköğretim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin bilimsel hedefleri ve içeriğiyle ilgilidir.

Bunlar genel hatlarıyla; Dinin, insan yaşamına anlam kazandırması, insanın insanca yaşamasına yardımcı olması, insanların birbirlerini anlayabilmeleri için gerekli olan temel iletişim kodlarını bünyesinde taşıyan, Allah-insan ilişkilerini düzenleyen bir olgu olduğu, dinin evrensel baş köşesinin yaratılmasında ve hoşgörü ortamının oluşturulmasında katkıda bulunabileceği bilgisinin kazandırılması, inancın akılla bütünleştirilmesi ve insanların kendi din, örf ve âdetlerini olduğu kadar, diğer milletlerin din, örf ve âdetlerini de saygı ve hoşgörü çerçevesinde değerlendirebilmesi vb. dir.

Üçüncü grupta yer alan ilkeler; ilköğretim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin programlarının geliştirilmesi, ders kitap-

larının yazılması, eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve öğretimin gerçekleştirilmesiyle ilgili tüm süreçlerde uyulması gereken esaslarla ilgilidir.

Bunlar genel hatlarıyla;

Programların, ders kitaplarının ve alanda yapılacak tüm etkinliklerin işlevsel olması, toplumdaki bir ihtiyaca cevap vermesi, bir sorunun çözümüne yardımcı olması, her şeye karşı sevgi ile olumlu yaklaşım bilincinin verilmesi, hoşgörülü olunması, birey bilincinin ön plana çıkarılması, akılcı ve eleştirel yaklaşım sergilenmesi, insanın evrenden kopuk bir varlık olmadığına ön planda tutulması, dinin "hukukun üstünlüğü" esas aldığına ortaya konması, mezheplerin ayrımcılık değil, çağlara ve ortama göre, dinin anlaşılma biçimlerini ortaya koyan bir zenginlik olduğunun vurgulanması vb. dir.

Eğitim aktivitelerinin işlevsel olması, toplumdaki bir ihtiyaca cevap vermesi ve yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunabilmesi için, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi programında yer alması gereken üniteler yaşamla ilişkilendirilerek belirlenmiştir.

Bu belirlemelerde genel hatlarıyla; Büyüklere duyulan saygı ile küçüklere duyulan sevginin davranışa dönüştürülmesi, yerelliklerin zaman zaman dinin evrensel boyutlarının önüne geçebileceğine karşı duyarlı olunması, din alanında yetkin olan ile olmayanın ayrılabilmesi, ibadetlerin davranışları geliştirmedeki gücünün fark edilmesi,

Mitik eğilimlerin olumlu yönde kanalize edilmesi, mezheplerin, dinin anlaşılma biçimleri olarak değerlendirilmesi, dinin hükümlerinin çağlara göre yorumlanarak evrenselliğinin fark edilmesi, kader kavramının yanlış yorumlanarak sorumluluktan kaçınılamayacağına bilinmesi,

Dini konularda "akılcı yöntemin" kul-

lanılarak gerçeğin keşfedilmesi ve zihinde oluşabilecek sorulara karşı bireyin kendi sağlıklı yorumunu geliştirebilmesi,

Tanrı ile iletişim kurmada yapay engellerin aşılması, dinin sevgi ve hoşgörü boyutunun görülmesi,

Çevre, doğal denge ve temizlik bilincine ulaşılması, birey bilincinin geliştirilerek toplumsallığa ve toplumsal duyarlılığa ulaşılması vb. hususlar dikkate alınmıştır.

Ayrıca, kültürler arası etkileşimin hızlandığı günümüzde, barış kültürünün geliştirilmesi ve hoşgörü ortamının oluşturulabilmesi için diğer dinler hakkında da bilgi sahibi olunması gerekli hâle gelmiştir.

Bu nedenle programlarda genel hatlarıyla;

Bütün dinlerin esas amacının iyi insan yetiştirmek olduğu, Yahudilik, Hristiyanlık, Hinduizm ve Budizm'in tarihî gelişimleri ile temel özelliklerinin ve öğretilerinin içeriği, İslâm'ın Yahudilik ve Hristiyanlık karşısındaki konumunun objektif ölçütler içinde değerlendirilmesi hususlarına da yer verilmiştir.

Bütün bu ilkelere hareketle programın hazırlanmasında şu hususlar hedeflenmiştir:

a. İnsanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dinin, doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıda bulunulması,

b. Evrensel boyutta insanlar, toplumlar ve milletler arası ilişkilerde, dinin önemli bir etken olduğu, bu ilişkilerin olumlu yönde gelişebilmesi için bireylerin bilimsel yöntemle verilecek din öğretimine ihtiyaç duydukları,

c. İslâm dininin; kültürümüz, dilimiz, sanatımız, örf ve âdetlerimiz üzerindeki etkisi gerçeği dikkate alınarak İslâm dininin ve bundan kaynaklanan ahlâk anlayışı ile örf ve âdetlerin tanıtılmasına ve öğretilmesine ağırlık verilmesi,

d. Öğrencilerin inanç ve kültür dün-

yalarna genişlik kazandırmak ve başka dinden olanlara karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı davranışlarda bulunmalarını sağlamak amacıyla diğer dinler hakkında genel bilgilerin verilmesi,

e. Sağlıklı bir din ve ahlâk öğretimiyle öğrencilerin, Millî Eğitimin Genel Amaçları arasında ifadesini bulan millî, ahlâkî, insanî ve kültürel değerleri benimsemeleri, beden, zihin, ahlâk, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmeleri, böylece kültürel yabancılaşmanın önlenmesi gibi hususlar hedeflenmiştir.

GENEL AMAÇLAR

Bu program öğrencilerin, din ve ahlâk hakkında doğru, bilimsel, duyuşsal ve becerisel öğrenmeler yoluyla;

Bireysel açıdan

1. Temel dinî ve ahlâkî sorularına cevap verebilmelerini,
2. İnanma ve yaşama özgürlüklerinin bilincine varabilmelerini,
3. Dinî inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarna kapılmaksızın gerçekleştirebilmelerini,
4. Dinin sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğunu kavrayabilmelerini,
5. Dinî kavramları doğru anlayabilmelerini,
6. Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt edebilmelerini,
7. İslâm dinini ve diğer dinleri ana kaynaklarına dayalı olarak tanımlama gerektiğini kavrayabilmelerini,
8. Dinin emirleriyle örf ve âdetlere dayalı olan davranışları ayırt edebilmelerini,
9. İslâmın iman, ibadet ve ahlâk esaslarını tanıyabilmelerini,
10. İslâm dininin akıl ve bilimle çatışmadığını, din ve bilimin birbirinin alternatifini olmadığını kavrayabilmelerini,

11. Akıl, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu; dinin akıl kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini kavrayabilmelerini,

12. Kendi dini ile mutlu ve barışık olabilmelerini,

Toplumsal açıdan

13. Toplumla yaşanan dinî ve ahlâkî davranışları tanıyabilmelerini,

14. Toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların dinin özü ile ilgili olmayıp sosyal bir olgu olduğunu tanıyabilmelerini,

15. Başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşabilmelerini,

16. Toplum içerisindeki sağlıksız dinî oluşumları ayırt edebilmelerini,

17. Fizikî ve toplumsal çevreyi koruma bilincine ulaşabilmelerini,

Ahlâkî açıdan

18. Ahlâkî değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olabilmelerini,

19. Öğrenilen ahlâkî değerleri içselleştirebilmelerini,

20. İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisini fark edebilmelerini,

Kültürel açıdan

21. Dinin, kültürü oluşturan unsurlardan biri olduğunu kavrayabilmelerini,

22. Dinin, diğer kültür unsurları üzerindeki etkilerini fark edebilmelerini,

23. Doğru dinî bilgiler yardımıyla nesiller arası anlayış farklılıklarına sağlıklı bir şekilde yaklaşabilmelerini,

Evrensel açıdan

24. Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmasını,

25. Diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak, bağlılarına hoşgörüyle yaklaşabilmelerini,

26. Çağdaş, evrensel insanî değerlerin İslâm'ın özü ile örtüştüğünü fark etmelerini

amaçlamaktadır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Öğretme ve Öğrenme Yaklaşım ve Yöntemleri

DKAB dersinde, din öğretimi özel öğretim yöntemleri alanındaki birikimin yansıtılmasına önem verilmektedir. Din öğretimi özel öğretim yöntemleri yaklaşık yirmi yıldır bir öğretim ve araştırma alanı olarak disiplinler arasındaki yerini almış bulunmaktadır. Programlar geliştirilirken, bu birikim; öğrenme ve öğretme süreçleri ilkeleri ile uygulama ilkeleri arasına yerleştirilmiştir. Yöntem konusundaki asıl gelişmeler ise, ilahiyat fakültelerinin DKAB öğretmeni yetiştirme programlarında öğretilmektedir.

Program geliştirilirken, din derslerinde ne öğretildiği kadar nasıl öğretildiğinin de önemli olduğu unutulmamıştır. Dinin, insan davranışları üzerindeki başatlığı bilinmektedir. Bu başatlık, dinî bilgi, tutum ve davranışların durumuna göre olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Katı, taassup derecesine varan dogmatik bilgi ve davranışlar olumsuz etkiler gösterirler. Dinî bilgi, tutum ve davranışların nasıl geliştiği ile nasıl öğrenildikleri arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Yorumusuz, hayattan kopuk, ezber ve baskı ile öğretilmiş dinî davranışlar sıkça olumsuz sonuçlara götürebilmektedir. Bunun için programda öğrenci merkezli, gerçek hayata dayanan öğretim ve öğrenme süreçlerine özen gösterilmiştir. Programa yöntemler ile ilgili girilmiş ilkeleri şöyle örneklebiliriz:

Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Uygulanması Gereken İlkeler arasında yer alanlar:

6. Yeri geldikçe işlenen konular ile öğrencilerin diğer derslerde kazandıkları bilgiler arasında bağlantı kurulacaktır.

7. Konular, sınıf seviyelerine göre, öğrencilerin genel kültür ve pedagojik gelişmeleri göz önünde bu-

lundurulmak suretiyle, onların kültür düzeylerini aşmadan sevdirici-ilişki-bilgi dengesi gözetilerek işlenecektir.

12. Konuların işlenmesinde öğrencinin bilişsel ve duyuşsal özgeçmiş ile ilişki kurulmaya çalışılacak, örnekler günlük hayattan seçilerek verilecektir.

Uygulama İle İlgili Açıklamalar arasında yer alanlar:

2. Öğretmenin rolü, olabildiğince, eğitim ortamını düzenleyen, öğrencileri organize eden bir işlev üstlenerek öğrencilerin kendi öğrenmelerini gerçekleştirmelerine fırsat sağlayan, onların keşfetme, düşünme, araştırma ve karar verme kabiliyetlerini geliştirecek şekilde olacaktır.

3. Okulun ve çevrenin özellikleri de dikkate alınarak sosyal, güncel olaylara göre kaynak kişiler sınıfa davet edilebileceği gibi yakın çevreye teknik inceleme ve çalışma gezileri yapılabilecektir.

6. Okulun, çevrenin özelliklerini ve çalışma takvimini dikkate alarak yıllık ders planında ünitelere ayrılacak süre ders öğretmeninince belirlenecektir.

7. Programın uygulanmasında klasik eğitim araçlarıyla birlikte olanaklar ölçüsünde elektronik iletişim araçlarından da yararlanılacaktır.

11. İnsanların toplum hâlinde yaşayan bir varlık olduğu bilincini kazandırmak amacıyla sevgi, saygı, hoşgörü duyguları içinde iş birliği yapmalarını sağlayacak yöntemler uygulanarak öğrencilerin, birbirlerinin görüş ve fikirlerine değer vermeleri, yardımlaşmaları, başarılarını takdir etmeleri, sevinç ve üzüntülerini paylaşmaları gerektiği duygusunu kazanmalarına özen gösterilecektir.

12. Konuları öğrencilere kavratmak için okul içindeki ve dışındaki çevreden faydalanılacak ve konuların yaşamdaki güncel olaylar ile ilgili kurulacaktır.

13. Ünite ve konuların işlenmesin-

de verilecek örnekler insan hakları, sevgi, hoşgörü; demokratik ve laik değerler, çağdaşlaşma, uygarlık gibi kabul edilmiş evrensel değerlere uygun seçilecektir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretim programları, Türk Milli Eğitiminin yetiştirmek istediği insan tipinin din ve ahlâk boyutunu desteklemek için yapılmıştır. Laik-Demokratik ülkelerde okul, bir dine mensupları yetiştirmek için din öğretimi yapmaz. Bunun için okullardaki din ve ahlâk öğretiminin amacı, öğrencileri bireysel, toplumsal, kültürel ve evrensel boyutlarda karşılaştıkları ve karşılaşacakları dinî ve ahlâkî gerçeklerle insanî ölçütleri içerisinde doğru, olumlu ve uygun şekilde başa çıkabilecek şekilde yetiştirmektir. Ancak bu başa çıkmanın şekli bireylerin vicdanlarına kalmıştır. Kimisi dindar olarak başa çıkmayı tercih ederken, kimisi dinsiz veya dine ilgisiz kalarak başa çıkmayı tercih edebilir. Okuldaki din ve ahlâk öğretimi açısından önemli olan, ne şekilde olursa olsun yapılan tercihin doğru öğrenmelere dayanmasını sağlamaktır. Dolayısıyla okuldaki din ve ahlâk öğretimi dindar olmak isteyenlere yeterli öğrenmeleri kazandırmak durumundadır. Buradaki esas amaç ise, bireylerin dinsel açıdan istismarının ve sömürülmesinin önüne geçmektir. Dindar olmak istemeyene veya dine ilgisiz kalana da din ile ilgili karşılaştıkları durumlarda insanî açıdan uygun ve doğru davranışları gösterebilecek öğrenmeleri kazandıracaktır. Buradaki amaç ise, din lehine veya aleyhine takılacak tavırlardan ortaya çıkabilecek çatışma ve huzursuzlukları engellemektir.

2. Din derslerinde diğer dinlerin yeri

Türkiye'deki DKAB dersi programlarında, diğer dinlerin öğretimine yer verilmiştir. Bu yer verişin iki şekilde

gerçekleştiği söylenebilir. Birincisi, doğrudan İslâm din dersi muhtevası olarak; ikincisi ise, diğer din olarak. Birincide, Kuran'da olduğu gibi, Yahudilik ve Hıristiyanlık, çok sayıda Peygamber ve kitap insanlığın Hz. Muhammed'e kadar gelen bir din süreci içinde öğretilenlerdir. Bu, öğretimin içeriği ve bakış açısı İslâm merkezlidir. İkincide ise, diğer dinler, kendi bilgilerine göre anlatılır. Bu ikisi ile de yetinilmeyip, karşılıklı ilişkileri olumlulaştırıcı hedef ve konular da üçüncü unsur olarak yer almak durumundadır. Bu üç unsurun ne kadar ve hangi amaçlarla yer alıp almayacağı dersin modeli ile yakından ilişkilidir. Eğer mezhep ve doktrin merkezli bir din dersi modeliniz varsa, daha çok sübjektif boyut ön plana çıkacaktır.

Türkiye'de mezhepler üstü ve diğer dinler açılımlı bir yaklaşımla geliştirilen yeni programlarda bu üç unsuru görmek mümkündür. Bununla ilgili unsurlar şöyledir:

Genel ilke olarak; 'Öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarına genişlik kazandırmak ve başka dinden olanlara karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı davranışlarda bulunmalarını sağlamak amacıyla diğer dinler hakkında genel bilgilerin verilmesi,' benimsenmiştir.

6. SINIF: ÜNİTE VI. KUTSAL KİTAPLARI TANIMALIM

Özel Hedefler:

1. Dört büyük kutsal kitabı ana hatlarıyla tanıyabilir.
2. Kutsal kitapların önemini örneklerle açıklar.

Konular:

- 1- Kutsal Kitap Ne Demektir?
- 2-Allah Niçin Vahiy Göndermiştir?
- 3-Dört Büyük Kutsal Kitap
- 3.1.Tevrat, 3.2.Zebur, 3.3.İncil, 3.4.Kur'an
- 4-Kutsal Kitaplara İman, İmanın Şartlarıdır
- 5-Kur'an'ın Dinî Hayatımızdaki Yeri ve Önemi

5.1.Dinimizi Öğrenmek İçin Kutsal Kitabımıza Başvuralım, 5.2.Davranışlarımızda Kutsal Kitabımızdaki Öğütleri Dikkate Alalım, 6- Kutsal Kitaplardan Öğütler

7. SINIF: ÜNİTE VII. DİNLERİ TANIMALIM

Özel Hedefler:

1. Dinin evrensel bir gerçeklik olduğunu açıklar.
2. Dinlerin çeşitliliğinin nedenlerini açıklar.
3. Günümüzde yaşayan İslâm, Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm ve Budizmin temel özelliklerini ve öğretilerini objektif olarak özetler.
4. Diğer dinlerden kültürümüze gelen inanç ve uygulamaların farkında olur.
5. Başkalarının inançlarına saygı duyar.

Konular:

1-Din Evrensel Bir Gerçekliktir, 2-Niçin Birden Çok Din Vardır?, 3-Günümüzde Yaşayan Büyük Dinleri Tanıyalım, 4.1.Yahudilik, 4.2.Hıristiyanlık, 4.3.İslâm, 4.4.Hinduizm ve Budizm, 5-Reinkarnasyon ve Ruh Göçü, 6-Noel ve Yılbaşı, 7-Misyonerlik, 8-Başkalarının İnançlarına Saygı Göstereyim

8. SINIF: ÜNİTE VII. DİNLERİN VE İSLÂMİN EVRENSEL ÖĞÜTLERİ

Özel Amaçlar:

1. Bütün dinlerdeki birbirine benzeyen temel ahlâkî kuralları örneklerle açıklar.
2. İnsan öldürmenin, hırsızlığın ve yalancı şahitliğin bütün dinlerde yasak olduğunu açıklar.

Konular:

1-Doğruluk, 2-Temizlik, 3-İyilik ve Yardımseverlik, 4-Büyüklere Saygı, Küçüklerle Sevgi Göstermek, 5-Hayvanlara İyi Davranmak, 6-Çevreyi Korumak, 7-Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınmak, 8-Başkalarına Zarar Vermemek, 8.1.Öldürmemek, 8.2.Çalmamak, 8.3.Yalancı Şahitlik Yapmamak

Almanya'daki İslâm din derslerinde de diğer dinler açılımının, o dinler

hakkındaki İslâmî bilgiyi, o dinler hakkındaki objektif bilgiyi ve bu iki bilgi ile birlikte, birlikte yaşamayı kolaylaştıracak, bilgi, tutum ve beceriyi kazandıracak şekilde vermesi beklenmelidir.

3. Almanya'da okutulacak bir İslâm Din Dersinin Amaçları, Muhtevaları ve Metodları;

Almanya okullarında okutulacak İslâm din derslerinin amaçları, muhtevaları ve metodları konusu ele alınma bakımından zor bir konudur. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Bazıları şöyle ortaya konulabilir:

○ Almanya Anayasası, din dersi konusunda belirli bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçeve, dersin türünün, amaçlarının, muhtevalarının nasıl olması gerektiği konusunda da etkisini gösterecektir/göstermektedir.

Bu ders, mezhep ve doktrin merkezli, amaç ve muhtevaları muhatap kabul edilen cemaatlere bırakılmış bir derstir. Gerçi devletin denetim ve gözetim hakkı vardır, ama bu hak mezhebin içermediği veya cemaatin istemediği konunun ve amacın konulmasını emretmez. Sadece, anayasaya ve kamu düzenine doğrudan saldıran amaç ve konuların çıkarılması istenebilir. Bu noktada bile bazı şüpheler vardır. Örneğin; Berlin'de İslâm Federasyonu 1998 yılında kazandığı mahkeme kararı ile Berlin okullarında İslâm Din Dersi okutma hakkı kazanmıştır. Bunun üzerine Berlin Okul Senatosuna programını sunmuştur. Sunulan program, üç kez reddedilmiştir. En önemli red kararı ise programda kadın erkek eşitliğinin ve kadın haklarının yer almaması ve az yer alması olmuştur. İslâm Federasyonu 2001 yılının son aylarında açtığı bir mahkeme ile senatonun bu engellemesini aşmıştır. Mahkeme, devletin bir dinî cemaatin neleri programa dahil etmesi gerektiğine karar veremeyeceğini belirtmiştir.

○ Almanya federal bir devlettir. Her

bir eyalet eğitim konusunda bağımsız bir devlet gibi hareket eder. Dolayısıyla, İslam din dersi konusunda her eyalet kendi çözümünü üretecektir.

Nitekim, Hamburg, Protestan Kilisesi sorumluluğunda herkes için din dersi adıyla dinler arası bir din dersi içine İslâm'ı da almaya çalışırken, NRW İslâmische Unterweisung adıyla Almanca bir İslâm Din Dersini devlet eliyle planlayıp sunma denemelerini 1999'da başlatmıştır. Bavyera Eyaleti'nde üç uygulama aynı anda yürütülmektedir: Türkçe İslâm din dersleri, Almanca deneme mahiyetli İslâm din dersleri ve Erlangen'de Cemaatle işbirliği içinde İslâm Din dersi.

○ İslâm Din dersi konusunda Almanya eyaletlerinin farklı tecrübeleri vardır. Bu tecrübeler de arayışlarda etkisini gösterecektir. Bu tecrübeleri, Anadilde ve Almanca İslâm Din Dersi tecrübeleri olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Anadilde İslâm dersleri, genel olarak, Almanya'daki müslümanların misafir olarak bulunduğu kabulü üzerine geliştirilmiştir. Bunun için de, derslerin planlanmasından yürütülmesine kadar doğrudan veya dolaylı, resmi ya da bilimsel gelinen ülke katkısı alınmıştır. Gelinek ülkenin din ve ahlak yaşam ve yorumlarına önemli yer verilmiştir. Mesela, Bavyera ve Baden Württemberg'de Türkiye'den görevli giden öğretmenler, Türkiye'de hazırlanmış program ve kitaplara göre Din

dersi okutmuşlardır. NRW'de ise, eyalet Eğitim Bakanlığınca Program ve kitaplar hazırlanmış, yine kendileri tarafından atanmış öğretmenlerce anadili dersi içinde okutulmuştur.

Almanca İslâm Din Dersleri ise 1999 yılından itibaren Kuzey Ren Westfalya'da uygulamaya, deneme mahiyetinde girmeye başlamıştır. 2001-2002'de Bavyera'da deneme mahiyetinde başlatılmıştır. Berlin'de ise bir İslâm Cemaati Almanca dersi uygulamasını 2001-2002 öğretim yılında başlatmıştır. Yine Bavyera'da Erlangen şehrinde Almanca İslâm Din Dersi deneme olarak 2002-2003 öğretim yılında okutulmaya başlamıştır.

Burada en önemli faktör, misafir işçi kavramının yerini göçmen vatandaş kavramına terk etmesidir. Almanya'nın kendisini göç kabul eden bir ülke olarak görmeye başlaması bunda etkili olmuştur. Artık, Almanya'da kendi dinini otantik olarak yaşayabilen bir vatandaş yetiştirme hedeflenmektedir; ülkesine döndüğünde kendi ülkesine dini-kültürel açıdan yabancılaşmamış misafirler yetiştirmek değil. **Bunun yanında, artık anahtar kavram sadece 'kendi dinini otantik olarak öğrenmek ve yaşamak' değildir; bunun yanına, aynı ağırlıkta değer taşıyan, 'içinde yaşadığı Batı Hıristiyan Kültürlü Alman Toplumu uyum sağlayan'** ifadesi de yerleşmiştir.

Almanya'daki İslâm Din Derslerinin

amaçlarının, muhtevalarının ve metotlarının nasıl olması gerektiği hususunda, Türkiye'deki dersin amaç, muhteva ve metotlarının önemli katkı sağlayabileceği ileri sürülebilir. Ama, burada Almanya okullarında konulacak dersin türü önemli rol oynayacaktır. Bu konuda kiliseler başta olmak üzere milli eğitim bakanlıkları ile dini cemaatler arasında uzlaşma arayışları kısa sürmeyecek gibidir. İslâm'da kilise benzeri bir yapılanma olmayışı, anayasanın öngördüğü muhatap bulma noktasında sıkıntı çıkarmaktadır. Her cemaatim diyene din dersi vermek Alman Devletinin kabul etmek istemediği bir durum olarak gözükmemektedir. Anayasanın öngördüğü dersin dışında bir İslâm din dersi ise, başta kiliseler olmak üzere bazı Müslüman cemaatler tarafından kabul edilmemektedir. Özellikle kiliseler, kendi dersleri konusunda da bir örnek olur ve ders üzerindeki hak ve yetkilerimizi kaybederiz endişesiyle İslâm din dersinin devlet tarafından planlanıp uygulanmasına şiddetle karşı çıkmaktadırlar. LER konusunda verdikleri mücadele bunun bir örneğidir.

Bundan sonra Almanya'da nasıl bir gelişme beklenmesi gerektiği konusunda, kesin olamamakla birlikte, Weimar Çağrısına bakabiliriz:

Nedir Weimar Çağrısı?

Weimar Çağrısı, Federal Almanya Kültür/Eğitim Bakanları Konseyi (KMK)'nin 13/14 Mart 2003 tarihlerinde Weimar'da İslâm Din Derslerini bilimsel ortamda tartışmaya açmak üzere düzenlediği uluslararası konferansın sonuç bildirgesidir. Çağrı altı kısımdan oluşmaktadır ve oldukça kapsamlıdır. İslâm Din dersleri açısından şu noktaları özetleyerek ön plana çıkarabiliriz:

Almanya'da Müslümanlar yaşamaktadır. Bu Müslümanlar farklı inanç yorumlarına ve buna uygun yaşam ideallerine sahiptirler. Çeşitli dernek vb. yapıları vardır. İslâm'da ruhanî-kilise bir benzeri yapı yoktur.

Almanya seküler, Hıristiyan kültürü ve aydınlanma üzerine kurulmuştur. Anayasal olarak Müslümanlar da eşit haklara sahiptir. Kimse onlardan dinlerini değiştirmelerini bekleyemez. Onlar da, haklı olarak, değiştirmek istemezler.

Uyum, ancak farklı kültür ve dinlere mensup insanların eşit olarak birlikte yaşayabildikleri ve eşit şekilde siyasî, toplumsal, ekonomik ve kültürel katılımları garanti edildiğinde gerçekleşir... Uyum, Müslümanlarla Müslüman olmayanların karşılıklı olarak birbirlerine katılmaları değil, aksine birbirlerini kabullenmeleridir. Bunun ön koşulu ise diyalog gücünün geliştirilmesidir. Bu nedenle İslâm din dersleri, öğrencilerin bu güçlerini desteklemelidir.

'Başta okullar olmak üzere, tüm eğitim ve öğretim merkezleri, dinler arası ve kültürler arası diyalogun öğrenilmesinde önemli merkezlerdir...'

Öğretmen yetiştirmede okulun bu görevi dikkate alınmalıdır.

'Diğer dinler ve kültürler hakkında olduğu gibi kendi dini ve kültürel değerleri konusunda bilgi sahibi olunmadan kültürler arası ve dinler arası diyalog olmaz. Bu nedenle dünya dinleri ve büyük kültürler hakkındaki bilgiler öğretim programlarının ve derslerin doğal bir parçasıdır.

Tüm Federal Eyaletler, Müslüman öğrencilerin din eğitimlerinin okulun görev alanında olduğu konusunda hemfikirlerdir.

Yasalara uygun cemaatsel yapılarma şarttır.

4. Almanya'da İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin Nitelikleri

Almanya okullarında ders verecek bir İslâm din dersi öğretmeni, bir nevi İslâm içi kültürler arası eğitimden geçirilmelidir. Sınıfında bulunan, çeşitli kültürlere mensup Müslüman çocukların, dinî-kültürel alt yapısını bilecek, gerektiğinde onların dinî kavramlarını anlayabilecek ve o kavramlarla açıklamalarda

bulunmasına yardım edecek bir kültürler arası eğitim ihtiyacı vardır.

Anadilde din dersi alabilmek çok önemlidir. Almanya'nın şartları, yani aynı okulda farklı ana dillere sahip çocukları ortak bir dilde buluşturma ihtiyacı, ki diğer politik gerekçelendirmelere katılamıyorum, Almanca İslâm din dersi, İslâm dinini öğretebilme açısından sıkıntılı, hatta tehlikelidir. Çünkü, insanlar kavramlarla düşünür. Almanca dini kavramlar tabii olarak Hıristiyanlık içeriklidir. Okulda ve toplumda yaşayarak Almanca öğrenmiş Müslüman çocuğunun öğrendiği dini kelime kavramlar Hıristiyan kelime ve kavramlardır. Dolayısıyla, İslâm Din Dersinin İslâm dini ile şekillenmiş kavramlarla öğretilmesi gerekir. Hatta bu kavramların her çocuğun kendi dilinde olması yararlıdır. İşte, program geliştirme, kitap yazma ve öğretmen yetiştirme aşamalarında bu göz önüne alınarak çalışmalar yapılmalıdır. Bir öğretmen, namaz, salat, Gebet vb. kelime ve kavramları gerektiğinde birlikte kullanarak öğretim yapabilmelidir.

Bunun yanında, öğretmenlerin, Temel İslâm Bilgileri yanında, farklı İslâm yorumları ile bunların günlük yaşamdaki yerini bilmesi, bunları anlayıp yorumlayabilmesi gerekir.

İçinde yaşanılan toplumdaki başlıca sorunları karşılayarak, çocukların karşılaşacakları dinler ve bunlarla ilişkiler hakkında da birikim sahibi olması beklenir.

İslâm Din Dersi öğretmenlerinin, öğretmenlik formasyonu eğitimi bakımından diğer alan öğretmenleriyle eşit olması gerekir. Almanya açısından düşünüldüğünde bu öğretmenlerin ikinci bir alanın öğretmeni olmalarına da gerek vardır. Bir cümleyle ifade etmek gerekirse; İslâm Din Dersi Öğretmeni, eğitimi, hakları ve sorumlulukları itibarıyla diğer öğretmenlerle eşit olmalıdır.

5. Çeşitli İslâm Anlayış ve Yorumlarının Din Öğretimine Alınması

Çeşitli İslâm Anlayış ve Yaşayışla

nın İslâm Din Derslerine konu yapıp yapılmayacağı, yapılacaksa hangi amaçla ve ne kadar yapılacağı, tamamıyla benimsenen din dersi modeline bağlıdır. Eğer mezhep ve doktrin merkezli olarak ve bir dinin ve mezhebinin inanırlarını yetiştirmeyi hedefleyen bir din dersi modeli benimsenmişse, ya her mezhebe ayrı din dersi verilir, ki Alman Anayasasının öngördüğü ders budur; ya da tüm mezheplerin birlikte öğretildiği mezhepler arası bir model benimsenir. Hannover bölgesinde denenen Ekümenik din dersi bunun örneğidir. Nitekim aynı eyaletteki Osnabrück Üniversitesi İslâm Din Dersi Öğretmeni yetiştirmek üzere açtığı programda, benzer bir İslâm din dersi modeli savunmakta ve bu dersin öğretmenini yetiştireceğini belirtmektedir. İslâm Kültürü gibi anamlara gelen Kuzey Ren Westfalya'daki Almanca Din Dersini eleştirmekte, ama ayrı ayrı her Müslüman cemaate ders ayırmanın imkansızlığından hareketle, Sünni Şii tüm Müslümanların kendilerini bulacakları bir dersten söz etmektedir.

Türkiye'nin din dersi modeli, daha önce de belirttiğim gibi, mezhepler üstü ve diğer dinler ağılımlıdır; ahlâk ile de birleştirilmiştir. Böyle bir din ve Ahlâk dersi, bildiğimiz kadıyla ilk kez Türkiye'de uygulanmıştır.. Son yıllarda Avrupa'da benzer arayışlar görülmektedir. Norveç'teki, Hıristiyanlık, Diğer Dinler ve Dünya Görüşleri dersi diğer bir denemedir.

İslâm'da, Hıristiyanlıkta olduğu gibi bir mezhep-din anlayışı yoktur. Bunun için, İslâm'ın temel kaynaklarına dayalı, mezhepler üstü bir din öğretimi okul için uygundur. Ancak bunu, diğer yorumları yok saymadan, bir nevi mezhepler arası şeklinde planlayıp uygulayabilmek önemlidir.

İşitme Engellilerde Din Eğitimi ve Öğretimi

İrfan Görkaş *

"Arkası dönükken işitme engelliye çağrını duyuramazsın." (Rum Suresi, 52)

Yazı başlığımız, "İşitme Engelliler" ile "Din Eğitimi ve Öğretimi"nden oluşmaktadır. Bu yazıda işitme engelliler ve eğitim tarihçesi üzerinde durulmayacak, çalıştığım okuldaki tecrübelerimden hareketle Din Eğitimi ve Öğretimiyle ilgili sorunlar belirlenmeye çalışılacaktır. Bu şekliyle yazımız, İşitme Engellilerde Din Eğitimi ve Öğretiminin nasıl yapılması gerektiğine bir giriş olacaktır.

İşitme Engelliler İletişim Yöntemleri

İşitme, insan varlığına ait özürlerden biridir. İşitme özrü ile ilgili yapılan tanımlara baktığımızda: "Kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getiremeyişiinden ortaya çıkan durum", "Bir bireyin işitme testinden aldığı sonuçlar, kabul edilen normal işitme eşiklerinden belirli derecede farklı olup, işitme kaybının derecesi, bireyin dil edinmesini ve eğitimini engelleyici derecede ise; işitme engelinin varlığından söz edilebileceği", başka bir tanımda "İşitme engeli, işitme duyarlılığının, kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevlerini yeterince yerine getiremeyişi hali", bir diğerinde "Bireyin yükseltme ya da yükseltmesiz; işitme yoluyla dile ait bilgileri toplama sürecinden yetersizliğe sahip olmasına, bu yetersizliğin eğitsel performansını önemli derecede etkilemesine yol açan ağır derecede işitme yetersizliği durumu" olarak tanımlanmaktadır. İşitme yetersizliği ise çocuğun eğitsel performansını önemli derecede etkileyen, kalıcı

olarak ya da düzensiz bir şekilde değişen ancak işitme probleminin olması durumudur. (Tanımlar için bak. Şenol, 2004/1, s.19)

Tanımlara baktığımızda işitme engeli, temelde "iletişimin sağlanamaması"ndan ortaya çıkan, dil gelişimini ve eğitimini, yani çevresiyle iletişimini etkileyen bir durum olarak görünmektedir. Yazı konumuzun eğitim-öğretim olması, iletişimi epistemolojik açıdan ele almamızı gerekli kılmaktadır. Epistemolojik açıdan iletişim olayında üç unsur vardır. İleten, iletilen ve ikisi arasında kurulan bağ, yani iletişimidir. İnsanın bu anlamda iletişimde kullandığı araçları, beş duyusu ve akıldır. Öyleyse engel, iletişim araçlarından birinin şu veya bu sebeple devreden çıkması; iletenin iletilenle kurduğu bağda, iletişim araçlarından birisini kullanamaması durumudur. İletişim araçlarından birini kullanamayan kimse, özürü kimsedir.

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlandığı, yani özürlerine uygun eğitim-öğretim ortamlarının hazırlandığı engellilerden birisi, hiç şüphesiz İşitme Engellilerdir. Özürlerine uygun eğitim-öğretim ortamlarının hazırlanması kadar işitme engellilerin eğitiminde önemli olan diğer bir unsur, eğitim ve öğretimde kullanılan "yöntemler"dir. Daha açık söylemek gerekirse engelliler için eğitim-öğretim ortamının hazırlanması kadar, bu ortamda kullanılacak yöntemler de önemlidir. Zira yöntem, bilgi ve bilginin aktarımı söz konusu olduğunda her zaman önemini korumaktadır. Uygun yöntem seçilmediği ve kullanılmadığı takdirde hazırlanan "uygun ortam"ın ve ortamın hazırlanması

için yapılan harcamaların boşa gitmesi söz konusudur. Özbay, 1958 yılından beri sağırılar eğitiminde "sözlü iletişim" yönteminin kullanılması mecburi hale gelmiştir, dese de işitme engellilerin eğitiminde kullanılan iletişim yöntemleri arasında "sözel", "işaret", "total" ve "iki-dil" yöntemi olmak üzere dört iletişim yöntemi belirtilir.

İşitme Engellilerin Nitelikleri ve Sorunları

Bir okul müdürü, duygulu yazısında işitme engellilerle ilgili iki nitelikten söz eder. Biri "konuşamamaları" ikincisi "duyamamaları"dır. Okul Müdürü, bu iki nitelikten dolayı toplumun onları, sağır, dilsiz hatta deli olarak nitelendirdiği görüşündedir. (Güner, 2004/1, s.2)

İşitme kaybı %100 olmayan, dolayısıyla konuşan bir işitme engelli öğrenciye göre işitme engellilerin, mesaj çekme veya yazı yazma, konuşan mı yoksa engelliyle mi olacağını bilemedikleri evlenme, borç alma borç verme, arkadaşlarının kendileri hakkında "kötü" demelerini temizleme, okulu bitirme ve mezun olma, aileyle iletişim kurma vb. sorunları var-

* Bolvadin İşitme Engelliler Meslek Lisesi Md.Yrd.

dir. Ayrıca onlar, hasta olduklarında doktorlara şikayetlerini anlatamamaktadırlar. Doktorlar, anlatılamayan şikayete göre "tahmini" ilaçlar yazmaktadır. Spordan yani futbol, voleybol, basketbol vb.den çok iyi anlamaktadırlar. Başlarına darbe aldıklarında beyinlerinin bozulduğunu söylemektedirler. Ama şakalaşırken bir arkadaşı vurduğunda hiç şikayetçi olmamakta, fazla kitap okumamakta ve yazmamaktadırlar. Öğrenmeye göre onlar, duymadığından anlamamaktadırlar ama meslek öğrenmeleri çok iyidir. Sert şakalar yaparlar, yapmayı severler. Öğrenci, arkadaşlarına aileleriyle telefon görüşmelerinde yardım eder. Mesajla anlaşmalarını, özellikle konuşanlarla anlaşmalarını sağlar. Yani tercümanlık eder. (Görkaş, 2005, s.2)

İşitme engellilerin içinden gelen iki tanığın söylediğini bir arada düşündüğümüzde onların, temel niteliği "işitmeme"dir. Diğer nitelikleri ve sorunları işitme engelinden kaynaklanan nitelikler ve sorunlar olarak görünmektedir. Yani sorun, iletişim zorluğudur. İletenle iletilen arasındaki bağın kurulamamasındadır. Okul ortamında bu bağ, öğrenci ve öğretmen arasındadır. Sözlü iletişim yönteminin tercih edildiği bir eğitim ortamında ise % 100 engelli bir öğrencinin iletileni anlaması ile iletenin "iletilenin, yani bilginin" algılandığını kontrol etmesi gerçekten büyük bir sorundur.

İŞİTME ENGELLİLERDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Bilindiği gibi Din eğitimi ve öğretimi, Anayasanın 24. maddesine göre örgün eğitimde zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Din eğitiminin verildiği ve verileceği en uygun yer, Atatürk'ün ifade ettiği gibi okuldur. Bu anlamda Kur'an Kursları dışta tutulduğunda, dinin hem eğitiminin hem öğretiminin yapıldığı okullar, orta eğitim sistemimizde İmam-Hatip Liseleridir. İmam-Hatip mesleği, dili iyi anlamayı ve iyi kullanmayı gerektiren

bir meslektir. Dolayısıyla işitme engellilerin, engelleri gereği bu mesleği edinmeleri düşünülemez ve hiç düşünülmemiştir. O halde Din eğitimi ve öğretimi aynı gerekçeden, özel eğitime verilmelidir, ama görebildiğimiz kadarıyla bu konu üzerinde bugüne kadar durulmamıştır.

İşitme Engellilerin eğitim tarihi, onların İlköğretim, Meslek Liseleri ve Yüksek Öğretim olmak üzere üç tür seviyede eğitim aldıklarını göstermektedir. Ama din eğitimi ve öğretimi "kültür" ve "ahlak" anlamında İlköğretim Okullarında 2 ders saati ve İşitme Engelliler Ortaöğretim kurumları olan Meslek Liselerinde 1 ders saati olarak verilmektedir. Bu ders ortamında iletişim için tercih edilen yöntem de yukarıda geçtiği gibi "sözlü (oral)" yöntemidir.

Din Eğitimi-Öğretiminin İletişim Sorunları

Din Eğitimi ve Öğretiminin iletişimiyle ilgili sorunları iki kategoride ele almak mümkündür. Birincisi işitme engelliler özel eğitim ortamıyla ilgili sorunlar, ikincisi işitme engelliler ortamındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisinin iletişimiyle ilgili sorunlar.

İşitme Engelliler Özel Eğitim ortamıyla ilgili sorunlar, eğitim ortamının özel eğitime ne kadar uygun düzenlendiği ve işitme engellinin özel eğitim ortamında iletilecek olanlara ne kadar hazır olduğu ile ilgili sorunlardır. Bu sorunların birincisi, fiziki yapıyla ilgili sorunlardır ve eğitim sisteminin maddi imkanlarına bağlıdır. Fiziki yapıyla ilgili sorunların temelinde yer alan maddi imkanların karşılanması, diğer eğitim ortamlarının karşı karşıya bulunduğu, aşılması için bir sürecin gerektiği sorunlardır. Bu süreç içerisinde, sorunların halli için gerekli tedbirlerin bazı alınmıştır, alınmaya da devam etmektedir. Süreç içerisinde halledilecek sorunlara ve alınan tedbirlere, okul binaları, işitme grubu cihaz laboratuvarları, fen laboratuvarları, bilgisayar laboratuvarları, atölyeler, spor tesisleri, sınıf TV'leri,

CD veya DVD çalarları... örnek olarak sayılabilir. Bunlar, eğitim ortamının özel eğitime uygunluğunun şartlarıdır ve iletişimde kullanılacak yardımcı araçlardır.

Öğrenci açısından bakıldığında, iletişimde en önemli faktör öğrencinin "hazır bulunmuşluğu"dur. Her öğrenci eğitim ortamına bir takım bilgilerle hazır olarak gelir. İşte eğitimin ya da iletişimin başlayacağı nokta, bu noktadır. Daha açığı iletişimin temel şartı, öğrencinin iyi tanınmasıdır. İyi tanınacak öğrenci işitme engelli olduğuna göre öğretmenin işitme engelliyi tanıma yöntem ve tekniklerini bilen olması temel noktadır. Her birey eğitim ortamına geldiğinde bir anadili edinmiş olarak gelir. Öyleyse iletişimin temel şartı, öğretmenin bu anadili biliyor olmasıdır. Türk eğitim sisteminin temel ve resmi dili, Türkçedir. Dil, bireyin kendisini, düşüncesini, bilgisini sözlü ve yazılı ifade etme yani iletişim kurma aracıdır ama okul ortamına yeni gelen bir işitme engelli için anadilin farklı olduğunu söylememiz, her halde yanlış olmaz. Zira o, kendisini, duygularını, düşüncesini sözle ve yazıyla değil işaretlerle yapmaktadır. Öyleyse onun anadili ya da iletişimde kullanılacak temel, işaret dilidir. İlköğretimde eğitim, okuma yazma ile başlanıldığına göre okuma yazma, işaret dilinden yazıya ve okumaya gidilerek gerçekleştirilecek demektir.

Özel eğitimin işitme engelliler ortamındaki öğrenciyle ilgili sorunların ikincisi, onun gelişimiyle ilgilidir. Bu yönüyle o, akranlarıyla hem benzer hem farklı niteliklere sahiptir. Biyolojik gelişimi, onun akranlarıyla benzer yönüdür. Engeli sebebiyle sosyal, duygusal ve bilişsel yönü, akranlarından farklı olduğu nitelikleridir. Adı geçen yönlerinin gelişimi, ailesi, öğretmeni ve çevresiyle kurabildiği iletişimine bağlıdır. Bu iletişim ise her zaman kolay olmamaktadır.

İşitme Engellilerdeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin sorunlarıyla il-

gili, bilebildiğimiz kadarıyla, bugüne kadar bir şey söylenmiş değildir. O nedenle bizim burada söyleyeceğimize, bir yıllık deneyimimizle gözlemlediğimiz ve tespit ettiğimiz sorunlardır. İşitme engeli sebebiyle ortaya çıkan sorunlar, temelde ikiye ayrılabilir. Birincisi işitme engelinden kaynaklanan sorunlar, diğeri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işitme engeliye öğretilmesinden kaynaklanan sorunlardır. Birinci sorun, işitme engelinin düşünme ve ifade etme niteliğiyle ilgili sorunlar; ikincisi, din kültürü ve ahlak bilgisinin işitme engelinin düşünce ortamına aktarılmasıyla ilgili sorunlardır. Daha netleştiresek birincisi, iletişim kanallarından birinin tıkalı olmasıyla düşünüşte meydana gelen değişme ile ilgili sorunlar iken; ikincisi, iletişim kanalları açık olan düşünme ortamının gerekli olmasından kaynaklanan sorunlardır. Başka bir deyişle bu iki grup sorun, işitme engelinin düşünüş biçimi ile İslam'ın vaz edildiği düşünce ortamının ne kadar örtüştüğü ile ilgilidir. Düşünce ise yukarıda söz konusu edildiği gibi "dil"le görünür hale gelen olgudur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi açısından dil ise işitme engellilerde, ikili bir yapı arz etmektedir. İşaret dili ve Din dili.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi'nin İki Dili: İşaret ve Din Dili

İşaret Dili ve Mahiyeti

İşaret dili, işitme engellilerin iletişim araç ve yöntemini anlatmak üzere kullanılan bir terim. Basitçe tanımlamak gerekirse işaret dili, dört duyuya algılanan varlığın, mimiklerle desteklenen el işaretleriyle anlatılmasıdır, diyebiliriz. İşaret dilinin mahiyeti ise elle işaret edilerek görünür hale gelen düşüncenin gerisindeki anlamlar dünyasıdır. O nedenle işaret dilinde görünür hale gelen anlamlar dünyası, bir düşünüş tarzıdır. Teknik terimle "mantık"tır. Sesli düşünmenin karşılığı, işaret dilidir denirse; sessiz düşünmenin karşılığı, işitme engelinin mantığıdır, diyebiliriz.

Bilindiği gibi mantığın konusu, "mantıklı düşünme"dir. Bu sebeple mantık, "Doğru düşünme kurallarının bilgisi" diye tarif edilir. (Taylan, 1996, 12) Eğitim-öğretimde işitme engelliyle iletişim sorunları yaşadığına göre işitme engelli mantığının düşünme kuralları nelerdir, işitme engelliler mantığı ile engelsiz mantık kuralları arasında fark var mıdır, fark düşünme kurallarında mı yoksa ifade ediliş biçiminde mi söz konusu olmaktadır, benzeri soruların cevaplandırılmasına ihtiyaç vardır. Bu sorulara, işitme engelli eğitiminde bir yıllık deneyimi olan birisinin cevaplandırması mümkün değildir, ama Aristo, İbn Sina ve Kant'ın söyledikleri ışığında her bireyin, engelli olsun veya olmasın, düşünüş şekillerinin aynı olması gerektiğini, farkın ifade biçiminden kaynaklandığını söylememiz gerekir. O halde bir yıllık deneyime sahip birinin yapabileceği şey, Mantık disiplini açısından, yetişkinler için bir kılavuz olarak hazırlanan Bakanlık'ın İşaret Dili çalışmasına bakarak bazı şeyler söylemek ve konuya giriş yapmaktan ibarettir.

İşaret Dili Mantığında Kavramlar ve Önermeler

Mantık her şeyden önce akıl yürütme, ispatlama bilimidir, denilebilir. Akıl yürütme (istidlal) ve ispatlama ise kısaca "düşünme biçimi"dir. İkinci olarak Mantık, kavramlar, terimler ve önermelerle uğraşan bir disiplindir. (Taylan, 1996, s.13) Konumuz gereği biz, ikinci tanımda verdiğimiz yönüyle işaret dili mantığından söz edeceğiz.

Kavram, bir objenin zihindeki tasavvurudur. Buna fikir (ide) de diyebiliriz. Kavramda objenin tasdik ve inkarı yoktur. Kavram dille ifade edilirse terim adını alır. (Öner, 1982, s.16) Tanıma göre işitme engelli mantığındaki fark, objenin sesle ilgili yönünün zihinde açık seçik tasavvur edilememesinde ve "terim"dedir. Terim, objenin el işaretleriyle anlatımıdır. Kavram ise terimin işitme engelli zihnindeki

anlamıdır.

Kavramlar, Mantık disiplininde tek tek ve birbiriyle ilişkileri açısından ele alınmaktadır. İşitme engelliler arasında ortak bir dilin sağlanamamış ve geliştirilememiş olmasıyla ilgili itirazlar bizi, kavramları ancak tek tek ele alma imkanına götürmektedir. İşitme engelli hiç şüphesiz tekil ve tikel kavramları bilmektedir. Ankara, Afyon, Denizli, şehirlerinin işareti vardır. Bazısı, yansı, azı, hepsi gibi tikelleri işaretleyebilmektedir. Bakanlık'ın İşaret Dili çalışmasına baktığımızda işitme engelinin, tümel kavramları da bildiğini varsayabiliriz. Zira onlar, memleket/ülke/şehir veya köyü bilmekte, işaretlerle anlatılmaktadır. Ama deneyimime dayanarak tümel bilgilerinin, tekil ve tikel bilgileri kadar geniş ve gelişmiş olmadığını söylemeliyim.

Bir nesneye, bir varlığa delalet eden somut kavramı, işitme engelli bilmektedir ama soyut kavramları bildiğini söylemek zordur. Zira zorluk, kavramın bir oluş tarzı ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Sözelimi işitme engelli "beyaz" bir nesneden hareketle bilmesine ve ifade etmesine rağmen "beyazlık", "insanlık" gibi oluş ifade eden soyut kavramı anlamakta ve ifade etmekte zorlanmaktadır. İşitme engelliler, bir gruba delalet eden ama fertte gerçekleşen disrütif kavramları bilmektedirler. Sözelimi, asker, işçi, hizmetli, öğretmen kavramlarını rahatlıkla bilir ve işaretlerken, fertler grubunda gerçekleşen kolektif kavramları her zaman anlamadıkları söylenemez. Sözelimi ordu, meclis, gibi kolektif kavramları anlamakta ve ifade etmekte zorluk çekmektedirler.

Önerme iki veya ikiden fazla terimle yapılan bir sözdür. Öyle bir sözdür ki doğru ve yanlış olması gerekir, diye tanımlanır. (Öner, 1982, s.45) İşitme engellilerin kavram dünyasına baktığımızda onların "doğru" ve "yanlış" kavramlarını bildiklerini, terim olarak ifade ettiklerini görüyoruz. İşitme engellilerle ilgili eğitim-öğretimin te-

mel hareket noktası, onların bu bilgisidir. Ancak önerme bir hükümdür, bir yargıdır aynı zamanda. Yargı ise zihnin bir işlemidir. Bu işlem ifade edildiğinde önerme adını alır. Teknik terimle söylersek bir önermede bir yüklenen, bir yüklenilen ve bir de ikisi arasındaki ilişkiyi sağlayan bağ vardır. "Hava, açıktır" önermesinde "hava" yüklenen, "açık" yüklenilendir. İkisi arasındaki bağ ise "dır" ekidir. İşitme engelli mantığında bu önerme "Hava açık" şeklinde ifade edilmekte, "dır" eki işaretlenmemekte, ikisi arasındaki bağ iletilen zihinde gerçekleşmektedir.

Önermeyi oluşturan terimlerin ek almamış kök terimlerden oluşması durumlarında işitme engelli mantığında herhangi bir sorun olmamaktadır. Ek almış terimlerle kurulan önermelerin anlaşılması ya da iletişimde doğruluğu veya yanlışlığına hükmedilmesi o kadar kolay olmamaktadır. Sözelimi "Ahmet akıllıdır", "Yağmur yağarsa sokaklar ıslanır" önermeleri, ifade etme (işaretlemesi) ve anlaşılabilirlik açısından zorluklar içermektedir. Örneklerimizde yer alan "akıllı" terimi, "akıl" terimi ile "yağmur" ile "yağmak" terimi, "sokak" ile "sokaklar" terimi ve bizatihi "ıslak" ya da "ıslanır" terimi ya aynı işaretlenmekte veya işaretlenmemektedir. Bu zorluk, önermelerin somuttan soyuta gitme, kökten ekle yeni terime dönüşme oranında artmaktadır. Ayrıca "eğer", "sa" gibi somut karşılığı olmayan eklerin önermedeki fonksiyonlarının anlaşılması başka bir zorluk içermektedir. Aynı şekilde niteleyen kavramlar, nitelenen kavramlarda anlam değişikliğine yol açtığı sürece zorluğu içersinde barındırmaktadır. İsimlerle ve eylemlerle nitelenen kavramlar ile mecaz kullanımları bu tür zorluklar içeren terimlerdir.

İşitme engelliler "önceşimdi-sonra", "dün-bugün-yarın" kavramlarını bilmelerine ve işaretlemelerine karşılık "eylem-fil"le ilgili özellikle yazı dilindeki "zaman"ı anlamakta ve anlatmakta

zorlanmaktadır. Örneklememiz gerekirse, "di/dı/du/dü; yor; ecek/acak" eklerini kullanma ve anlamada zorlanmaktadır. Bu zorluk, onların Türkçe yazma ve yazılanı anlama yeteneklerinin geliştirilemediğinin göstergesidir.

Önermelerin olumlu veya olumsuz oluşları, işitme engellilerin mantığında sorun oluşturmadığını söyleyebiliriz. Olumu-Olumsuzluk anlamında işitme engelliler mantığında kullanılan terimler, "var-yok", "olur-olmaz", "evet-hayır" gibi kavramlardır. İletişimde işitme engelliler, adı geçen ikili kavramlardan birisiyle olumlu veya olumsuzluğu işaretlemektedirler.

Din Kültürü ve Ahlak

Bilgisinin Dili

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanı, konusu gereği hem somut hem soyut düşünmeyi gerektiren bir alandır. Diğer bilim dallarının olduğu gibi onun da kendine has bir dili vardır. Bu dili, din dili olarak adlandırmak sanırım yanlış olmayacaktır.

İşaret diliyle ilgili anlattıklarımız, işitme engellinin soyut düşünmeyi gerektiren becerilerde daha başarısız olduğunu göstermektedir. Onun soyut düşünme becerisinin az gelişmiş olması, dinin soyut alanını, metafiziği anlamada, başarısız olması sonucunu getireceği açıktır. Öyleyse başarısızlığın azaltılması ve telafisi için soyut alanla ilgili görsel malzemenin çoğaltılması ve çeşitlenmesine ihtiyaç vardır. Bir yıllık gözlemlerimizle, işitme engellilerin, izlediği Batı filmlerinin çeşitliliği ve çokluluğunun tesiriyle, metafizik alanla ilgili olarak Hıristiyanlığa ait, insan bedenine musallat olan, insan bedenine giren "şeytan" anlayışını edindiklerini, "şeytan"ı filmlerde ifade edilen görüntülerle işaretlediklerini biliyoruz. Bu anlamda son zamanlarda TVlerde gösterilen din tarihi ve kültürü ile ilgili, az anlatımlı çok aksiyonlu Çizgi Filmlerin Din Kültürüne ait metafizik alanın anlaşılması, kavramlarının geliştirilmesine katkıda bulunacağı açıktır. Ancak on-

ların, çoğaltılarak işitme engellilerin istifadesine sunulması gerekmektedir.

İşaret Dilindeki Dinî

Kavramların Azlığı

Bakanlığın işaret diliyle ilgili yaptığı çalışma, 1983'te başlamış, 1995'te 2000 kelime, deyim ve örnek cümlelerle meyvesini vermiştir. Adı geçen çalışmayı basit bir taramaya tabi tuttuğumuzda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanıyla ilişkilendirilebilecek terimlerin şunlar olduğunu görüyoruz. Allah, peygamber/hoca/imam, melek, Müslüman, oruç, ruh, şeytan, sahur, emanet, muska, nikah, ezberlemek, cenaze, cünüp, küs/dargin, din, dilenci, faiz, dua, hacı, Hıristiyan, hırsız, kader, kurban/et, Kur'an, cennet, cehennem, zengin, fakir, kötü/fena, cahil, cimri, cömert, iyi, güzel, maşallah, hayırlı olsun, afiyet olsun, cami, minare, rüşvet, şahit, emir, yasak, haram, nişan, küfür, tasdik, pis, memleket/ülke/vatan, münakaşa, pişman, aşk, sevgi, kıskanç, utanmak, ayıp, korku, merak, bayram/Cuma, sınav, imtihan, içki, bira, bilmek, öğrenmek, öğretmek, zarar, kar, davranış, üvey, son, dikkat, tecavüz, efendi/saygı, şikayet, fahişe, yaşlı/ihitiyar, anne, baba, kardeş, dost, arkadaş, borç, ödünç almak/emanet almak/misafir almak, vb.dir.

İşitsel girdinin az olması ya da hiç olmaması, işitme engellilerin Dinî-ahlakî kavram gelişmelerinin yetersizliğine, kavram gelişmelerindeki yetersizlik de bilişsel gelişmelerinin olumsuz etkilenmesine yol açtığı açıktır. Zira yukarıdaki bazı kavramlar, işitme engelliler kullanmamaktadır. En azından bizim örneğimizdekiler, böyledir. Bazı kavramlar, Bakanlık çalışmasında Arapça ve Türkçe olmalarından dolayı ayrı işaretlenmiştir. Hediyeye ile armağan gibi. Bazıları ayrı olmasına rağmen aynı işaretlenmiştir. Hoca ya da imam ile peygamber gibi. Namazını kılan, dini duygular yoğun olan bir öğrencimin, yaptığı "hocayım/imamım" işaretini bir öğretmen

arkadaşımın "ben peygamberim" işaretini olarak anlaması bu ayrılığın ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Cuma günü ile bayram yine aynı işaretlenen diğer iki kavramdır.

Dinî ve Ahlakî kavramlara dikkat edilirse onlar, pratik hayattan alınmış işaretlemelerdir. Bu din alanının ahlakla ilgili bölümüne aittir. Teorik alan ise diğer varlıklara ait işaretler ile ahlak alanına ait işaretler yardımıyla anlatılacak alandır. Bunun kolay olmadığı açıktır. İşaret dilindeki dinî kavramların azlığını, Lise II. sınıfta son günlerin bir ders saatinin 30 dakikasında yaptığım bir uygulamadan söz ederek tamamlayacağım. Çeşitli nedenlerle o gün öğrencilerim gelmemişti. Sınıfta üç öğrencim vardı. Bu üç öğrenciyi bildikleri kelimeleri, hiç yardım almadan, hiçbir yere bakmadan yazmalarını istedim. Zor olduğunu söyleyerek yazmak istememişler de ısrarım sonucu bir öğrencim 127, ikinci öğrencim 88, üçüncü öğrencim 85 kelime yazmıştı. Birinci öğrencim, aile bireyleri sayılmazsa din alanıyla ilgili yazdığı kelimeler, "merhaba, Allah, aşk, sevgi, zor, kötü, selam, son, af, bismillahirrahmanirrahim, iyi, Ali, Osman, Cuma"dır. İkinci öğrencim, yine aynı şartlarda "Allah, cami, seviyorum, canım, haram, günah, sabah, öğle, akşam, sevmiyorum, kalbim" kavramlarını yazmıştı. Üçüncü öğrencim aynı şekilde "Allah, kalp, seviyorum, üzülüyorum, cami, sevmiyorum, güzel, anladım, zarar, ceza, piç" kavramlarını yazmıştı. Dikkat edilirse buraya aldığımız kavramların bazıları inançla ilgiliyken bazıları ahlakla ilgilidir.

Kavram Anlamlarının İkiliği: Sözlük ve Terim Anlam Sorunu

Her bilim dalı kendi kavramlarını üretir. Bir bilim, kendi kavramlarıyla diğer bilimlerden ayrılır ve bağımsızlaşır. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanının da kendi kavramları vardır. Bu kavramları anlatmadan, bu kavramlar öğrenilmeden din ve ahlak alanının öğrenilemeyeceği,

öğrenilse bile anlaşılmayacağı açıktır. Alan kavramlarının işitme engellilere anlatımı ve öğretimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin temel zorluklarından birisidir. Bu zorluk, kavramlarla ilgili yapılan tanımlardan kaynaklanmaktadır. Zira her tanım, bir çerçeve çizmekte; çizilen çerçeveye bir yargı yüklenmektedir. Hatırlanacağı gibi yargılar, öteki adıyla önermeler, yüklenenle yüklenen arasındaki bağla kurulmakta idi. Halbuki işitme engellinin işaret dilinde yüklenenle yüklenen arasındaki bağ işaretle değil, zihinde gerçekleşmekteydi. "Var-yok", "olur-olmaz" gibi bağ görevini üstlenen kavramların, "bağ" görevini üstleneceği düşünülebilirse de her yargının adı geçen kavramlarla ifade edilemeyeceği açıktır.

Bilim, ilim, bilmek, biliyorum gibi hem isim, hem mastar ve hem fill görevi üstlenen işaret mantığında, bir kavramın "sözlük" ve "terim" anlamının farkının anlatılması bir yana, "terim" kavramının kendisini anlatmak başlı başına bir zorluğu içermektedir. Zira işitme engellinin gündelik hayatında bu ayrımın pratik bir anlamı yoktur.

İşaret diliyle ilgili çalışmaya baktığımızda, kavramların çoğunluğu pratik hayatla ilişkilidir. Öyleyse anlatılacak öğretilen kavramlar da bu esas temel alınmalıdır. Başka bir deyişle işitme engelli için önemli ve değerli olan yararlı olandır. O halde öğretim "yarar(pragma)" esaslı olmalı, eğitim öğretimde verilen kavramlarda "yarar" esas alınmalıdır. Bir kavramın sözlük anlamını, işitme engelli, gündelik yaşamında kullanacaksa (yararlıysa) verilmelidir. Yoksa o, tahtaya yazılan veya bir çok kitapta gördüğü yazı görüntüsünden öteye geçemeyecektir.

Namaz Duaları ve Sureleri: Vahyin Mahiyeti Sorunu

İşitme engelli (İşaret Dili) mantığının pragmatist olduğunu söyledik. Bu tespitimiz bir yıllık şahsi tecrübe-

miz yanında bir çok öğretmen arkadaşımın ifadelerinin bir sonucudur. Namaz dua ve sureleri, müfredat programında bu tespite, yani işaret dili mantığına uygun düşen konulardan birisidir. Zira öğrenciler içerisinde günlük beş vakit namazını kılanlar olduğu gibi, onlardan daha fazlası Cuma namazına gitmekte, Ramazan ayındaki Teravih namazında bu oran çok daha artmaktadır. O nedenle namaz, işitme engellinin oranı farklı da olsa gündelik hayatındaki olgulardan biridir, denilebilir. Bilindiği gibi namazın olmazsa olmazlarından birisi, ayakta sure okumaktır. Biraz önceki tespitlerimizden anlaşılacağı gibi işitme engellinin hayatında yer almayan, öğrendiği pek çok şey kısa zamanda kaybolmakta, öğrenilen bilgi, bilgi olmaktan çıkmaktadır.

İlköğretimde öğretilen, unutulması için lisede zaman zaman tekrar edilen namaz dua ve sureleri, Latin harfleriyle yazılan Arapça şekliyle ezberletilmekte, ilaveten Türkçesi öğretilmektedir. Burada asıl söylemek istediğimiz, surenin pratikte kullanılması, ezberletilen Arapça şeklidir. Ezber, öğrenilen bir cümlenin, bu şiir, düz yazı, yabancı dilde bir ifade veya burada olduğu gibi Kur'an'ın bir ayeti veya kısa bir suresi olabilir, metne bakmadan seslendirebilmektir, metinde yer aldığı şekliyle ifade edebilmektir.

İşitme engellilerle ilgili tecrübemizle dayanarak, işitme engellilerin ezberledikleri dua ve sureleri kısa zamanda unuttuklarını söyleyebiliriz. Öğrenciler içerisinde en dindar görünen, beş vakit namaz kılan, hatta kendisini "hoca/peygamber" olduğunu işaretleyen son sınıf öğrencisi ezberlediği Fatiha Suresini, bir ay sonra tahtaya yazamamış, unuttuğunu söylemiştir. Bu durum, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimi için bir problemdir. Zira Türkçe yazılan anlamakta zorlanan bir insanın, hayatında hiç seslendiremediği, seslendirilişini hiç

duymadığı Arapça ibareleri ezberinde tutamaması kadar doğal bir şey yoktur ve işaret dili mantığına da aykırı değildir.

Eğer dinin aslı ve kaynağı, Kur'an ve Hadis ise, namaz dua ve sureleri her iki kaynaktan alınmış ve işitme engellinin pragmatist düşüncüsü açısından gerekli ise iki kaynağın, unutulmasının engellenmesi için işitme engelli mantığına uygun öğretiliyor olması zorunlu görünmektedir. Bu zorunluluk bizi, dua ve surelerin ne kadarının nasıl öğretileceği sorununa götürmektedir. Kısa olanlarının tercih edilmesi, ilk akla gelen çözüm gibi görünmektedir. Fakat bu tercih, sorunun çözümü için yeterli görünmemektedir. Belki de hayatında hiç imamlık yapmayacak, dua ve sureyi kendi iç dünyasında seslendirecek birisi için dua ve surelerin öğretilmesinde, vahyin mahiyeti ile ilgili tartışmaların göz önünde tutulması gerekecektir.

Dini Değer Yargılarının İkiliği:

Dini-Ahlaki Yargılar

İşitme engelliler ortamında beş tür değer yargısı kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunlar dini değer yargıları "günah-sevap" ve "helal-haram", ahlaki değer yargıları "iyi-kötü", estetik değer yargıları "güzel-çirkin", hukuki değer yargıları "serbest-yasak" ve epistemik değer yargıları "doğru-yanlış".

Genel toplum hayatımıza baktığımızda bu değer yargılarının, zaman zaman birinin diğeri yerine kullanıldığını görüyoruz. Bu hatalı kullanım, işitme engellilerde de görülür. Sözelimi "güzel" işareti bazen aynı anlamda, bazen bir davranış için "iyi" anlamında kullanılmaktadır. Günah-sevap değer yargıları, belki de verdiği dersten ya da branşından olacak öğrencinin sıklıkla kullandığı ikili değer yargısıdır. Bu yargıları doğru olarak kullanan işitme engelli "ha-

ram" değer yargısını tanıırken "helal" değer yargısını bilmemektedir. Bilmemesinin sebebi, muhtemelen işaret dili kılavuzunda helal değer yargısına yer verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

İşitme engellinin en çok kullandığı iki değer yargısı doğru-yanlış ve serbest-yasak değer yargılarıdır. İşitme engelli ortamında "yanlış" bazen epistemik anlamda kullanılırken bazen ahlaki değer yargısı olan "kötü" anlamında, bir davranış değerlendirilirken kullanılmaktadır. "Doğru" değer yargısı için de aynı şeyi söylemek mümkündür. İşitme engelli "serbest-yasak" değer yargılarını, kanun ve yönetmeliklere göre okulun sevk ve idaresi için okul yönetimi tarafından konulan kurallarla ilgili olarak kullanır ki bu kullanım doğru bir kullanımdır. Bu bağlamda yukarıda belirlenen değer yargıları, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde de zaman zaman yerli yerinde ve doğru, zaman zaman birini diğerini karşılamak üzere yanlış olarak kullanılmaktadır.

Dersin Anlaşılabilirliğini

Kontrol Sorunu

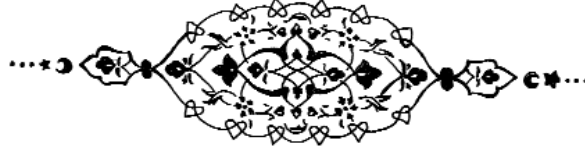
Ders planlarının bölümlerinden birisi, "değerlendirme soruları"nın bulunduğu bölümdür. Öğretmen bu bölüme aldığı sorular ile öğrencilerinin derste anlatılan konuyu anlayıp anlamadığını, dersin amacına ulaşmış ulaşmadığını kontrol eder. Dersin anlaşılabilirliği ve amacın gerçekleştiği tespiti, soru-cevap yöntemiyle yapılır. Öğretmen-öğrenci, soru-cevap arasındaki bağ, "ses"tir. Yöntem "sözlü (orak)" yöntemidir. Halbuki işitme engellilerdeki ders ortamında öğretmen ve öğrenci arasındaki bağ, "ses" değildir. İşitme engellilerle ders ortamındaki öğretmen ve öğrenci arasındaki bağ, ya "işaret"tir veya "dudak okuma yeteneği"dir. İster işaret olsun, isterse dudak okuma yeteneği olsun, asıl bağ, öğrencinin "gözü"dür.

Surede belirtildiği gibi o, çağrı sahibine yüzü dönük olmalı, gözüyle görüyor olmalıdır. Göz, işareti anlamak veya dudak okumak için, öğrencinin soruyu algılamada kullandığı araçtır. Öğrenci, oral yöntemle yönetilen soruyu ya gözüyle görüp öğretmenin dudaklarını okuyacak veya işareti görecektir.

Kavram bilgileri az ve gelişmemiş olan bir öğrencinin dudak okuması o kadar kolay olmayacaktır. Zira tecrübeler, dudaktan okunan kavramların öğrencinin kendisiyle ilgili olan, gündelik hayatında sık tekrarlanan kavramlar olduğunu göstermektedir. Bu durumda dersin anlaşılabilirliğini kontrol etmenin tek yolu, sorunun tahtaya yazılması ve işaretlenmesi olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇELİKLER, Z.Pınar-CELEP, S.Aydan, (2003) İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı, Ankara, MEB Yayını.
- GÖRKAŞ, İrfan, (2005) "Bir İşitme Engellinin Gözüyle İşitme Engelliler ve Sorunları", Bolvadin Yenises, 17 Nisan S.622
- GÜNER, Ahmet, (2004) "Merhaba", Sesimiz 19 Mayıs, Samsun Ondokuz Mayıs İşitme Engelliler İlköğretim Okulu Dergisi, Samsun, S.1
- KOMİSYON, (1995) Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu, Ankara, MEB Yayını.
- ÖNER, Necati, (1982) Klasik Mantık, Ankara,
- SILDIROĞLU, A.Haydar, (2003) "Başlarken", İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı, Ankara, MEB Yayını.
- ŞENOL, Rahşan, (2004) "Ülkemizde İşitme Engellilerin Eğitimi", Sesimiz, Samsun Ondokuz Mayıs İşitme Engelliler İlköğretim Okulu Dergisi, Samsun, S.1, s.19
- TAYLAN, Necip, (1996) Mantık Tarihi Problemleri, İstanbul.
- http://orgm.meb.gov.tr/tarihce_1.htm 28.05.2005

Okullarımızda Din ve Ahlâk Eğitimi

Doç. Dr. Nurettin Topçu

Okullarımızda ahlak ve din eğitimi meselesi, zamanımızın en hayati davasıdır. Milletimizin ayakta durması, istikbalimizin kaderi ne Kıbrıs meselesine ne de seçim dedikodusuna bağlıdır. Mukadderatımız, yarını hazırlayacak olan genç neslin ahlak ve din yapısına sımsıkı bağlı bulunuyor. Bu yapı bugün mecalsiz ve sıska bir yapıdır.

İnançlara indirilen yumruklar, neslimizi bitab bıraktı. Asrın ızdırabı, irade ve iman hastalığıdır. Şefkat ve merhametle tedavi edilecek yerde kin ve gayzla yumruklanmış yaralarımız kanıyor. Vicdanımızın ve imanımızın suikastçılarını boğacak olan işte bu kandir.

Ruh kuvvetimizden başka bir şey olmayan imanımızı ve bu imanın yaşadığı vicdanımızı çürütmeye çalışan kuvvetler günden güne çoğalmaktadır. Bu kuvvetler, bizi kendi içimizden türeyenlerden başka, bunları destekleyen yabancı istilalar, maddeci barbarlıklardır. Bütün dünya bugün bir ahlak buhranı geçiriyor. Ve dünyanın buhranı, bizim buhranımız alevlendiriyor.

Tarihi maddeciliğin hemen hemen kırk yıldan beri bünyemizi yıpratıcı tesirlerinden sonra Amerikan emperyalizminin az zamanda ateşten bir gömlek gibi varlığımızı kavrayıp harap eden meşum acısı, her taraftan varlığımıza zehrini akıtmaktadır. Bu emperyalizmin en tehlikeli tesiri, şüphe yok ki kütür sahasında olanıdır.

Bugün okulu sadece bir atölye, bir laboratuvar haline getirmek isteyen gizli kuvvet onun esaslı olan insan varlığını yok etmeye çalışmaktadır. Şüphe yok ki, tekniğin zamanımızda büyük önemi vardır ve onu ilerletmeye çalış-

mak da vazifelerimiz arasındadır. Ancak okuldan insanı kovarak sadece tekniği geliştirmek ve insanı tanıtacak olan ilimlerden de insanı çıkarmak, tekniği insanın üstüne yükselttikten sonra, tekniğin ayakları altında ezmek insanın ve insanlığın yükselişi değildir. Bu insanın yıkılışıdır ve insanlığın yıkılışı bu felaketli adımdan doğacaktır.

Bütün büyük medeniyetler, insanlığın manevi kudretinin hayata hakim olmasıyla meydana çıkmıştır. İlk çağın Çin ve Mısır medeniyetleri, İslam Medeniyeti, Rönesans'tan Romantizme ulaşan Avrupa medeniyeti gibi. Maddeye üstünlük sağlayan ilerleyişler, medeniyetler yıkıştır. İlk çağın renk hayat ağacını kaba bir kılıç darbisiyle deviren barbarlar, maddi kuvvetin harikası idiler. Ortaçağda din adıyla gerçek imanın dünyasını devirmeye azmeden haçlılar da daha önce benzeri görülmemeyen maddi iktidarı yaşatıyorlardı. Her ikisi de medeniyet yıkıcı oldular. Batı'nın 19. asra kadar şahane yükselişinin sırrını da ilim, felsefe ve sanat alanlarındaki manevi gücünün ortaya koyduğu harikada aramak lazımdır.

Asrımızda kendini gösteren son yıllarda ise göz kamaştıncı ve ürpertici hal alan buhran, bütün dünyayı sarsan kasırga ve yıkım Batı'nın manevi yapısındaki çöküntünün aşikar mahsulüdür. Bütün Batılı düşünürlerin, bütün gören gözlerin itiraf ettiği hakikat şudur ki, Batı'da teknik gücü, başka adıyla söylenirse makineleşme hareketi ağır basmış, önce ahlaki esareti altına almıştır. Şimdi onu hayat meydanından tamamen dışarı atmak istiyor.

Bütün dünyaya hakim olan iki kuvvet, Rusya ve Amerika'nın her ikisi de teknik ve madde iktidarını memleketlere yaymaktadır. Biri açık, öbürü gizli ve çok tehlikeli vasıtalarla, insanlığın kurtuluşunu maddenin sultanlığında aramaktadırlar. Biri ezilen bir sınıfın haklarını, öbürü ezen zümrenin doymayan açlıklarını, ya maddi kurtuluşun kucağında veya maddi pençenin tırnaklarında anyorlar. Böyle olduğu için karanlık yolda yürüyorlar.

Her yerde maddeci emperyalizmin milli kültürleri kemirmekte olduğu aşikar iken, kanlı sahneleri örtüp saklayan perdenin önünde durup da halkın, gururunu okşayan sözlerle bu hadiseyi inkar edenler, milletleri avutarak uyutmak isteyenler, vicdanları satılmış, sahtekar şarlatanlardır. Bunlar milletin ve hakikatin düşmanlarıdır. Gizli kaynaklara uzanan elleriyle kendi vicdanlarını hançerledikten sonra halkı aldatarak menfaat mabuduna kul olanlardır. Bunlar, şahsi menfaatleriyle hırsları uğruna milletlerini feda edenlerdir.

Sizi size medh edip de mest edenler değil, acı söyleyenler sizin dostunuzdur. Onlar sizden hiçbir şey beklemiyorlar. Dilenci ve meddah över. Sizi seven ise ağlamasını bilir...

Yabancı okul faciasının, bizim milli okulu da bünyesinde eritip, yok etmediği bir devrede, kültür emperyalizmi yok demek, güneşi görmemek gibi bir körüktür. Ya onu gözlerden saklamaya çalışmak nasıl adlandırılır?

Sokrat, Avrupa medeniyetine temel olan eski Yunan kültürünü yükseltirken yaptığı iş, Felsefeyi Fizikten yani maddenin bilgisinden ahlaka yükselt-

* İslam Medeniyeti Dergisi, Sayı: 1, 1967

mek oldu.

Yarım asra yakın bir zamandan beri marifetimizin büyük gayreti bütün imkanları, öğretimi ve gençliğin terbiyesini ahlaktan fiziğe, yani maddenin bilgisine indirmek olmuştur. Zamanımızda bütünüyle benimsenen Amerikan terbiyesi ve teknik hakimiyetinin okullarımıza ve öğretime yerleşme olduğunu görüyoruz. Aşağıda programları ele alınırken bu meseleyi izah edeceğiz.

İnsanlığın yüzyıllarca süren emek ve feragatlerinin mahsulü olan bir büyük medeniyeti, temellerinden çatırdatan Amerikan kültür ve zihniyeti, İslam ruh ve ahlakının büyük ve edebi eserlerine de musallat olmuştur. Yarım ilim ve yarım ahlak her felaketi getirebilir. Riyayı alkışlamak değil, hakkı aydınlatmak kutsal vazifelerimizdir.

Önce şu hakikati aydınlatmak isteriz ki; hakikat aşkından başka bir şey olmayan ilim ve felsefe ile hakka teslim olmanın yolu olan din, birbirleriyle çatışmak şöyle dursun, birbirlerini tamamlarlar. Hakikatin araştırmasına ilim yoluyla başlayan insan, mutlakın şuuru felsefede ulaşır, onun bizzat yaşanması ise dinin dünyasında gerçekleşir. Bizim ruhi ve manevi irşadımız ilim sayesinde. O kurtancımızdır. Manevi varlığımız için tehlikeli olan ilmin hakikat müşşidi olmaktan çıkarak teknik yani tatbikat için, pratik menfaatlerimiz için alet haline getirilmesidir; maddi menfaat ve teknik cihazının insanda hakikat sevgisini esareti altına almasıdır; böylelikle zalim menfaatlerin kurduğu madde saltanatının ebedilik yolunu tıkmış olmasıdır.

Biz ilme değil, teknik ihtirasının ilmi, pençesi altında yaşatmasına karşıyız. Evet, teknik, ilimlerden zaruri olarak çıkar ve insanlık kendisine kolaylıklar sağlayan teknikten faydalanır. Bu gidiş tabii yolda yürüyüştür. Ancak tekniği bütün hayatımıza hakim kılmamak, ilim ve hakikat aşkını tekniğe feda etmemek şartıyla; mesud bir insanlık için mutlaka ilim önde, teknik onun arkasında yürümelidir. Bizde maddeyle ruh münasebeti nasıl düzenlenmek icap ediyorsa ilimle teknik münasebeti de öyle düzenlenmelidir.

Biz Amerikan pragmatizminin mutlak hakikati reddeden, "Hakikat, fayda

fikirinden ayrılmayan doğru olan, faydalı olandır" diyen iddiasını kabul etmiyoruz. İnsanlığın hemen hemen üç bin yıllık hakikat cihadını tekmeleyen bu iddia, ilim ve hakikatin yerine menfaatleri ve maddenin hakimiyetini geçirmek isteyen ihtirası kutsallaştırıyor.

Davamız, her devirde olduğu gibi, hakikatin kurtarılması, hayatımıza hakim kılınması davasıdır. İnsanlığı her zaman hakikat cihadı yükseltmiştir. İnsanlığın yükselmesi ve yıkılışları yine her zaman okulda hazırlanmıştır.

Genç Ruhların okulda yoğunlaştırılması, geleceğin hayatını hazırlar. Bugün ki okul, manevi kudret kaynağı olmaktan çıkmıştır, sönmüş bir ocaktır. Yarım asra yakın bir zamandan beri bu ocağın nasıl söndürüldüğünü bilmek gerekir.

Bilindiği gibi okulda insan ruhuna çevrilmesi bakımından iki zümre dersler okutulur. Maddi kültür ve manevi kültür dersleri. Bunların ikisi arasında denkleşmeyi sağlamak, eğitimde esaslı davadır. Bizim için madde ihtiyaç, mana iktidardır. Yarım asırdan beri ufaltıla ufaltıla, yıpratıla yıpratıla bugünkü okulda serçe kanadından daha sıkı kalan kültür, manevi kültürdür. Maddi kültürde bizzat kendisinin de temeli olan hakikat aşkından ayrılarak kutsallaştırılmaktadır.

Manevi kültür, insana, san'ata, cemiyete ve tarihe uzanır. Onun özü insan sevgisidir. Gayesi Allah sevgisidir. O, yalnız bir ders içinde verilmez. San'at ve edebiyat, yurttaşlık, tarih ve felsefe derslerinin hepsi, manevi kültür dersleridir. Onu yalnız bir dersin içine sıkıştırmak, kendi hayatından kendi dünyasından ve bizzat kendi özünden ayrılmaktır. Hayati cevheri, barındırdığı hücreden ayırmaktır. Aynıldığı yerde hayatiyeti kaybolacaktır.

Manevi kültürün, insan sevgisi yaşatan özü ahlakın sahası, onun gayesi olan Allah ideali ise dinin sahasıdır. Din ile ahlakın birbirinden ayrılmaz oluşu ezeli hakikatlardandır. Yunandan Kat'a kadar din, ahlaki hareketlerimizdeki mecburluğun yaratıcısı olarak kabul ediliyordu. Kant, ahlaki bütünüyle pratik aklın eseri yaparken, iman sahasına aktarmaya mecbur oldu. Asırımızda Berkson, din ile ahlakın müşterek kaynaktan doğduklarını ortaya koydu.

Şu halde din ile ahlak kültürü, aynı aşı ile aynı öğretim yolları ile verilecektir. Din ile ahlak kültürünün zayıflatılması, önce ilk öğretimde başladı. Bugün içerisinde manevi kültürün bir efsane sayıldığı ilk okulda duyuların hiszından yukarı çıkmayan, akla da yükselenen geri bir eğitim sistemi kullanılıyor. Asrımızın başında kaçak eşya gibi mahiyeti anlaşılmasız değer kazanan Pozitivizm'in tesirleri, din ile beraber felsefeyi, değersiz meta haline düşürdü.

Hala ilmin ne olduğunu bilmeyen orta ve yükseköğretim üyeleri, müsbet ilim adını tapılacak put haline koydular. Onu da anlamadılar ve insan ilgilerini çevrildikleri saha içine basamaklar halinde, sıralayan kültür seviyesine bir türlü ulaşamadılar. Dine götüren bu yarım ilim, ilkökul seviyesinden bütün hayata sıçradı. Bu hatalı ve yarım ilim anlayışı az zamanda maddeci felsefeyi kucaklamakta gecikmedi. Arkasından, Amerikanın tek felsefesi olan ve pratik fayda ve menfaat fikrini hakikat diye kabul eden Pragmatizme hayati menfaatten ibaret çirkef ve bataktaki kıvranırlık etrafına bencilik, kurnazlık ve muvaffakiyet maharetlerinden yapılmış çamurlar sıçratan menfaat bezirganlarının "amentü" sū haline geldi.

Kuvvetin zulmüne, muvaffakiyet hıyale ve hüneleri de eklenerek insanın ideali haline getirildi. Sonsuzlukta ideal araştıran ahlak ve dinin değerleri zavalıların, muvaffakiyete ulaşamayan hasta bir zümrenin varlığına bağışlandı. Bugün, ilköğretimde ahlak telkini metodları ve disiplini diye bir şey yoktur. Hayata hazırlanan gençlik, bu durumda, batıdan bir sel gibi akıp gelen, bitki gibi yaşayanların akımına elbette kendini teslim edecektir. Bizim onu tutacak ve durduracak elimiz yoktur. Orta öğretim ise din ile ahlakın yüksek şuuru, manevi kültür derslerinin hepsiyle verecektir. Tarih ve San'at Tarihi derslerinde, büyük mazimizin iman ve hamiyet hamleleri ruhları kımdatmalıdır.

Tarihi, siyasi olaylar yığını halinde okumanın, geri bir öğretim olduğunu söylemeye hacet yoktur sanırım. Siyasi ve içtimai olaylar, iman ve iradenin eserleridir ve öyle okutulmalıdır.

Devletimizin kurucusu Osman Bey tanımak için en başta müşahhas olarak, Anadolu'ya geldikleri zaman mi-

safir oldukları evde, Allah kitabı önünde yatıp uyumayarak, sabaha kadar huzurunda ayakta durduklarını söylemek yeter ders değil midir?

Hüdvavendigarın yaralı düşmana bile su vermek emeli ile Allah'a yaranmak istediği anda şehid edildiğini mânalandırmak, din ile ahlakın kucaklaştığı ulvi bir anın tesbiti demek olmaz mı?

Yine Osman Bey'in oğluna nasihatı gibi İkinci Murad'ın vasiyetnamesi de, çocuklarımızı Allah ve insan sevgisi ile dolduracak muhteşem ve eşsiz vesikalardır. Fatih'in tarihte devir açacak fethi yaparken Hacı Bayram'ın müridi olan şeyhi Ak Şemseddin'e danışması ve istiharenin müjdesiyle bu büyük harekete girişmesi, eşi tarihte görülüş bir iman hareketi midir? Yavuz Selim'in sırf vatan sevdasıyla henüz kanlanan kılıcı elinde kurumadan, İbni Kemal'in atının ayağından kendi üzerine sıçrayan çamuru şeref bilerek, hürmetle onu çıkarıp da kaftancı başıya verirken: "Bunu tabutuma örtünüz. Zira ulamanın atının ayağından sıçrayan çamur dahi bizim için şereftir" deyişi cihan tarihinde görülmemiş ve belki de görülmeyecek bir ilim ve ahlak harikası sayılmaz mı?

Efesî ziyaretten önce gençlerimize Yavuz Selim'in türbesini ziyaret ettirip de 500 yıllık ilim aşkıyla hürmeti tanıtan dinin sevdasını anlatmak kimsenin aklına gelmiyor. Nerede böyle Allah'a yönelen ahlak müzesi vardır? Serapa abideleşen insan varlığı ile dopdolu bir tarihimiz var iken, devrimler yapıp ta, kendimizi aramaktan korkumuz, ahlaki bir gerileyiş, bir iflas değil de nedir?

Cami, çeşme, sebil, medrese ve kervansaray halinde bir kısmı hâla ayakta duran ecdad eserleri, irademize kuvvet katacak, hayat ve ideal kaynaklarıdır. Tarih ve sanat tarihi derslerini gerçekçi metodlarla okutmak, ahlak ve din öğretiminin bence temelini teşkil edecektir.

Yurttaşlık dersi bugün, vergiler ve seçimler hakkında halk bilgisi vermektedir. Zamanımızda radyoların halk için yaptığı yayınlar bu gayeyi sağlayabilir. Eğer gençlerimizin ahlak yapısında bir seferberlik lüzumu duyuyorsak yurttaşlık derslerinin ahlak dersi haline ge-

tirilmesi lüzumunu kabul etmeliyiz. "Öğüt vermekle ahlak sunulmaz" diyenler bilmiyorlar ki insanda hareketler meydana getiren, inanılmış sözler ve telkinlerdir. Zamanımızda telkinin insan ruhundaki feyizli rolü, ilim aleminde anlaşılmıştır. Karşımızdaki bedbaht gençlik ise, "Bize hayatın hakikatlarını ve bağlanmamız gereken değerleri tanıtmadınız" diye bar bar bağırırken hâla susmak ve durmak, genç nesilleri hayatın insafsız akışına terk etmek, ondan daha insafsız, hatta zalim olmak ve şuursuzca zulmetmek değil midir?

Edebiyat dersi bugün ne bir sanat dersidir, ne de ideal aşısıdır.

Sadece yazarların hal tercemelerini nakleden iskolâstik bir öğretim sahasıdır. Bize Yunus'tan, Fuzuli'den, Şeyh Galip'ten, Hamit'ten, Akif'ten ruh ve iman dalgaları getirecek büyük Edebiyat dersini hasretle bekliyoruz. Sanat için sanat sevgisi, bizi Allah'a tırmandıracaktır. Biz henüz insan sevmesini bilmedik, insanı aramadık.

Maarifte işlenen ilmi suikastların en tehlikelisi felsefe programlarında yapılandır. 32 sene evvel felsefe programlarından mutlak hakikati araştıran metafizik Allah bahsi kaldırıldı. Allah'a götürüyor diye ertesine sene ruh bahsinin okutulması yasaklandı. Sonunda hakikat sevgisi uykuları kaçırdığı için liselerden bütün metafizik koğuldu. Manevîyata karşı koyan saldırı birbirini takip etti. Öteden beri ayrı bir ders halinde okutulan ahlâk, "vakti geçmiş olduğu bahanesiyle" müstakil ders olmaktan çıkarıldı. Bütün felsefe derslerinin sonuna eklenmiş bir iki bahis halindedir. Bugün ruhlar dünyasını çatırdatan kaba gövdeli, tarihsiz, felsefesiz, idealsiz ve inançsız, Amerikan kültürü, aşâğılık duygusuna sahip geri ve mecalsiz dimağlara nüfuz ederek ruh olaylarını tanıtan psikolojiyi de sade teknik bilgiler veren pratik faydalı sonuçları devşirilen bir teknik bilgisi haline getirmek istemektedir.

Salâhiyetli yere oturtulan kolejlerden çıkivermiş çocuk, "Kitap böyle olur" diye laboratuvar ve test psikolojisi kitabını göstermektedir. Ruh hayatının bütününü kavrayıcı bilgileri veren psikoloji dersinin yerine yakında pratiğe elverişli test ve tatbikat psikolojisi koyacak-

larını, hatta bütün felsefe derslerini bu zihniyetle alt üst edeceklerini vaat ediyorlar. Hakikatleri ve ruhi çalışmalarını bile hayat bezirganlığına tebdil edenlerden ahlak ve din eğitimi beklemek beyhudedir.

Din ve ahlak eğitiminin yalnız bir derste verilmeyeceği aşıkardır. Çünkü bunlar varlığımızın her sahasına nüfuz etmiştir. Ve bütün hareketlerimizde yaşamaktadırlar. Yalnız yürekler parçalayıcı bir sahne karşısında ahlaki ve sade ibadette dindar olunmaz. Ahlak ve dindarlık bütün hareketlerimizde, insanlarla her temasımızda meydana çıkan hadisedir,

Din ve ahlak kültürümüzün değerlendirilmesi ve yükseltilmesi yukarıda belirtmeye çalıştığım esaslı gayelerine uygun olarak okutulmaları kabil olan iştir. Onların eserini tamamlamak için yeni dersler de konabilir. İlk ve orta öğretimde yurttaşlık derslerinin ahlak dersi haline getirilmesi lüzumludur. Lise son sınıflarında felsefi disiplin olarak ayrıca ahlak dersleri de konulmalıdır.

Din dersi ilk okulda, dini menkibeler ve ahlak aşısı halinde her sınıfta okutulmalıdır. Orta okulda geniş ve tam İslam Medeniyeti Tarihi okutulmalı, temel akaid bilgisi verilmelidir. Lise bölümünde Kur'an'dan parçalar izah edilmeli ve İslam Felsefesi okutulmalıdır.

Ancak böyle ciddi ve ilmi öğretimle dini kültür gayesine doğru götürülür. Davanın fikir ve ilim çerçevesinde lâyık olduğu değerlerle karşılaşması için, devlet programıyla yapılması istenen bu öğretim tek başına hakim olmalı, kurslar halinde fertlerin ve zümrelerin yaptığı yarım ve şuursuz ilimsiz öğretime son verilmelidir. Aynı zamanda dinî değerleri gözden düşüren çalışmaların, büyücü, bakıcı ve üfürükçülerin, kalpazan şeyh taslaklarının, müleyyes mürşitlerin, seçim namazlarının, hac ticaretçilerinin, dinî neşriyat bezirganlarının, din istismarcılığının varlığına son vermeyi göze almalı, özlediğimiz inkilâbı yapmak isteyenler buna söz vermedirler.

Din ve ahlakımızın, bir kelime ile ruhumuzun selameti o zaman başlayacaktır.

Önce BÜYÜK taşlar...

Öğretmen sınıfa girip karşısında duran okulun seçilmiş öğrencilerine kısa bir süre baktıktan sonra "Bugün Zaman Yönetimi konusunda deneyle karışık bir sınav yapacağız" dedi. Kürsüye yürüdü, dolaptan kocaman bir kavanoz çıkarttı. Kürsünün altından bir düzine yumruk büyüklüğünde taş aldı ve taşları büyük bir dikkatle kavanozun içine yerleştirmeye başladı. Kavanozun daha başka taş almayacağına emin olduktan sonra öğrencilerine döndü ve "bu kavanoz doldu mu?" diye sordu. Öğrenciler hep bir ağızdan "Doldu" diye cevapladılar.

Öğretmen, "Öyle mi?" dedi ve kürsünün altına eğilerek bir kova çakıl taşı çıkarttı. Çakılları kavanozun ağzından yavaş yavaş döktü. Sonra kavanozu sallayarak mucirin taşların arasına yerleşmesini sağladı.

Sonra öğrencilerine dönerek bir kez daha "bu kavanoz doldu mu?" diye sordu. Bir öğrenci "dolmadı herhalde" diye cevap verdi. "Doğru" dedi hoca ve gene kürsünün altına eğilerek bir kova kum aldı ve yavaş yavaş tüm kum taneleri taşlarla mucirlerin arasına nüfuz edene kadar döktü. Gene öğrencilerine döndü ve "bu kavanoz doldu mu?" diye sordu. Tüm sınıf bir ağızdan "Hayır" diye bağırdılar.

"Güzel" dedi hoca ve kürsünün altına eğilerek bir sürahi su aldı ve kavanoz ağzına kadar doluncaya dek suyu boşalttı. Sonra öğrencilerine dönerek "bu deneyin amacı neydi" diye sordu.

Uyanık bir öğrenci hemen "Zamanımız ne kadar dolu görünürse görünsün daha ayırabileceğimiz zamanımız mutlaka vardır" diye atladı.

"Hayır" dedi öğretmen, bu deneyin esas anlatmak istediği "Eğer büyük taşları baştan yerleştirmesen küçükler girdikten sonra büyükleri hiçbir zaman kavanozun içine koya-mazsın" gerçeğidir.

Öğrenciler şaşkınlık içinde birbirlerine bakarken öğretmen devam etti, "Nedir hayatınızdaki büyük taşlar? Milli idealleriniz, yurdunuzun geleceği, çocuklarınız, eşiniz, arkadaşlarınız, eğitiminiz, sağlığınız, bir eser yaratmak, başkalarına faydalı olmak!

Büyük taşlarınız belki bunlardan birisi, belki bir kaçı, belki hepsi. Bu akşam uykuya yatmadan önce iyice düşünün ve sizin büyük taşlarınız hangileridir iyi karar verin. Bilin ki kavanoza ilk olarak büyük taşlarınızı yerleştirmişseniz sizin için ikinci, üçüncü hatta dördüncü önem sırasındaki işler için de zamanınız ve enerjiniz var demektir. Geleceğin büyük adamları, hayatının merkezine büyük ülküleri koymuş idealist gençlerin arasından çıkacaktır!"

